ספר

המאורים הגדולים

Duke University Libraries
D05582384Z

סֵפֶר

הַמְּשָׁלִים וְהַפִּתְגָּמִים

מְלֻקָּטִים
מִתּוֹךְ הַמִּקְרָא, הַתַּלְמוּד וְהַמִּדְרָשִׁים
וְהַסִּפְרוּת שֶׁלְּאַחֲרֵיהֶם

סְדוּרִים, מְנֻקָּדִים וּמְבֹאָרִים עַל־יְדֵי
י. ח. רַבְנִיצְקִי וְח. נ. בִּיאַלִיק

הוצאת „דביר" תל־אביב

ברלין תרפ"ד

פָּסוּק בִּזְמַנּוֹ כִּנְהֶמָא בִּשְׁעַת רְעָבוֹן (כלה רבתי א)
שִׂיחָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה (שו״ט ה)

Copyright by fhe Dwir-Verlagsgesellschaft m. b. H., Berlin W 15
Buckdruckerei „SEFFR" G. m. b. H., Berlin S 14

* *
*

בספר הזה באים מכונסים כל הפסוקים והמשלים והפתגמים והמימרות והמבטאים, מתלי דבריתא ואמרי אנשי, העבריים והארמיים, השגורים או הראויים להעשות שגורים בפי הבריות.

חֹמֶר הספר רובו כֻּלּו מלוקט כמעט מכל פנות הספרות העתיקה והמאוחרת: מכתבי הקדש, משני התלמודים, ממדרשי הלכה ואגדה (תוספתא, ספרי, ספרא, מכילתא וספרי המדרשים) ומתוך הספרות שלאחריהם (בכללה ה„זהר") וקצתו, מעוט לא נִכָּר, — מפי העם.

בהתאם למקורותיו של החמר, השונים זה מזה שנוי תקופות, נתחלק אף הוא בספר זה לשלש מחלקות ראשיות, מסודרת כל אחת עפ"י סדר א"ב מיוחד:

מחלקה ראשונה — מן המקרא, והם פסוקי כתבי הקדש, משליהם ומליצותיהם השגורים בפי הבריות.

מחלקה שניה — מן התלמוד, והם מתלי דברייתא, אמרי אנשי ושאר מאמרי חז"ל מן המפוזרים בשני התלמודים ובמדרשים בעברית ובארמית, כל אלה שהם שגורים, או שראוים להעשות שגורים בפי הבריות.

מחלקה שלישית — מזמן שלאחר התלמוד, והם משלים פתגמים ומאמרים בשתי הלשונות הנ"ל ומבני אותו הסוג, מלוקטים מפנות הספרות שלאחר התלמוד (בכלל זה גם ה„זהר") ומפי העם.

כל פסוק, משל ופתגם — מראה מקומו הספרותי בצדו, מלבד מאמרים בודדים משוקעים במחלקה השלישית, שלא נמצא להם מקור ספרותי ונרשם בצדם „מפי העם" או „מאמר החכם", הכל לפי טיב הפתגם.

חלוקה זו של החמר לאלף־בית משולש, אף אם יש בה קצת משום טורח שמושי, ראויה היא בכל זאת מאד, ואולי גם מוכרחת, למי שמבקש להמנע מערבוביה סגנונית בנוגע לחומר שנתלקט בפי העם ובספרותו במשך אלפי שנים ובתקופות יצירה שונות זו מזו באוירן הרוחני ובסגנונן הכללי.

כל הפְּנִים של הספר, בין בחלקו העברי ובין בחלקו הארמי, כֻּלו מנוקד נקוד שלם. מצד זה הוא אפוא הספר הראשון והיחידי בכל הספרים מבני מינו שיצאו עד עכשיו.

בסוף הספר באים הערות ובאורים לשתי המחלקות האחרונות, שהן הטעונות בעקר פירוש, והובלעו בהם גם תרגומים עבריים לכל המשלים והפתגמים הארמיים, עד כמה שהללו נִתנו להתרגם. וכדאי להעיר בזה את לב הקוראים, כי מקצת ממשלי התלמוד ופתגמיהם, שתחלת ברייתם בארמית היתה, כבר יש להם תרגום עברי במדרשים מאוחרים, ואלה ואלה הובאו בספר זה בלשונם הכפולה, כל אחד במקומו.

הפתגמים מסודרים, כאמור, בסדר א"ב ונמנים בראשם באותיות מספר עבריות. כל מחלקה — א"ב מיוחד ומנין מיוחד לה. לסמני המאות מן אות ת' ואילך משמשות אותיות ך, ם, ן, ף, ץ, ולסמני האלפים — אותיות א"ב מתויגות למעלה, כגון המספר 1521 בא בסמנים אלה: א̇ךכא.

נקודם של המשלים והפתגמים הארמיים נעשה בזמנו ע"י הד"ר ש"א קאמינצקי בפ"ב, ואולם כידוע, אין עד היום מוסכמות גמורות בפנה זו ומקום הונח לבעל דין לחלוק כה וכה. מה שאין

כן נקודם של המשלים והפתגמים העבריים, שאחריותו על המסדרים; ואולם אף כאן יש להודיע בצער, כי בכל השתדלותם של אלה להכנים שטה וקביעות בכתיב ובנקוד של החומר — לא נמלט בכל זאת הספר לגמרי מפגימות גם בחלקו זה, ויש שמלה אחת באה במקום אחד מלאה ובמקום אחר חסרה, כגון „אפילו— אפִלו", וכיוצא בזה. במהדורה הבאה, לכשתבא, מקוים המסדרים לתקן את המעֻות.

לבסוף יש להודיע, כי מסדרי הספר הוציאו כבר פעם אחת לפני שנות מספר מחברת „משלים, פתגמים ומבטאים", וזו הכילה רוב מנינן ובנינן של החומר הבא בשתי המחלקות האחרונות, ואולם הספר הזה, מלבד התוספות והמלואים הרבים שבאו בו גם בשתי המחלקות האמורות, עוד נוספה עליו בראשו מחלקה חדשה שלמה — מן המקרא — וגם נתחדש בו הנקוד השלם והמלא של כל הפְּנִים.

ערכו ומקומו של המשל והפתגם ביצירת העם ידועים למדי, ואין להוסיף על הנאמר בזה דבר. הפתגם כולל לא רק את תמציתה של חכמת החיים העממית, אלא גם את גבישיה המובחרים של הלשון והסגנון, ואם הספר הזה, בצורתו המחודשת, יועיל להשגיר על פי הבריות את המשל ואת הפתגם העברי השגרה יתרה ולעשותם קבע בשיחת העם החיה — והיה זה מיטב שכרם של

המסדרים.

מנחם־אב, תרפד, ברלין.

מן המקרא

★

בית דפוס „לונטשה" ברלין

א

א אָבַד חָסִיד מִן הָאָרֶץ (מיכה ז׳, ב).
ב אָבוֹת אָכְלוּ בֹסֶר וְשִׁנֵּי בָנִים תִּקְהֶינָה (ירמ׳ ל״א, כח).
ג אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ (בראש׳ מ״ב, כא).
ד אָבֵל וַחֲפוּי רֹאשׁ (אס׳ ו׳, יב).
ה אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה (תהל׳ קי״ח, כב).
ו אֶבֶן מִקִּיר תִּזְעָק (חב׳ ב׳, יא).
ז אֲבָנִים שָׁחֲקוּ מַיִם (איוב י״ד, יט).
ח אֲדַבְּרָה וְיִרְוַח לִי (שם ל״ב, כ).
ט אָדָם אֶחָד מֵאֶלֶף מָצָאתִי, וְאִשָּׁה בְכָל־אֵלֶּה לֹא מָצָאתִי (קה׳ ז׳, כח).
י אָדָם לַהֶבֶל דָּמָה יָמָיו כְּצֵל עוֹבֵר (תהל׳ קמ״ד, ד).
יא אָדָם לְעָמָל יוּלָּד (איוב ה׳, ז).
יב אֹהֵב כֶּסֶף לֹא יִשְׂבַּע כֶּסֶף (קהל׳ ה׳, ט).
יג אֹהֲבֵי עָשִׁיר רַבִּים (מש׳ י״ד, כ).
אויבי ר׳ אֹיְבֵי.
יד אִוֶּלֶת אָדָם תְּסַלֵּף דַּרְכּוֹ וְעַל יְיָ יִזְעַף לִבּוֹ (שם י״ט, ג).
טו אֹזֶן מִלִּין תִּבְחָן (איוב י״ב, יא).
טז אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ (תהל׳ קט״ו, ו).
יז אָח לְצָרָה יִוָּלֵד (מש׳ י״ז, יז).
יח אַחֲרֵי רַבִּים לְהַטֹּת (שמ׳ כ״ג, ב).
יט אַחֲרִיתָהּ שִׂמְחָה תוּגָה (מש׳ י״ד, יג).
כ אַחַת לְאַחַת לִמְצֹא חֶשְׁבּוֹן (קהל׳ ז׳, כז).

כא אֹיְבֵי אִישׁ אַנְשֵׁי בֵיתוֹ (מיכה ז׳, ו).
כב אֵין אָדָם שַׁלִּיט בָּרוּחַ לִכְלוֹא אֶת הָרוּחַ (שם ח׳, ח).
כג אֵין אֹמֶר וְאֵין דְּבָרִים (תהל׳ י״ט, ד).
כד אֵין חָזוֹן נִפְרָץ (ש״א ג׳, א).
כה אֵין חָכְמָה וְאֵין תְּבוּנָה וְאֵין עֵצָה לְנֶגֶד יְיָ (מש׳ כ״א, ל).
כו אֵין יוֹצֵא וְאֵין בָּא (יהוש׳ ו׳, א).
כז אֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ (קהל׳ א׳, ט).
כח אֵין עַל עָפָר מָשְׁלוֹ (איוב מ״א, כה).
כט אֵין צַדִּיק בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טּוֹב וְלֹא יֶחֱטָא (קהל׳ ז׳, כ).
ל אֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב (מ״א י״ח, כט).
לא אֵין שָׁלוֹם אָמַר יְיָ לָרְשָׁעִים (ישע׳ מ״ח, כב).
לב אִישׁ זְרוֹעַ לוֹ הָאָרֶץ (איוב כ״ב, ח).
לג אִישׁ טְמֵא־שְׂפָתַיִם (ישע׳ ו׳, ה).
לד אִישׁ רִיב וְאִישׁ מָדוֹן לְכָל הָאָרֶץ (ירמ׳ ט״ו, י).
לה אִישׁ תַּחַת גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ (מיכה ד׳, ד).
לו אָכוֹל וְשָׁתוֹ כִּי מָחָר נָמוּת (ישע׳ כ״ב, יג).
לז אָכְלָה וּמָחֲתָה פִיהָ (מש׳ ל׳, כ).
לח אָכֵן חָצִיר הָעָם! (ישע׳ מ׳, ז).
לט אָכֵן נוֹדַע הַדָּבָר (שמ׳ ב׳, יד).
מ אֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן (מש׳ ג׳, ה).
מא אַל יֶחְסַר הַמָּזֶג (שה״ש ז׳, ג).
מב אַל יִתְהַלֵּל חֹגֵר כִּמְפַתֵּחַ (מ״א כ׳, יא).
מג אַל תֹּאמַר לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב וּמָחָר אֶתֵּן וְיֵשׁ אִתָּךְ (מש׳ ג׳, כח).
מד אַל תִּבְטְחוּ בִנְדִיבִים (תהל׳ קמ״ו, ג).

מה אַל תַּגִּידוּ בְגַת! (ש״ב א׳, כ).
מו אַל תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי! (תהל׳ ק״ה, טו).
מז אַל תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ (מש׳ ג׳, יז).
מח אַל תְּהִי צַדִּיק הַרְבֵּה (קהל׳ ז׳, טז).
מט אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ (מש׳ ט׳, ח).
נ אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל יָדְךָ לַעֲשׂוֹת (שם ג׳, כז).
נא אַל תַּסֵּג גְּבוּל עוֹלָם (שם כ״ב, כח).
נב אַל תַּעַן כְּסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן תִּשְׁוֶה לּוֹ גַם אָתָּה (שם כ״ו, ד).
נג אַל תִּתְהַלֵּל בְּיוֹם מָחָר כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֶד יוֹם (שם כ״ז, א).
נד אֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ? (ש״ב כ״ד, יז).
נה אֱלֹהִים שֹׁפֵט, זֶה יַשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים (תהל׳ ע״ה, ח).
נו אִם אֱלֹהִים הוּא — יָרֶב לוֹ! (שופט׳ ו׳, לא).
נז אִם אֶשְׁכָּחֵךְ יְרוּשָׁלָיִם תִּשְׁכַּח יְמִינִי! (תהל׳ קל״ז, ה).
נח אִם הַשְּׂמֹאל וְאֵימִנָה וְאִם הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה (בראׁ׳ י״ג, ט).
נט אִם יְיָ לֹא יִבְנֶה בַיִת שָׁוְא עָמְלוּ בוֹנָיו בּוֹ (תהל׳ קכ״ז, א).
ס אִם יְיָ לֹא יִשְׁמָר־עִיר שָׁוְא שָׁקַד שׁוֹמֵר (שם).
סא אִם יִתְמַהְמַהּ חַכֵּה לוֹ (חבק׳ ב׳, ג).
סב אִם יִתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בָּאַהֲבָה בּוֹז יָבוּזוּ לוֹ (שה״ש ח׳, ז).
סג אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ? (עמ׳ ג׳, ו).
סד אִם כֵּן, לָמָּה זֶּה אָנֹכִי! (בראׁ׳ כ״ה, כב).
סה אִם לֹא יַגִּיד וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ (ויק׳ ה׳, א).
סו אִם רָעֵב שֹׂנַאֲךָ הַאֲכִילֵהוּ לָחֶם וְאִם צָמֵא הַשְׁקֵהוּ מָיִם (מש׳ כ״ה, כא).
סז אִם תִּכְתּוֹשׁ אֶת הָאֱוִיל בַּמַּכְתֵּשׁ בְּתוֹךְ הָרִיפוֹת בַּעֱלִי
לֹא תָסוּר מֵעָלָיו אִוַּלְתּוֹ (שם כ״ז, כב).

סח אֹמֵר לָעֵץ הָקִיצָה, עוּרִי לְאֶבֶן דּוּמָם (חב׳ ב׳, יט).
סט אָמַר עָצֵל אֲרִי בַחוּץ (מש׳ כ״ב, יג).
ע אֱמֶת מֵאֶרֶץ תִּצְמָח (תהל׳ פ״ה, יב).
עא אֱנוֹשׁ כֶּחָצִיר יָמָיו (שם ק״ג, ט״ו).
עב אֲנַחְנוּ הַחֹמֶר וְאַתָּה יֹצְרֵנוּ (ישע׳ ס״ד, ז).
עג אֲנִי וְאַפְסִי עוֹד (שם מ״ז, ח).
עד אֲנִי יְשֵׁנָה וְלִבִּי עֵר (שה״ש ה׳, ב).
עה אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ (בראׁ י״ג, ח).
עו אֶצְבַּע אֱלֹהִים הִיא (שמ׳ ח׳, טו).
עז אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל־כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה הִיא (בראׁ כ״ג, טו).
עח אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא? (עמ׳ ג׳, ח).
עט אֲרֻכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ וּרְחָבָה מִנִּי־יָם (איוב י״א, ט).
פ אֶרֶץ אֹכֶלֶת יוֹשְׁבֶיהָ (במ׳ י״ג, לב).
פא אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ (שמ׳ ג׳, ח).
פב אֲשֶׁר לֹא יִתֵּן עַל פִּיהֶם — וְקִדְּשׁוּ עָלָיו מִלְחָמָה (מיכה ג׳, ה).
פג אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד (מש׳ כ״ח, יד).
פד אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה (שם ג׳, יג).
פה אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא? (שם ל״א, י).
פו אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ (שם י״ב, ד).
פז אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב יְיָ יוֹכִיחַ (שם ג׳, יב).
פח אֶת־חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם (בראׁ מ״א, ט).
פט אֶת־מִי אֵין כְּמוֹ־אֵלֶּה? (איוב י״ב, ג).
צ אֵת צֵל הֶהָרִים אַתָּה רֹאֶה כָּאֲנָשִׁים (שופט׳ ט׳, לו).
צא אֶת רַגְלִים רַצְתָּה וַיַּלְאוּךָ — וְאֵיךְ תְּתַחֲרֶה אֶת הַסּוּסִים? (ירמ׳ י״ב, ה).

צב אֵת שְׁנֵי קְצוֹתָיו אָכְלָה הָאֵשׁ וְתוֹכוֹ נָחָר (יחז׳ ט״ו, ד).
צג אַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה — אֱלֹהִים חֲשָׁבָהּ לְטֹבָה (ברא׳ נ׳, כ).
צד אַתֶּם מֵאַיִן וּפָעָלְכֶם מֵאָפַע (ישע׳ מ״א, כד).

ב

צה בַּאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה (מש׳ י״א, י).
צו בָּאוּ בָנִים עַד מַשְׁבֵּר וְכֹחַ אַיִן לְלֵדָה (ישע׳ ל״ז, ג).
צז בָּאוּ מַיִם עַד נָפֶשׁ (תהל׳ ס״ט, ב).
צח בְּאָזְנֵי כְסִיל אַל תְּדַבֵּר (מש׳ כ״ג, ט).
צט בְּאֶפֶס עֵצִים תִּכְבֶּה אֵשׁ (שם כ״ו, כ).
ק בַּבֹּקֶר תֹּאמַר מִי יִתֵּן עֶרֶב וּבָעֶרֶב תֹּאמַר מִי יִתֵּן בֹּקֶר (דב׳ כ״ח, סז).
קא בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה (ברא׳ מ״ד, יב).
קב בְּגַפּוֹ יָבֹא בְּגַפּוֹ יֵצֵא (שמ׳ כ״א, ג).
קג בִּדְבָרִים לֹא יִוָּסֶר עָבֶד (מש׳ כ״ט, יט).
קד בּוֹר כָּרָה וַיַּחְפְּרֵהוּ וַיִּפֹּל בְּשַׁחַת יִפְעָל (תהל׳ ז׳, טז).
קה בָּז לְדָבָר יֵחָבֶל לוֹ (מש׳ י״ג, יג).
קו בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם (ברא׳ ג׳, יט).
קז בֶּטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר (מש׳ י״ג, כה).
קח בִּישִׁישִׁים חָכְמָה (איוב י״ב, יב).
קט בְּכָל בֵּיתִי נֶאֱמָן הוּא (במ׳ י״ב, ז).
קי בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָעֵהוּ (מש׳ ג׳, ו).
קיא בְּכָל עֶצֶב יִהְיֶה מוֹתָר (שם י״ד, כג).

קיב בְּכָל עֵת יִהְיוּ בְגָדֶיךָ לְבָנִים (קהל׳ ט׳, ח).
קיג בַּמֶּה נֶחְשָׁב הוּא! (ישע׳ ב׳, כב).
קיד בִּמְקוֹם גְּדֹלִים אַל תַּעֲמֹד (מש׳ כ״ה, ו).
קטו בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ (שם י׳, א).
קטז בִּן־לַיְלָה הָיָה וּבִן־לַיְלָה אָבָד (יונה ד׳, י).
קיז בָּנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ נְתֻנִים לְעַם אַחֵר (דב׳ כ״ח, לב).
קיח בִּנְעָרֵינוּ וּבִזְקֵנֵינוּ נֵלֵךְ (שמ׳ י׳, ט).
קיט בִּנְפֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וּבִכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ (מש׳ כ״ד, יז).
קכ בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם (שם ו׳, כו).
קכא בְּעַד הַחַיִּים אֶל הַמֵּתִים (ישע׳ ח׳, יט).
קכב בַּעֲצַלְתַּיִם יִמַּךְ הַמְּקָרֶה וּבְשִׁפְלוּת יָדַיִם יִדְלֹף הַבָּיִת (קהל׳ י׳, יח).
קכג בָּעֶרֶב יָלִין בֶּכִי וְלַבֹּקֶר רִנָּה (תהל׳ ל׳, ו).
קכד בְּרֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל פָּשַׁע (מש׳ י׳, יט).
קכה בְּרָב־עָם הַדְרַת מֶלֶךְ (שם י״ד, כח).
קכו בִּרְבוֹת הַטּוֹבָה רַבּוּ אוֹכְלֶיהָ (קהל׳ ה׳, י).
קכז בְּרֹגֶז רַחֵם תִּזְכּוֹר (חב׳ ג׳, ב).
קכח בַּרְזֶל בְּבַרְזֶל יָחַד וְאִישׁ יַחַד פְּנֵי רֵעֵהוּ (מש׳ כ״ז, יז).
קכט בִּרְצוֹת יְיָ דַּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִם אִתּוֹ (שם ט״ז, ז).
קל בְּתַחְבֻּלוֹת תַּעֲשֶׂה־לְּךָ מִלְחָמָה (שם כ״ד, ו).

ג

קלא גַּאֲוַת אָדָם תַּשְׁפִּילֶנּוּ (שם כ״ט, כג).
קלב גָּבֹהַּ מֵעַל גָּבֹהַּ שֹׁמֵר וּגְבֹהִים עֲלֵיהֶם (קהל׳ ה׳, ז).

קלג גָּדֵר מִזֶּה וְגָדֵר מִזֶּה (במ׳ כ״ב, כד).
קלד גַּם אֱוִיל מַחֲרִישׁ חָכָם יֵחָשֵׁב (מש׳ י״ז, כח).
קלה גַּם אַתָּה חֻלֵּיתָ כָמוֹנוּ (ישע׳ י״ד, י).
קלו גַּם בְּמַעֲלָלָיו יִתְנַכֶּר־נָעַר (מש׳ כ׳, יא).
קלז גַּם בִּשְׂחֹק יִכְאַב לֵב (שם י״ד, יג).
קלח גַּם לִי גַם לָךְ לֹא יִהְיֶה! (מ״א ג׳, כו).
קלט גַּם לְרֵעֵהוּ יִשָּׂנֵא רָשׁ (מש׳ י״ד, כ)
קמ גַּם מֵאֵת זֶה תֵּצְאִי וְיָדַיִךְ עַל רֹאשֵׁךְ (ירמ׳ ב׳, לז).
קמא גַּם עָלַיִךְ תַּעֲבָר־כּוֹס (איכה ד׳, כא).
קמב גְּמוּלֵי מֵחָלָב עַתִּיקֵי מִשָּׁדָיִם (ישע׳ כ״ח, ט).

ד

קמג דְּאָגָה בְלֶב־אִישׁ יַשְׁחֶנָּה (מש׳ י״ב, כה).
קמד דָּבָר בְּעִתּוֹ מַה־טּוֹב! (שם ט״ו, כג).
קמה דָּבָר דָּבֻר עַל אָפְנָיו (שם כ״ה, יא).
קמו דִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים (קהל׳ ט׳, יז).
קמז דִּבְרֵי חֲכָמִים כַּדָּרְבֹנוֹת (מש׳ י״ב, יא).
קמח דִּבְרֵי פִי חָכָם חֵן (שם י׳, יב).
קמט דְּבַשׁ וְחָלָב תַּחַת לְשׁוֹנֵךְ (שה״ש ד׳, יא).
קנ דְּבַשׁ מָצָאתָ אֱכֹל דַּיֶּךָּ פֶּן תִּשְׂבָּעֶנּוּ וַהֲקֵאתוֹ (מש׳ כ״ה, טז).
קנא דּוֹר הֹלֵךְ וְדוֹר בָּא וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמָדֶת (קהל׳ א׳, ד).
קנב דַּעַת לְנָבוֹן נָקָל (מש׳ י״ד, ו).
קנג דֵּרָאוֹן לְכָל בָּשָׂר (ישע׳ ס״ו, כד).

קנד דֶּרֶךְ אֱוִיל יָשָׁר בְּעֵינָיו (מש' י"ב, טו).

קנה דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב (במ' כ"ד, יז).

ה

קנו הָאָדָם יִרְאֶה לָעֵינַיִם וַיְיָ יִרְאֶה לַלֵּבָב (ש"א ט"ז, ז).

קנז הָאֶחָד בָּא לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט! (ברא' י"ט, ט).

קנח הָאִישׁ הַיָּרֵא וְרַךְ־הַלֵּבָב יֵלֵךְ וְיָשֹׁב לְבֵיתוֹ (דב' כ', ח).

קנט הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע? (ברא' י"ח, כג).

קס הַבִּיטוּ אֶל צוּר חֻצַּבְתֶּם (ישע' נ"א, א).

קסא הֲגַם שָׁאוּל בַּנְּבִיאִים? (ש"א י', יב).

קסב הַדֶּלֶת תִּסּוֹב עַל צִירָהּ וְעָצֵל עַל מִטָּתוֹ (מש' כ"ו, יד).

קסג הוּא כַמָּוֶת וְלֹא יִשְׂבָּע (חב' ב', ה).

קסד הוּא תָּפוּשׂ זָהָב וָכֶסֶף וְכָל רוּחַ אֵין בְּקִרְבּוֹ (שם שם, יט).

הולך ר' הֹלֵךְ.

קסה הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סּוֹד וְנֶאֱמַן־רוּחַ מְכַסֶּה דָבָר (משל' י"א, יג).

קסו הוֹן יֹסִיף רֵעִים רַבִּים וְדָל מֵרֵעֵהוּ יִפָּרֵד (שם י"ט, ד).

קסז הוֹן מֵהֶבֶל יִמְעָט וְקֹבֵץ עַל־יָד יַרְבֶּה (שם י"ג, יא).

קסח הוֹן עָשִׁיר קִרְיַת עֻזּוֹ (שם י"ח, יא).

הוקר ר' הֹקַר.

קסט הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה בְּרִנָּה יִקְצֹרוּ (תהל' קכ"ו, ה).

קע הַחוּט הַמְשֻׁלָּשׁ לֹא בִמְהֵרָה יִנָּתֵק (קהל' ד', יב).

קעא הֶחָכָם עֵינָיו בְּרֹאשׁוֹ וְהַכְּסִיל בַּחֹשֶׁךְ הוֹלֵךְ (שם ב', יד).

קעב הַחָכְמָה תְּחַיֶּה בְעָלֶיהָ (שם ז', יב).

קנג הֶחָלָּשׁ יֹאמַר גִּבּוֹר אָנִי (יואל ד׳, י׳).

קנד הֲיַד יְיָ תִּקְצָר? (במ׳ י״א, כג).

קנה הֲיַהֲפֹךְ כּוּשִׁי עוֹרוֹ? (ירמ׳ י״ג, כג).

קנו הֲיוּחַל אֶרֶץ בְּיוֹם אֶחָד, אִם יִוָּלֵד גּוֹי פַּעַם אֶחָת? (ישע׳ ס״ו, ח).

קנז הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׂרַפְנָה? (מש׳ ו׳, כז).

קנח הֵיטֵב חָרָה לִי עַד מָוֶת (יונה ד׳, ט).

קנט הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם נוֹעָדוּ (עמ׳ ג׳, ג).

קס הֲיִפָּלֵא מֵיְיָ דָּבָר? (ברא׳ י״ח, יד).

קסא הֲיִתְפָּאֵר הַגַּרְזֶן עַל הַחֹצֵב בּוֹ? (ישע׳ י׳, טו).

קסב הַךְ הַכַּפְתּוֹר וְיִרְעֲשׁוּ הַסִּפִּים (עמ׳ ט׳, א).

קסג הִכָּבֵד וְשֵׁב בְּבֵיתֶךָ! (מ״ב י״ד, י).

קסד הַכֹּל הוֹלֵךְ אֶל מָקוֹם אֶחָד (קהל׳ ג׳, כ).

קסה הַכְּסִיל חֹבֵק אֶת יָדָיו וְאֹכֵל אֶת בְּשָׂרוֹ (שם ד׳, ה).

קסו הַכֶּסֶף יַעֲנֶה אֶת הַכֹּל (שם י׳, יט).

קסז הַכָּרַת פְּנֵיהֶם עָנְתָה בָּם (ישע׳ ג׳, ט).

קסח הֲלֹא זֶה הָעָם אֲשֶׁר מָאַסְתָּה בּוֹ צֵא נָא עַתָּה וְהִלָּחֶם בּוֹ! (שופט׳ ט׳, לח).

קסט הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ (ברא׳ י״ג, ט).

קע הֲלוֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ (מלאכי ב׳, י).

קעא הֹלֵךְ אֶת חֲכָמִים יֶחְכָּם (מש׳ י״ג, כ).

קעב הֲלָנוּ אַתָּה אִם לְצָרֵינוּ? (יהוש׳ ה׳, יג).

קעג הֲלָנֶצַח תֹּאכַל חֶרֶב? (ש״ב ב׳, כו).

קעד הַלְעוֹלָמִים יִזְנַח יְיָ? (תהל׳ ע״ז, ח).

קעה הֲמִבְּלִי אֵין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם [לְקַחְתָּנוּ לָמוּת בַּמִּדְבָּר?] (שמ׳ י״ד, יא).

קעו הַמָּוֶת יַפְרִיד בֵּינִי וּבֵינֶךָ (רות א׳, יז).

קצז הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה? (ברא׳ י״ח, יז).
קצח הֲמִן הַגֹּרֶן אוֹ מִן הַיָּקֶב? (מ״ב ו׳, כז).
קצט הֲמִן הַסֶּלַע הַזֶּה נוֹצִיא לָכֶם מָיִם! (במ׳ כ׳, י).
ר הַמַּשְׂכִּיל בָּעֵת הַהִיא יִדֹּם (עמ׳ ה׳, יג).
רא הַמִּשְׂתַּכֵּר מִשְׂתַּכֵּר אֶל צְרוֹר נָקוּב (חגי א׳, ו).
רב הִנֵּה זֶה עוֹמֵד אַחַר כָּתְלֵנוּ (שה״ש ב׳, ט).
הנושכים ר׳ הַנֹּשְׁכִים.
רג הַנָּס מִקּוֹל הַפַּחַד יִפֹּל אֶל הַפַּחַת
וְהָעוֹלֶה מִתּוֹךְ הַפַּחַת יִלָּכֵד בַּפָּח (ישע׳ כ״ד, יח).
רד הֲנִסָּה דָבָר אֵלֶיךָ תִּלְאֶה? (איוב ד׳, ב).
רה הַנִּסְתָּרֹת לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ (דב׳ כ״ט, כח).
רו הַנֹּשְׁכִים בְּשִׁנֵּיהֶם וְקָרְאוּ שָׁלוֹם (מיכה ג׳, ה).
רז הַס מִפָּנָיו כָּל הָאָרֶץ (חב׳ ב׳, כ).
רח הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה וּלְזוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָּ (מש׳ ד׳, כד).
העולה ר׳ הָעֹלָה.
רט הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים הָהֵם תְּנַקֵּר? (במ׳ ט״ז, יד).
רי הָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה! (יחז׳ כ׳, לב).
ריא הֶעָשִׁיר לֹא יַרְבֶּה וְהַדַּל לֹא יַמְעִיט (שמ׳ ל׳, טו).
ריב הַפַּח נִשְׁבָּר וַאֲנַחְנוּ נִמְלָטְנוּ (תהל׳ קכ״ד, ז).
ריג הַצֳּרִי אֵין בְּגִלְעָד? (ירמ׳ ח׳, כב).
הקול ר׳ הַקֹּל.
הקופאים ר׳ הַקֹּפְאִים.
ריד הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר (ישע׳ כ״ו, יט).
ריה הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו (ברא׳ כ״ז, כב).

ריו הַקֹּפְאִים עַל שִׁמְרֵיהֶם (צפ׳ א׳, יב).
ריז הֲקֵץ לְדִבְרֵי רוּחַ? (איוב ט״ז, ג).
ריח הֹקַר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ פֶּן יִשְׂבָּעֲךָ וּשְׂנֵאֶךָ (מש׳ כה, יז).
ריט הֲרֹב דְּבָרִים לֹא יֵעָנֶה? (איוב י״א, ב).
רכ הָרָה עָמָל וְיָלַד שָׁקֶר (תהל׳ ז׳, טו).
רכא הַרְחֶב־פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ (שם פ״א, יא).
רכב הַרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת (בראי כ״א, טז).
רכג הָרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ (ישע׳ נ״ז, כ).
רכד הַשָּׂבָע לֶעָשִׁיר אֵינֶנּוּ מַנִּיחַ לוֹ לִישׁוֹן (קהל׳ ה׳, יא).
רכה הַשֹּׁחַד יְעַוֵּר עֵינֵי חֲכָמִים (פִּקְחִים) וִיסַלֵּף דִּבְרֵי צַדִּיקִים
(שמ׳ כ״ג, ח; דב׳ ט״ז, יט).
רכו הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיְיָ וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי־אָדָם (תהל׳ קט״ו, טז).
רכז הַשֹּׁמֵעַ יִשְׁמָע וְהֶחָדֵל יֶחְדָּל (יחז׳ ג, כז).
רכח הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי? (בראי ד׳, ט).
רכט הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט? (בראי י״ח, כה).
רל הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה? (יחז׳ ל״ז, ג).
רלא הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי? (בראי ל׳, ב).
רלב הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוּלָהּ? (ישע׳ מ״ט, טו).

ו׳

רלג וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ (ויק׳ י״ט, יח).
רלד וּבִעַרְתָּ הָרָע מִקִּרְבֶּךָ (דב׳ י״ז, ז).
רלה וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ (ישע׳ י״א, ו).

רלו וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה (יהוש׳ א׳, ח).
רלז וְהָיָה לְעֵת עֶרֶב יִהְיֶה אוֹר (זכ׳ י״ד, ז).
רלח וְהָיָה רֵאשִׁיתְךָ מִצְעָר וְאַחֲרִיתְךָ יִשְׂגֶּה מְאֹד (איוב ח׳, ז).
רלט וִהְיִיתֶם נְקִיִּם מֵיְיָ וּמִיִּשְׂרָאֵל (במ׳ ל״ב, כב).
רמ וְזָרַח הַשֶּׁמֶשׁ וּבָא הַשָּׁמֶשׁ (קהל׳ א׳, ה).
רמא וְחֵי אָחִיךָ עִמָּךְ (ויק׳ כ״ה, לו).
רמב וַיִּשְׁמַן יְשֻׁרוּן וַיִּבְעָט (דב׳ ל״ב, טו).
רמג וַיִּתְעָרְבוּ בַגּוֹיִם וַיִּלְמְדוּ מַעֲשֵׂיהֶם (תהל׳ ק״ו, לה).

ז

רמד זֹאת נֶחָמָתִי בְעָנְיִי (שם קי״ט, נ).
רמה זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן (הוש׳ י״ג, ב).
רמו זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה (תהל׳ נ״א, יט).
רמז זֶה הָיָה חֶלְקִי מִכָּל עֲמָלִי (קהל׳ ב׳, י).
רמח זֶה לְעֻמַּת זֶה עָשָׂה הָאֱלֹהִים (שם ז׳, יד).
רמט זוֹרֵעַ עַוְלָה יִקְצָר אָוֶן (מש׳ כ״ב, ח).
רנ זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה (שם י׳, ז).

ח

רנא חֲבִי כִמְעַט רֶגַע עַד יַעֲבָר־זָעַם (ישע׳ כ״ו, כ).
רנב חוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה (קהל׳ ט׳, יח).
חוּפּר ר׳ חָפֵר.

רנג חוֹשֵׂךְ שִׁבְטוֹ שׂוֹנֵא בְנוֹ (מש׳ י״ג, כד).

רנד חַזְּקוּ יָדַיִם רָפוֹת וּבִרְכַּיִם כֹּשְׁלוֹת אַמֵּצוּ (ישע׳ ל״ה, ג).

רנה חַיֶּיךָ תְּלֻאִים לְךָ מִנֶּגֶד (דב׳ כ״ח, סו).

רנו חָכָם בְּעֵינָיו אִישׁ עָשִׁיר וְדַל מֵבִין יַחְקְרֶנּוּ (מש׳ כ״ח, יא).

רנז חֲכָמִים בְּעֵינֵיהֶם וְנֶגֶד פְּנֵיהֶם נְבֹנִים (ישע׳ ה׳, כא).

רנח חֲכָמִים הֵמָּה לְהָרַע וּלְהֵיטִיב לֹא יָדָעוּ (ירמ׳ ד׳, כב).

רנט חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו (קהל׳ ח׳, א).

רס חָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה (שם ט׳, טז).

רסא חֲלֹמוֹת הַשָּׁוְא יְדַבֵּרוּ (זכ׳ י׳, ב).

רסב חֲנֹךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַרְכּוֹ גַּם כִּי יַזְקִין לֹא יָסוּר מִמֶּנָּה (מש׳ כ״ב, ו).

רסג חֶסֶד חָפַצְתִּי וְלֹא זָבַח (הוש׳ ו׳, ו).

רסד חֲסַר מְשֻׁגָּעִים אָנִי? (ש״א כ״א, טז).

רסה חֶסְרוֹן לֹא יוּכַל לְהִמָּנוֹת (קהל׳ א׳, טו).

רסו חֹפֵר גּוּמָּץ בּוֹ יִפּוֹל (שם י׳, ח).

ט

רסז טוֹב אַחֲרִית דָּבָר מֵרֵאשִׁיתוֹ (שם ז׳, ח).

רסח טוֹב אֲשֶׁר לֹא תִדֹּר מִשֶּׁתִּדּוֹר וְלֹא תְשַׁלֵּם (שם ה׳, ד).

רסט טוֹב אֲשֶׁר תֶּאֱחֹז בָּזֶה וְגַם מִזֶּה אַל תַּנַּח אֶת יָדֶךָ (שם ז׳, יח).

רע טוֹב לַחֲסוֹת בַּיְיָ מִבְּטֹחַ בָּאָדָם (תהל׳ קי״ח, ח).

רעא טוֹב לָלֶכֶת אֶל בֵּית־אֵבֶל מִלֶּכֶת אֶל בֵּית־מִשְׁתֶּה (קהל׳ ז׳, ב).

רעב טוֹב מַרְאֵה עֵינַיִם מֵהֲלָךְ־נָפֶשׁ (שם ו׳, ט).

רעג טוֹב פַּת חֲרֵבָה וְשַׁלְוָה בָהּ מִבַּיִת מָלֵא זִבְחֵי רִיב (מש׳ י״ז, א).

רעד טוֹב שָׁכֵן קָרוֹב מֵאָח רָחוֹק (שם כ״ז, י).
רעה טוֹב שֵׁם מִשֶּׁמֶן טוֹב (קהל׳ ז׳, א).
רעו טוֹבָה חָכְמָה מִגְּבוּרָה (שם ט׳, טז).
רעז טוֹבָה חָכְמָה עִם נַחֲלָה (שם ז׳, יא).
רעח טוֹבָה תּוֹכַחַת מְגֻלָּה מֵאַהֲבָה מְסֻתָּרֶת (מש׳ כ״ז, ה).
רעט טוֹבִים הַשְּׁנַיִם מִן הָאֶחָד (קהל׳ ד׳, ט).
רפ טָמַן עָצֵל יָדוֹ בַּצַּלַּחַת נִלְאָה לַהֲשִׁיבָהּ אֶל פִּיו (מש׳ כ״ו, טו).

י

רפא יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ (איוב ל״ו, לג).
רפב יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל פִּיהוּ (שם מ׳, כג).
רפג יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ (תהל׳ קכ״ח, ב).
רפד יַד חָרוּצִים תִּמְשׁוֹל (מש׳ י״ב, כד).
רפה יָדוֹ בַכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ (בראׁ ט״ז, יב).
רפו יָדֵינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה (דב׳ כ״א, ז).
רפז יָדַע שׁוֹר קֹנֵהוּ (ישע׳ א׳, ג).
רפח יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ (בראׁ ל״ג, ט).
רפט יְהַלֶּלְךָ זָר וְלֹא פִיךָ (מש׳ כ״ז, ב).
רצ יוֹדֵעַ צַדִּיק נֶפֶשׁ בְּהֶמְתּוֹ (שם י״ב, י).
רצא יוֹסִיף דַּעַת יוֹסִיף מַכְאוֹב (קהל׳ א׳, יח).
רצב יְיָ הוּא הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה (ש״א ג׳, יח).
רצג יְיָ יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן (שמ׳ י״ד, יד).
רצד יְיָ לִי לֹא אִירָא מַה יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם (תהל׳ קי״ח, ו).

רצה יְיָ נָתַן וַיְיָ לָקָח (איוב א׳, כא).
רצו יַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ (תהל׳ ק״ד, טו).
רצז יָמִים יְדַבֵּרוּ (איוב ל״ב, ז).
רצח יַעֲבֹר עָלַי מָה! (שם י״ג, יג).
רצט יַעֲלוּ הָרִים יֵרְדוּ בְקָעוֹת (תהל׳ ק״ד, ח).
ש יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת (שם ק״ז, כו).
שא יָפֻצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה (מש׳ ה׳, טז).
שב יָצִיצוּ מֵעִיר כְּעֵשֶׂב הָאָרֶץ (תהל׳ ע״ב, טז).
שג יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעֻרָיו (ברא׳ ח׳, כא).
שד יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ (ש״ב ב׳, יד).
שה יָקָר מֵחָכְמָה מִכָּבוֹד סִכְלוּת מְעָט (קהל׳ י׳, א)
שו יְרֵא אֱלֹהִים יֵצֵא אֶת כֻּלָּם (קהל׳ ז׳, יח).
שז יִרְאַת יְיָ רֵאשִׁית דָּעַת (מש׳ א׳, ז).
שח יִרְהֲבוּ הַנַּעַר בַּזָּקֵן וְהַנִּקְלֶה בַּנִּכְבָּד (ישע׳ ג׳, ה).
שט יֵשׁ אֹהֵב דָּבֵק מֵאָח (מש׳ י״ח, כד).
שי יֵשׁ בּוֹטֶה כְּמַדְקְרוֹת חָרֶב (שם י״ב, יח).
שיא יֵשׁ דֶּרֶךְ יָשָׁר לִפְנֵי אִישׁ וְאַחֲרִיתָהּ דַּרְכֵי מָוֶת (שם י״ד, יב).
שיב יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסָף עוֹד (שם י״א, כד).
שיג יֵשׁ מִתְעַשֵּׁר וְאֵין כֹּל, מִתְרוֹשֵׁשׁ וְהוֹן רָב (שם י״ג, ז).
שיד יָשׁוּבוּ רְשָׁעִים לִשְׁאוֹלָה! (תהל׳ ט׳, יח).
שטו יָשָׁן מִפְּנֵי חָדָשׁ תּוֹצִיאוּ (ויק׳ כ״ו, י).
שטז יָתֵד בְּמָקוֹם נֶאֱמָן (ישע׳ כ״ב, כג).

כ

שיז כְּאוֹב מֵאֶרֶץ קוֹלֵךְ (שם כ״ט, ד).

שיח כְּאוּד מֻצָּל מִשְּׂרֵפָה (עמ׳ ד׳, יא).

שיט כָּאִישׁ — גְּבוּרָתוֹ (שופט׳ ח׳, כא).

שכ כְּאִמָּה בִּתָּהּ (יחז׳ ט״ז, מד).

שכא כֶּאֱסֹף בֵּיצִים עֲזֻבוֹת (ישע׳ י׳, יד).

שכב כַּאֲשֶׁר אָבַדְתִּי, אָבָדְתִּי (אס׳ ד׳, טז).

שכג כַּאֲשֶׁר יְבַעֵר הַגָּלָל עַד תֻּמּוֹ (מ״א י״ד, י).

שכד כַּאֲשֶׁר יָנוּס אִישׁ מִפְּנֵי הָאֲרִי וּפְגָעוֹ הַדֹּב (עמ׳ ה׳, יט).

שכה כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָּךְ (עוב׳ א׳, טו).

שכו כְּבֹד אֱלֹהִים הַסְתֵּר דָּבָר (משי כ״ה, ב).

שכז כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ (שם ג׳, לה).

שכח כָּבוֹד לָאִישׁ שֶׁבֶת מֵרִיב וְכָל אֱוִיל יִתְגַּלָּע (שם כ׳, ג).

שכט כְּבִכּוּרָה בְּטֶרֶם קַיִץ (ישע׳ כ״ח, ד).

של כְּבָר הָיָה לְעֹלָמִים (קהל׳ א׳, י).

שלא כְּדִבְרֵי הַסֵּפֶר הֶחָתוּם (ישע׳ כ״ט, יא).

שלב כְּדַי בִּזָּיוֹן וָקָצֶף (אס׳ א׳, יח).

כורה ר׳ כָּרֶה.

שלג כָּזֹה וְכָזֶה תֹּאכַל הֶחָרֶב! (ש״ב י״א, כה).

שלד כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב (בראי ל״ב, יג).

שלה כֹּחִי וְעֹצֶם יָדִי עָשָׂה לִי אֶת הַחַיִל הַזֶּה! (דב׳ ח׳, יז).

שלו כְּחֹמֶץ לַשִּׁנַּיִם וְכֶעָשָׁן לָעֵינָיִם כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו (מש׳ י׳, כו).
שלז כַּחֹמֶר בְּיַד הַיּוֹצֵר (ירמ׳ י״ח, ד).
שלח כְּחִצִּים בְּיַד גִּבּוֹר כֵּן בְּנֵי הַנְּעוּרִים (תהל׳ קכ״ז, ד).
שלט כִּי אֵשֵׁב בַּחֹשֶׁךְ יְיָ אוֹר לִי (מיכה ז׳, ח).
שמ כִּיס אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּנוּ (מש׳ א׳, יד).
שמא כִּיתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ (קהל׳ ב׳, יג).
שמב כְּכֹחִי אָז וּכְכֹחִי עָתָּה (יהוש׳ י״ד, יא).
שמג כְּכֶלֶב שָׁב עַל קֵאוֹ כְּסִיל שׁוֹנֶה בְאִוַּלְתּוֹ (מש׳ כ״ו, יא).
שמד כִּכְלִי אֵין חֵפֶץ בּוֹ (ירמ׳ מ״ח, לח).
שמה כָּל אָח עָקוֹב יַעְקֹב (ירמי׳ ט׳, ג).
שמו כָּל אִישׁ שֹׂרֵר בְּבֵיתוֹ (אס׳ א׳, כב).
שמז כֹּל אֲשֶׁר לָאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ (איוב ב׳, ד).
שמח כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן (מש׳ ב׳, יט).
שמט כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ יָשָׁר בְּעֵינָיו (שם כ״א, ב).
שנ כָּל הָאָדָם כֹּזֵב (תהל׳ קט״ז, יא).
שנא כָּל הַבָּשָׂר חָצִיר (ישע׳ מ׳, ו).
שנב כָּל הַנְּחָלִים הֹלְכִים אֶל הַיָּם (קהל׳ א׳, ז).
שנג כָּל הָעַמִּים יֵלְכוּ אִישׁ בְּשֵׁם אֱלֹהָיו
וַאֲנַחְנוּ נֵלֵךְ בְּשֵׁם יְיָ אֱלֹהֵינוּ (מיכה ד׳, ה).
שנד כָּל יְמֵי עָנִי רָעִים וְטוֹב־לֵב מִשְׁתֶּה תָמִיד (מש׳ ט״ו, טו).
שנה כָּל כְּבוּדָּה בַת מֶלֶךְ פְּנִימָה (תהל׳ מ״ה, יד).
שנו כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח (ישע׳ נ״ד, יז).
שנז כָּל מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי (ברא׳ ד׳, יד).
שנח כָּל מִשְׁבָּרֶיךָ וְגַלֶּיךָ עָלַי עָבָרוּ (תהל׳ מ״ב, ח).

שנט. כָּל סָתוּם לֹא עֲמָמוּךָ (יחז׳ כ״ח, ג).
כל עורב ר׳ כל עֹרֵב.
שס כָּל עֲמַל הָאָדָם לְפִיהוּ (קהל׳ ו׳, ז).
שסא כָּל עַצְמוֹתַי תֹּאמַרְנָה (תהל׳ ל״ה, י).
שסב כָּל עֹרֵב לְמִינוֹ (ויק׳ י״א, טו).
שסג כָּל רוּחוֹ יוֹצִיא כְסִיל (מש׳ כ״ט, יא).
שסד כָּל רָז לָא אָנֵס לָךְ (דנ׳ ד׳, ו).
שסה כָּל רֹאשׁ לָחֳלִי וְכָל לֵבָב דַּוָּי (ישע׳ א׳, ה).
שסו כָּמֹהוּ כְּאַיִן (חגי ב׳, ג).
שסז כְּמוֹ פֶתֶן חֵרֵשׁ יַאְטֵם אָזְנוֹ (תהל׳ נ״ה, ה).
שסח כְּמוֹצֵא שָׁלָל רָב (שם קי״ט, קסב).
שסט כַּמַּיִם הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לֵב הָאָדָם לָאָדָם (מש׳ כ״ז, יט).
שע כִּמְלַקֵּט שִׁבֳּלִים בְּעֵמֶק רְפָאִים (ישע׳ י״ז, ה).
שעא כְּמַר מִדְּלִי וּכְשַׁחַק מֹאזְנַיִם (שם מ׳, טו).
שעב כְּמַשַּׁק גֵּבִים שֹׁקֵק בּוֹ (שם ל״ג, ד).
שעג כֵּן יֹאבְדוּ כָל אוֹיְבֶיךָ, יְיָ! (שופט׳ ה׳, לא).
שעד כְּנֶגַע נִרְאָה לִי בַּבָּיִת (ויק׳ י״ד, לה).
שעה כְּנוֹעַ עֲצֵי־יַעַר מִפְּנֵי רוּחַ (ישע׳ ז׳, ב).
שעו כַּעֲנָבִים בַּמִּדְבָּר (הוש׳ ט׳, י).
שעז כַּעַס בְּחֵיק כְּסִילִים יָנוּחַ (קהל׳ ז׳, ט).
שעח כְּעַרְעָר בָּעֲרָבָה (ירמ׳ י״ז, ו).
שעט כְּפַטִּישׁ יְפֹצֵץ סָלַע (שם כ״ג, כט).
שפ כְּפֶשַׂע בֵּינִי וּבֵין הַמָּוֶת (ש״א כ׳, ג).
שפא כְּצַפִּיחִת בִּדְבָשׁ (שמ׳ ט״ז, לא).

שפב כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין לָהֶם רֹעֶה (במ׳ כ״ז, יז).
שפג כְּצִפּוֹר נוֹדֶדֶת מִן קִנָּהּ כֵּן אִישׁ נוֹדֵד מִמְּקוֹמוֹ (מש׳ כ״ז, ח).
שפד כְּקוֹל הַסִּירִים תַּחַת הַסִּיר (קהל׳ ז׳, ו).
שפה כְּקֶצֶף עַל פְּנֵי מָיִם (הוש׳ י׳, ז).
שפו כֹּרֶה שַׁחַת בָּהּ יִפֹּל וְגֹלֵל אֶבֶן אֵלָיו תָּשׁוּב (מש׳ כ״ו, כז).
שפז כִּרְחֹק מִזְרָח מִמַּעֲרָב (תהל׳ ק״ג, יב)
שפח כְּרַחֵם אָב עַל בָּנִים (שם שם, יג).
שפט כְּרָחֵל לִפְנֵי גֹזְזֶיהָ נֶאֱלָמָה (ישע׳ נ״ג, ז).
שצ כְּרֶמֶשׂ לֹא מֹשֵׁל בּוֹ (חב׳ א׳, יד).
שצא כִּשְׁגָגָה שֶׁיֹּצָא מִלִּפְנֵי הַשַּׁלִּיט (קהל׳ י׳, ה).
שצב כַּשֶּׂה לַטֶּבַח יוּבָל (ישע׳ נ״ג, ז).
שצג כְּשׁוֹשַׁנָּה בֵּין הַחוֹחִים (שה״ש ב׳, ב).
שצד כָּשַׁל כֹּחַ הַסַּבָּל (נחמ׳ ד׳, ד).
שצה כָּשַׁל עוֹזֵר וְנָפַל עָזֻר (ישע׳ ל״א, ג).
שצו כַּשֶּׁלֶג בַּקַּיִץ וְכַמָּטָר בַּקָּצִיר כֵּן לֹא נָאוֶה לִכְסִיל כָּבוֹד (מש׳ כ״ו, א).
שצז כָּשְׁלָה בָרְחוֹב אֱמֶת (ישע׳ נ״ט, יד).

ל

שצח לֹא אַלְמָן יִשְׂרָאֵל (ירמ׳ נ״א, ה).
שצט לֹא בָא כַבֹּשֶׂם הַהוּא (מ״א י׳, י).
ת לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם בְּרוּחִי (זכ׳ ד׳, ו).
תא לֹא בְכֹחַ יִגְבַּר־אִישׁ (ש״א ב׳, ט).
תב לֹא בְמוֹתוֹ יִקַּח הַכֹּל (תהל׳ מ״ט, יח).

תג לֹא בְרַעַשׁ יְיָ (מ״א י״ט, יא).
תד לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא (דב׳ ל׳, יב).
תה לֹא דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם (שם ל״ב, מז).
תו לֹא הָיָה... פֹּצֶה פֶּה וּמְצַפְצֵף (ישע׳ י׳, יד).
תז לֹא הִלַּכְתִּי בִּגְדֹלוֹת וּבְנִפְלָאוֹת מִמֶּנִּי (תהל׳ קל״א, א).
תח לֹא זֶה הַדֶּרֶךְ (מ״ב ו׳, יט).
תט לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת (שם ד׳, כג).
תי לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ (ברא׳ ב׳, יח).
תיא לֹא יְאֻנֶּה לַצַּדִּיק כָּל אָוֶן (מש׳ י״ב, כא).
תיב לֹא יָבוּזוּ לַגַּנָּב כִּי יִגְנוֹב לְמַלֵּא נַפְשׁוֹ כִּי יִרְעָב (מש׳ ו׳, ל).
תיג לֹא יֵבֹשׁוּ כִּי יְדַבְּרוּ אֶת אוֹיְבִים בַּשָּׁעַר (תהל׳ קכ״ז, ה).
תיד לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ (יונה ד׳, יא).
תטו לֹא יוֹדֵעַ עַוָּל בֹּשֶׁת (צפ׳ ג׳, ה).
תטז לֹא יוֹם וְלֹא לָיְלָה (זכ׳ י״ד, ז).
תיז לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֶבְרָה (מש׳ י״א, ד׳).
תיח לֹא יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רֶשַׁע (שם י׳, ב).
תיט לֹא יֶחְדַּל אֶבְיוֹן מִקֶּרֶב הָאָרֶץ (דב׳ ט״ו, יא).
תכ לֹא יַחֲרֹךְ רְמִיָּה צֵידוֹ (מש׳ י״ב, כז).
תכא לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשֹׁנוֹ (שמ׳ י״א, ז).
תכב לֹא יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקוֹמוֹ (תהל׳ ק״ג, טז).
תכג לֹא יָנוּם וְלֹא יִישָׁן שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל (שם קכ״א, ד).
תכד לֹא יֵעָשֶׂה כֵן בְּיִשְׂרָאֵל (ש״ב י״ג, יב).
תכה לֹא יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ (ברא׳ כ״ט, כו).
תכו לֹא יִצְדַּק לְפָנֶיךָ כָל חָי (תהל׳ קמ״ג, ב).

תכז לֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם (ברא׳ מ״ב, לח).
תכח לֹא כָהֲתָה עֵינוֹ וְלֹא נָס לֵחֹה (דב׳ ל״ד, ז).
תכט לֹא לַחֲכָמִים לֶחֶם (קהל׳ ט׳, יא).
תל לֹא לְעוֹלָם חֹסֶן (מש׳ כ״ז, כד).
תלא לֹא מֵחָכְמָה שָׁאַלְתָּ עַל זֶה (קהל׳ ז׳, י).
תלב לֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא (דב׳ ל׳, יג).
תלג לֹא מָצְאוּ כָל אַנְשֵׁי חַיִל יְדֵיהֶם (תהל׳ ע״ו, ו).
תלד לֹא נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶן־נָבִיא אָנֹכִי (עמ׳ ז׳, יד).
תלה לֹא נוֹדַע כִּי בָאוּ אֶל קִרְבֶּנָה (ברא׳ מ״א, כא).
תלו לֹא נַחַשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא קֶסֶם בְּיִשְׂרָאֵל (במ׳ כ״ג, כג).
תלז לֹא נִכַּר שׁוֹעַ לִפְנֵי דָל (איוב ל״ד, יט).
תלח לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם (דב׳ ח׳, ג).
תלט לֹא קָם כָּמֹהוּ (מ״ב כ״ג, כה).
תמ לֹא תַאֲמִינוּ כִּי יְסֻפָּר (חב׳ א׳, ה).
תמא לֹא תֹאַר לוֹ וְלֹא הָדָר (ישע׳ נ״ג, ב).
תמב לֹא תֹהוּ בְרָאָהּ, לָשֶׁבֶת יְצָרָהּ (שם מ״ה, יח).
תמג לֹא תִהְיֶה תִּפְאַרְתְּךָ עַל הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ (שופט׳ ד׳, ט).
לֹא תוֹסֵף ר׳ לֹא תֹסֵף.
תמד לֹא תַחְסֹם שׁוֹר בְּדִישׁוֹ (דב׳ כ״ה, ד).
תמה לֹא תַחֲרֹשׁ בְּשׁוֹר וּבַחֲמֹר יַחְדָּו (שם כ״ב, י).
תמו לֹא תָלִין פְּעֻלַּת שָׂכִיר (ויק׳ י״ט, יג).
תמז לֹא תַסִּיג גְּבוּל רֵעֲךָ (דב׳ י״ט, יד).
תמח לֹא תְסֻלֶּה בְּכֶתֶם אוֹפִיר (איוב כ״ח, טז).
תמט לֹא תֹסֵף עָלָיו וְלֹא תִגְרַע מִמֶּנּוּ (דב׳ י״ג, א).

תנ לֹא תַעֲמֹד עַל דַּם רֵעֶךָ (ויק׳ י״ט, טז).
תנא לֹא תָקוּם פַּעֲמַיִם צָרָה (נחום א׳, ט).
תנב לֹא תְקַלֵּל חֵרֵשׁ (ויק׳ י״ט, יד).
תנג לֹא תִשָּׁאֵר פַּרְסָה (שמ׳ י׳, כו).
תנד לֹא תִשְׂבַּע עַיִן לִרְאוֹת וְלֹא תִמָּלֵא אֹזֶן מִשְּׁמֹעַ (קהל׳ א׳, ח).
תנה לְאָדָם מַעַרְכֵי־לֵב וּמֵיְיָ מַעֲנֵה לָשׁוֹן (מש׳ ט״ז, א).
תנו לְאַט לִי לַנַּעַר (ש״ב י״ח, ה).
תנז לֵב אָדָם יְחַשֵּׁב דַּרְכּוֹ וַיְיָ יָכִין צַעֲדוֹ (מש׳ ט״ז, ט).
תנח לֵב חָכָם לִימִינוֹ וְלֵב כְּסִיל לִשְׂמֹאלוֹ (קהל׳ י׳, ב).
תנט לֵב יוֹדֵעַ מָרַת נַפְשׁוֹ (מש׳ י״ד, י).
תס לֵב שָׂמֵחַ יֵיטִב פָּנִים (שם ט״ו, יג).
תסא לְבָם שָׂמוּ שָׁמִיר (זכ׳ ז׳, יב).
תסב לְבֵנִים נָפָלוּ וְגָזִית נִבְנֶה (ישע׳ ט׳, ט).
תסג לַהַג הַרְבֵּה יְגִעַת בָּשָׂר (קהל׳ י״ב, יב).
תסד לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ (מש׳ ח׳, כא).
תסה לְהַרְאוֹת הָעַמִּים וְהַשָּׂרִים אֶת יָפְיָהּ (אס׳ א׳, יא).
תסו לֹוֶה רָשָׁע וְלֹא יְשַׁלֵּם (תהל׳ ל״ז, כא).
תסז לוּלֵא חֲרַשְׁתֶּם בְּעֶגְלָתִי לֹא מְצָאתֶם חִידָתִי (שופט׳ י״ד, יח).
לועג ר׳ לִעֲג.
תסח לֶחֶם צַר וּמַיִם לָחַץ (ישע׳ ל׳, כ).
תסט לַחְמוֹ נִתָּן מֵימָיו נֶאֱמָנִים (שם ל״ג, טז).
תע לֵךְ אֶל נְמָלָה, עָצֵל, רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם (מש׳ ו׳, ו).
תעא לֵךְ בְּכֹחֲךָ זֶה! (שופט׳ ו׳, יד).
תעב לְךָ דֻמִיָּה תְהִלָּה (תהל׳ ס״ה, ב).

תעג לֵךְ מִנֶּגֶד לְאִישׁ כְּסִיל (מש׳ י״ד, ז).
תעד לַכֹּל זְמָן וְעֵת לְכָל חֵפֶץ (קהל׳ ג׳, א).
תעה לְכֶלֶב חַי הוּא טוֹב מִן הָאַרְיֵה הַמֵּת (קהל׳ ט׳, ד).
תעו לַכֶּלֶב תַּשְׁלִכוּן אֹתוֹ (שמ׳ כ״ב, ל).
תעז לָמָּה זֶה הֶבֶל תֶּהְבָּלוּ? (איוב כ״ז, יב).
תעח לָמָּה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם? (תהל׳ ע״ט, י).
תעט לָמָּה רָגְשׁוּ גוֹיִם? (שם ב׳, א).
תפ לָמָּה תִּתְרָאוּ? (ברא׳ מ״ב, א).
תפא לְמָחָר יִהְיֶה הָאֹת הַזֶּה (שמ׳ ח׳, י״ט).
תפב לְמַעַן יָרוּץ קוֹרֵא בוֹ (חב׳ ב׳, ב).
תפג לֹעֵג לָרָשׁ חֵרֵף עֹשֵׂהוּ (מש׳ י״ז, ה).
תפד לְפִי שִׂכְלוֹ יְהֻלַּל אִישׁ (שם י״ב, ח).
תפה לִפְנֵי כָבוֹד עֲנָוָה (שם י״ח, יב).
תפו לִפְנֵי מְלָכִים יִתְיַצָּב (שם כ״ב, כט).
תפז לִפְנֵי עִוֵּר לֹא תִתֵּן מִכְשֹׁל (ויק׳ י״ט, יד).
תפח לִפְנֵי שֶׁבֶר גָּאוֹן (מש׳ ט״ז, יח).
תפט לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ (ברא׳ ד׳, ז).
תצ לַשָּׁוְא צָרַף צָרוֹף וְרָעִים לֹא נִתָּקוּ (ירמ׳ ו׳, כט).
תצא לְשׁוֹן חֲכָמִים מַרְפֵּא (מש׳ י״ב, יח).
תצב לְשִׂמְחָה מַה־זֹּה עֹשָׂה (קהל׳ ב׳, ב).

מ

תצג מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלוֹהַּ (איוב י״ט, כו).

תצד מִבְּשָׂרְךָ לֹא תִתְעַלָּם (ישע׳ נ״ח, ז).

תצה מַגִּיד מֵרֵאשִׁית אַחֲרִית (שם מ״ו, י).

תצו מְגַמַּת פְּנֵיהֶם קָדִימָה (חב׳ א׳, ט).

תצז מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחָק (שמ׳ כ״ג, ז).

תצח מָה אֱנוֹשׁ כִּי תִזְכְּרֶנּוּ (תהל׳ ח׳, ה).

תצט מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ! (בראש׳ ל״ז, י).

ך מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם? (שמ׳ י״ב, כו).

ךא מַה־טּוֹב וּמַה־נָּעִים שֶׁבֶת אַחִים גַּם יָחַד! (תהל׳ קל״ג, א).

ךב מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ, יַעֲקֹב! (במ׳ כ״ד, ה).

ךג מַה־יָּפִית וּמַה־נָּעַמְתְּ אַהֲבָה בַּתַּעֲנוּגִים (שה״ש ז׳, ז).

ךד מַה־יִּתְאוֹנֵן אָדָם חַי! (איכה ג׳, לט).

ךה מַה־לְּךָ נִרְדָּם! (יונה א׳, ו).

ךו מַה־לְּךָ פֹה וּמִי־לְךָ פֹה? (ישע׳ כ״ב, טז).

ךז מַה־לַּתֶּבֶן אֶת־הַבָּר? (ירמ׳ כ״ג, כח).

ךח מַה נֹּאמַר... מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק (בראש׳ מ״ד, טז).

ךט מַה־פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ? (שם ל״ח, כט).

ךי מַה־פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי? (שם ל״א, לו).

ךיא מָה־רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ, יְיָ! (תהל׳ ק״ד, כד).

ךיב מְהָרְסַיִךְ וּמַחֲרִיבַיִךְ מִמֵּךְ יֵצֵאוּ (ישע׳ מ״ט, יז).

דיג מוֹדֶה וְעֹזֵב יְרֻחָם (מש׳ כ״ח, יג).
מונע ר׳ מֹנֵעַ.
דיד מוֹצָא שְׂפָתֶיךָ תִּשְׁמֹר (דב׳ כ״ג, כד).
דטו מוֹצִיא דִבָּה הוּא כְסִיל (מש׳ י׳, יח).
מושל ר׳ מֹשֵׁל.
דטז מָוֶת וְחַיִּים בְּיַד לָשׁוֹן (שם י״ח, כא).
דיז מוֹתַר הָאָדָם מִן הַבְּהֵמָה אָיִן (קהל׳ ג׳, יט).
דיח מַחֲזִיק בְּאָזְנֵי כָלֶב עֹבֵר מִתְעַבֵּר עַל רִיב לֹא לוֹ (מש׳ כ״ו, יז).
דיט מֵחַיִל אֶל חָיִל (תהל׳ פ״ד, ח).
דכ מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ (ברא׳ כ״ז, כח).
דכא מִי בַז לְיוֹם קְטַנּוֹת (זכ׳ ד׳, י).
דכב מִי הָאִישׁ הֶחָכָם וְיָבֵן אֶת זֹאת! (ירמ׳ ט׳, יא).
דכג מִי הִקְשָׁה אֵלָיו וַיִּשְׁלָם (איוב ט׳, ד).
דכד מֵי הַשִּׁלֹחַ הַהֹלְכִים לְאַט (ישע׳ ח׳, ו).
דכה מִי וָמִי הַהֹלְכִים? (שמ׳ י׳, ח).
דכו מִי יִתֵּן הַחֲרֵשׁ תַּחֲרִישׁוּן וּתְהִי לָכֶם לְחָכְמָה (איוב י״ג, ה).
דכז מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא? (שם י״ד, ד).
דכח מִי יִתֵּן כָּל עַם יְיָ נְבִיאִים (במ׳ י״א, כט).
דכט מִי יִתֶּן־לִּי אֵבֶר כַּיּוֹנָה (תהל׳ נ״ה, ז).
דל מִי לַייָ אֵלָי (שמ׳ ל״ב, כו).
דלא מִי נָתַן לַשֶּׂכְוִי בִינָה? (איוב ל״ח, לו).
דלב מִי עָמַד בְּסוֹד יְיָ? (ירמ׳ כ״ג, יח).
דלג מִי פֶתִי יָסֻר הֵנָּה (מש׳ ט׳, ד).
דלד מִי שָׂמְךָ לְאִישׁ שַׂר וְשֹׁפֵט? (שמ׳ ב׳, יד).

דלה מֵיְיָ יָצָא הַדָּבָר (ברא׳ כ״ד, נ).
דלו מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ (מש׳ ט׳, יז).
דלז מַיִם קָרִים עַל נֶפֶשׁ עֲיֵפָה (שם כ״ה, כה).
דלח מַיִם רַבִּים לֹא יוּכְלוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאַהֲבָה (שה״ש ח׳, ז).
דלט מִכָּל מְלַמְּדַי הִשְׂכַּלְתִּי (תהל׳ קי״ט, צט).
דמ מִכַּף רֶגֶל וְעַד רֹאשׁ אֵין בּוֹ מְתֹם (ישע׳ א׳, ו).
דמא מְלֹא כָל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ (שם ו׳, ג).
דמב מַלְוֵה יְיָ חוֹנֵן דָּל (מש׳ י״ט, יז).
דמג מִלְחָמָה לַייָ בַּעֲמָלֵק מִדֹּר דֹּר (שמ׳ י״ז, טז).
דמד מַלְּפֵנוּ מִבַּהֲמוֹת אָרֶץ (איוב ל״ה, יא).
דמה מַמְלֶכֶת כֹּהֲנִים וְגוֹי קָדוֹשׁ (שמ׳ י״ט, ו).
דמו מִמֶּנִּי תִרְאוּ וְכֵן תַּעֲשׂוּ (שופט׳ ז׳, יז).
דמז מִן הַקָּצֶה אֶל הַקָּצֶה (שמ׳ כ״ו, כח).
דמח מָנָה אַחַת אַפָּיִם (ש״א א׳, ה).
דמט מֹנֵעַ בָּר יִקְּבֻהוּ לְאוֹם (מש׳ י״א, כו).
דנ מֵסִיר אָזְנוֹ מִשְּׁמֹעַ תּוֹרָה גַּם תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה (שם כ״ח, ט).
דנא מְעֻוָּת לֹא יוּכַל לִתְקֹן (קהל׳ א׳, טו).
דנב מֵעַז יָצָא מָתוֹק (שופט׳ י״ד, יד).
דנג מַעֲנֶה רַךְ יָשִׁיב חֵמָה (מש׳ ט״ו, א).
דנד מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי (ברא׳ כ׳, ט).
דנה מִפְּנֵי הָרָעָה נֶאֱסַף הַצַּדִּיק (ישע׳ נ״ז, א).
דנו מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן (ויק׳ י״ט, לב).
דנז מָצָא אִשָּׁה מָצָא טוֹב (מש׳ י״ח, כב).
דנח מִצָּהֳרַיִם יָקוּם חָלֶד (איוב י״א, יז).

דנט מִצְוַת אֲנָשִׁים מְלֻמָּדָה (ישע׳ כ״ט, יג).
דס מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וּדְבַר יְיָ מִירוּשָׁלָיִם (ישע׳ ב׳, ג).
דסא מַצְרֵף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב וּבֹחֵן לִבּוֹת יְיָ (מש׳ י״ז, ג).
דסב מְקוֹם הַמִּשְׁפָּט שָׁמָּה הָרֶשַׁע (קהל׳ ג׳, טז).
דסג מַקְלוֹ יַגִּיד לוֹ (הוש׳ ד׳, יב).
דסד מִקֹּצֶר רוּחַ וּמֵעֲבֹדָה קָשָׁה (שמ׳ ו׳, ט).
דסה מֵרָעָה אֶל רָעָה יָצָאוּ (ירמ׳ ט׳, ב).
דסו מֵרְשָׁעִים יֵצֵא רֶשַׁע (ש״א כ״ד, יג).
דסז מְשֻׁגָּע אִישׁ הָרוּחַ (הוש׳ ט׳, ז).
דסח מְשׂוֹשׂ חָתָן עַל כַּלָּה (ישע׳ ס״ב, ה).
דסט מִשֹּׁכֶבֶת חֵיקֶךָ שְׁמֹר פִּתְחֵי־פִיךָ (מיכה ז׳, ה).
דע מֵשִׁיב דָּבָר בְּטֶרֶם יִשְׁמָע אִוֶּלֶת הִיא לוֹ וּכְלִמָּה (מש׳ י״ח, יג).
דעא מֵשִׁיב רָעָה תַּחַת טוֹבָה (שם י״ז, יג).
דעב מִשִּׁכְמוֹ וָמַעְלָה גָּבֹהַּ מִכָּל הָעָם (ש״א ט׳, ב).
דעג מָשְׁכֵנִי אַחֲרֶיךָ נָּרוּצָה (שה״ש א׳, ד).
דעד מֹשֵׁל מַקְשִׁיב עַל דְּבַר שָׁקֶר כָּל מְשָׁרְתָיו רְשָׁעִים (מש׳ כ״ט, יב).
דעה מִשְׁעֶנֶת הַקָּנֶה הָרָצוּץ (מ״ב י״ח, כא).
דעו מִשֹּׁרֶשׁ נָחָשׁ יֵצֵא צֶפַע (ישע׳ י״ד, כט).
דעז מִתְאַוָּה וָאַיִן נַפְשׁוֹ עָצֵל (מש׳ י״ג, ד).
דעח מְתוּקָה שְׁנַת הָעֹבֵד (קהל׳ ה׳, יא).
דעט מָתַי אֶעֱשֶׂה גַם אָנֹכִי לְבֵיתִי? (ברא׳ ל׳, ל).
דפ מַתָּן אָדָם יַרְחִיב לוֹ (מש׳ י״ח, טז).
דפא מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אָף (שם כ״א, יד).

נ

דפב נֶאֱמָנִים פִּצְעֵי אוֹהֵב וְנַעְתָּרוֹת נְשִׁיקוֹת שׂוֹנֵא (שם כ״ז, ו).
דפג נִבְחָר שֵׁם מֵעֹשֶׁר רָב (שם כ״ב, א).
דפד נֹגֵעַ בְּבָבַת עֵינוֹ (זכ׳ ב׳, יב).
דפה נָגְעָה חֶרֶב עַד הַנָּפֶשׁ (ירמ׳ ד׳, י).
נוגע ר׳ נֹגֵעַ.
נוצר ר׳ נֹצֵר.
נותן ר׳ נֹתֵן.
דפו נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת־טָעַם (מש׳ י״א, כב).
דפז נֶחְבָּא אֶל הַכֵּלִים (ש״א י׳, כב).
דפח נַחֲלָתֵנוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים (איכה ה׳, ב).
דפט נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב
וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ־לָחֶם (תהל׳ ל״ז, כה).
דצ נַעַר יִכְתְּבֵם (ישע׳ י׳, יט).
דצא נָפְלָה לֹא תוֹסִיף קוּם (עמ׳ ה׳, ב).
דצב נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה תָּבוּס נֹפֶת וְנֶפֶשׁ רְעֵבָה כָּל מַר מָתוֹק (מש׳ כ״ז, ז).
דצג נַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ (ברא׳ מ״ד, ל).
דצד נַפְשֵׁנוּ יְבֵשָׁה אֵין כֹּל (במ׳ י״א, ו).
דצה נַפְשֵׁנוּ קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל (שם כ״א, ה).
דצו נֹצֵר פִּיו שֹׁמֵר נַפְשׁוֹ (מש׳ י״ג, ג).
דצז נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר! (ירמ׳ ל״א, כא).

דצח	נִקְרָא לַנַּעֲרָה וְנִשְׁאֲלָה אֶת פִּיהָ! (בראׄ כ״ד, נז).
דצט	נִרְאֶה מַה־יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו (שם ל״ז, כ).
ם	נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן [אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת־שָׁקֶר] (שם כ״ה, יד).
סא	נְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ (הושׁ׳ י״ד, ג).
סב	נִשְׁמַת מִי יָצְאָה מִמֶּךָּ? (איוב כ״ו, ד).
סג	נִתַּן הַסֶּכֶל בַּמְּרוֹמִים (קהל׳ י׳, ו).
סד	נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ (ישע׳ מ׳, כט).
סה	נְתָנַנִי אֲדֹנָי בִּידֵי לֹא אוּכַל קוּם (איכה א׳, יד)

ס

סו	סֹבֵא וְזוֹלֵל יִוָּרֵשׁ (משׁ׳ כ״ג, כא).
סז	סְבִיבָיו נִשְׂעֲרָה מְאֹד (תהל׳ נ׳, ג).
	סובא ר׳ סֹבֵא.
סח	סוֹד יְיָ לִירֵאָיו (שם כ״ה, יד).
סט	סוּס מוּכָן לְיוֹם מִלְחָמָה וְלַייָ הַתְּשׁוּעָה (משׁ׳ כ״א, לא).
סי	סוֹף דָּבָר הַכֹּל נִשְׁמָע (קהל׳ י״ב, יג).
סיא	סָר צִלָּם (במ׳ י״ד, ט).

ע

סיב	עֹבֵד אַדְמָתוֹ יִשְׂבַּע לָחֶם (משׁ׳ י״ב, יא).
סיג	עֶבֶד לֹוֶה לְאִישׁ מַלְוֶה (שם כ״ב, ז).

סיד עָבַר קָצִיר כָּלָה קָיִץ וַאֲנַחְנוּ לֹא נוֹשָׁעְנוּ (ירמ׳ ח׳, כ).

סטו עָגָה בְּלִי הֲפוּכָה (הוש׳ ז׳, ח).

סטז עַד חֲצִי הַמַּלְכוּת (אס׳ ה׳, ג).

סיז עַד יֵעָרֶה עָלֵינוּ רוּחַ מִמָּרוֹם (ישע׳ ל״ב, טו).

סיח עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב? (מש׳ ו׳, ט).

סיט עַד פֹּה תָבוֹא וְלֹא תֹסִיף (איוב ל״ח, יא).

סכ עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל (בראֹ׳ כ״ט, ז).

סכא עוֹד חָזוֹן לַמּוֹעֵד (חב׳ ב׳, ג).

סכב עוֹד יָדוֹ נְטוּיָה (ישע׳ ה׳, כה).

סכג עוֹד מְעַט וּסְקָלֻנִי (שמ׳ ה׳, כה).

סכד עוֹף הַשָּׁמַיִם יוֹלִיךְ אֶת הַקּוֹל (קהל׳ י׳, כ).
עוצם ר׳ עֹצֶם.

סכה עוֹר בְּעַד עוֹר וְכֹל אֲשֶׁר לָאִישׁ יִתֵּן בְּעַד נַפְשׁוֹ (איוב ב׳, ד).

סכו עַזָּה כַמָּוֶת אַהֲבָה (שה״ש ח׳, ו).

סכז עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת שֵׂיבָה (מש׳ ט״ז, לא).

סכח עַיִן לֹא רָאָתָה (ישע׳ ס״ד, ג).

סכט עַיִן תַּחַת עַיִן (שמ׳ כ״א, כד).

סל עֵינֵי הָאָדָם לֹא תִשְׂבַּעְנָה (מש׳ כ״ז, כ).

סלא עֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ (מ״א א׳, כ).

סלב עֵינֵי כְסִיל בִּקְצֵה אָרֶץ (מש׳ י״ז, כד).

סלג עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יִרְאוּ (ירמ׳ ה׳, כא).

סלד עִיר וְאֵם בְּיִשְׂרָאֵל (ש״א כ׳, יט).

סלה עַיִר פֶּרֶא אָדָם יִוָּלֵד (איוב י״א, יב).

סלו עִיר פְּרוּצָה אֵין חוֹמָה [אִישׁ אֲשֶׁר אֵין מַעְצָר לְרוּחוֹ] (מש׳ כ״ה, כח).

סלז עַל אֶבֶן אַחַת שִׁבְעָה עֵינָיִם (זכ' ג', ט).
סלח עַל אֵלֶּה אֲנִי בוֹכִיָּה (איכה א', טז).
סלט עַל אַפִּי וְעַל חֲמָתִי (ירמ' ל"ב, לא).
סמ עַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה (ברא' כ"ז, מ).
סמא עַל יְיָ וְעַל מְשִׁיחוֹ (תהל' ב', ב).
סמב עַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה (מש' י', יב).
סמג עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת (ברא' מ"ב, כא).
סמד עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים (שמ' י"ט, ד).
סמה עַל כַּפַּיִם חַקֹּתִיךְ (ישע' מ"ט, טז).
סמו עַל מֶה תֻכּוּ עוֹד תּוֹסִיפוּ סָרָה (שם א', ה).
סמז עַל מִי לֹא עָבְרָה רָעָתְךָ תָּמִיד (נחום ג', יט).
סמח עַל פַּת לֶחֶם יִפְשַׁע גָּבֶר (מש' כ"ח, כא).
סמט עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ (ויק' ד', יא).
סנ עַל שְׂבָכָה יִתְהַלָּךְ (איוב י"ח, ח).
סנא עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה (ברא' מ"ב, לו).
סנב עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי! (שם כ"ז, י"ג).
סנג עָלֵימוֹ אָבַד כָּלַח (איוב ל', ב).
סנד עִם חָסִיד תִּתְחַסָּד (ש"ב כ"ב, כו).
סנה עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן (במ' כ"ג, ט).
סנו עִם עִקֵּשׁ תִּתְפַּתָּל (תהל' י"ח, כז).
סנז עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה (שם צ"א, טו).
סנח עִמָּכֶם תָּמוּת חָכְמָה (איוב י"ב, ב).
סנט עֲנֵה כְסִיל כְּאִוַּלְתּוֹ פֶּן יִהְיֶה חָכָם בְּעֵינָיו (מש' כ"ו, ה).
סס עָנִי וְרֹכֵב עַל חֲמוֹר (זכ' ט', ט).

ססא עִנְיַן רָע נָתַן אֱלֹהִים לִבְנֵי הָאָדָם לַעֲנוֹת בּוֹ (קהל׳ א׳, יג).
ססב עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ (מש׳ ג׳, י״ח).
ססג עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ (ברא׳ א׳, יא).
ססד עַצְלָה תַּפִּיל תַּרְדֵּמָה (מש׳ י״ט, טו).
ססה עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי (ברא׳ ב׳, כג).
ססו עֹצֵם עֵינָיו מֵרְאוֹת בְּרָע (ישע׳ ל״ג, טו).
ססז עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים (ברא׳ ל״א, יב)
ססח עָרֵב לָאִישׁ לֶחֶם שָׁקֶר (מש׳ כ׳, יז).
ססט עָרוּם רָאָה רָעָה וְנִסְתָּר (שם כ״ב, ג).
סע עֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ (קהל׳ ה׳, יב).
סעא עֵת לִבְכּוֹת וְעֵת לִשְׂחוֹק (שם ג׳, ד).
סעב עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר (שם שם, ז).
סעג עֵת לָטַעַת וְעֵת לַעֲקוֹר נָטוּעַ (שם שם, ב).
סעד עֵת לִפְרוֹץ וְעֵת לִבְנוֹת (שם שם, ג).
סעה עֵת סְפוֹד וְעֵת רְקוֹד (שם שם, ד).

פ

סעו פָּגוֹשׁ דֹּב שַׁכּוּל בְּאִישׁ וְאַל כְּסִיל בְּאִוַּלְתּוֹ (מש׳ י״ז, יב).
סעז פֶּה אֶחָד (יהוש׳ ט׳, ב).
סעח פּוֹטֵר מַיִם רֵאשִׁית מָדוֹן (מש׳ י״ז, יד).
פורק ר׳ פֶּרֶק.
סעט פַּחַד פָּחַדְתִּי וַיֶּאֱתָיֵנִי (איוב ג׳, כה).
סם פַּטִּישׁ כָּל הָאָרֶץ (ירמ׳ נ׳, כג).

ספא פִּי כְסִיל מְחִתָּה לוֹ (משׁ׳ י״ח, ז).
ספב פִּיו לְמַהֲלֻמוֹת יִקְרָא (שם י״ח, ו).
ספג פְּלִשְׁתִּים עָלֶיךָ, שִׁמְשׁוֹן! (שופט׳ ט״ז, ט).
ספד פַּסּוּ אֱמוּנִים מִבְּנֵי אָדָם (תהל׳ י״ב, ב).
ספה פִּסְחִים בָּזְזוּ בַז! (ישע׳ ל״ג, כג).
ספו פֹּרֵץ גָּדֵר יִשְּׁכֶנּוּ נָחָשׁ (קהל׳ י׳, ח).
ספז פֶּתִי יַאֲמִין לְכָל דָּבָר (משׁ׳ י״ד, טו).

צ

ספח צַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה (חב׳ ב׳, ד).
ספט צַדִּיק הָרִאשׁוֹן בְּרִיבוֹ וּבָא רֵעֵהוּ וַחֲקָרוֹ (משׁ׳ י״ח, יז).
סצ צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו (שם י״א, ח).
צדיקים ר׳ צַדִּקִים.
סצא צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו (תהל׳ פ״ה, יד).
סצב צְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת (משׁ׳ י׳, ב).
סצג צַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם (הושׁ׳ י״ד, י).
סצד צֶמַח בְּלִי יַעֲשֶׂה קֶּמַח (הושׁ׳ ח׳, ז).

ק

סצה קֹבֵץ עַל יָד יַרְבֶּה (משׁ׳ י״ג, יא).
סצו קִבְּצָם כֶּעָמִיר גֹּרְנָה (מיכה ד׳, יב).

[illegible] [illegible] (שמ׳ [illegible]).

[illegible] קול דממה דקה (מ״א יט, יב).

[illegible] קול עלה נדף (ויק׳ כו, לו).

[illegible] קול ענות גבורה (שמ׳ לב, יח).

[illegible] קול ענות חלושה (שם).

[illegible] קול קורא במדבר (ישע׳ מ, ג).

קורא — קרא.

[illegible] [illegible] (שמ׳ [illegible]).

[illegible] קטני עבה ממתני אבי (מ״א יב, י).

[illegible] [illegible] (תה׳ ג, ו).

[illegible] קנאת ה׳ צבאות תעשה־זאת (ישע׳ ט, ו).

[illegible] [illegible] לא [illegible] (במד׳ [illegible]).

[illegible] קצר המצע מהשתרע (ישע׳ כח, כ).

[illegible] קצתי בחיי (בר׳ כז, מו).

[illegible] [illegible] לא [illegible] (יחז׳ [illegible]).

[illegible] [illegible] (שם [illegible]).

[illegible] [illegible] (שם [illegible]).

[illegible] [illegible] (שמ׳ [illegible]).

[illegible] קרן עור פניו (שמ׳ לד, כט).

[illegible] קרעו לבבכם ואל בגדיכם (יואל ב, יג).

[illegible] [illegible] (שמ׳ [illegible]).

[illegible] [illegible] (שופ׳ [illegible]).

[illegible] [illegible] (שמ׳ [illegible]).

[illegible] [illegible] אל [illegible] (שם [illegible]).

זכ ראשית חכמה יראת יי (תהל' קי"א, י).
זכא רב אכל ניר ראשים (משלי י"ג, כג).
זכב רב שנים ידיעו חכמה (איוב ל"ב, ז).
זכג רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כלנה (משלי ל"א, כט).
זכד רבות מחשבות בלב־איש ועצת יי היא תקום (שם י"ט, כא).
זכה רבים יחלו פני נדיב וכל הרע לאיש מתן (שם שם, ו).
זכו רוח החיה באופנים (יחז' א', כא).
זכז רוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר (אס' ד', יד).
זכח רוח יזרעו וסופתה יקצרו (הוש' ח', ז).
זכט רוח עברה בו ואיננו (תהל' ק"ג, טז).
זל רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם (שם קמ"ט, ו).
זלא רחבה מני ים (איוב י"א, ט).
זלב רחמיו על כל מעשיו (תהל' קמ"ה, ט).
זלג ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל (משלי כ"ה, ט).
זלד רכב ישראל ופרשיו (מ"ב ב', יב).
זלה רכו דבריו משמן והמה פתחות (תהל' נ"ה, כב).
זלו רע רע יאמר הקונה ואזל לו אז יתהלל (משלי כ', יד).
זלז רעה רוח ורדף קדים (הושע י"ב, ב).
זלח רפאי אלל כלכם (איוב י"ג, ד).
זלט רץ לקראת רץ ירוץ (ירמ' נ"א, לא).
זמ רקב עצמות קנאה (משלי י"ד, ל).

ש

זמא שְׁאַל אָבִיךָ וְיַגֵּדְךָ, זְקֵנֶיךָ — וְיֹאמְרוּ לָךְ (דב׳ ל״ב, ז).
זמב שַׁאֲלוּ נָא וּרְאוּ אִם יֹלֵד זָכָר (ירמ׳ ל׳, ו).
זמג שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל לֹא יַעֲשׂוּ עַוְלָה (צפ׳ ג׳, יג).
זמד שֶׁבַע יִפּוֹל צַדִּיק וָקָם (מש׳ כ״ד, טז).
זמה שֶׁבַע תּוֹעֵבוֹת בְּלִבּוֹ (שם כ״ו, כה).
זמו שְׁגִיאוֹת מִי יָבִין? (תהל׳ י״ט, יג).
זמז שֶׂה פְזוּרָה יִשְׂרָאֵל (ירמ׳ נ׳, יז).
זמח שָׂהֲדִי בַּמְּרוֹמִים? (איוב ט״ז, יט).
זמט שִׁוִּיתִי יְיָ לְנֶגְדִּי תָמִיד (תהל׳ ט״ז, ח).
זנ שׁוֹט לַסּוּס מֶתֶג לַחֲמוֹר וְשֵׁבֶט לְגֵו כְּסִילִים (מש׳ כ״ו, ג).
שומר ר׳ שׁמֵר.
זנא שׂוֹנֵא מַתָּנֹת יִחְיֶה (שם ט״ו, כז).
זנב שׂוֹנֵא תוֹכַחַת בָּעַר (שם י״ב, א).
זנג שׁוֹק עַל יָרֵךְ (שופט׳ ט״ו, ח).
שוקט ר׳ שׁקֵט.
זנד שׁוֹרְךָ טָבוּחַ לְעֵינֶיךָ (דב׳ כ״ח, לא).
שורש ר׳ שׁרֶשׁ.
זנה שַׁלַּח לַחְמְךָ עַל פְּנֵי הַמָּיִם כִּי בְרֹב הַיָּמִים תִּמְצָאֶנּוּ (קהל׳ י״א, א).
זנו שְׁלַח נָא בְּיַד תִּשְׁלָח (שמ׳ ד׳, יג).
זנז שֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב (מש׳ י׳, ז).

זנח שׁמּוּ שָׁמַיִם עַל זֹאת! (ירמ׳ ב׳, יב).
שמוני ר׳ שָׁמְנִי.
זנט שְׁמוּעָה טוֹבָה תְּדַשֶּׁן עָצֶם (מש׳ ט״ו, ל).
זס שְׂמַח בָּחוּר בְּיַלְדוּתֶךָ (קהל׳ י״א, ט).
זסא שִׂמְחַת חָנֵף עֲדֵי רָגַע (איוב כ׳, ה).
זסב שָׂמִים חשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחשֶׁךְ (ישע׳ ה׳, כ).
זסג שָׂמִים מַר לְמָתוֹק וּמָתוֹק לְמָר (שם).
זסד שָׂמֻנִי נֹטֵרָה אֶת הַכְּרָמִים כַּרְמִי שֶׁלִּי לֹא נָטָרְתִּי (שה״ש א׳, ו).
זסה שֹׁמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שֹׁמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ (מש׳ כ״א, כג).
זסו שֹׁמֵר פְּתָאִים יְיָ (תהל׳ קט״ז, ו).
זסז שֹׁמֵר רוּחַ לֹא יִזְרָע וְרֹאֶה בֶעָבִים לֹא יִקְצוֹר (קהל׳ י״א, ד).
זסח שֵׁן רֹעָה וְרֶגֶל מוּעָדֶת מִבְטָח בּוֹגֵד בְּיוֹם צָרָה (מש׳ כ״ה, יט).
זסט שִׂנְאָה תְּעֹרֵר מְדָנִים (שם י׳, יב).
זע שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים (קהל׳ י״א, ו).
זעא שָׁנִים אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵין לִי בָהֶם חֵפֶץ (שם י״ב, א).
זעב שָׂעִיר עַל רֵעֵהוּ יִקְרָא (ישע׳ ל״ד, יד).
זעג שְׂעִירִים יְרַקְּדוּ שָׁם (שם י״ג, כא).
זעד שֻׁעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים (שה״ש ב׳, טו).
זעה שְׂפַת אֱמֶת תִּכּוֹן לָעַד וְעַד אַרְגִּיעָה לְשׁוֹן שָׁקֶר (מש׳ י״ב, יט).
זעו שְׂפַת לֹא־יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע (תהל׳ פ״א, ו).
זעז שְׂפָתַיִם יִשָּׁק מֵשִׁיב דְּבָרִים נְכֹחִים (מש׳ כ״ד, כו).
זעח שֹׁקֵט הוּא אֶל שְׁמָרָיו (ירמ׳ מ״ח, יא).
זעט שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי (מש׳ ל״א, ל).
זפ שָׁר בַּשִּׁרִים עַל לֶב רָע (שם כ״ה, כ).

ןפא שָׂרִיד וּפָלִיט (ירמ' מ"ב, יז).

ןפב שֹׁרֶשׁ פֹּרֶה רֹאשׁ וְלַעֲנָה (דב' כ"ט, יז).

ת

ןפג תֶּבֶן אֵין נִתָּן לַעֲבָדֶיךָ וּלְבֵנִים אֹמְרִים לָנוּ עֲשׂוּ (שמ' ה', טז).

ןפד תְּהוֹם אָמַר לֹא בִי הִיא (איוב כ"ח, יד).

ןפה תַּהֲרוּ חֲשַׁשׁ תֵּלְדוּ קַשׁ (ישע' ל"ג, יא).

ןפו תּוֹחֶלֶת מְמֻשָּׁכָה מַחֲלָה לֵב (מש' י"ג, יב).

ןפז תִּזְרַע וְלֹא תִקְצוֹר (מיכה ו', טו).

ןפח תַּחֲנוּנִים יְדַבֶּר־רָשׁ וְעָשִׁיר יַעֲנֶה עַזּוֹת (מש' י"ח, כג).

ןפט תֵּחַת גְּעָרָה בְמֵבִין מֵהַכּוֹת כְּסִיל מֵאָה (שם י"ז, י).

ןצ תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים וְיַעֲשׂוּ בָהּ וְאַל יִשְׁעוּ בְּדִבְרֵי שָׁקֶר (שמ' ה', ט).

ןצא תִּכָּתֶב זֹאת לְדוֹר אַחֲרוֹן (תהל' ק"ב, יט).

ןצב תָּמוֹת נַפְשִׁי עִם פְּלִשְׁתִּים! (שופט' ט"ז, ל).

ןצג תְּמוֹתֵת רָשָׁע רָעָה (תהל' ל"ד, כב).

ןצד תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם וְסֶלֶף בֹּגְדִים יְשָׁדֵּם (מש' י"א, ג).

ןצה תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד (שם ט', ט).

ןצו תֶּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכֻשׁ קַח לָךְ (ברא' י"ד, כא).

ןצז תְּנוּ שֵׁכָר לְאוֹבֵד וְיַיִן לְמָרֵי־נָפֶשׁ (מש' ל"א, ו).

ןצח תְּסַמֵּר שַׂעֲרַת בְּשָׂרִי (איוב ד', טו).

ןצט תִּפְאֶרֶת בַּחוּרִים כֹּחָם וַהֲדַר זְקֵנִים שֵׂיבָה (מש' כ', כט).

ת תַּפּוּחֵי זָהָב בְּמַשְׂכִּיּוֹת כָּסֶף דָּבָר דָּבֻר עַל אָפְנָיו (שם כ״ה, י״א).

תא תָּפוּשׂ זָהָב וָכֶסֶף וְכָל רוּחַ אֵין בְּקִרְבּוֹ (חב׳ ב׳, יט).

תב תַּרְדֵּמַת יְיָ נָפְלָה עֲלֵיהֶם (ש״א כ״ו, יב).

תג תְּשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ (מש׳ י״א, יד).

מן התלמוד

*

א

א אָב בְּחָכְמָה וְרַךְ בְּשָׁנִים (ספרי דברים, א.).

ב אַבָּב חַנְוָאתָא נְפִישׁוּ אַחֵי וּמְרַחֲמֵי; אַבָּב

בֵּי־זַיְנָא לָא אַחֵי וְלָא מְרַחֲמֵי (שבת לב.).

ג אַבּוּב לְחָרֵי זְמָר, לְנַרְדָּאֵי לָא מְקַבְּלוּהִי מִנֵּיהּ (יומא כ:).

ד אֲבוֹתֶיךָ מְצַמְּתִין וְאַתְּ מְבַזְבֵּז (ב״ר פג.).

ה אֲבוֹתֵינוּ אָמְרוּ „נָשֵׁינוּ טוֹבָה" — אָנוּ

אֲפִילוּ בְּעֵינֵינוּ לֹא רָאִינוּ (נדרי׳ נ:).

ו אֲבוֹתֵינוּ הֶעֱבִירוּ אֶת הַתִּקְרָה — אֲבָל אָנוּ

פִּעְפַּעְנוּ אֶת הַכְּתָלִים (ירוש׳ יומא א, א.).

ז אֲבָנִים שֶׁיָּשַׁבְנוּ עֲלֵיהֶן בְּנַעֲרוּתֵנוּ — עָשׂוּ

עִמָּנוּ מִלְחָמָה בְזִקְנוּתֵנוּ (ירוש׳ ביצה א, ז.).

ח אֲבַק לְשׁוֹן הָרָע (ב״ב קסד:).

ט אֱגַב אוּרְחָךְ לְבַעַל דְּבָבָךְ אִשְׁתְּמַע (סנה׳ צה:).

י אֱגַב זְרִיזוּתַיְהוּ דְעָבְדֵי מִשְׁתַּפִּיךְ (פס׳ סה.).

אגב חורפיה ר׳ לְפוּם חוּרְפָּא.

יא אַגְרָא דְבֵי הִלּוּלֵי — מִלֵּי (בר׳ ו:).

יב אַגְרָא דְבֵי טַמְיָא — שְׁתִיקוּתָא (שם).

יג אַגְרָא דְכַלָּא — דּוּחֲקָא (שם).

יד אַגְרָא דְפִרְקָא — רַהֲטָא (שם).

טו אַגְרָא דִשְׁמַעְתָּא — סְבָרָא (שם).

טז אַגְרָא דְתַעֲנִיתָא — צְדַקְתָּא (שם).

יז אַדְּאָזַל אִזְדַּבַּן (גיט׳ נו.).
יח אַדְּחָלָא אַכַּרְעָךְ זְבִינְךְ זַבִּין (פס׳ קיג).
יט אַדְּלָא אֲבִידְנָא בְּחִישְׁנָא (שבת קנב.).
כ אִדְּלָא יוֹמָא — אִדְּלָא קְצִירָא (ב״ב טז:).
כא אָדָם בָּהוּל עַל מָמוֹנוֹ (שבת קיז.).
כב אָדָם יָשֵׁן כָּאן וְרוֹאֶה חֲלוֹם בְּאַסְפַּמְיָא (נדה ל:).
כג אָדָם מַדְלִיק נֵר מִנֵּר — הַנֵּר דּוֹלֵק וַחֲבֵרוֹ אֵינוֹ חָסֵר (במ״ר יג).
כד אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם (ב״ק ג:).
כה אָדָם מֵרִיחַ בְּאֶתְרוֹג — הוּא נֶהֱנֶה וְהָאֶתְרוֹג אֵינוֹ חָסֵר כְּלוּם (במ״ר יג).
כו אָדָם נֶאֱמָן עַל עַצְמוֹ יוֹתֵר מִמֵּאָה אִישׁ (כרית׳ יב.).
כז אָדָם עָשׂוּי לְמַשְׁמֵשׁ בְּכִיסוֹ בְּכָל שָׁעָה (ב״ק קיח.).
כח אָדָם קָרוֹב אֵצֶל עַצְמוֹ (סנה׳ ט:).
כט אָדָם רוֹצֶה בְּקַב שֶׁלּוֹ מִתִּשְׁעָה קַבִּין שֶׁל חֲבֵרוֹ (ב״מ לח.).
ל אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו (סנה׳ צב.).
לא אָדָם שֶׁכּוֹעֵס אֲפִילוּ שְׁכִינָה אֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּנֶגְדּוֹ (נדר׳ כב:).
לב אַדְּמְגַרְמִיתוּ גַּרְמֵי בֵּי אַבַּיֵי — תּוּ אִכְלוּ בִּשְׂרָא שְׁמֵנָא בֵּי רָבָא (ב״ב כב.).
לג אַדְּמוֹקְדֶךְ יְקִיד — זִיל קוּץ קָרָךְ וּצְלִי (סנה׳ לג:).
לד אֱהַב אֶת הַמְּלָאכָה וּשְׂנָא אֶת הָרַבָּנוּת (אב׳ א,י).
לה אַהֲבָה דּוֹחֶקֶת אֶת הַבָּשָׂר (ב״מ פד).
לו אַהֲבָה הַתְּלוּיָה בְדָבָר — בָּטֵל דָּבָר בְּטֵלָה אַהֲבָה (אב׳ ה׳, יט).
לז אַהֲבָה מְבַטֶּלֶת שׁוּרָה שֶׁל גְּדֻלָּה (סנה קה:).
לח אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה (סנה׳ קה:; ב״ר נה).
לט אוֹגִיר בְּדַנְקָא, אָכִיל בְּזוּזָא? (ב״מ צב.).
מ אוּזָא בְּזוּזָא וְרֵיאָה דִידָהּ בְּאַרְבְּעָה (חול׳ מט.).

מא או חַבְרוּתָא, או מִיתוּתָא (תענ' כג.; ב"ב טז:).
מב או חַבְרֵי כְּחַבְרֵי דְאִיּוֹב, או מִיתוּתָא (ב"ב טז:).
מג או יְהוּדִי או אֲרַמָּאִי (ירוש' סנה' ג).
מד או יְהוּדִי או צָלוּב (שמ"ר מב).
מה או כְנוּס או פְּטוֹר (כת' קט.).
מו אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה, אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלִמָּה (ב"ב עה.).
מז אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ עִסָּה, שֶׁהַנַּחְתּוֹם מֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁהִיא רָעָה (שו"ט קג).
מח אוֹי לָהּ לִגְדֵלָה שֶׁמְּקַבֶּרֶת אֶת בְּעָלֶיהָ (תדב"א יב).
מט אוֹי לָהּ לִסְפִינָה שֶׁאָבַד קְבַרְנֵיטָהּ (ב"ב צא:).
נ אוֹי לָהּ לִסְפִינָה שֶׁאַתָּה קְבַרְנֵיטָהּ (בר' כח.).
נא אוֹי לָהּ לְרַבָּנוּת שֶׁמְּקַבֶּרֶת אֶת בְּעָלֶיהָ (פס' פז.).
נב אוֹי לָהֶם לְבָנִים שֶׁגָּלוּ מֵעַל שֻׁלְחַן אֲבִיהֶם (בר' ג).
נג אוֹי לָהֶן לְאָזְנַיִם שֶׁכָּךְ שׁוֹמְעוֹת (שו"ט יז).
נד אוֹי לָהֶן לַבְּרִיּוֹת שֶׁרוֹאוֹת וְאֵינָן יוֹדְעוֹת מַה הֵן רוֹאוֹת (חג' יב:).
נה אוֹי לוֹ לַבַּיִת שֶׁחַלּוֹנוֹתָיו פְּתוּחִים לְתוֹךְ חשֶׁךְ (שמ"ר יד).
נו אוֹי לוֹ לַדּוֹר שֶׁאָבַד מַנְהִיגוֹ (ב"ב צא).
נז אוֹי לוֹ לַדּוֹר שֶׁאַתָּה פַּרְנָסוֹ (בר' כח.).
נח אוֹי לוֹ לַדּוֹר שֶׁשּׁוֹפֵט אֶת שׁוֹפְטָיו (ב"ר מב; ב"ב טו:).
נט אוֹי לוֹ לָזֶה שֶׁנַּעֲשָׂה סַנֵּיגוֹרוֹ קַטֵּיגוֹרוֹ (ירוש' סוכה ג).
ס אוֹי לוֹ לַצּוֹעֵק יוֹתֵר מִן הַנִּצְעָק (ב"ק צג.).
סא אוֹי לָזֶה שֶׁנַּעֲשָׂה סַנֵּיגוֹרוֹ קַטֵּיגוֹרוֹ (ויק"ר ל').
סב אוֹי לִי אִם אֹמַר, אוֹי לִי אִם לֹא אֹמַר (ב"ב פט:).
סג אוֹי לִי מִיּוֹצְרִי וְאוֹי לִי מִיִּצְרִי (בר' סא.).
סד אוֹי לִי מִיִּצְרִי, אוֹי לִי מִיּוֹצְרִי (עיר' יח.).

סה אוֹי לִי שֶׁנָּתַתִּי פִּתִּי לְעַם הָאָרֶץ (ב״ב ח.).

סו אוֹי לִי שֶׁרְאִיתִיךָ בְּכָךְ (שבת לג:).

סז אוֹי לָרָשָׁע וְאוֹי לִשְׁכֵנוֹ (סוכה נו:, נגע׳ י״ב, ו).

סח אֲוִירָא דְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מַחְכִּים (ב״ב קנח.).

סט אוֹכֵל דָּג מַבְאִישׁ, לוֹקֶה וְנוֹתֵן
מֵאָה מָנָה (מכיל׳ בשלח; תנה״ק בשלח).

ע אוֹכֵל סַרְיוֹת לוֹקֶה וּמְשַׁלֵּם מָמוֹן (ילק״ש בשלח)

עא אוּמָן וּכְלֵי אוּמָנוּתוֹ בְּיָדוֹ (אדר״נ כב).

עב אוֹמֵר: מְשַׁמֵּט אֲנִי ... בְּשָׂפָה רָפָה
וְהַיָּמִין פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל (ירוש׳ שביע׳ לב).

עג אוֹמְרִין לְאָדָם: טוֹל כִּכָּר וְרֵד לִשְׁאוֹל? (ספרי בהעלותך).

עד אוֹמְרִין לִדְבוֹרָה: לֹא מִדֻּבְשֵׁךְ וְלֹא מֵעֻקְצֵךְ! (דב״א א; שו״ט א).

עה אוֹמְרִין לַחֲמוֹר: טוֹל כּוֹר שֶׁל חִטִּים וְנַחְתּוֹךְ רֹאשְׁךָ? (ספרי בהעלותך).

עו מִקְצַת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם אוֹמְרִין בְּפָנָיו וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו (עיר׳ יח:)

עז אוֹסֶפֶת מַיָּא — אוֹסֵיף קִמְחָא (ב״ר ע).

עח אוֹקִיר לְאָסְיָךְ עַד דְּלָא תִצְטָרֵךְ לֵיהּ (ירוש׳ תענ׳ ג).

עט אוֹרְחָן רַחִיקָא וּצְוָתָן בַּסִּימָא (סוכה נב.).

פ אוֹרַיְתָא הִיא דְקָא מְרַתְּחָא לֵיהּ (תענ׳ ד.).

פא אֲזוֹרוֹ מוֹכִיחַ עָלָיו (מו״ק יד.).

פב אָזֵל סוּמְקָא וְאָתֵי חִיוְרָא (ב״מ נח:).

פג אֲזַלְתְּ לְקַרְתָּא הַלֵּךְ בְּנִמּוּסָהּ (ב״ר מח).

פד אָזְנַיִם לַדֶּרֶךְ וְאָזְנַיִם לַכֹּתֶל (ויק״ר לב).

פה אָזְנַיִם לַיַּעַר (מדא״נ ויצא).

פו אֶחָד בַּפֶּה וְאֶחָד בַּלֵּב (פס׳ קיג).

פז אֶחָד הַמַּרְבֶּה וְאֶחָד הַמַּמְעִיט וּבִלְבָד שֶׁיְּכַוֵּן לִבּוֹ לַשָּׁמַיִם (בר׳ ה.).

פח אֶחָד מִבְּנֵי הַחֲבוּרָה שֶׁמֵּת תִּדְאַג כָּל הַחֲבוּרָה כֻּלָּהּ (שבת קו.).

פט אֲחוֹרֵי אֲרִי וְלֹא אֲחוֹרֵי אִשָּׁה (בר׳ סא.).

צ אַחַר כַּוָּנַת הַלֵּב הֵם הֵם הַדְּבָרִים (שם ט.).

צא אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן חָבִיב (ב״ר עח).

צב אַטּוּ אֲנַן קָטְלֵי קָנֵי בְּאַגְמָא אֲנַן? (סנה׳ לג.).

צג אַטּוּ בְּקַבָּא דְקִירָא אִדְּבַקְנָא בְכוּ? (שם כט.).

צד אַטּוּ בְשׁוּפְטָנֵי עַסְקִינָן? (ב״ב קכב.).

צה אַטּוּ כִּי רוֹכְלָא לַחֲשׁוֹב וְלֵיזוֹל? (גיט׳ לג.).

צו אַטּוּ . . . כֵּיפֵי תְּלָה לָהּ (כת׳ פא:).

צז אַטּוּ כֻּלְּהוּ בַּחֲדָא מַחֲתָא מַחֲתִינְהוּ? (בר׳ כב.).

צח אַטּוּ כָּל דְּלָא יָדַע הָא . . . לָאו גַּבְרָא רַבָּא הוּא? (גיט׳ ו.).

צט אַטּוּ לָא יָדַעְנָא דְשַׁפִּיר קָאָמֵינָא (ב״מ פד.).

ק אַטּוּ . . . מִלְּתָא זוּטַרְתָּא הִיא? (בר׳ לג:).

קא אִי אָגְרָא לָא פַגְרָא, וְאִי פַגְרָא לָא אַגְרָא (ב״מ סט.).

קב אִי אֶפְשִׁי בְתַקָּנַת חֲכָמִים (כת׳ פג.)

קג אִי אֶפְשָׁר לְבֵית הַמִּדְרָשׁ בְּלֹא חִדּוּשׁ (חג׳ ג:).

קד אִי אֶפְשָׁר לְבָר בְּלֹא תֶבֶן (בר׳ נה.).

קה אִי אֶפְשָׁר לַחֲלוֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטֵלִים (שם).

קו אִי אֶפְשָׁר לְעוֹלָם בְּלֹא בַסָּם וּבְלֹא בוּרְסְקִי; אַשְׁרֵי מִי שֶׁאוּמָנוּתוֹ בַסָּם וְאוֹי לוֹ לְמִי שֶׁאוּמָנוּתוֹ בוּרְסְקִי (קיד׳ פב:).

קז אִי אַתְּ גִּבּוֹר — הָא דְּבָא קַמָּךְ, קוּם קַפְּחִינֵיהּ (ב״ר פז).

קח אִי אַתֶּם נִכְוִים אֲפִילוּ בְּחַמֵּי חַמִּין (בר׳ טז:).

קט אִי בַּר אַחְתָּךְ דַּיָּלָא הָוֵי, חֲזִי בְשׁוּקָא קַמֵּיהּ לָא תַחְלוּף (יומא יח.).

קי אִי דַיְקִינָן כֻּלָּא הַאי לָא הָוֵי תָנֵינָן (עיר׳ מח.).

קיא אִי דָלֵית דוּרָא — דָלֵינָא, וְאִי לָא — לָא דָלֵינָא (ב״ק צב:).

קיב אִי חָזֵיָא לָךְ לָא אָזְלָא מִנָּךְ (מו״ק יח:).

קיג אִי חַקְלָאָה מַלְכָּא לֶהֱוֵי, דִקּוּלָא מִצַּוְּארֵיהּ לָא נָחֵת (מג׳ ז:).

קיד אִי לָא חֲזֵי לְכוֹן אַרְיָא אַתּוּן חָזֵין מַרְבְּעוּתֵיהּ (תרג״ש אסתר).

קטו אִי לָא עֲבַדְתְּ — לָא עֲבַדְתְּ, אִי עֲבַדְתְּ — אִבְּעֵי לָךְ לְמֶעֱבַד כִּדְפַקְדוּךְ (יומא עז.; ע״י).

קטז אִי לָא קְטַלְתְּ לָא תִדְחַל (סנה׳ לב).

קיז אִי לָאו דִדְלָאִי לָךְ חַסְפָּא מִי (נ״א: לָא) מַשְׁכְּחַת מַרְגְּנִיתָא תוּתֵיהּ? (יבמ׳ צב; ב״מ י״ז:).

קיח אִי לָאו עַכְבְּרָא, חוּרָא מְנָא לֵיהּ? (ערכ׳ ל.).

קיט אִי לוֹ לָזֶה שֶׁנַּעֲשָׂה סַנֵּיגוֹרוֹ קַטֵּיגוֹרוֹ (ירוש׳ סוכה ג.).

קכ אִי מִשּׁוּם הָא לָא אִירְיָא (קיד׳ ח.).

קכא אִי סַיְפָא לָא סִפְרָא, אִי סִפְרָא לָא סַיְפָא (ע״ז י״ז:).

קכב אַיְדֵי דְזוּטַר מִירְכַּס (ב״ב י״ד:).

קכג אידלא וכו׳ ר׳ אִדְלָא וכו׳.

קכד איהוּ בְקָרֵי וְאִתְּתֵיהּ בְּבוּצִינֵי (מג׳ יב.).

קכה אִיהוּ הוּא דְאַפְסֵיד אַנַּפְשֵׁיהּ (כת׳ נו:).

קכו אִיהוּ לָא חָזֵי, מַזָּלֵיהּ חָזֵי (מג׳ ג.).

קכז אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר — הַכּוֹבֵשׁ אֶת יִצְרוֹ (אב׳ ד, א).

קכח אֵיזֶהוּ גִּבּוֹר — מִי שֶׁעוֹשֶׂה שׂוֹנְאוֹ אוֹהֲבוֹ (אדר״נ כג).

קכט אֵיזֶהוּ חָכָם — הַלּוֹמֵד מִכָּל אָדָם (אב׳ ד, א).

קל אֵיזֶהוּ חָכָם — הָרוֹאֶה אֶת הַנּוֹלָד (תמ׳ לב.).

קלא אֵיזֶהוּ מְכֻבָּד — הַמְכַבֵּד אֶת הַבְּרִיּוֹת (אב׳ ד, א).

קלב אֵיזֶהוּ עָשִׁיר — הַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ (שם).

קלג אֵיזֶהוּ שׁוֹטֶה — זֶה הַמְאַבֵּד כָּל מַה שֶּׁנּוֹתְנִין לוֹ (חג׳ ד.).
איך יכול וכו׳ ר׳ הֵאיךְ יָכוֹל וכו׳.

קלד אִכָּא דְנִיחָא לֵיהּ בְּחַלָּא וְלָא נִיחָא לֵיהּ בְּחַמְרָא (ב״ב סד:).
אילו לא וכו׳ ר׳ אִלּוּ וכו׳.
אילולי וכו׳ ר׳ אִלּוּלֵי וכו׳.

קלה אֵימַת יַתּוּשׁ עַל הַפִּיל (שבת עז.).

קלו אֵימַת מַפְגִּיעַ עַל הָאֲרִי (שם שם; כת׳ עב).

קלז אֵין אָדָם דָּר עִם נָחָשׁ בִּכְפִיפָה [אַחַת] (יבמ׳ קיב.).

קלח אֵין אָדָם חוֹטֵא וְלֹא לוֹ (ב״מ ה.).

קלט אֵין אָדָם טוֹרֵחַ בִּסְעֻדָּה וּמַפְסִידָהּ (יבמ׳ קז.).

קמ אֵין אָדָם יוֹדֵעַ בַּמֶּה מִשְׂתַּכֵּר (פס׳ נד:).

קמא אֵין אָדָם יוֹדֵעַ מַה בְּלִבּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ (שם).

קמב אֵין אָדָם יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם וַחֲצִי
תַאֲוָתוֹ בְּיָדוֹ: יֵשׁ לוֹ מָנֶה רוֹצֶה מָאתַיִם (עפ״י קה״ר א).

קמג אֵין אָדָם מַנִּיחַ פֶּתַח גָּדוֹל וְנִכְנָס בְּפֶתַח קָטָן (עיר׳ י:).

קמד אֵין אָדָם מֵעֵז פָּנָיו בִּפְנֵי בַּעַל חוֹבוֹ (ב״מ ג).

קמה אֵין אָדָם מַעֲמִיד עַצְמוֹ עַל מָמוֹנוֹ (שבת קנג.).

קמו אֵין אָדָם מַקְנֶה דָּבָר שֶׁלֹּא בָא לָעוֹלָם (ב״מ לג.).

קמז אֵין אָדָם מְשַׁטֶּה בִּשְׁעַת מִיתָה (ב״ב קעה.).

קמח אֵין אָדָם מֵשִׂים עַצְמוֹ רָשָׁע (סנה׳ ט:).

קמט אֵין אָדָם מֵת אֶלָּא מִתּוֹךְ הַבַּטָּלָה (אדר״נ יא).

קנ אֵין אָדָם נוֹגֵעַ בְּמוּכָן לַחֲבֵרוֹ (יומא לח:).

קנא אֵין אָדָם נוֹקֵף אֶצְבָּעוֹ מִלְּמַטָּה אֶלָּא
אִם כֵּן מַכְרִיזִין עָלָיו מִלְמַעְלָה (חול׳ ז:).

קנב אֵין אָדָם נֶחְשָׁד בְּדָבָר אֶלָּא אִם כֵּן עֲשָׂאוֹ (מו״ק יח:).
קנג אֵין אָדָם נִתְפָּס בִּשְׁעַת צַעֲרוֹ (ב״ב טז:).
קנד אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנָס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת (סוטה ג.).
קנה אֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דִּבְרֵי תוֹרָה אֶלָּא
אִם כֵּן נִכְשָׁל בָּהֶם (גיט׳ מג.).
קנו אֵין אָדָם רוֹאֶה חוֹבָה לְעַצְמוֹ (שבת קיט.).
קנז אֵין אָדָם שׁוֹתֶה בְכוֹס אֶלָּא אִם כֵּן בּוֹדְקוֹ (כת׳ עה:).
קנח אֵין אוֹמְרִין: „בַּקְּרוּ גָמָל, בַּקְּרוּ חֲזִיר",
אֶלָּא: „בַּקְּרוּ טָלֶה" (חג׳ ט:).
קנט אֵין אוֹמְרִין שִׁירָה אֶלָּא עַל הַיַּיִן (בר׳ לה.).
קס אִין אָזַל רֵישָׁא מַה גוּפָא טָב? (פסיק׳ דר״כ טז).
קסא אֵין אַחַר קִנְיָן כְּלוּם (סנה׳ כד:).
קסב אֵין אִישׁ מֵת אֶלָּא לְאִשְׁתּוֹ,
וְאֵין אִשָּׁה מֵתָה אֶלָּא לְבַעֲלָהּ (סנה׳ כב:).
קסג אֵין אֵלּוּ אֶלָּא דִבְרֵי נְבִיאוּת (עיר׳ ס:).
קסד אֵין אֱמוּנָה בָעֲבָדִים (פדר״א כט).
קסה אֵין אָנוּ אַחֲרָאִין לְרַמָּאִים (דמאי ג, ה).
קסו אֵין אַפִּטְרוֹפּוֹס לַעֲרָיוֹת (כת׳ יג:).
קסז אֵין אֲרִי נוֹהֵם מִתּוֹךְ קֻפָּה שֶׁל תֶּבֶן, אֶלָּא מִתּוֹךְ קֻפָּה
שֶׁל בָּשָׂר (בר׳ לב.).
קסח אֵין אָרוּר מִתְדַּבֵּק בְּבָרוּךְ (ב״ר נט).
קסט אֵין אִשָּׁה מִתְקַנֵּאת אֶלָּא בְּיֶרֶךְ חֲבֶרְתָּהּ (מג׳ יג.).
קע אֵין אִשָּׁה כְּשֵׁרָה אֶלָּא הָעוֹשָׂה רְצוֹן בַּעֲלָהּ (תדא״ר ט).
קעא אֵין בּוֹדְקִין מִן הַמִּזְבֵּחַ וּלְמַעְלָה (פס׳ נ:).

קעב אֵין בּוּר יְרֵא חֵטְא וְלֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד (אב׳ ב, ה).
קעג אֵין בְּיִשְׂרָאֵל קוֹצֵץ בֶּן קוֹצֵץ (ילק״ש שלח).
קעד אֵין בֵּית דִּין יָכוֹל לְבַטֵּל דִּבְרֵי בֵית דִּין חֲבֵרוֹ
אֶלָּא אִם כֵּן גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְחָכְמָה וּבְמִנְיָן (מג׳ ב.).
קעה אֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל (סנה׳ ג:).
קעו אֵין בִּכְלָל אֶלָּא מַה שֶּׁבִּפְרָט (עיר׳ כח.).
קעז אֵין בֶּן דָּוִד בָּא אֶלָּא בְדוֹר שֶׁכֻּלּוֹ זַכַּאי אוֹ כֻלּוֹ חַיָּב (סנה׳ צח.).
קעח אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁתִּכְלֶה פְּרוּטָה מִן הַכִּיס (שם צז.)
קעט אֵין בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֶפְקֵר (יבמ׳ קז.).
קפ אֵין בָּנִים בְּלֹא סִמָּנִים (שם יג.).
קפא אֵין בָּעוֹלָם קָשֶׁה מִן הָעֲנִיּוּת (שמ״ר לא).
קפב אֵין בְּשַׂר הַמֵּת מַרְגִּישׁ בְּאִזְמֵל (שבת יג; ירוש׳ תענ׳ ג).
קפג אֵין גּוֹזְרִין גְּזֵרָה עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן
רֹב צִבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בָּהּ (ב״ק עט:).
קפד אֵין דָּבָר טוֹב יוֹצֵא מִתּוֹךְ מְרִיבָה (שמ״ר ל).
קפה אֵין דָּבָר רָע יוֹרֵד מִלְמַעְלָה (ב״ר נא).
קפו אֵין דּוֹחִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נָפֶשׁ (אהל׳ ז).
קפז אֵין דֵּעוֹת הַבְּרִיּוֹת שָׁווֹת (ד״א ט).
קפח אֵין הָאִילָן נֶעֱקָר אֶלָּא בְּבֶן מִינוֹ (תדא״ר כט).
קפט אֵין הַבּוֹר מִתְמַלֵּא מֵחֻלְיָתוֹ (בר׳ ג:).
קצ אֵין הַבְּרָכָה מְצוּיָה אֶלָּא בְדָבָר הַסָּמוּי מִן הָעַיִן (תענ׳ ה:).
קצא אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה אֶלָּא בְּמַעֲשֵׂה יָדָיו שֶׁל אָדָם (תוס׳ בר׳ ו).
קצב אֵין הַבָּשָׂר מַבְאִישׁ אֶלָּא מִתּוֹכוֹ (תדא״ר כט).
קצג אֵין הוֹלְכִין בְּמָמוֹן אַחַר הָרֹב (ב״ק כז:).

קצד אֵין הַחוֹטֵא נִשְׂכָּר (שביע׳ ט, ט).
קצה אֵין הַיֵּצֶר תָּאֵב אֶלָּא דָבָר שֶׁאָסוּר לוֹ (ירוש׳ יומא ו׳, ד.).
קצו אֵין הַמִּטָּה יְכוֹלָה לְקַבֵּל אִשָּׁה וּבַעֲלָהּ וְרֵעָהּ כְּאֶחָד (ויק״ר יז).
קצז אֵין הַנִּדּוֹן דּוֹמֶה לִרְאָיָה (פס׳ טו.).
קצח אֵין הָעוֹלָם מִתְקַיֵּם אֶלָּא בִשְׁבִיל הֶבֶל
תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן (שבת קיט:).
קצט אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָא בִטְרוּנְיָא עִם בְּרִיּוֹתָיו (ע״ז ג.).
ר אֵין הַקָּבָּ״ה בָא בְטַרְחוּת עִם בְּרִיּוֹתָיו (שמ״ר לד).
רא אֵין הַקָּבָּ״ה מְקַפֵּחַ אֲפִילוּ שְׂכַר שִׂיחָה נָאָה (נז׳ כג:).
רב אֵין הַקָּבָּ״ה מְקַפֵּחַ שְׂכַר כָּל בְּרִיָּה (ב״ק לח.).
רג אֵין הַקָּבָּ״ה נוֹתֵן חָכְמָה אֶלָּא לְמִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חָכְמָה .(בר׳ נה.).
רד אֵין הַקֹּמֶץ מַשְׂבִּיעַ אֶת הָאֲרִי (שם ג.).
רה אֵין הַקְּלָלָה שׁוֹכֶנֶת בִּמְקוֹם בְּרָכָה (תנח׳ נח).
רו אֵין הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג אֶלָּא בִשְׁעַת הַסַּכָּנָה (ירוש׳ שבת ב ; ב״ר צא).
רז אֵין וְלָאו וְרָפְיָא בְּיָדֵיהּ (שבת קיג.).
רח אֵין זֶה יְלוּד אִשָּׁה (נדה יג.).
רט אֵין זִוּוּגוֹ שֶׁל אִישׁ אֶלָּא מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא (ב״ר סח).
רי אֵין חָבוּשׁ מַתִּיר עַצְמוֹ מִבֵּית הָאֲסוּרִים (בר׳ ה:).
ריא אֵין חָבִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו (עיר׳ פא:).
ריב אֵין חָבֵר נִקְנֶה אֶלָּא בְקֻשִׁי קֻשָּׁיִין (ספרי נצבים).
ריג אֵין חָכְמָה כְּחָכְמַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (ויק״ר יג).
ריד אֵין חָכְמָה לְאִשָּׁה אֶלָּא בְּפֶלֶךְ (יומא סו:).
רטו אֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטֵלִים (עפ״י בר׳ נה ; רש״י).
רטז אֵין חֲלוֹם שֶׁאֵין לוֹ פִּתְרוֹן (ספרי קרח).

ריז אֵין חֲמוֹר נוֹהֵק אֶלָּא מִתּוֹךְ כְּפִיפָה שֶׁל חֲרוּבִין (ירוש׳ יומא ח).
ריח אֵין יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר (שבת עא:).
ריט אֵין יֵצֶר הָרָע מְהַלֵּךְ לִצְדָדִין, אֶלָּא בְּאֶמְצַע פְּלַטְיָא (ב״ר כב).
רכ אֵין יֵצֶר הָרָע מָצוּי בְּבֵית הַקְּבָרוֹת (ירוש׳ סוף קיד׳).
רכא אֵין יֵצֶר הָרָע שׁוֹלֵט אֶלָּא בְּמִי (נ״א בְּמַה) שֶׁעֵינָיו רוֹאוֹת (סנה׳ מה:; סוטה ח׳).
רכב אֵין יֵצֶר הָרָע שׁוֹלֵט בְּמַלְאָכִים (ב״ר מח).
רכג אֵין יֵצֶר הָרָע תָּאֵב אֶלָּא לְדָבָר שֶׁהוּא אָסוּר לוֹ (ירוש׳ יומא פ״ו ה״ד).
רכד אֵין כֹּחוֹ אֶלָּא בְּפִיו (במ״ר כ).
רכה אֵין כָּל הָאֶצְבָּעוֹת שָׁווֹת (פס׳ קיב:).
רכו אֵין כָּל הַכֹּחוֹת שָׁווֹת (נד׳ סו.).
רכז אֵין „לֹא רָאִינוּ" רְאָיָה (זב׳ קג.).
רכח אֵין לוֹ לְדַיָּן אֶלָּא מַה שֶּׁעֵינָיו רוֹאוֹת (סנה׳ ו:).
רכט אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין (ב״ק מה:).
רל אֵין לְךָ אָדָם אוֹהֵב אֶת בֶּן אוּמָנוּתוֹ (ב״ר לב).
רלא אֵין לְךָ אָדָם בְּלֹא יִסּוּרִים (שם צב).
רלב אֵין לְךָ אָדָם שֶׁאֵין לוֹ שָׁעָה וְאֵין לְךָ דָּבָר שֶׁאֵין לוֹ מָקוֹם (אב׳ ד, ג).
רלג אֵין לְךָ דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ עֲקַמִּימִיּוֹת (ספרי דברים).
רלד אֵין לְךָ דֶּרֶךְ שֶׁאֵין בָּהּ פָּרָשׁוֹת (שם).
רלה אֵין לְךָ כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה יוֹתֵר מִן הַשָּׁלוֹם (סוף עוקצין; ירוש׳ בר׳ ב).
רלו אֵין לְךָ עֵסֶק בְּנִסְתָּרוֹת (חג׳ יג.; בשם ב״ס).

רלז אֵין לְךָ צָרָה בָּאָה לְאָדָם שֶׁאֵין לַאֲחֵרִים בָּהּ רֶוַח (ב״ר לח).
רלח אֵין לְךָ שִׁבּוּשׁ גָּדוֹל מִזֶּה (ר״ה ל:).
רלט אֵין לְמֵדִים מִן הַכְּלָלוֹת אֲפִילוּ
מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ „חוּץ" (עיר׳ כז.).
רמ אֵין לְמֵדִים מִשְּׁעַת הַדְּחַק (ירוש׳ סוכה ג.).
רמא אֵין מְבִיאִין רְאָיָה מִן הַשּׁוֹטִים (שבת קד:).
רמב אֵין מְבַטְּלִין תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן
אֲפִילוּ לְבִנְיַן בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ (שם קיט:).
רמג אֵין מוֹסְרִין אֶלָּא לְמִי שֶׁהוּא צָנוּעַ (קיד׳ עא.).
רמד אין מוקדם וכו׳ ר׳ אֵין מְקֻדָּם וכו׳.
רמה אֵין מַזְכִּירִין מַעֲשֵׂה נִסִּים (בר׳ ס.).
רמו אֵין מַזָּל לְיִשְׂרָאֵל (שבת קנו).
רמז אֵין מְזָרְזִין אֶלָּא לִמְזֹרָז (מכות כג.).
רמח אֵין מַחֲזִיקִין יְדֵי עוֹבְרֵי עֲבֵרָה (שבוע׳ ה).
רמט אֵין מַטְרִיחִין אֶת הַצִּבּוּר יוֹתֵר מִדַּאי (תענ׳ יד.).
אין מיעוט וכו׳ ר׳ אֵין מְעוּט.
רנ אֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחוּת (ב״ר נ).
רנא אֵין מַלְכוּת נוֹגַעַת בַּחֲבֶרְתָּהּ אֲפִילוּ כִּמְלֹא נִימָא (בר׳ מח:).
רנב אֵין מְסִיחִין בִּסְעֻדָּה (תענ׳ ה.).
רנג אין מסרבין לגדול ר׳ מְסָרְבִין.
רנד אֵין מִעוּט אַחַר מִעוּט אֶלָּא לְרַבּוֹת (יומא מג.).
רנה אֵין מַעֲמִידִין פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן קֻפָּה שֶׁל שְׁרָצִים
תְּלוּיָה לוֹ מֵאֲחוֹרָיו (יומא כב.).
רנו אֵין מְעָרְבִין שִׂמְחָה בְּשִׂמְחָה (מו״ק ח.).

רנז אֵין מֻקְדָּם וּמְאֻחָר בַּתּוֹרָה (פס׳ ו:).
רנח אֵין מָקוֹם פָּנוּי בָּאָרֶץ מִן הַשְּׁכִינָה (במ״ר יב).
רנט אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵי פְּשׁוּטוֹ (שבת סג.).
רס אֵין מַרְאִין לוֹ לָאָדָם אֶלָּא מֵהִרְהוּרֵי לִבּוֹ (בר׳ נה.).
רסא אֵין מְרַחֲמִין בַּדִּין (כת׳ פד.).
רסב אֵין מְרַצִּין לוֹ לָאָדָם בִּשְׁעַת כַּעֲסוֹ (בר׳ ז.).
רסג אֵין מַשְׁגִּיחִין בְּבַת קוֹל (שם נב).
רסד אֵין מְשִׁיבִין אֶת הָאֲרִי לְאַחַר מִיתָה (גיט׳ פג.).
רסה אֵין מְשִׁיבִין לְאַחַר מַעֲשֶׂה (ר״ה כט:).
רסו אֵין מְשִׁיבִין עַל הַקַּלְקָלָה (מג׳ טו.).
רסז אֵין מְשַׁנִּין מִמִּנְהַג הַמְּדִינָה (תוס׳ כת׳ ו).
רסח אֵין נוֹתְנִין פִּרְצָה לִפְנֵי הַכָּשֵׁר, וְכָל־שֶׁכֵּן לִפְנֵי הַגַּנָּב (תנח׳ וישלח).
רסט אֵין נִכְנָסִין בִּכְלֵי זַיִן לְבֵית הַמִּדְרָשׁ (סנה׳ פב.).
רע אִין נְסִיב גּוּפָא מָה רֵישָׁא טָב? (ב״ר ק).
רעא אֵין סַכִּין מִתְחַדֶּדֶת אֶלָּא בְּיָרֵךְ שֶׁל חֲבֶרְתָּהּ (ב״ר סט).
רעב אֵין סָפֵק מוֹצִיא מִידֵי וַדָּאי (פס׳ ט.).
רעג אֵין סוֹמְכִין עַל הַנֵּס (עפ״י פס׳ סד:).
רעד אֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תוֹרָה (סוטה כא.).
רעה אֵין עֵד נַעֲשֶׂה דַיָּן (ר״ה כו.).
רעו אֵין עוֹנְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן מַזְהִירִין (סנה׳ נו).
רעז אֵין עוֹנְשִׁין אֶת הָאָדָם עַד שֶׁמַּזְהִירִין אוֹתוֹ (ספרי שופטים).
רעח אֵין עוֹרוֹ מַחֲזִיק אֶת בְּשָׂרוֹ (כת׳ קיב.).
רעט אֵין עוֹשִׂין נְפָשׁוֹת לְצַדִּיקִים, דִּבְרֵיהֶם הֵם הֵם זִכְרוֹנָם (ירוש׳ שק׳ ב; ב״ר פב).

רפ אֵין עָנִי אֶלָּא בְדֵעָה (נד׳ מא.).
רפא אֵין עֲנִיּוּת בִּמְקוֹם עֲשִׁירוּת (שבת קב:).
רפב אֵין עָרוֹד מֵמִית, אֶלָּא הַחֵטְא מֵמִית (בר׳ לג.).
רפג אֵין „פְּנֵי הָאָרֶץ“ אֶלָּא עֲשִׁירִים (ב״ר צא).
רפד אֵין צִוּוּי בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא חֶסְרוֹן כִּיס (במ״ר ז).
רפה אֵין קֶטָא קֶטָא שִׁיחוֹר, וְאֵין אוֹבֵד אוֹבֵד מַרְגָּלִי (ירוש׳ תרומ׳ ח).
רפו אֵין קַטֵּיגוֹר נַעֲשֶׂה סַנֵּיגוֹר (בר׳ נט.).
רפז אֵין קְלָלָה הֹוֶה בִּמְקוֹם בְּרָכָה (ב״ר לו).
רפח אֵין קָרוֹב רוֹאֶה אֶת הַנְּגָעִים (זב׳ קא.).
רפט אֵין רִבּוּי אַחַר רִבּוּי אֶלָּא לְמָעֵט (פס׳ כג.).
רצ אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ (תוספ׳ ב״מ ג).
רצא אֵין שׁוֹטֶה נִפְגָּע (שבת יג:).
רצב אֵין שׁוּעָל מֵת בַּעֲפַר פִּירוֹ (ירושׁ׳ כת׳ ג).
רצג אֵין שָׁלִיחַ לִדְבַר עֲבֵרָה (ב״ק נא.).
רצד אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּיַיִן (פס׳ קט.).
רצה אֵין שִׂמְחָה אֶלָּא בְּבָשָׂר (שם).
רצו אֵין תְּפִלָּה מַפְסֶקֶת (ירוש׳ בר׳ פ״א, ה״א, ב).
רצז אֵין שִׂמְחָה מַמְתֶּנֶת לָאָדָם (תנח׳ שמיני).
רצח אֵין שְׁנֵי זַרְזִירִים יְשֵׁנִים עַל דַּף אֶחָד (ב״ר עה).
רצט אֵין שְׁנֵי מַלְאָכִים עוֹשִׂים שְׁלִיחוּת אֶחָת (שם נ).
ש אֵין שְׁנֵי נְבִיאִים מִתְנַבְּאִים בְּסִגְנוֹן אֶחָד (סנה׳ פט.).
שא אֵין תּוֹרָה כְּתוֹרַת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (ויק״ר יג).
אינהו אכלי וכו׳ ר׳ אִנְהוּ אָכְלֵי וכו׳.
שב אֵינוֹ דוֹמֶה לוֹמֵד מֵעַצְמוֹ לְלוֹמֵד מֵרַבּוֹ (כת׳ קיא.).

שג אֵינוֹ דוֹמֶה מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ לְמִי
שֶׁאֵין לוֹ פַּת בְּסַלּוֹ (יומא מח:).

שד אֵינוֹ דוֹמֶה מִתְבַּיֵּשׁ מֵעַצְמוֹ לְמִתְבַּיֵּשׁ מֵאֲחֵרִים (תענ׳ טו:).

שה אֵינוֹ דוֹמֶה שׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה פְּעָמִים
לְשׁוֹנֶה פִּרְקוֹ מֵאָה וְאֶחָת (חג׳ ט:).

שו אֵינוֹ מִן הַיִּשּׁוּב (קיד׳ מ:).

שז אֵינִי יוֹדֵעַ מָה אַתָּה סָח (שבוע׳ מט.).

שח אֵינִי מְבַקֵּשׁ לֹא תַרְעֻמוֹתֵיכֶם וְלֹא קִלּוּסֵיכֶם (שמ״ר כה.).

אינש בתר וכו׳ ר׳ אֱנָשׁ בָּתַר.

איפכא ר׳ אִפְכָא.

שט אִית דְּיָדַע לְמֶחְרַז וְלָא יָדַע לְמִקְדַּח; בְּרַם אֲנָא
הָוֵינָא חָרוּזָא וַאֲנָא הָוֵינָא קָדוֹחָא (שהש״ר א).

שי אִית דִּינָא וְאִית דַּיָּנָא (ויק״ר ל).

שיא אִית סָפַר דְּלֵית לֵיהּ תַּלְמִידִים? (ב״ר ע).

שיב אִית תְּחוּמִין בְּמֵעַי? (שם לט).

שיג אֱכֹל בְּצֵל וְשֵׁב בַּצֵּל (פס׳ קיד).

שיד אַכְלֵית, אַשְׁקֵית, לַוֵּי (ב״ר מח).

שטו אַכַּף יַמָּא אַסְנָא בְּרָאתָא (פס׳ ד).

שטז אַל יִפָּטֵר אָדָם מֵחֲבֵרוֹ אֶלָּא מִתּוֹךְ דְּבַר הֲלָכָה,
שֶׁמִּתּוֹךְ כַּךְ זוֹכְרֵהוּ (בר׳ לא.).

אל יפתח וכו׳ ר׳ לְעוֹלָם אַל יִפְתַּח.

שיז אַל יִרְבּוּ כְּמוֹתְךָ בְּיִשְׂרָאֵל (שבת לא.).

שיח אַל יְשַׁנֶּה אָדָם מֵאוּמָנוּת אֲבוֹתָיו (ערכ׳ טז:).

שיט אַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִמִּנְהַג הַבְּרִיּוֹת (דא״ז ה).

שכ אַל יִשְׁתֶּה אָדָם בְּכוֹס זֶה וְיִתֵּן עֵינָיו בְּכוֹס אַחֵר (נדר׳ כ).

שכא אַל תַּאֲמֵן בְּעַצְמְךָ עַד יוֹם מוֹתְךָ (אב׳ ב, ה).

שכב אַל תְּבַשֵּׁל בִּקְדֵרָה שֶׁבִּשֵּׁל בָּהּ חֲבֵרְךָ (פס׳ קיב:).

שכג אַל תָּדוּר בָּעִיר שֶׁרָאשֶׁיהָ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים (שם קיג.).

שכד אַל תָּדִין אֶת חֲבֵרְךָ עַד שֶׁתַּגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ (אב׳ ב׳, ד).

שכה אַל תְּהִי בָז לְכָל אָדָם וְאַל תְּהִי מַפְלִיג לְכָל דָּבָר (שם ד).

שכו אַל תְּהִי בִּרְכַּת הֶדְיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ (בר׳ ז.).

שכז אַל תְּהִי דָן יְחִידִי (אב׳ ד).

שכח אַל תְּהִי קִלְלַת הֶדְיוֹט קַלָּה בְּעֵינֶיךָ (מג׳ טו.).

שכט אַל תְּהִי רָשָׁע בִּפְנֵי עַצְמֶךָ (אב׳ ב).

של אַל תִּסְתַּכֵּל בְּקַנְקַן אֶלָּא בְמַה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ (שם ד).

שלא אַל תִּפְרוֹשׁ מִן הַצִּבּוּר (שם ב, ד).

שלב אַל תָּצַר צָרַת מָחָר (יבמ׳ סג:, בשם ב״ס).

שלג אַל תַּרְבֶּה שִׂיחָה עִם הָאִשָּׁה (אב׳ א, ה).

שלד אַל תְּרַצֶּה אֶת חֲבֵרְךָ בִּשְׁעַת כַּעֲסוֹ (שם ד, יח).

שלה אַל תִּתְיָאֵשׁ מִן הַפֻּרְעָנוּת (שם א, ז).

שלו אֵלּוּ וָאֵלּוּ דִּבְרֵי אֱלֹהִים חַיִּים הֵן (עיר׳ יג:).

שלז אִלּוּ לֹא בָאנוּ אֶלָּא לִשְׁמוֹעַ דָּבָר זֶה — דַּיֵּנוּ (בר׳ טז.).

שלח אִלּוּלֵי שֶׁרָאִיתִי בְעֵינַי לֹא הֶאֱמַנְתִּי (פסיק״ר לב).

שלט אַלְיָה וְקוֹץ בָּהּ (ר״ה יז.).

שמ אִלְמָלֵא מוֹרָאָהּ שֶׁל מַלְכוּת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ חַיִּים בְּלָעוֹ (אב׳ ג, ב).

שמא אִלְמָלֵא עָלַיָא לָא מִתְקַיְּמִין אִתְכַּלְיָא (חול׳ צב.).

שמב אִלְמָלֵא קִנְאָה אֵין הָעוֹלָם עוֹמֵד (שו״ט לז).

שמג אִלְקַפְּתָא נַקְטָן רֵיחָא אָתֵי לָהּ לְיָד (זב׳ צו:).

שמד אִם אֵין אָדָם חוֹרֵשׁ בִּימוֹת הַחַמָּה, מַה יֹּאכַל
בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים? (מד׳ משלי ו).
שמה אִם אֵין אָדָם מֵכִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת, מַה יֹּאכַל בְּשַׁבָּת? (שם).
שמו אִם אֵין אֲנִי לִי מִי לִי? וּכְשֶׁאֲנִי לְעַצְמִי מָה אֲנִי? (אב׳ א, יד).
שמז אִם אֵין גְּדָיִים אֵין תְּיָשִׁים (ירוש׳ סנה׳ י).
שמח אִם אֵין דֵּעָה, הַבְדָּלָה מִנַּיִן? (שם בר׳ ה).
שמט אִם אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ אֵין תּוֹרָה (אב׳ ג).
שנ אִם אֵין כֶּרֶם אֵין סְיָג, אִם אֵין צֹאן אֵין רוֹעֶה (מכיל׳ בא).
שנא אִם אֵין נְבִיאִים הֵם בְּנֵי נְבִיאִים הֵם (פס׳ סו.).
שנב אִם אֵין קֶמַח אֵין תּוֹרָה, אִם אֵין תּוֹרָה אֵין קֶמַח (אב׳ ג).
שנג אִם אֵינוֹ עִנְיָן לְכָאן תְּנֵהוּ עִנְיָן לְמָקוֹם אַחֵר (עפ״י פס׳ כד.)
שנד אִם אֵין תּוֹרָה אֵין דֶּרֶךְ אֶרֶץ (אב׳ ג).
שנה אִם אֵין תַּלְמִידִים אֵין חֲכָמִים (ירוש׳ סנה׳ י).
שנו אִם אָמַר לוֹ: טוֹל קֵיסָם מִבֵּין עֵינֶיךָ (נ״א: שִׁנֶּיךָ),
אָמַר לוֹ: טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ (ב״ב טו; ע״י):
שנז אִם אָמַר לָךְ חַד: „אוּדְנָךְ דַּחֲמַר“ לָא תֵּיחוּשׁ,
תְּרֵין — עֲבִיד לָךְ פְּרוּמְבְּיָא (ב״ר מה; ילק״ש).
שנח אִם אֲנִי כָאן הַכֹּל כָּאן (סוכה נג).
שנט אִם בָּא לְהָרְגְךָ — הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ (בר׳ נח.).
שס אִם בָּאנוּ לִכְתּוֹב אֵין אָנוּ מַסְפִּיקִין (שבת יג:).
שסא אִם בָּאֲרָזִים נָפְלָה שַׁלְהֶבֶת — מַה יַּעֲשׂוּ אֵזוֹבֵי קִיר? לִוְיָתָן
בְּחַכָּה הֹעֲלָה — מַה יַּעֲשׂוּ דְּגֵי רְקָק? (מו״ק כה:).
שסב אִם בָּטַלְתָּ מִן הַתּוֹרָה יֵשׁ לְךָ בְּטֵלִים הַרְבֵּה כְּנֶגְדָּם (אב׳ ד).
שסג אִם בְּלַחִים אָחֲזָה אֵשׁ—מַה יַּעֲשׂוּ יְבֵשִׁים? (תדא״ר יד).

תג אֲנִי רָץ וְהֵם רָצִים (בר׳ כח:).

תד אֲנָן בְּדִידָן וְאִינְהוּ בְּדִידְהוּ (שם ח.).

תה אֱנָשׁ בָּתַר חַמְרֵיהּ אָזֵל (ב״מ לב.).

תו אֲנָשִׁים שֶׁל צוּרָה (מו״ק ט.).

תז אָסָא דְקָאֵי בֵינֵי חִלְפֵי אָסָא שְׁמֵיהּ וְאָסָא קְרוֹ לֵיהּ (סנה׳ מד.).

תח אָסְיָא, אַסֵּי חֲגַרְתָּךְ (ב״ר כג).

תט אָסְיָא דְמַגָּן — מַגָּן שָׁוֵי (ב״ק פה.).

תי אָסְיָא רַחִיקָא עֵינָא עֲוִירָא (שם).

תיא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא (מו״ק ג.).

תיב אַסְתֵּירָא בְלָגִינָא „קִישׁ קִישׁ" קָרְיָא (ב״מ פה:).

תיג אַף עַל גַּב דְּאִיהוּ לָא חָזֵי, מַזָּלֵיהּ חָזֵי (מג׳ ג.).

תיד אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לְדָבָר — זֵכֶר לְדָבָר (שבת פב.).

תטו אֲפִילוּ דְבַר עֲבֵרָה יָפֶה בְּעִתּוֹ (קה״ר ו).

תטז אֲפִילוּ חֶרֶב חַדָּה מֻנַּחַת עַל צַוָּארוֹ שֶׁל אָדָם
אַל יִמְנַע עַצְמוֹ מִן הָרַחֲמִים (בר׳ י.).

תיז אֲפִילוּ הֶדְיוֹט אֵינוֹ חוֹרֵשׁ תֶּלֶם בְּתוֹךְ תֶּלֶם (ב״ר סז).

תיח אֲפִילוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבָּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ
אֵין מְזִיזוֹת אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ (אב׳ ג).

תיט אֲפִילוּ עוֹפוֹת מַכִּירִין בְּצָרֵי הָעַיִן (סוטה לח.).

תכ אֲפִילוּ פְּרוּטוֹת קְטַנּוֹת מִצְטָרְפוֹת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל (תוספ׳ סוטה ג).

תכא אֲפִילוּ צִפּוֹרָא קַלִּילָא מִבַּלְעֲדֵי שְׁמַיָּא לָא מִתְצְדִי (ירוש׳ שבוע׳ ט).

תכב אֲפִילוּ קַל שֶׁבְּקַלִּים וְנִתְמַנָּה פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר
הֲרֵי הוּא כְּאַבִּיר שֶׁבָּאַבִּירִים (ר״ה כה:).

תכג אֲפִילוּ קַרְחָה בְּבֵיתֵהּ פַּרְדַּשְׁכָא (נ״א: פַּרְדַּכְשָׁא) לֶיהֱוֵי (מג׳ יב:).

תכד אֲפִילוּ רֵיקָנִים שֶׁבְּךָ — מְלֵאִים מִצְוֹות כְּרִמּוֹן (בר׳ נז.).

תכה אֲפִילוּ רֵישׁ גַּרְגּוּתָא מִשְּׁמַיָּא מוֹקְמֵי לֵיהּ (ב״ב צא:).

תכו אֲפִילוּ שִׂיחַת חֻלִּין שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכָה
תַּלְמוּד (נ״א: לִמּוּד) (ע״ז יט. סוכה כא:).

תכז אִפְּכָא מִסְתַּבְּרָא (ב״מ פד.).

תכח אֶפְשָׁר אֵשׁ בִּנְעֹרֶת וְאֵינָהּ מְהַבְהֶבֶת (סנה׳ לז.).

תכט אֶפְשָׁר לְעוֹלָם לִהְיוֹת בְּלֹא אִסְטְרוֹבוֹלִין וְאִי אֶפְשָׁר
לִהְיוֹת בְּלֹא חִטִּין (שהש״ר ז).

תל אֶפְשָׁר לִשְׁנֵי מְלָכִים לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֶתֶר אֶחָד? (חול׳ ס:).

תלא אַקַּמְצָא וּבַר קַמְצָא חָרֵיב יְרוּשָׁלַיִם (גיט׳ נה:).

תלב אַרְבָּעָה לְצַלָּא, אַרְבָּעָה לְצַלְלָא (ב״ב ה.).

תלג אַרְבַּעְתְּ לֵיהּ אַרְיָא אַמִּצְרָא (ב״ק קיד.).

תלד אֲרוּרִים הָרְשָׁעִים שֶׁאֵין עוֹשִׂים טוֹבָה שְׁלֵמָה (ב״ר פט).

תלה אָרְחֵי וּפָרְחֵי (כת׳ סא.).

תלו אֲרִי אַבְרְחִי לָךְ מִמִּצְרָא (ב״מ קה:).

תלז אֲרִי בֶּן אֲרִי... אֲרִי בֶּן שׁוּעָל (ב״מ פד:).

תלח אֲרִי שֶׁאָמַרְתָּ נַעֲשָׂה שׁוּעָל (ב״ק קיז.).

תלט אֲרִי שֶׁבַּחֲבוּרָה (שבת קיא.).

תמ אַרְיָא קְטִילָא קְטַלְתְּ (שהש״ר ג).

תמא אַרְיֵה דְבֵיהּ עִילַּאי (חול׳ יט:).

תמב אַרְכְּבֵיהּ אַתְּרֵי רַכְשֵׁי (ב״ב קנב.).

תמג אִשָּׁה אוֹהֶבֶת בָּחוּר מִסְכֵּן מִזָּקֵן עָשִׁיר (רו״ר ו).

תמד אִשָּׁה כְּלֵי זֵינָהּ עָלֶיהָ (יבמ׳ קטו:).

תמה אִשָּׁה כְּשֵׁרָה — שֶׁעוֹשָׂה רְצוֹן בַּעְלָהּ (תדא״ר ט).

תמו אִשָּׁה מְגַלָּה אֶת הַקְּדֵרָה לִרְאוֹת מַה חֲבֶרְתָּהּ מְבַשֶּׁלֶת (תוספ' טהרות ח).
תמז אִשָּׁה מַכֶּרֶת בָּאוֹרְחִים יוֹתֵר מִן הָאִישׁ (בר' י:).
תמח אִשָּׁה צָרָה עֵינֶיהָ בְּאוֹרְחִים (ב"מ פז.).
תמט אִשָּׁה רָעָה צָרַעַת לְבַעְלָהּ (יבמ' סג:, בשם ב"ס).
תנ אַשְׁקָא דְּרִיסְפַּק חָרִיב בֵּיתָר (גיט' נה:).
תנא אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ יָתֵד לְהִתָּלוֹת בּוֹ (ירוש' בר' ד).
תנב אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁאִשְׁתּוֹ מֵעִירוֹ (מד' מש' ה).
תנג אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַגְּדוֹלִים נִשְׁמָעִים לִקְטַנִּים (ר"ה כה:).
תנד אַשְׁרֵי הַדּוֹר שֶׁהַנָּשִׂיא שֶׁלּוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ (הור' י:).
תנה אַשְׁרֵי יַלְדוּתֵנוּ שֶׁלֹּא בִיְּשָׁה אֶת זִקְנָתֵנוּ (סוכה נג.).
תנו אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּא לְכָאן וְתַלְמוּדוֹ בְיָדוֹ (פס' נ.).
תנז אַשְׁרֵי מִי שֶׁבָּנָיו זְכָרִים וְאוֹי לוֹ מִי שֶׁבָּנָיו נְקֵבוֹת (שם סה.).
תנח אַשְׁרֵי תַלְמִיד שֶׁרַבּוֹ מוֹדֶה לוֹ (בר' לב.).
תנט אֵשֶׁת חָבֵר הֲרֵי הִיא כְּחָבֵר (ע"ז לט.).
תס אֵשֶׁת לִסְטִים כְּלִסְטִים (ירוש' כת' ב).
תסא אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ (בר' כד.).
תסב אִשְׁתּוֹ כְּגוּפֵיהּ דָּמְיָא (מנח' צג:).
תסג אִשְׁתְּרִי חַד חֶבֶל — אִשְׁתְּרִי תְּרֵין חֶבְלֵי (ויק"ר יד).
תסד אֲתָא חֲמָרָא וּבְטַשׁ לִשְׁרָגָא (שבת קטו:).
תסה אַתְּ בִּנְצִיבִין וּמְצוּדָתְךָ פְּרוּסָה בִּירוּשָׁלָיִם (פס' ג:).
תסו אִתְּגַּרְתְּ לֵיהּ — פּוּק עַמְרֵיהּ (יומא כ:).
תסז אַתְּ תוֹפֵשׂ חֶבֶל בִּתְרֵין רָאשִׁין! (ב"ר לט).
תסח אִתְחוּלֵי בְּפוּרְעָנוּתָא לָא מַתְחִילִנָן (ב"ב יד:).
תסט אֶתְמוֹל אֶפְרוֹחַ עַכְשָׁו בֵּיצָה! (ב"ר לז).

תע אֶתְמוֹל מַלְאָךְ וְהַיּוֹם שׁוֹטֶה (תנח' משפטים).
תעא אַתַּרְנְגֹל וְתַרְנְגֹלֶת חָרִיב טוּר מַלְכָּא (גיט' נה:).
תעב אַתַּרְתֵּי תְּלָת גַּנָּבָא לָא מִקְטֵל (סנה' ז.).
תעג אִתְּתָא בַּהֲדֵי שׁוּתָא פִּלְכָּא (מג' יד:).
תעד אִתְּתָךְ גּוּצָא גְּחִין וְתִלְחוֹשׁ לָהּ (ב"מ נט.).

ב

תעה בָּא הָרוּג בְּרַגְלָיו (ב"ק עד:).
תעו בֹּא וּנְפַשְׁפֵּשׁ בַּהֲלָכוֹת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יַעֲלוּ חֲלוּדָה (ספרי האזינו).
תעז בָּא זָכָר בָּעוֹלָם — בָּא כִּכָּרוֹ בְיָדוֹ (נדה לא.).
תעח בָּא לְהָרְגְךָ — הַשְׁכֵּם לְהָרְגוֹ (בר' סב:).
תעט בָּא לְטַמֵּא פּוֹתְחִין לוֹ, בָּא לְטַהֵר מְסַיְּעִין אוֹתוֹ (שבת קד.).
תפ בָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל טָעוּת (ספרי מטות).
תפא בָּא מַלְאָךְ וּסְטָרוֹ עַל פִּיו (מג' טז:).
תפב בָּאִים זְקוּפִים כִּשְׂעוֹרִים וְהוֹלְכִים לָהֶם
נְמוּכִים כַּעֲדָשִׁים (ירוש' סנה' פ' ב').
תפג בַּאֲתַר דְּלֵית גְּבַר תַּמָּן הֱוִי גְבַר (בר' סג.).
תפד בְּאַתְרָא דַחֲרָשִׁין — חֲרָשִׁין! (ילק"ש וישב).
תפה בְּאַתְרָא דְמָרֵי־בֵיתָא תָלֵא זַיְנֵהּ כּוּלְבָּא רָעֲיָא קוּלְתֵיהּ תָּלֵא (ב"מ פד:).
תפו בָּבוּאָה דְבָבוּאָה (כת' קכב.).
תפז בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶם קְדֵרָה לְרַבּוֹ אַל יִמְזוֹג בָּהֶם כּוֹס לְרַבּוֹ (שבת סא.).
תפח בִּגְדֻלָּה מַתְחִילִין מִן הַגָּדוֹל וּבְקַלְקָלָה מִן הַקָּטָן (בר' סא.).
תפט בְּדִידִי הֲוָה עוּבְדָא (שבת ק"מ).

תצ בְּדִיל רַבָּה אָכֵל תַּלְמִידָא (יומא עה:).
תצא בְּדֶרֶךְ שֶׁאָדָם רוֹצֶה לֵילֵךְ בָּהּ מוֹלִיכִין אוֹתוֹ (מכ׳ י:).
תצב בְּהָא נַחֲתִינָן וּבְהָא סָלְקִינָן (פס׳ פז:).
תצג בַּהֲדֵי הוּצָא לָקְיָא כַּרְבָּא (ב״ק צב:).
תצד בַּהֲדֵי כַּבְשֵׁי דְרַחֲמָנָא לָמָּה לָךְ? (בר׳ ו.).
תצה בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל אָדָם הִיא חַיָּיו (מכיל׳ בשלח).
תצו בּוּצִין בּוּצִין מִקְּטַפֵּיהּ יְדִיעַ (בר׳ מח.).
תצז בּוּצִינָא טָב מִקָּרָא (סוכה נו.).
תצח בּוֹר סוּד שֶׁאֵינוֹ מְאַבֵּד טִפָּה (אב׳ ב).
תצט בּוֹר שֶׁשָּׁתִיתָ מִמֶּנּוּ אַל תִּזְרוֹק בּוֹ אֶבֶן (במ״ר כב).
ך בּוֹרֵא עוֹלָמוֹת וּמַחֲרִיבָן (ב״ר ג).
ךא בִּזְכוּת הַזָּהוּב נִתְלַקְּטוּ הַמָּעוֹת (רב״ר ב).
ךב בִּזְמַן שֶׁהַחַלָּשׁ מִלְמַעְלָה הוּא נוֹצֵחַ אֶת הַגִּבּוֹר מִלְמַטָּה (תנח׳ ויקרא).
ךג בִּזְמַן שֶׁהָרוֹעֶה תּוֹעֶה, הַצֹּאן תּוֹעִין אַחֲרָיו (פדר״א מב).
ךד בַּחֲבֶרְתָּהּ וְלָא בְּסִילְתָּא (יבמ׳ סג.).
בחדא מחתא וכו׳ ר׳ אַטּוּ כֻּלְּהוּ.
ךה בַּחֲקַל דְּאִית בֵּיהּ אִיזְגּוֹרִין (נ״א: „אוגרין״)
לָא תֵימַר מִלֵּי דְמִסְטִירִין (ב״ר עד).
ךו בְּטֵלָה דַעְתּוֹ אֵצֶל כָּל אָדָם (בר׳ לו:).
ךז בָּטֵל הָעִקָּר, בָּטְלָה הַטְּפֵלָה (כלים יט).
בטלה ר׳ הַבַּטָּלָה.
ךח בַּיָּיא תוֹתָבָא מְפַנֵּי מָארֵא בֵיתָא! (ויק״ר יז).
ךט בֵּין דֵּין לְדֵין סָפַת הַהִיא עֲלוּבְתָּא (שם לז).
די בֵּין הָרוֹעֶה וְהַזְּאֵב נִבְקַע הַשֶּׂה (תנח׳ וארא).

דיא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כְּהֶרֶף עַיִן (בר׳ ב:).
דיב בֵּין זַכָּאִי בֵּין חַיָּב — לִידֵי מוֹמֵי לָא תֵיעוּל (ירוש׳ שבוע׳ ו).
דיג בֵּין חַיְתָא לְמַחֲבַּלְתָּא אָזֵל בְּרָא דַעֲלוּבְתָּא (ב״ר ס).
דיד בֵּין מְדִידָהּ וּבֵין לָא מְדִידָהּ מִתְגַּלְגֶּלֶת בַּת־קַבְרַיָּא (נ״א: קַרְבַיָּא).
דטו בֵּין קַנְיָא לְאוּרְבְּנָא שְׁוִילְנָאי מַאי בָּעֵי (סנה׳ פב:).
דטז בֵּיצָה בַּת מֵימַר שִׁירָה הִיא? (חול׳ סד:).
דיז בֵּירָא דִשְׁתֵית מִנֵּהּ לָא תִשְׁדֵי בֵהּ קָלָא (ב״ק צב:).
דיח בִּישׁ גַּדָּא וּטְמִיעַ מַזָּלָא (קה״ר א).
דיט בֵּית־דִּין הוֹלְכִין אֵצֶל בִּירָה, אוֹ בִּירָה הוֹלֶכֶת אֵצֶל בֵּית־דִּין? (ב״ק צ:).
דכ בֵּיתָא מְיַתְבָא — יָתֵיב (ב״ק כא.).
דכא „בֵּיתוֹ" — זוֹ אִשְׁתּוֹ (יומא ב.).
דכב בְּכֵי לֵיהּ לְמַר וְלָא יָדַע, אַחוֹכֵי לְמַר וְלָא יָדַע, וַי לֵיהּ לְמַר דְּלָא יָדַע בֵּין טָב לְבִישׁ (סנה׳ קג.).
דכג בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת (תענ׳ כט.).
דכד בַּכֹּל אָדָם מִתְקַנֵּא חוּץ מִבְּנוֹ וְתַלְמִידוֹ (סנה׳ קה:).
דכה בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא נַחַת רוּחַ הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג (ב״ר לח).
דכו „בַּל תַּשְׁחִית" דְּגוּפָא עָדִיף (שבת קמ:).
דכז בַּלַּיְלָה הִיא גַחֶלֶת יוֹקֶדֶת, וּבַבֹּקֶר אֵינָהּ אֶלָּא תוֹלַעַת (פסיק״ר לג).
דכח בְּמִדָּה שֶׁאָדָם מוֹדֵד בָּהּ מוֹדְדִין לוֹ (סוטה ה:).
דכט בְּמֻפְלָא מִמְּךָ אַל תִּדְרוֹשׁ (חג׳ יג. בשם ב״ס).
דל בִּמְזוֹנוֹתַי אַתָּה מִסְתַּכֵּל וּבִמְצוּדָתִי אִי אַתָּה מִסְתַּכֵּל (קה״ר יא).
דלא בְּמִפְתַּח בָּבֵי מִטְרָא — בַּר חַמְרָא, מוֹךְ שַׂקָּךְ וּגְנִי (תענ׳ ו:).
דלב בִּמְקוֹם גִּילָה שָׁם תְּהֵא רְעָדָה (בר׳ ל:).

דלג בִּמְקוֹם שֶׁאֵין אֲנָשִׁים הִשְׁתַּדֵּל לִהְיוֹת אִישׁ (אב׳ ב, ה).

דלד בִּמְקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְשׁוּבָה עוֹמְדִים צַדִּיקִים גְּמוּרִים אֵין יְכוֹלִים לַעֲמוֹד (בר׳ לד:).

דלה בִּמְקוֹם שֶׁהַלִּסְטִים מְקַפֵּחַ שָׁם הוּא נִתְלֶה (תנח׳ תצוה).

דלו בִּמְקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לְרַב (בר׳ יט:).

דלז בְּמַקְלוֹ וְתַרְמִילוֹ (שבת לא.).

דלח בְּמָתָא שְׁמָאִי, בְּלָא מָתָא תּוֹתְבָאִי (שבת קמה:).

דלט בֵּן חָכָם כַּחֲצִי חָכָם (פדר״א כט).

דמ בֵּן נֹחַ נֶהֱרָג עַל פָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה (עיר׳ סב).

דמא בֵּן סוֹרֵר וּמוֹרֶה נִדּוֹן עַל שֵׁם סוֹפוֹ (סנה׳ עא.)

דמב בָּנָה בָמָה לְעַצְמוֹ (נדר׳ סו.)

דמג בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל נָאוֹת הֵן, אֶלָּא שֶׁהָעֲנִיּוּת מְנַוַּלְתָּן (נדה סו).

דמד בְּנֵי אָדָם דּוֹמִין לְעִשְׂבֵי הַשָּׂדֶה, הַלָּלוּ נוֹצְצִין וְהַלָּלוּ נוֹבְלִין (עיר׳ נד.).

דמה בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵם כְּבָנִים (יבמ׳ סב:).

דמו „בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ נְתוּנִים לְעַם אַחֵר״—זוֹ אֵשֶׁת הָאָב (בר׳ נו.).

דמז בִּנְיַן יְלָדִים סְתִירָה וּסְתִירַת זְקֵנִים בִּנְיָן (מג׳ לא).

דמח בַּעַל אֲבֵדָה מְחַזֵּר עַל אֲבֵדָתוֹ (קיד ב׳:).

דמט בַּעַל הַבַּיִת יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מָקוֹם הִפְקִיד כֵּלָיו (תדא״ר י).

דנ בַּעַל הַנְּבֵלָה מְטַפֵּל בִּנְבֵלָתוֹ (מכיל׳ משפטים).

דנא בַּעַל הַנֵּס אֵינוֹ מַכִּיר בְּנִסּוֹ (נדה לא.)

דנב בַּעַל הַקּוֹרָה יִכָּנֵס בְּעָבְיָהּ שֶׁל קוֹרָה (בר׳ סד.).

דנג בַּעַל קוֹרָה טָעַן בְּעָבְיָהּ (ב״ר מב).

דנד בְּעִקְבוֹת מְשִׁיחָא חֻצְפָּא יִסְגֵּא (סוטה מט:).

דנה בְּפַלְגוּת פּוּמָךְ אוֹ בְכָל פּוּמָךְ (ירוש׳ פס׳ ה, ח).
דנו בִּקְדֵרָה שֶׁבִּשְּׁלוּ—בָּהּ נִתְבַּשְּׁלוּ (שם יא).
דנז בָּקִי בְחַדְרֵי תוֹרָה (קיד׳ יז:).
דנח בִּקְעָה מָצָא—וְגָדַר בָּהּ גָּדֵר (עיר׳ ו:).
דנט בִּקֵּשׁ יַעֲקֹב לֵישֵׁב בְּשַׁלְוָה קָפַץ עָלָיו
רָגְזוֹ שֶׁל יוֹסֵף (ב״ר פד; רש״י).
דס בִּקֵּשׁ לַהֲפוֹךְ קְעָרָה עַל פִּיהָ (ב״ב טז.).
דסא בַּר בֵּי רַב דְּחַד יוֹמָא (חג׳ ה:).
דסב בַּר בְּרָךְ קִירָא לְזַבֵּן וְאַתְּ לָא תִצְטָעֵר (סנה׳ צה.).
דסג בַּר מֵיחַם תַּנּוּרָא, בַּר מְלַחֵךְ פִּינְכֵי, בַּר מְרַקֵּד בֵּי כוּבֵי (פס׳ מט.).
דסד בְּרָא מְזַכֶּה אַבָּא (סנה׳ קד.).
דסה בְּרֹאשׁ כָּל אַסְוָן אֲנָא חֲמַר (ב״ב נח:).
דסו בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁהֲרָגוֹ (שבת יג:).
דסז בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁמָּסַר עוֹלָמוֹ לְשׁוֹמְרִים (ע״ז מ:).
דסח בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי מֵעָנְשׁוֹ שֶׁל זֶה (ב״ר סג).
דסט בַּרְזֶל ... כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְתוֹךְ הָאוּר עוֹשִׂין
מִמֶּנּוּ כָּל כֵּלִים שֶׁיִּרְצוּ (אדר״נ טז).
דע בָּרִי וְשֶׁמָּא — בָּרִי עָדִיף (כת׳ יב:).
דעא בְּרִית כְּרוּתָה לוֹ [לְפִשְׁפֵּשׁ] שֶׁכָּל הַמּוֹלְלוֹ מֵרִיחַ בּוֹ (נדה נח.).
דעב בְּרִית כְּרוּתָה לִשְׂפָתַיִם (מו״ק יח.).
דעג בִּרְכַּת הַבַּיִת בְּרָבּוֹ (כת׳ קג.).
דעד בִּשְׁבִיל שֶׁאֲנִי זָכָר הִפְסַדְתִּי ? (שם קח.).
דעה בִּשְׁהִ״י פְּהִ״י (מג׳ יג:).
דעו בְּשׁוּק סַמְיָיָא צָוְחִין לַעֲוִירָא סַגִּי נְהוֹר (ב״ר ל).

דעז בִּשְׁלֹשָׁה דְבָרִים הָאָדָם נִכָּר בְּכוֹסוֹ וּבְכִיסוֹ וּבְכַעֲסוֹ (עיר׳ סה:).
דעח בְּשִׁמְךָ יִקְרָאוּךָ וּבִמְקוֹמְךָ יוֹשִׁיבוּךָ וּמִשֶּׁלְּךָ יִתְּנוּ לָךְ (יומא לח:).
דעט בְּשָׁעָה שֶׁאֵינָהּ לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה (ירוש׳ פאה א).
דפ בְּשָׁעָה שֶׁהוֹלֵךְ אָדָם לַחְטוֹא הַשָּׂטָן מְרַקֵּד לוֹ (במ״ר כ).
דפא בְּשַׁעַת הַמְכַנְּסִים פַּזֵּר, בִּשְׁעַת הַמְפַזְּרִים כַּנֵּס (בר׳ סג.).
דפב בְּשַׁעַת חֶדְוָתָא חֶדְוָתָא, בִּשְׁעַת אֶבְלָא אֶבְלָא (ב״ר כז).
דפג בִּשְׁעַת חֵרֶם שָׁנוּ (כת׳ יז:).
דפד בִּשְׁעַת מִלְחָמָה כַּנֵּס אֶת הָרֶגֶל, בִּשְׁעַת רָעָב
פַּזֵּר אֶת הָרֶגֶל (ספרי דברים לב).
דפה בְּשַׁעַת עָקְתָא גְּדָרָא, בִּשְׁעַת רַוְחָא שְׁטְפָּא (ב״ר פא).
דפו בִּשְׁעַת עָקְתָא גְּדָרא, בִּשְׁעַת רַוְחָא שַׁמְטֵי (תנח׳ וישלח).
דפז בָּשָׂר וָדָם הַיּוֹם כַּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר (בר׳ כח:).
דפח [בָּשָׂר וָדָם] הַיּוֹם עוֹדֶנּוּ וּמָחָר אֵינֶנּוּ (ירוש׳ סנה׳ ו).
דפט בָּשָׂר וָדָם — מַתְּנָתוֹ מְעוּטָה וְחֶרְפָּתָהּ מְרֻבָּה (שם בר׳ ד).
דצ בָּת דִּינָא — בָּטֵל דִּינָא (סנה׳ צה.).
דצא בַּת לְאָבִיהָ מַטְמֹנֶת שָׁוְא (שם ק:).
דצב בַּת שִׁתִּין כְּבַת שִׁתְּ לְקָל טַבְלָא רָהֲטָא (מו״ק ט:).
דצג בַּת תְּחִלָּה — סִמָּן יָפֶה לְבָנִים (ב״ב קמא.).
דצד בִּתְחִלָּה . . . אוֹרֵחַ וְאַחַר־כַּךְ נַעֲשָׂה בַּעַל הַבָּיִת (ב״ר כב).
דצה בְּתֹךְ בָּגְרָה — שַׁחְרֵר עַבְדְּךָ וְתֵן־לָהּ (פס׳ קיג.).
דצו בָּתַר גַּנָּבָא גְּנוֹב וְטַעֲמָא טְעִים (בר׳ ה:).
דצז בַּתְרֵי קְטָלֵי קְטָלֵית לָהּ (סנה׳ פא:).
דצח בִּתְרֵין גּוּרְיָן קְטִילוּ לְאַרְיֵה (שם צה.)
דצט בָּתַר מָרֵי נִכְסֵי צִיבָּא מְשִׁיךְ (ב״ק צג.).

ס בָּתַר עַנְיָא אָזְלָא עַנְיוּתָא (שם).

סא בָּתַר רֵישָׁא גוּפָא אָזֵל (עיר׳ מא.).

ג

סב גְּבִיל לְתוֹרָא, גְּבִיל לְתוֹרֵי (ב״מ סט.).

סג גַּבְרָא גַּבְרִין קְטִיל דָּוָי (סנה׳ ק:).

סד גַּבְרָא אַגַּבְרָא קָרָמִית? (עיר׳ פב.).

סה גַּבְרָא דְטָרְקֵיהּ לְגַלֵּיהּ וְאָבְדֵיהּ לְמִפְתְּחֵיהּ (שם קיג.).

סו גַּבְרָא דְנָשֵׁי קְטָלוּהוּ לָא דִינָא וְלָא דַיָּנָא (ב״מ צז.).

סז גַּבְרָא דְרָהֵיצְנָא עֲלֵיהּ אַדְיֵהּ לִגְזִיזָא וְקָם (סנה׳ ז:).

סח גַּבְרָא קְטִילָא קָטֵיל (סנה׳ פא.).

סט גַּבְרָא רַבָּא אֲמַר מִלְּתָא, לָא תְחַיְכוּ עֲלָהּ (בר׳ יט.).

סי גַּבְרֵי בָּעֵי חַיֵּי, נָשֵׁי לָא בָעֵי חַיֵּי? (קיד׳ לד.).

סיא גַּבְשׁוּשִׁית קְטַנָּה דוֹמָה עָלָיו כְּהָרֵי הָרִים (שבת קנב.).

סיב גְּדוֹלָה אוֹנָאַת דְּבָרִים מֵאוֹנָאַת מָמוֹן (ב״מ נח:).

סיג גְּדוֹלָה גְּמִילוּת חֲסָדִים יוֹתֵר מִן הַצְּדָקָה (סוכה מט:).

סיד גְּדוֹלָה הַכְנָסַת אוֹרְחִים מֵהַקְבָּלַת פְּנֵי שְׁכִינָה (שבת קכז.).

סטו גְּדוֹלָה לְגִימָה, שֶׁמְּקָרֶבֶת אֶת הָרְחוֹקִים (סנה׳ קג:).

סטז גְּדוֹלָה מְלָאכָה, שֶׁמְּחַמֶּמֶת אֶת בְּעָלֶיהָ (גיט׳ סז:).

סיז גְּדוֹלָה מְלָאכָה, שֶׁמְּכַבֶּדֶת אֶת בְּעָלֶיהָ (נדר׳ מט:).

סיח גָּדוֹל הַמְעַשֶּׂה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה (ב״ב ט.).

סיט גָּדוֹל הַנֶּהֱנֶה מִיגִיעוֹ יוֹתֵר מִירֵא שָׁמָיִם (בר׳ ח.).

סכ גְּדוֹלָה עֲבֵרָה לִשְׁמָהּ כְּמִצְוָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ (נז׳ כג.).

רכא גָּדוֹל הָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה יוֹתֵר מִן הָעוֹשֶׂה מִיִּרְאָה (סוטה לא.).
רכב גְּדוֹלָה פַּרְנָסָה יוֹתֵר מִן הַגְּאֻלָּה (שו״ט פ).
רכג גָּדוֹל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת, שֶׁדּוֹחֶה „לֹא תַעֲשֶׂה" שֶׁבַּתּוֹרָה (בר׳ יט:).
רכד גָּדוֹל מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה וְעוֹשֶׂה (קיד׳ לא.).
רכה גָּדוֹל מֵרַבָּן שְׁמוֹ (תוס׳ עדיות ג).
רכו גָּדוֹל שִׁמּוּשָׁהּ שֶׁל תּוֹרָה יוֹתֵר מִלִּמּוּדָהּ (בר׳ ז.).
רכז גְּדוֹלִים צַדִּיקִים בְּמִיתָתָם יוֹתֵר מִבְּחַיֵּיהֶם (חול׳ ז:).
רכח גְּדָיִים שֶׁהִנַּחְתָּ נַעֲשׂוּ תְיָשִׁים בַּעֲלֵי קַרְנַיִם (בר׳ סג.).
רכט גּוֹד אוֹ אַגּוֹד (ב״ב יג.).
רל גּוֹדְרִין אֶת הַגָּדוֹר וּפוֹרְצִין אֶת הַפָּרוּץ (תנח׳ וישב).
רלא גּוּזְמָא קָתָנֵי (ביצה ד.).
רלב גּוֹלְיָרִין מִתְגָּרִים בַּמִּלְחָמָה וְגִבּוֹרִים נוֹצְחִים (ספרי האזינו).
גומרא דלא כויא ר׳ כָּל גּוּמְרָא.
רלג גּוּפָא דְעוּבְדָא הֵיכִי הֲוָה (כת׳ סט:).
רלד גּוּר טַב מִכֶּלֶב בִּישׁ לָא תְרַבֵּי (ויק״ר יט).
רלה גְּזֵרָה עֲבִידָא דְבָטְלָה (כת׳ ג:).
רלו גַּחֶלֶת כַּמָּה דְשָׁבֵק לָהּ מִעַמְיָה עָמְיָא וְאָזְלָה (ב״ק ט:).
רלז גַּחֶלֶת — נָפַח בָּהּ וּבָעֲרָה, רָקַק בָּהּ וְכָבְתָה (ויק״ר לג).
רלח גִּיּוֹרָא — עַד עַסְרָא דָרֵי לָא תִבְזֵי אֲרַמָּאָה קַמֵּהּ (סנה׳ צד.).
רלט גִּיפָא בְחִזּוּרִין וּמְפַלְּגָא לְבִישֵׁי (ויק״ר ג).
רמ גִּירָא בְעֵינָא דְשִׂטְנָא (קיד׳ ל.).
רמא גִּירָאָה בְגִירֵיהּ מִקְטַל, מִדְּוִיל יְדֵיהּ מִשְׁתַּלֵּם (פס׳ כח.).
רמב גִּלְגּוּל מְחִלּוֹת (כת׳ קיא.).
רמג גַּלְגַּל הוּא שֶׁחוֹזֵר בָּעוֹלָם (שבת קנא:).

סמד גַּלֵּה סוֹדְךָ לְאֶחָד מֵאָלֶף (יבמ׳ סג:).

סמה גָּלוּת מְכַפֶּרֶת עַל הַכֹּל (סנה׳ לז:).

סמו גַּם זוֹ לְטוֹבָה (תענ׳ כא.).

סמז גְּמִירֵי, דְּמֵיהַב יְהִיבֵי, מִישְׁקַל לָא שָׁקִילֵי (שם כה.).

סמח גְּמִירֵי, טָבָא לָא הֲוֵי בִישָׁא (בר׳ כט.).

סמט גַּמְלָא אָזְלָא לְמִבְעֵי קַרְנֵי, אוּדְנֵי דַהֲווֹ לֵיהּ גַּזְיָן מִנֵּיהּ (סנה׳ קו.).

סנ גַּמְלָא בְּמָדַי אַקַּבָּא רָקְדָא — הָא קַבָּא וְהָא גַמְלָא
וְהָא מָדַי וְלָא רָקְדָא (יבמ׳ מה.).

סנא גְּמָרָא גְמוֹר, זִמְרְתָּא תְּהֵא (שבת קל:).

סנב גְּנַאי לוֹ לַאֲרִי שֶׁיִּבְכֶּה בִּפְנֵי שׁוּעָל (תדא״ר יז).

סנג גַּנָּבָא אַפּוּם מַחְתַּרְתָּא רַחֲמָנָא קָרְיָא (בר׳ סג.; ע״י).

סנד גַּרְדָנָא דְלָא טַיְזָן שַׁתָּא בָּצֵיר מִשְׁנֵיהּ (ע״ז כו.).

סנה גֵּר שֶׁנִּתְגַּיֵּר כְּקָטָן שֶׁנּוֹלָד דָּמֵי (יבמ׳ כב.).

סנו גַּרְגֶּרֶת מְכַלָּה אֶת הַזָּהָב (ויק״ר יח).

סנז גַּרְמָא דְנָפַל בְּחוּלְקָךְ בֵּין טָב בֵּין בִּישׁ גָּרְרֵהּ (א״ב דב״ס).

סנח גְּרַעְתֵּהּ לַאֲרַמָּאָה וּשְׁפַר לֵיהּ — אַתְלֵי לֵיהּ נוּרָא
בְּדִקְנֵהּ וְלָא שְׂבַעַתְּ חוּכָא מִנֵּהּ (סנה׳ צו:).

ד

סנט דְּאָגַר גִּנָּא אָכַל צִפְּרִין, דְּאָגַר גִּנִּין צִפָּרִין אָכְלִין לֵהּ (ויק״ר ג).
דאזל מבי דינא ר׳ דְּמִבֵּי דִינָא.

סס דָּא קָנֵי — מַה חָסֵר, דָּא לָא קָנֵי — מַה קָנֵי? (נדר׳ מא.).

ססא דְּאִכָּא בְּאַרְעָא לָא יָדַעְתְּ, דְּאִכָּא בִּרְקִיעַ יָדַעְתְּ? (סנה׳ לט.).

ססב דְּאָכֵל אַלְיְתָא מְטַשֵּׁי בַּעֲלִיתָא, דְּאָכֵל קְקוּלֵי אַקִּיקְלָא דְמָתָא שָׁכֵב (פס׳ קיד.).
ססג דְּאָכֵל דָּדָא קוֹרָא יִלְקֵי בְּהָדָא קִילָא (ויק״ר טו).
ססד דְּאָכֵל מִן חַבְרֵהּ בָּהֵית מִסְתַּכְּלָא בֵּהּ (ירוש׳ ערלה א׳).
ססה דְּאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתָגָא חָלַף (אב׳ א).
ססו דְּבוֹרָה זוֹ דִּבְשָׁהּ מָתוֹק וְעָקְצָהּ מַר — דִּבְשָׁהּ לְבַעֲלָהּ וְעָקְצָהּ לַאֲחֵרִים (דב״ר א; שו״ט א).
ססז דִּבּוּר כְּמַעֲשֶׂה (שבת קיט:).
ססח דְּבִישׁ לֵיהּ בְּהָא מָתָא וְלָא אָזֵל לְמָתָא אָחֳרִיתָא [הֲרֵיהוּ מִן הַצּוֹעֲקִין וְאֵינָם נַעֲנִין] (ב״מ עה:).
ססט דָּבָר אֶחָד לְדוֹר וְאֵין שְׁנֵי דְבָרִים לְדוֹר (סנה׳ ח.).
סע דִּבֵּר הַכָּתוּב בַּהֹוֶה (ב״ק נד:).
סעא דָּבָר הַמָּסוּר לַלֵּב (קיד׳ לב.).
סעב דִּבְּרָה תוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם (בר׳ לא.).
סעג דִּבְּרָה תוֹרָה לְשׁוֹן הֲבַאי (חול׳ צ:).
סעד דָּבָר וְלֹא חֲצִי דָבָר (ב״ק ע.).
סעה דָּבָר זֶה אָסוּר לְאָמְרוֹ בִּפְנֵי עַם הָאָרֶץ (מנח׳ צט:).
סעו דָּבָר זֶה צָרִיךְ רַבִּי (מו״ק טז.).
סעז דָּבָר שֶׁאֲפִילוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ (סוטה לה:).
סעח דָּבָר שֶׁלֹּא בָא לָעוֹלָם (קיד׳ סב:).
סעט דָּבָר שֶׁנִּתְחַבֵּט עָלָיו אוֹתוֹ זָקֵן, בָּא זֶה וְהוֹשִׁיטוֹ לוֹ בְּקָנֶה (ב״ר ע).
ספ דִּבְּרוּ חֲכָמִים בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה (סנה׳ סח:).
ספא דִּבְרֵי הָרַב וְדִבְרֵי הַתַּלְמִיד — דִּבְרֵי מִי שׁוֹמְעִין? (קיד׳ מב:).
ספב דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין (גיט׳ נב.).

ספג דִּבְרֵי תוֹרָה עֲנִיִּים בִּמְקוֹמָם וַעֲשִׁירִים בְּמָקוֹם אַחֵר (ירוש׳ ר״ה ג).

ספד דְּבָרִים בְּגוֹ (כת׳ קיא.).

ספה דְּבָרִים שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה בְּיַלְדוּתוֹ מַשְׁחִירִים פָּנָיו לְעֵת זִקְנָתוֹ (שבת קנב.).

ספו דְּבָרִים שֶׁבַּלֵּב אֵינָם דְּבָרִים (קיד׳ מט:).

ספז דְּבָרִים שֶׁהֵם כִּבְשׁוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם (חג׳ יג.).

ספח דְּבָרִים שֶׁמִּתְקַבְּלִין עַל הַלֵּב (מג׳ טז:).

ספט דְּבָרִים שֶׁעוֹמְדִים בְּרוּמוֹ שֶׁל עוֹלָם (בר׳ ו:).

סצ דְּבָרִים שֶׁקָּשִׁין לְאָדָם כְּגִידִין (שבת פז.).

סצא דְּדָא בֵהּ כֹּלָּא בֵּהּ, דְּלָא דָא בֵהּ מַה בֵּהּ (נד׳ מא.).

סצב דּוֹמֶה כְּמוֹ שֶׁמֻּנָּח בְּקוּפְסָא (יומא עה.).

סצג דּוֹמֶה כְּמִי שֶׁכְּפָאוֹ שֵׁד (נדה כ:).

סצד דּוּק בְּכַבֵּי וְתַשְׁכַּח בְּגַגְרֵי (שבת קנב.).

סצה דּוֹר דּוֹר וְדוֹרְשָׁיו, דּוֹר דּוֹר וַחֲכָמָיו (סנה׳ לה:).

סצו דּוֹר לְפִי פַּרְנָס (ערכ׳ יז.).

סצז דִּזְקִיף לֵיהּ זְקִיפָא בְּדִיוּתְקֵיהּ לָא נֵימָא לֵיהּ חַבְרֵיהּ זְקִיף בִּנִיתָא (ב״מ נט:).

סצח דָּחָה אֶבֶן אַחַר הַנּוֹפֵל (קיד׳ כ:).

סצט דָּחִיתִי אֶת אוֹיְבִי בְּקַשׁ (חול׳ כז:).

ז דַּיָּהּ לְצָרָה בְּשַׁעְתָּהּ (שם ט:).

זא דַּי לוֹ בְּקַב חֲרוּבִין מֵעֶרֶב שַׁבָּת לְעֶרֶב שַׁבָּת (בר׳ יז:).

זב דַּיּוֹ לְאָבֵל שֶׁיַּעֲמוֹד בְּאֶבְלוֹ (סנה׳ כז:).

זג דַּיּוֹ לָבֹא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כְּנִדּוֹן (ב״ק כד:).

זד דַּיּוֹ לְעֶבֶד לִהְיוֹת שָׁוֶה לְקוֹנוֹ (שמ״ר מב).

וה דַּיּוֹ לְעֶבֶד שֶׁיְּהֵא כְּרַבּוֹ (בר׳ נח:).

וו דִּינָא דְמַלְכוּתָא דִּינָא (ב״ק קיג.).

וז דִּיוֹזֵף בְּרִבִּיתָא יֹאבַד דִּילֵיהּ וּדְלָא דִּילֵיהּ (ויק״ר ג).

וח דֵּין הָנְיָן לִי, יַתְהוֹן לָא הָנְיָן לִי (ב״ר ג).

וט דִּין שֶׁל פְּרוּטָה כְּדִין שֶׁל מֵאָה מָנָה (סנה׳ ח.).

וי דִּירָה נָאָה וְאִשָּׁה נָאָה וְכֵלִים נָאִים
מַרְחִיבִים דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם (בר׳ נז:).

ויא דְּכָאֵב לֵהּ כְּאֵבָא אָזֵל לְבֵי אָסְיָא (ב״ק מו:).

ויב דְּלָא מוֹסִיף — יְסִיף (אב׳ א).

ויג דַּל גֵּאֶה — אֵין הַדַּעַת סוֹבַלְתּוֹ (עפ״י פס׳ קיג:).

ויד דַּלְיוּהָ לְרִטִיבָא רַפְסָא לֵיהּ בְּדוּכְתֵּיהּ (עיר׳ מ:).

וטו דֶּלֶת הַנִּנְעֶלֶת לֹא בִמְהֵרָה תִּפָּתֵחַ (ב״ק פ:).

וטז דָּמִים — תַּרְתֵּי מַשְׁמַע (מג׳ יד:).

ויז דָּמֵי פּוּמֵיהּ כִּדְלָא טָעִים תַּבְשִׁילָא (חג׳ ה:).

ויח דָּמֵי פּוּמֵיהּ כִּדְלָא שָׁרֵיף תַּבְשִׁילָא (בר׳ סב:).

ויט דְּמִבֵּי־דִינָא שָׁקְלֵי גְּלִימָא — לִיזַמֵּר זֶמֶר
וְלֵיזוּל בְּאוֹרְחָא (סנה׳ ז; ע״י).

וכ דְּמַלְפָא תִכְלֵי לָא בָהֲתָא (כת׳ סב.).

וכא דְּנָכֵת לֵהּ חִוְיָא, חַבְלָא מַדְחִיל לֵהּ (קה״ר ז).

וכב דְּנָפַח בְּכָסֵהּ לָא צְחֵי, דְּאָמַר בְּמַאי אֵיכוּל לַחְמִי — לַחְמָא סַב מִינֵּהּ
(סנה׳ ק:).

וכג דְּנַפָּסָא גַּבְרָהּ, תִּקְרְיֵיהּ בְּסִפֵּי בָבָא וְתֵיתִיב (כת׳ עה.).

וכד דְּנָפֵק מִינָךְ טַעְמָא מַלְפָךְ (יבמ׳ סג.).

וכה דְּסָיֵר נִכְסֵהּ כָּל יוֹמָא מַשְׁכַּח אַסְתֵּירָא (חול׳ קה.).

וכו דֵּעָה קָנִיתָ — מָה חָסַרְתָּ? דֵּעָה חָסַרְתָּ — מַה קָּנִיתָ? (ויק"ר א).

וכז דְּעַלָךְ סְנֵי לְחַבְרָךְ לָא תַעֲבֵיד (שבת לא.).

וכח דַּע מֵאַיִן בָּאתָ (אב' ג).

וכט דַּע מַה לְּמַעְלָה מִמְּךָ (שם ב).

ול דַּע מַה שֶּׁתָּשִׁיב לְאֶפִּיקוֹרוֹס (שם).

ולא דְּפָרַע קְנֵיהּ — מַחֲרִיב בֵּיתֵיהּ (סנה' קב:).

ולב דִּצְרִיךְ לְנוּרָא יַפִּיחַ בֵּהּ (מד"ש ט).

ולג דִּקְדּוּקֵי עֲנִיּוּת מַעֲבִירִין אֶת הָאָדָם עַל דַּעְתּוֹ
וְעַל דַּעַת קוֹנוֹ (עיר' מא.).

ולד דְּקוּלְסָא גַּבְרָא לָא בָּעֲיָא טְלוּפְחֵי לְקִדְרָא (יבמ' קיח:).
דקפד ר' כָּל דְּקָפֵד.

ולה דְּרָגֵשׁ (נ"א: דְּדָגֵשׁ) לֵהּ — יְמַלֵּל (ב"ר לב).

ולו דְּרוֹשׁ וְקַבֵּל שָׂכָר (סוטה מ"ד).

ולז דֶּרֶךְ אֲרֻכָּה וּקְצָרָה; דֶּרֶךְ קְצָרָה וַאֲרֻכָּה (עיר' נג.).

ולח דֶּרֶךְ אֶרֶץ קָדְמָה לְתוֹרָה (תדא"ר א; ויק"ר ט).

ולט דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ אֵין לוֹ שִׁעוּר (ב"ב פו).

ומ דֶּרֶךְ הָרוֹאִים לְהַלֵּךְ בְּאֶמְצַע, וְהַסּוּמִין — מִן הַצְּדָדִים (תוס' ב"ק ב).

ומא דַּרְכָּהּ שֶׁל אִשָּׁה מְצוּיָה לְקַלְקֵל (אס"ר).

ומב דֶּרֶךְ הַתַּגָּרִין מַרְאִין אֶת הַפְּסֹלֶת תְּחִלָּה וְאַחַר כַּךְ
מַרְאִין אֶת הַשֶּׁבַח (במ"ר טז).

ומג דַּרְכּוֹ שֶׁל אִישׁ לַחֲזֹר עַל אִשָּׁה, וְאֵין דַּרְכָּהּ
שֶׁל אִשָּׁה לַחֲזֹר עַל אִישׁ (קיד' ב:).

דרקק לעיל ר' כָּל דְּרָקִיק.

ומד דְּשׁוּמְשְׁמָנָא גַּבְרָא, כּוּרְסְיָהּ בֵּי חָרָתָא רְמוֹ לָהּ (יבמ' קיח:).

ה

זמה הָא אִלְפָא, אִיתֵי נַהֲרָא (ירוש׳ גיט׳ ז).

זמו הָא בְּהָא תַּלְיָא (שבת קלה:).

זמז הָא גַּבְרָא וְהָא דִּסְקָא (קיד׳ ע:).

זמח הָא גַּבְרָא וְהָא תְּיוּבְתָּא (ב״מ טז.).

זמט הָאוֹכֵל בַּשּׁוּק הֲרֵי זֶה דוֹמֶה לַכֶּלֶב (קיד׳ מ:).

האומר דבר בשם אומרו ר׳ כָּל הָאוֹמֵר וכו׳.

זנ הָאוֹנֵס שׁוֹתֶה בַּעֲצִיצוֹ (כת׳ לט.).

זנא הַאי גַּבְרָא בְּהַהוּא פַּחֲדָא נַמֵּי יָתִיב (סנה׳ צה:).

זנב הַאי דִּשְׁנָא לְהַאי פַּרְדִּשְׁנָא? (שם צד:).

זנג הַאי עָלְמָא אוּשְׁפִּיזָא (מו״ק ט:).

זנד הַאי עָלְמָא כְּבֵי־הִלּוּלָא דָּמְיָא (עיר׳ נד.; ע״י).

זנה הַאי תִּגְרָא דָּמְיָא לְצִנּוֹרָא דְּבִדְקָא דְּמַיָּא — כֵּיוָן דְּרָוַח רָוַח (סנה׳ ז.).

זנו הָא... לְחוּד וְהָא... לְחוּד (ב״ב סז.).

זנז הָא לָן וְהָא לְהוּ (ב״ר מד).

זנח הָא סַקָּא וְהָא סִלְעָא וְהָא סָאתָא — קוּם כּוּל (ירוש׳ סנה׳ יא).

זנט הָא פְּרַגְמַטְיָא, הָא פְּרַגְמָטוֹטָא (פסיק״ר כא).

הא קבא וכו׳ ר׳ נִמְלָא בְּמַדֵּי.

זס הָא קוֹרָא, הָא קִלְתָּא, אֲכַלְתּוּן בְּקוֹרָא לְקוֹן בְּקִלְתָּא (שו״ט כב).

זסא הָא קָל דַחֲכִים וְיַדְיָא מְשַׁלְחִין מִתִּין (ב״ר סה).

הבא להרגך ר׳ אִם בָּא.

וסב הַבָּאִים אַחֲרֶיךָ בְּהֵמוֹת יִרְעוּ? (מג' כח.).

וסג הַבָּא לְטַהֵר — מְסַיְּעִין אוֹתוֹ (שבת קד.).

וסד הַבַּטָּלָה מְבִיאָה לִידֵי זִמָּה (כת' נח.).

וסה הַבַּטָּלָה מְבִיאָה לִידֵי שִׁעְמוּם (שם).

וסו הַבְּכִיָּה מְכַבָּה גַחֲלֵי הַלֵּב (פסיק"ו בראשית יג).

וסז הַבְלָא מַפִּיק הַבְלָא (שבת מא.).

וסח הַגְּדֻלָּה מְקַצֶּרֶת יָמִים (ירוש' בר' א).

וסט הִגִּיעַ לְשִׁכְרוּתוֹ שֶׁל לוֹט (עיר' מה.).

וע הַגֵּרִים וְהָעֲבָדִים וְהָעוֹרְבִים אוֹהֲבִים זֶה אֶת זֶה (פס' קיג:).

ועא הָדָא חַקְלָא כַּד הִיא מֶחְצְדָא בְלָא עִנְתָּהּ, אֲפִילוּ
תִּבְנָא לֵית הוּא טָב (שהש"ר).

ועב הָדָא עוּבַרְתָּא דְּכַרְמָא דְלָא אֶתְכְּפִיאַת עַד דְּהִיא
רְטִיבָא, כַּד קַשְׁיָא לֵית אַתְּ יָכִיל (מד' משלי כב).

ועג הָדָא תוֹרְתָא דְּלָא יַלִּיפָא רָדְיָא בְעִנְתֵּהּ, מִתְקַשְּׁא עֲלֵיהּ בְּסוֹפָא (שם).

ועד הַדִּבּוּר מָצוּי בְּנָשִׁים (ב"ר ע).

ועה הַדְּבֵק לְשַׁחֲוֹר וְיִשְׁתַּחֲווּ לָךְ (ספרי דברים).
הדוחק את השעה ר' כָּל הַדּוֹחֵק.

ועו הֶדְיוֹט קוֹפֵץ בָּרֹאשׁ (מג' יב:).

ועז הֶדְיוֹט שֶׁבָּנוּ נִצַּחְתֶּם (סנה' צא.).

ועח הָדֵין סַמְיָא קְרֵין לֵהּ סַגֵּי נְהוֹרָא (ויק"ר לא).

ועט הָדֵין עַרְקָא מִן הָדָא מִשְׁכָּא (תנח' בראשית).

ופ הַדְרָא קוּשְׁיָא לְדוּכְתָּא (פס' פ.).

ופא הֲדַר בְּנֵי אָדָם כְּסוּתָם (דא"ז י).

ופב הֲדַר בְּנֵי אָדָם תּוֹרָה (שם).

ופג הֲדַר חָכְמָה עֲנָוָה (שם).

ופד הֲדַר מִצְוָה צְנִיעוּת (שם).

ופה הֲדַר שַׁטְיָא לְאָרַח שְׁטוּתֵהּ (ויק״ר טז).

ופו הֲדַר תּוֹרָה חָכְמָה (שם).

ופז הַדְרַת פָּנִים זָקָן (שבת קנב.).

ופח הוּא אָכֵל וַאֲנָא מְשַׁיְנָא? (חול׳ קז:).

ופט הוּא אֲרִי בֶּן אֲרִי וְאַתָּה אֲרִי בֶּן שׁוּעָל (ב״מ פד:).

וצ הוּא הַדַּיָּן, הוּא הָעֵד, הוּא בַּעַל דִּין (אב׳ ו).

וצא הוֹאִיל וְאִדְּחִי — אִדְּחִי (בר׳ נא.).

וצב הוֹאִיל וַאֲתָא לְיָדָן נֵימָא בָהּ מִלְּתָא (ב״מ טז:).

וצג הוֹאִיל וְהוּא רְצוֹנָהּ הוּא כְבוֹדָהּ (ירוש׳ פאה א).

וצד הוֹאִיל וְנִדְחָה — יִדָּחֶה (מנ׳ כא.).

וצה הוּא מוֹתִיב לָהּ וְהוּא מְפָרֵק לָהּ (גיט׳ ו).

וצו הוּא שָׂטָן, הוּא יֵצֶר הָרָע, הוּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת (ב״ב טז.).

וצז הוֹדָה וְלֹא בוֹשׁ (זב׳ קא.).

וצח הֱווּ מְתוּנִים בַּדִּין (אב׳ א).

וצט הֱוֵי דָן אֶת דְּבָרֶיךָ עַד שֶׁלֹּא תוֹצִיאֵם מִפִּיךָ (דא״ז ג).

ת הֱוֵי דָן אֶת כָּל הָאָדָם לְכַף זְכוּת (אב׳ א).

תא הֱוֵי זָנָב לָאֲרָיוֹת וְאַל תְּהִי רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים (שם ד).

תב הֱוֵי מְחַשֵּׁב הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ (שם ב).

תג הֱוֵי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת (שם א).

תד הֱוֵי מְקַבֵּל אֶת כָּל הָאָדָם בְּשִׂמְחָה (שם ג).

תה הֱוֵי מִתְאַבֵּק בַּעֲפַר רַגְלֵי חֲכָמִים וֶהֱוֵי שׁוֹתֶה בַצָּמָא אֶת דִּבְרֵיהֶם (שם א).

תו הֱוֵי מִשְׁתַּדֵּל עִם מִי שֶׁהַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ (פס׳ קיב.).
תז הֱוֵי מִתְחַמֵּם כְּנֶגֶד אוּרָם שֶׁל חֲכָמִים (אב׳ ב).
תח הֱוֵי פִּקֵּחַ — וּשְׁתוֹק! (יומא ז.).
תט הֱוֵי קַבָּל — וְקַיָּם! (סנה׳ יד.).
תי הֱוֵי רֹאשׁ לַשּׁוּעָלִים וְלֹא זָנָב לָאֲרָיוֹת (ירוש׳ סנה׳ ד, ח).
תיא הֲוָיוֹת דְּאַבַּיֵּי וְרָבָא קָחֲזֵינָן הָכָא (סוכה כח.).
תיב הוֹכִיחַ סוֹפוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ (גיט׳ סו.).
תיג הוֹסִיף נֹפֶךְ מִשֶּׁלּוֹ (קיד׳ מח:).
תיד הוֹסַפְתָּ קֶמַח — הוֹסֵף מָיִם (תנח׳ ראה).
תטו הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה (יומא סט:).
תטז הֻשְׁחֲרוּ פְּנֵיהֶם כְּשׁוּלֵי קְדֵרָה (מג׳ יא.).
תיז הוֹשִׁיט לוֹ בְקָנֶה (עפ״י ב״ר ט).
תיח הַתְּרָה הָרְצוּעָה? (ירוש׳ בכור׳ א; ויק״ר כח).
תיט הִזָּהֲרוּ בִּבְנֵי עַם הָאָרֶץ שֶׁמֵּהֶם תֵּצֵא תוֹרָה (סנה׳ צו.).
תכ הִזָּהֲרוּ בִּבְנֵי עֲנִיִּים שֶׁמֵּהֶם תֵּצֵא תוֹרָה (נדר׳ פא.).
תכא הִזָּהֲרוּ בְזָקֵן שֶׁשָּׁכַח תַּלְמוּדוֹ מֵחֲמַת אָנְסוֹ (בר׳ ח:).
תכב הַזְּכוּת יֵשׁ לָהּ קֶרֶן וְיֵשׁ לָהּ פֵּרוֹת (קיד׳ מ.).
תכג הַחוֹשֵׁד בִּכְשֵׁרִים לוֹקֶה בְגוּפוֹ (שבת צז.).
תכד הֶחֱזִירוּ עֲטָרָה לְיָשְׁנָהּ (יומא סט:).
תכה הַטּוֹעֵן אַחַר מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין לֹא אָמַר כְּלוּם (ב״מ יז.).
תכו הֵטִיחַ דְּבָרִים כְּלַפֵּי מַעְלָה (בר׳ לא:).
תכז הִיא נָיְמָא וְדִיקוּלָא שָׁפֵל (סנה׳ ז.).
תכח הֵיאַךְ יָכוֹל הַחַי לְהַכְחִישׁ אֶת הֶחָי? (בר׳ כז:).
תכט הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם וּמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם (עיר׳ כב.).

תל הַיּוֹם קָצָר וְהַמְּלָאכָה מְרֻבָּה (אב׳ ב).

תלא הַיּוֹצֵא מִן הַטָּמֵא טָמֵא וְהַיּוֹצֵא מִן הַטָּהוֹר טָהוֹר (בכור׳ ה.).

תלב הֶזֵּק רְאִיָּה שְׁמֵהּ הֶזֵּק (ב״ב ב:).

תלג הֶזֵּק שֶׁאֵינוֹ נִכָּר לָא שְׁמֵהּ הֶזֵּק (גיט׳ מא.).

תלד הֵיכָא דְעָיֵל יַרְקָא לֵיעוּל בִּשְׂרָא וְכַוְּרֵי (שבת קמ:).

תלה הֵיכְמָה דַאֲתָא בַּחֲלִיטִין כֵּן הוּא אָזֵיל בַּחֲלִיטִין (ב״ר מב).

תלו הֵיכְמָה דִמְעַזִּילָא עָזֵל עַל פְּלַכְתֵּהּ כֵּן סָלֵק לַהּ (קה״ר ז).

תלז הֵיכְמָה דְקַמְקְמָא גָּלֵשׁ, עַל גִּיסֵהּ שָׁפֵךְ (שם).

תלח הֵיכָן הוּא וְהֵיכָן אִמְרוֹתָיו (ויק״ר כו).

תלט הַיָּם נוֹטֵל בְּשֶׁפַע וְנוֹתֵן בְּשֶׁפַע (עפ״י ויק״ר ד).

תמ הַיְצִיאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח (ב״ק ק:).

תמא הָכֵי וְהָכֵי הֲוָה מַעֲשֶׂה (כת׳ סט:).

תמב הַכֹּל בְּחֶזְקַת סוּמִין (ב״ר נג).

תמג הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִיִּרְאַת שָׁמָיִם (בר׳ לג:).

תמד הַכֹּל בִּידֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִצִּנִּים פַּחִים (כת׳ ל.).

תמה הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַגּוּף (מכות יב.).

תמו הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַמַּעֲמִיד (שבת טו:).

תמז הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָעִקָּר (פרה ב).

תמח הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַפִּתְרוֹן (ב״ר פט).

תמט הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הָרֹאשׁ (פדר״א מב).

תנ הַכֹּל יוֹדְעִים כַּלָּה לָמָּה נִכְנְסָה לְחֻפָּה (שבת לג.).

תנא הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה (סוכה לח.).

תנב הַכֹּל לְבַעַל הַמָּעוֹת (כת׳ צח:).

תנג הַכֹּל לְפִי הַזְּמָן (ב״מ מ:).

תנד הַכֹּל לְפִי הַמְבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ (ב״ק פג:).

תנה הַכֹּל לְפִי מַה שֶּׁהוּא אָדָם (כלים יז).

תנו הַכֹּל מְבַקְשִׁין תַּפְקִידָם (איכ״ר א).

תנז הַכֹּל מִן הָאִשָּׁה (ב״ר יז).

תנח הַכֹּל מִן הַקַּבְּלָנִים (ויק״ר ו).

תנט הַכֹּל מְכַבְּדִין לְמִי שֶׁהַשָּׁעָה עוֹמֶדֶת לוֹ (תנה״ק ויחי).

תס הַכֹּל צָפוּי וְהָרְשׁוּת נְתוּנָה (אב׳ ג).

תסא הַכֹּל צְרִיכִין לְמָרֵי חִטַּיָּא (בר׳ סד.).

תסב הַכְּלָבִים — אֶחָד נוֹבֵחַ וְכֻלָּם מִתְקַבְּצִים וְנוֹבְחִים עַל חִנָּם (שמ״ר לא).

תסג הַכָּשֵׁר שֶׁבַּטַּבָּחִים שֻׁתָּפוֹ שֶׁל עֲמָלֵק (קיד׳ פב.).

תסד הַלֵּב וְהָעֵינַיִם הֵם סַרְסוּרִים לַגּוּף (במ״ר ז).

תסה הַלֵּב יוֹדֵעַ אִם לְעָקֵל אִם לַעֲקַלְקַלּוֹת (סנה׳ כו.).

הלב תלוי בכים ר׳ כָּל הָאֵבָרִים.

תסו הַלְוַאי אוֹתִי עָזָבוּ וְתוֹרָתִי שָׁמָרוּ (ירוש׳ חג׳ א).

תסז הָלַךְ הַחֶבֶל אַחַר הַדְּלִי (תנח׳ מקץ).

תסח הֲלָכָה, וְאֵין מוֹרִין כֵּן (עיר׳ ז.).

תסט הֲלָכָה חֲמוֹרְךָ, טַרְפוֹן! (בכור׳ כח:).

תע הֲלָכָה לְמַעֲשֶׂה (בר׳ כד.).

תעא הֲלָכָה רוֹוַחַת בְּיִשְׂרָאֵל (חול׳ נז.).

תעב הִלְכְתָא בָּעֲיָא צִלּוּתָא כְּיוֹמָא דְּאִסְתְּנָא (עיר׳ סה.).

תעג הִלְכְתָא לִמְשִׁיחָא (סנה׳ נא.).

תעד הַלְעִיטֵהוּ לָרָשָׁע וְיָמוּת (ב״ק סט.).

המאבד ר׳ כָּל הַמְאַבֵּד.

תעה הַמַּאֲכָל מֵבִיא אֶת הַשֵּׁנָה (יומא יח.).

תעו הַמְבַקֵּר חוֹלֶה נוֹטֵל אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּצַעֲרוֹ (נדר׳ לט.).
תעז הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ הוּא נֶעֱנֶה תְּחִלָּה (ב״ק צב.).
תעח הַמַּגְבִּיהַּ יָדוֹ עַל חֲבֵרוֹ נִקְרָא רָשָׁע (סנה׳ נח.).
תעט הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה (ב״ק לה.).
תפ הַמְחֻבָּר לַטָּמֵא טָמֵא וְלַטָּהוֹר טָהוֹר (שם צב:).
תפא הַמַּלְבִּין פְּנֵי חֲבֵרוֹ בָּרַבִּים כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים (ב״מ נח.).
תפב הַמָּאוֹר שֶׁבָּהּ מַחֲזִירָן לְמוּטָב (ירוש׳ חג׳ א).
תפג הַמָּמוֹן מַעֲמִיד רַגְלָיו שֶׁל בְּעָלָיו (קה״ר ו).
תפד הַמִּנְהָג מְבַטֵּל אֶת הַהֲלָכָה (ירוש׳ יבמ׳ יב).
תפה הַמְצַפֶּה לְשֻׁלְחַן חֲבֵרוֹ חַיָּיו אֵינָם חַיִּים (עפ״י ביצה לב:).
תפו הַמָּקוֹם גּוֹרֵם (סוטה מח.).
תפז הַמָּקוֹם יְמַלֵּא לְךָ חֶסְרוֹנֶךָ (בר׳ טז:).
המקיים ר׳ כָּל הַמְקַיֵּם.
המרחם על הבריות ר׳ כָּל הַמְרַחֵם.
תפח הַמִּתְבַּיֵּשׁ לֹא בִמְהֵרָה הוּא חוֹטֵא (נדר׳ כ.).
תפט הַמַּתְחִיל בְּמִצְוָה אוֹמְרִין לוֹ: מְרוֹק (ירוש׳ מג׳ כ)
תצ הַמְתַרְגֵּם פָּסוּק כְּצוּרָתוֹ הֲרֵי זֶה בַדַּאי (קיד׳ מט.).
תצא הָן דִּי תָלְיָא מָרֵי זַיְנֵהּ, כּוּלְבָּא רָעֲיָא
תָּלֵי קוּלְתֵיהּ (ויקר׳ ד).
תצב הָן דְּלִיסְטָאָה מְקַפַּח, תַּמָּן מִצְטַלֵּב (אסת״ר ג).
תצג הַנּוֹתֵן מַתָּנָה לַחֲבֵרוֹ צָרִיךְ לְהוֹדִיעוֹ (שבת י:).
תצד הַנּוֹתֵן עֵינוֹ בְּכוֹסוֹ כָּל הָעוֹלָם דּוֹמֶה עָלָיו כְּמִישׁוֹר (יומא עה.).
תצה הַנּוֹתֵן פַּת לְתִינוֹק צָרִיךְ לְהוֹדִיעַ לְאִמּוֹ (שבת י:). ר׳ נתת פת.
תצו הַנַּח לְבַעַל הַגִּנָּה לָקֹץ אֶת קוֹצָיו (ירוש׳ מעש׳ ג).

תצז הַנַּח לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, אִם אֵין נְבִיאִים הֵן בְּנֵי נְבִיאִים הֵן (פס׳ ס״ו.).
תצח הַנַּח לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, מוּטָב שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹגְגִין וְאַל יִהְיוּ מְזִידִין (ביצה ל.).
תצט הִנִּיחַ חֵיק אִמּוֹ וְחִבֵּק חֵיק נָכְרִיָּה (ירוש׳ מו״ק ג).
ק הִנִּיחַ מְעוֹתָיו עַל קֶרֶן הַצְּבִי (כת׳ קז:).
קא הַנֶּעֱלָבִים וְאֵינָם עוֹלְבִים (שבת פח:).
קב הַנָּשִׁים דַּבְּרָנִיּוֹת הֵן (בר׳ מח:).
קג הַנָּשִׁים רַחֲמָנִיּוֹת הֵן (מג׳ יד:).
קד הַסַּדְרָן קוֹדֵם לְפַלְפְּלָן (ירוש׳ הור׳ ג).
קה הַסּוּס טְפֵלָה לָרוֹכֵב וְאֵין הָרוֹכֵב טְפֵלָה לַסּוּס (פסיק״ר כא).
קו הַסּוּס לְקָבְלִי, וּקְלַף בְּצַלָּיָא (ב״ר צה).
קז הִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק (אב׳ א).
קח הַעֲבֵר רְצוֹנְךָ מִפְּנֵי רְצוֹן חֲבֵרְךָ (דא״ז א).
קט הָעוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי הָעוֹלָם הַבָּא (אב׳ ד).
העוסק ר׳ כָּל הָעוֹסֵק.
קי הָעֵינַיִם רוֹאוֹת וְהַלֵּב מְהַרְהֵר (במ״ד פ״י).
קיא הָעוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה (סוכה כה:).
קיב הַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר (כת׳ יח:).
קיג הַפּוֹגֵם אֶת עַצְמוֹ פּוֹגֵם מִשְׁפַּחְתּוֹ עִמּוֹ (במ״ר כא).
קיד הֲפֹךְ בָּהּ וַהֲפֹךְ בָּהּ דְּכֹלָּא בָהּ (אב׳ ה).
קטו הֲפוֹךְ בִּנְבֵלְתָּא וְלָא תֵּיפוּךְ בְּמִלֵּי (פס׳ קיג).
קטז הַפּוּכֵי מַטְרְתָא לָמָּה לִי? (כת׳ קי.).
קיז הַפּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כְּפוֹרֵשׁ מִן הַחַיִּים (קיד׳ סו:).
קיח הֶפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר (יבמ׳ פט:).
קיט הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד (כלא׳ ד).

קכ הַפַּת וְהָעַכְבָּרִים — מִי דַרְכּוֹ לָלֶכֶת אֵצֶל מִי? הֱוֵי אוֹמֵר: הָעַכְבָּרִים אֵצֶל הַפַּת (ילק״ש קהלת ו).

קכא הַפֶּתַח שֶׁאֵינוֹ פָתוּחַ לְמִצְוָה פָּתוּחַ לָרוֹפֵא (פסיק״ר י״א; שהש״ר).

קכב הַצּוֹעֵק לְשֶׁעָבַר הֲרֵי זֶה תְּפִלַּת שָׁוְא (בר׳ נד.).

קכג הַצִּיק וְנִפְגָּע (חג׳ יד:).

קכד הַצָּרָה מַשְׂבִּיעָה אֶת הָאָדָם (שו״ט מב).

קכה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא גוֹזֵר וְהַצַּדִּיק מְבַטֵּל (ע״פ מו״ק טז.).

קכו הַקָּבָּ״ה לְבָא בָּעֵי (סנה׳ קו:).

קכז הַקָּבָּ״ה מַקְדִּים הָרְטִיָּה וְאַחַר כַּךְ הוּא מַכֶּה (שהש״ר ד).

קכח הִקְדִּימוּ „נַעֲשֶׂה" לְ„נִשְׁמָע" (שבת פח:).

קכט הַקּוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּאר (סנה׳ ז.).

קל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ (קיד׳ כ.).

קלא הַקַּפְּדָן מְאַבֵּד חָכְמָתוֹ (פדר״א לז).

קלב הִקְשָׁה אָדָם קָשֶׁה שֶׁהוּא קָשֶׁה כְּבַרְזֶל (מנ׳ צה:).

קלג הָרִאשׁוֹנִים חָרְשׁוּ וְזָרְעוּ... וְאָנוּ אֵין לָנוּ פֶּה לֶאֱכוֹל (ירוש׳ שקל׳ ה).

קלד הָרַב שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ — כְּבוֹדוֹ מָחוּל (קיד׳ לב.).

קלה הַרְבֵּה יַיִן עוֹשָׂה (סוטה ז.).

קלו הַרְבֵּה יְלָדוֹת עוֹשָׂה (שם).

קלז הַרְבֵּה לָמַדְתִּי מֵרַבּוֹתַי וּמֵחֲבֵרַי יוֹתֵר מֵרַבּוֹתַי — וּמִתַּלְמִידַי יוֹתֵר מִכֻּלָּם (תענ׳ ז:).

קלח הַרְבֵּה מָעוֹת יֵשׁ לִי וְאֵין לִי שֻׁלְחָנִי לְהַרְצוֹתָן (סנה׳ סח.).

קלט הַרְבֵּה סְיָחִים מֵתוּ וְנַעֲשׂוּ עוֹרוֹתֵיהֶם שְׁטִיחִים עַל גַּבֵּי אִמּוֹתֵיהֶם (ב״ר סז).

קמ הַרְבֵּה עָשׂוּ... וְלֹא עָלְתָה בְּיָדָם (בר׳ לה:).

קמא הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה (סוטה ז.).

קמב הַרְבֵּה שְׁכֵנִים רָעִים עוֹשִׂים (שם).

קמג הָרַבָּנוּת מְקַבֶּרֶת אֶת בְּעָלֶיהָ (פס׳ פז:).

קמד הִרְהוּר כְּדִבּוּר דָּמֵי (בר׳ כ:).

קמה הִרְהוּרֵי עֲבֵרָה קָשִׁים מֵעֲבֵרָה (יומא כט.).

קמו הָרוֹאֶה אוֹמֵר: בַּרְקָאי (שם כח.).

קמז הָרוֹצֶה לַחֲנֹק יִתָּלֶה בְּאִילָן גָּדוֹל (פס׳ קיב.).

קמח הָרוֹצֶה שֶׁיַּחְכִּים — יַעֲסוֹק בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת (בר׳ סג:).

קמט הַרְחֵק מִן הַכִּיעוּר וּמִן הַדּוֹמֶה לוֹ (חול׳ מד:).

קנ הֲרֵי אָמַרְתָּ אֶת הַקַּלָּה — אֱמוֹר אֶת הַחֲמוּרָה (שמו״ר א).

קנא הֲרֵי זֶה בָּא לְלַמֵּד — וְנִמְצָא לָמֵד (פס׳ כה:).

קנב הֲרֵי זֶה חַמָּר גַּמָּל (עיר׳ לה.).

קנג הֲרֵי שֻׁלְחָן וַהֲרֵי בָשָׂר וַהֲרֵי סַכִּין—וְאֵין לָנוּ פֶּה לֶאֱכוֹל (קיד׳ מו.).

קנד הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ (ב״ק צד.).

קנה הֲרֵינִי כַּפָּרַת מִשְׁכָּבוֹ (קיד׳ לא:).

קנו הִרְכִּיב חִגֵּר עַל גַּבֵּי סוּמָא (סנה׳ צא:).

קנז הֲרָרִים הַתְּלוּיִים בְּשַׂעֲרָה (חג׳ י.).

קנח הָרְשָׁעִים בִּרְשׁוּת לִבָּם, הַצַּדִּיקִים לִבָּם בִּרְשׁוּתָם (ב״ר לד).

קנט הַשּׁוֹתֶה כּוֹסוֹ בְּבַת אַחַת הֲרֵי זֶה גַּרְגְּרָן (פס׳ פו:).

השטן מקטרג וכו׳ ר׳ אֵין הַשָּׂטָן.

קס הִשִּׂיאוֹ לְדָבָר אַחֵר (ע״ז כט:).

קסא הַשִּׁכּוֹר נוֹתֵן עֵינוֹ בַּכּוֹס וְהַחֶנְוָנִי בַּכִּיס (תנח׳ שמיני).

קסב הַשָּׁלוֹם שָׁקוּל כְּנֶגֶד הַכֹּל (ספרא בחקותי).

קסג הַשְׁמַע לְאָזְנֶיךָ מַה שֶּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ (בר׳ יג.).

קסד הַשָּׁעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ (בר׳ ז:).
קסה הַשָּׁעָה צְרִיכָה לְכָךְ (יבמ׳ צ:).
קסו הַשְׁפָּלָתִי זוֹ הַגְבָּהָתִי, הַגְבָּהָתִי זוֹ הַשְׁפָּלָתִי (שמ״ר מה).
קסז הַתְּאוֹמִים הַלָּלוּ אִם חָשַׁשׁ אֶחָד בְּרֹאשׁוֹ חֲבֵרוֹ מַרְגִּישׁ (שם ב).
קסח הַתּוֹרָה חָסָה עַל מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל (יומא לט:).
קסט הִתְחַלְתָּ — גְּמוֹר (ב״ר ט).
קע הַתְקֵן עַצְמְךָ בַּפְּרוֹזְדוֹר כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס לַטְּרַקְלִין (אב׳ ד).

ו

קעא וָא״ו דִּכְתִיב אַאוּפְתָּא (חול׳ טז.).
קעב „וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ“[1] — בְּרוֹר לוֹ מִיתָה יָפָה (כת׳ לז.).
קעג „וְדִי זָהָב“[2] לְמִשְׁכָּן, „וְדִי זָהָב“ לָעֵגֶל (ספרי דב׳ א).
קעד „וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד“[3] — זֶה מַלְאַךְ הַמָּוֶת (ב״ר ט).
קעה וַי לְדוֹר שֶׁגִּבּוֹרָיו יְרוּדִין (ילק״ש רות).
קעו וַי לָהּ לְאַלְפָּא דְּאָזְלָה בְלָא מַכְסָא (ע״ז י:).
קעז וַי לֵהּ לְמָאן דְּלָא יָדַע בֵּין טָב לְבִישׁ (סנה׳ קג.).
קעח וַי לְחֶסְרוֹן כִּיס (ב״מ כג.).
קעט וַי מִבֵּיתָא, וַי מִבָּרָא (מג׳ טז.).
קפ „וָחַי בָּהֶם“[4] וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם (יומא פה:).
קפא וְיִהְיוּ עֲנִיִּים בְּנֵי בֵיתֶךָ (אב׳ א).
קפב וְכִי אוֹמְרִין לוֹ לְאָדָם: חֲטָא בִּשְׁבִיל שֶׁיִּזְכֶּה חֲבֵרֶךָ? (שבת ד.).
קפג וְכִי בִכְדִי סְפָדוּ סַפְדָנַיָּא? (תענ׳ ה:).

1) ויק׳ י״ט, יח. 2) דב׳ א׳, א. 3) בראשית א׳ לא. 4) ויק׳ י״ח, ה.

קפד וְכִי מִפְּנֵי שֶׁאָנוּ מְדַמִּין נַעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה (גיט׳ יט.).
קפה וְכִי מַשֹּׂא פָּנִים יֵשׁ בַּדָּבָר? (יבמ׳ עט.).
קפו וְכִי עוֹלָם שֶׁל הֶפְקֵר רָאִיתָ? (איכ״ר א).
קפז וְלֹא תְהֵא כְהֻנַּת כְּפֻנְדְּקִית? (יבמ׳ קכד.).
קפח וְלֹא תְהֵא תּוֹרָה שְׁלֵמָה שֶׁלָּנוּ כְּשִׂיחָה בְטֵלָה שֶׁלָּכֶם? (מנח׳ סה:).
קפט וּלְוַאי שֶׁתְּהֵא בִיאָה כִּיצִיאָה (סנה׳ ז.).
קצ וּלְוַאי שֶׁתְּהֵא יְצִיאָה כְבִיאָה (יומא פו:).
קצא וְתוּ לָא מִידֵי (סוכה לו:).

ז

קצב זִבּוּרָא וְעַקְרַבָּא (חג׳ ה.).
קצג זְבַן וְזַבֵּן — תַּגָּרָא אִקְרֵי? (ב״ב צ.).
קצד זְבַנְתְּ — קְנֵית, זַבֵּן — אוֹבִיד (שם נא.)
קצה זֶה לוֹקֶה וְזֶה מִירְתַּת (ב״ר מח).
קצו זֶה מוֹשֵׁךְ הֵילֵךְ וְזֶה מוֹשֵׁךְ הֵילֵךְ (זבים ג).
קצז זֶה נֶהֱנָה וְזֶה לֹא חָסֵר (ב״ק כ:).
קצח זֶה שֶׁאוֹמְרִים עָלָיו אָדָם גָּדוֹל הוּא! (זב׳ ה:).
קצט זְהִירוּת מְבִיאָה לִידֵי זְרִיזוּת (ע״ז כ:).
א׳ זוֹ אֵינָהּ צְרִיכָה לְפָנִים (ב״מ טז.).
א׳א זוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זוֹ (עיר׳ עו:).
א׳ב זוֹ צְרִיכָה לִפְנִים וְלִפְנֵי וְלִפְנִים (ב״מ טז.).
א׳ג זוֹ תוֹרָה וְזֶה שְׂכָרָהּ? (בר׳ סא:).
א׳ד זַוְדָּאֵי קַלִּילָא וְאוּרְחָא רַחִיקְתָּא (כת׳ סז:).

א׳ה זוּזָא כְזוּזֵי דָמְיָא (ב״מ עז:).

א׳ו זוּזָא לַעֲלָלָא לָא שְׁכִיחָא, לְתִלּוּתָא שְׁכִיחָא (חג׳ ה.).

א׳ז זוּזֵי דְאִנְשֵׁי אִינְהוּ עַבְדִין לֵהּ סַפְסְרוּתָא (ב״מ סג:).

א׳ח זוּזִים — שֶׁזָּזִים מִזֶּה וְנִתָּנִים לָזֶה (ב״ר כב).

א׳ט זוֹנוֹת מְפַרְכְּסוֹת זוֹ אֶת זוֹ — תַּלְמִידֵי חֲכָמִים לֹא כָל שֶׁכֵּן! (שבת לד.).

א׳י זִיל קְרִי בֵּי־רַב הוּא (סנה׳ לג.).

א׳יא זִילָא לֵהּ, שְׁכִיחָא לֵהּ, פְּרִיצָא לֵהּ (גיט׳ יג:).

א׳יב זָכָה — נַעֲשֵׂית לוֹ סַם־חַיִּים, לֹא זָכָה — נַעֲשֵׂית לוֹ סַם מָוֶת (יומא עב:).

א׳יג זָכָה עוֹזַרְתּוֹ, לֹא זָכָה — כְּנֶגְדּוֹ (יבמ׳ סג.).

א׳יד זָכִין לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו (ע״ז סא.).

א׳טו זָלַת — קְפוֹץ קְנֵה מִינָהּ (בר׳ סג.).

א׳טז זְמַן שְׁחוֹרִים וּמָצָא לְבָנִים (ביצה מ.).

א׳יז זְמַן תְּפִלָּה לְחוּד, זְמַן תּוֹרָה לְחוּד (שבת י.).

א׳יח זַמֵּר בְּכָל יוֹם, זַמֵּר בְּכָל יוֹם (סנה׳ צט:).

א׳יט זִמְרָא בְּבֵיתָא — חוּרְבָּא בְּסִפָּא (סוטה מח.).

א׳כ זְנוּתָה בְּבֵיתָא כִּי קַרְיָא לְשֻׁמְשְׁמֵי (סוטה ג:).

א׳כא זָקֵן אַשְׁמָאי (קיד׳ לב:).

א׳כב זָקֵן — זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה (שם).

א׳כג זִקְנֵי עַם הָאָרֶץ כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִים דַּעְתָּם מִטָּרֶפֶת עֲלֵיהֶם (קנים ג).

א׳כד זִקְנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים כָּל זְמַן שֶׁמַּזְקִינִים דַּעְתָּם מִתְיַשֶּׁבֶת עֲלֵיהֶם (שם; שבת קנב.).

א׳כה זָקַף עַצְמוֹ כְּמַקֵּל (סנה׳ קח.).

א׳כו זְרוֹק חוּטְרָא לַאֲוִירָא אַעִקָּרֵיהּ קָאֵי (ב״ר נג; תנח׳ בלק).

א׳כז זְרוֹק מַטֶּה לָאֲוִיר לְעִקָּרוֹ נוֹפֵל (במ״ר כ).

א׳כח זְרוֹק מָרָה בְּתַלְמִידִים (כת׳ קג:)

א׳כט זָרִיז וְנִשְׂכָּר (חול׳ פב.).

א׳ל זְרִיזוּת מְבִיאָה לִידֵי נְקִיּוּת (סוטה מט.; ע״ז כ:).

א׳לא זְרִיזִין מַקְדִּימִין לְמִצְוֹת (פס׳ ד.).

ח

א׳לב חֲבוּרָה וּמִשְׁפָּחָה דּוֹמִין לְכִפַּת אֲבָנִים: אַתָּה נוֹטֵל מִמֶּנָּה אֶבֶן אַחַת וְכֻלָּהּ מִתְרוֹעַעַת (ב״ר ק).

א׳לג חֲבַט חֲבָטְךְ דְּהִיא טָבָא לְקִלְטָא (ירוש׳ יבמ׳ ב).

א׳לד חֲבִיבָה הִיא הַמְּלָאכָה מִזְּכוּת אָבוֹת (ב״ר עד).

א׳לה חֲבִיבָה מִצְוָה בְּשַׁעְתָּהּ (פס׳ סח:).

א׳לו חֲבִיבִין עָלֶיךָ יִסּוּרִין? (בר׳ ה:).

א׳לז חֲבַל לִסְפִינָה שֶׁהָלְכָה לָהּ וְלֹא נָתְנָה הַמֶּכֶס (דב״ר ב).

א׳לח חֲבַל עַל דְּאָבְדִין וְלָא מִשְׁתַּכְּחִין (סנה׳ קיא.).

א׳לט חֲבַל עַל דְּלֵית לֵהּ דָּרְתָא וְתַרְעָא לְדָרְתָא עָבֵד (שבת לא:)

א׳מ חָבְרוּ עָלַי... כְּתַרְנְגוֹלִים שֶׁל בֵּית־בּוּקְיָא (יבמ׳ פד.).

א׳מא חַבְרוּתָא כְלַפֵּי שְׁמַיָּא מִי אִיכָּא? (בר׳ לד.).

א׳מב חַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ וְחַבְרָא דְחַבְרָךְ חַבְרָא אִית לֵיהּ (כת׳ קט:).

א׳מג חַבְרָךְ מִית — אִשְׁתַּר, אִתְעַשַּׁר — לָא תְּאַשֵּׁר (גיט׳ ל:).

א׳מד חַבְרָךְ קָרְיָךְ חֲמָרָא — אַכְּפָא לְגַבָּךְ מוֹשׁ (ב״ק צב:).

א׳מה חַד בְּדָרָא (כת׳ יז.).

א׳מו חַד כְּרֵסָא אִית לֵיהּ, תְּרֵי כְּרֵסֵי לֵית לֵיהּ (כת׳ כג.).

א׳מז הִוְיָא דְרַבָּנָן דְּלֵית לֵיהּ אֱסוּתָא (שבת קי.).

א׳מח חוּכָא וְאִטְלוּלֵי (עיר׳ סח:).

א׳מט חוֹלֶה הָעוֹמֵד מֵחָלְיוֹ חוֹזֵר לִימֵי עֲלוּמָיו (נדר׳ מא.).

חולין ר׳ חֻלִּין.

חומרי ר׳ חֻמְרֵי.

חוצפא אפילו וכו׳ ר׳ חֻצְפָּא אֲפִילוּ.

חוצפא מלכותא וכו׳ ר׳ חֻצְפָּא מַלְכוּתָא.

א׳נ חוֹתָמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֱמֶת (שבת נה:).

א׳נא חָזוּתוֹ מוֹכִיחָה עָלָיו (ב״מ כא:).

א׳נב חֲזִי מָאן גַּבְרָא רַבָּא קָא מַסְהִיד עֲלַהּ (בר׳ ל:).

א׳נג חֲזִיר מַפְשִׁיט אֶת טְלָפָיו, כְּלוֹמַר: אֲנִי טָהוֹר (ב״ר סה).

א׳נד חֲזִירְתָּא רָעְיָא בַּעֲשָׂרָה, וְאִמְרְתָּא לָא בְחַד! (שם מד).

א׳נה חֲזָקָה עַל חָבֵר שֶׁאֵינוֹ מוֹצִיא מִתַּחַת יָדוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְתֻקָּן (עיר׳ לב.; פס׳ ט.).

חזקה אין אדם חוטא ר׳ אֵין אָדָם.

א׳נו חֲזָקָה, שְׁלִיחַ עוֹשֶׂה שְׁלִיחוּתוֹ (עיר׳ לא:).

א׳נז חָזְרוּ הַדְּבָרִים לְיָשְׁנָם (ירוש׳ בר׳ ג).

א׳נח חֲטוֹף וֶאֱכוֹל, חֲטוֹף וּשְׁתֵי, דְּעָלְמָא דְאָזְלִינָן מִנֵּיהּ כְּהִלּוּלָא דָמֵי (שם נד.).

א׳נט חִטַּיָּא דְקַרְתָּךְ זוּנִין — זְרַע מִנְּהוֹן (ב״ר נט).

א׳ס חַי נוֹשֵׂא אֶת עַצְמוֹ (עפ״י שבת צד:)*

א׳סא חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה (בר׳ נד.).

א׳סב חַיָּב אָדָם לוֹמַר בִּלְשׁוֹן רַבּוֹ (עד׳ א).

א׳סג חַיֵי, בְּנֵי וּמְזוֹנֵי לָא בִזְכוּתָא תַּלְיָא מִלְּתָא אֶלָּא בְּמַזָּלָא תַּלְיָא מִלְּתָא (מו״ק כח.).

א׳סד חַיֶּיךָ קוֹדְמִין לְחַיֵּי חֲבֵרֶךָ (ב״מ סב.).

א׳סה חֵילָךְ לְאוֹרַיְתָא, שׁוּפְרָךְ לְנָשֵׁי (שם פד.).

א׳סו חַכִּים יִתְקְרֵי, רַבִּי לָא יִתְקְרֵי (שם פו.).

א׳סז חָכָם לִכְשֶׁיִּרְצֶה (גיט׳ סז.).

א׳סח חָכָם עָדִיף מִנָּבִיא (ב״ב יב.).

א׳סט חָכָם קוֹדֵם לְמֶלֶךְ (הור׳ יג.).

א׳ע חָכָם שֶׁמֵּת אֵין לָנוּ כַּיּוֹצֵא בוֹ (שם).

א׳עא חָכָם שֶׁמֵּת הַכֹּל קְרוֹבָיו (שם).

א׳עב חָכְמָה וְאֵינָהּ מְלָאכָה (שבת קיז:).

א׳עג חָכְמָה מְפֹאָרָה בִּכְלִי מְכֹעָר (תענ׳ ז.).

א׳עד חֲכָמִים, הִזָּהֲרוּ בְדִבְרֵיכֶם (אב׳ א׳).

א׳עה חֲכָמִים עָשׂוּ חִזּוּק לְדִבְרֵיהֶם (עיר׳ עז.).

א׳עו חֲכָמִים עָשׂוּ סְיָג לְדִבְרֵיהֶם (בר׳ ד:).

א׳עז חַלָּא מַזִּיל חַמְרָא (ב״ר לט).

א׳עח חֲלֵב עִזִּים שְׁחוֹרוֹת וַחֲלֵב עִזִּים לְבָנוֹת אֶחָד הוּא (ב״ר פז).

א׳עט חֶלְבְּנָה רֵיחָהּ רָע וּמְנָאָהּ הַכָּתוּב עִם סַמְמָנֵי הַקְּטֹרֶת (כרית׳ ו:).

א׳פ חֲלוֹם אֶחָד מִשִּׁשִּׁים לִנְבוּאָה (בר׳ נז:).

א׳פא חֻלִּין הוּא לָךְ (בר לב).

א׳פב חֶלְמָא טָבָא חֲזָאִי (ב׳ נה:).

א׳פג חָם חָטָא וּכְנַעַן נִתְקַלֵּל (ב״ר לו).

א׳פד חַמִּין בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מְלוּגְמָא (שבת קיט.).

א׳פה חֲמִירָא סַכַּנְתָּא מֵאִסּוּרָא (חול׳ י.).

א׳פו חֹמֶץ בֶּן יַיִן (ב״מ, פג.).

חמר גמל ר׳ הֲרֵי זֶה חַמָּר גַּמָּל.

א׳פז חֲמָר לְמִרְכַּב אוֹ חֲמַר לְמִשְׁתֵּי (עיר׳ נג:).

א׳פח חֲמָרָא אֲפִילוּ בִתְקוּפַת תַּמּוּז קְרִירָא לֵהּ (שבת נג.).

א׳פט חַמְרָא וְרֵיחָנֵי פַּקְחִין (יומא עו:).

א׳צ חַמְרָא לְמָרֵהּ וְטִיבוּתָא לְשָׁקְיֵהּ (ב״ק צב:).

א׳צא חַמְשִׁין דְּעָבְדִין טָבִין מִן מָאתָן דְּלָא עָבְדִין (ירוש׳ פאה ח).

א׳צב חַמְרָא אַכַּתְפָּא דְמָארֵהּ שְׁוָאר (ב״ב צו:).

א׳צג חֲמָרֵי הַמָּקוֹם שֶׁיָּצָא מִשָּׁם וְחֻמְרֵי הַמָּקוֹם שֶׁהָלַךְ לְשָׁם (פס׳ נ.).

א׳צד חַמָּתָהּ מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ (סוכה כב:).

א׳צה חֵן אִשָּׁה עַל בַּעְלָהּ (סוטה מז.).

א׳צו חֵן מָקוֹם עַל יוֹשְׁבָיו (שם).

א׳צז חֵן מִקָּח עַל לוֹקְחוֹ (שם).

א׳צח חָס הַמָּקוֹם עַל כְּבוֹד הַבְּרִיּוֹת (תוספ׳ ב״ק ז; ספרי שופטים).

א׳צט חַס וְשָׁלוֹם, לֹא תְהֵא כָזֹאת בְּיִשְׂרָאֵל! (סנה׳ יא.).

א׳ק חַסְפָּא בְעָלְמָא הוּא (ב״ב לב:).

א׳קא חֶסְרוֹן כִּיס קָשֶׁה מִכֻּלָּם (קה״ר ז).

א׳קב חַסְרֵהּ לְגַנָּבָא נַפְשֵׁהּ בְּשַׁלְמָנָא נָקֵיט (סנה׳ כב.).

א׳קג חַצְבֵי חִוְרֵי דְמָלְיָן קִטְמָא (בר׳ כח.).

א׳קד חַצְבֵי לְנַהֲרָא, כַּגְנֵי לְיָא (שם נח.).

א׳קה חֶצְיוֹ לַיְיָ וְחֶצְיוֹ לָכֶם (ביצה טו:).

א׳קו חֻצְפָּא אֲפִילוּ כְּלַפֵּי שְׁמַיָּא מַהֲנֵי (סנה׳ קה.).

א׳קז חֻצְפָּא מַלְכוּתָא בְלָא תָאגָא הִיא (שם).

א׳קח חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּגִיעָתָם רָעָה (ב״ק פז.).

א׳קט חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ יַעֲסוֹק בְּתוֹרָה (עיר׳ נד.).

א׳קי חֲשׂוֹךְ שְׂפָתֶיךָ זוֹ בְזוֹ וְאַל תְּבַהֵל לְהָשִׁיב (ע״ז לה.).

א׳קיא חָשַׁךְ דָּרָא דְאִתְּתָא דַּבְּרַיְתָא (שו״ט כב).

א׳קיב חָשֵׁךְ פְּתַח דִּבְעֵי לְסָמְיָא (שם).

א׳קיג חֲתִיכָה הָרְאוּיָה לְהִתְכַּבֵּד (עפ״י חול׳ ק.).

א׳קיד חָתָן דּוֹמֶה לְמֶלֶךְ (פדר״א טו).

ט

א׳קטו טַב לְבִישׁ עַבְדִית — בִּישָׁא עַבְדִית, טַב לְבִישׁ לָא תֶעֱבִיד וּבִישָׁא לָא יִמְטָא לָךְ (ב״ר כב).

א׳קטז טַב לְמֵיתַב טָן־דּוּ מִלְּמֵיתַב אַרְמְלוּ (יבמ׳ קיח:).

א׳קיז טָבָא בֵּיעֲתָא מְגוּלְגַלְתָּא מִשִּׁתָּא קַיְסֵי סָלְתָּא (בר׳ מד:).

א׳קיח טָבָא חֲדָא פִּלְפַּלְתָּא חֲרִיפְתָּא מִמְּלֵא צַנָּא דְקָרֵי (יומא פה:).

א׳קיט טָבָא חֲדָא צִפָּרְתָּא כְּפִיתָא מִמְּאָה פָּרְחִין (קה״ר ד).

טבא לא הוי בישא ר׳ גְמִירִי טָבָא:

א׳קכ טָבָא לְשַׁתָּא דְטֵבֵת אַרְמַלְתָּא (תענ׳ ו:).

א׳קכא טָבָא דְשַׁתָּא דְטֵבֵת מְנַוּוּלְתָּא (שם).

א׳קכב טָבָא צִפָּרְתָּא בְּפַחָא מִמְּאָה פָּרְחִין (ילק״ש קהלת).

א׳קכג טָבָא תְּרֵי מִתְּלָת (שבת קנב.).

א׳קכד טָבִין וּתְקִילִין (ב״מ מד.).

א׳קכה טוֹב לוֹ לָאָדָם דָּבָר אֶחָד בְּצַעַר מִמֵּאָה בְרֶוַח (אדר״נ ג).

א׳קכו טוֹב לַצַּדִּיק וְטוֹב לִשְׁכֵנוֹ (נגעי׳ יב).

א׳קכז טוֹב לְשָׁמַיִם וְטוֹב לַבְּרִיּוֹת (קיד׳ מ.).

א׳קכח „טוֹב מְאֹד" [1] — זֶה יֵצֶר הָרָע (ב"ר ט).
א׳קכט טוֹב מִי שֶׁהוּא חוֹכֵר גִּנָּה אַחַת וּמְזַבְּלָהּ מִמִּי שֶׁהוּא חוֹכֵר גִּנּוֹת הַרְבֵּה ומוֹבִירָן (שם פב).
א׳קל טוֹב עֲשָׂרָה טְפָחִים וְעוֹמֵד, מִמֵּאָה אַמָּה וְנוֹפֵל (אדר"נ א).
א׳קלא טוֹב שֶׁבַּגּוֹיִים הֲרוֹג (מכל׳ בשלח).
א׳קלב טוֹב שֶׁבַּנְּחָשִׁים רְצוֹץ אֶת מֹחוֹ (שם).
א׳קלג טוֹב שֶׁבְּרוֹפְאִים לְגֵיהִנֹּם (קיד׳ פב).
א׳קלד טוֹבָה הֲסָרַת טַבַּעַת יוֹתֵר מִשִּׁשִּׁים רִבּוֹא נְבִיאִים (איכ"ר ד).
א׳קלה טוֹבָה חָכְמָה כְּשֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ נַחֲלָה (קה"ר ז).
א׳קלו טוֹבָה חָכְמָה שֶׁיֵּשׁ עִמָּהּ זְכוּת אָבוֹת (שם).
א׳קלז טוֹבָה מַרְדּוּת אַחַת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם יוֹתֵר מִכַּמָּה מַלְקוֹת (בר׳ ז).
א׳קלח טוֹבָה צִפָּרְנָם שֶׁל רִאשׁוֹנִים מִכְּרֵסָם שֶׁל אַחֲרוֹנִים (יומא ט:).
א׳קלט טוֹבִיָּה חָטָא וְזִיגוּד מִנְגַּד? (פס׳ קיג:).
א׳קמ טוֹבֵיהּ דְּשָׁמַע וְאָדִישׁ, חַלְפוּהִי בִּישָׁתָא מְאָה (סנה׳ ז.).
א׳קמא טוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ (עפ"י תענ׳ טז:; פסיק״ר מד).
טובתם של רשעים ר׳ כָּל טוֹבָתָם.
א׳קמב טוֹחֵן הַרְבֵּה וּמוֹצִיא קִמְעָא (גיט׳ סז.).
א׳קמג טוּט אָסֵר, טוּט שָׁרֵי (מו"ק טז.).
א׳קמד טוֹל קֵיסָם מִבֵּין שִׁנֶּיךָ — טוֹל קוֹרָה מִבֵּין עֵינֶיךָ (ב"ב טו.).
א׳קמה טוּל וְצֵא! (יומא סו.).
א׳קמו טוּם וְלָא תְשַׁפֵּךְ, שַׁפֵּךְ וְלָא תִּבְנֵי (יבמ׳ סג:).
א׳קמז טוֹעֶה בָהּ כְּמַקֵּל הַזֶּה שֶׁל סוּמָא (ירוש׳ תרומ׳ ה).
א׳קמח טוֹעֵן אַחַר מַעֲשֵׂה בֵּית דִּין לֹא אָמַר כְּלוּם (ב"מ יז:).

1) בר׳ א׳, לא.

א׳קמט טוֹעֵן צְלוּבוֹ עַל כּתֵפוֹ (ב״ר נו).

א׳קנ טְלָאִי עַל גַּבֵּי טְלָאִי (בר׳ מג:).

א׳קנא טְלַטוּלָא דְגַבְרָא קָשֶׁה מִדְּאִתְּתָא (כת׳ כח.).

א׳קנב טַלִּית שֶׁכֻּלָּהּ תְּכֵלֶת (ירוש׳ סנה׳ ו).

א׳קנג טְעָמוֹ — פְּגָמוֹ (בר׳ נב.).

א׳קנד טְעַן לְבֵהּ יָת רַגְלוֹי (ב״ר ע).

א׳קנה טְעָנוֹ חִטִּים וְהוֹדָה לוֹ בִשְׂעוֹרִים (ב״ק לה:).

א׳קנו טִפָּה זוֹ מַה תְּהֵא עָלֶיהָ (נדה טז:).

א׳קנז טָפֵל חָמוּר מִן הָעִקָּר? (זבח׳ יח.).

א׳קנח טִפְּשָׁא סָבַר דְּכָל עַמָּא טִפְּשִׁין (קה״ר י).

א׳קנט טְרַק לְגַלָּא וַאֲבַד מַפְתְּחֵהּ (סנה׳ קיג.).

י

א׳קס יָאָה מִסְכְּנוּתָא לִבְרַתֵּהּ דְּיַעֲקֹב כְּעַרְקָא סֻמְקָא בְּקַדְלָא דְסוּסְיָא חִוְּרָא (ויק״ר לד; שהש״ר א).

א׳קסא יָאָה עַנְיוּתָא לִיהוּדָאֵי כִּי בִרְזָא סוּמְקָא לְסוּסְיָא חִוְּרָא (חג׳ ט:).

א׳קסב יָאֵי מִסְכֵּינוּתָה לִיהוּדָאֵי כְּעִזְקְתָא סוּמָקְתָא דְּעַל לִבֵּהּ דְּסוּסְיָא חִוְּרָא (ויק״ר יג).

א׳קסג יו״ד קָרֵת קָא חָזֵינָא הָכָא (קיד׳ טז:).

א׳קסד יֵאוּשׁ שֶׁלֹּא מִדַּעַת (ב״מ כא.).

א׳קסה יָארוּד יָלְדָה וְאַבְנֵי מָתָא שָׁדְיָא (כת׳ מט:).

א׳קסו יָבֹא בַעַל הַכֶּרֶם וִיכַלֶּה אֶת קוֹצָיו (ב״מ פג:).

א׳קסז יָבֹא בַעַל הַשּׁוֹר וְיַעֲמוֹד עַל שׁוֹרוֹ (ב״ק קיב:).

א׳קסח יָבֹא הַנֵּס מִכָּל מָקוֹם (מע׳ יז:).

א׳קסט יָבֹא מָנֶה בֶּן פְּרַס אֵצֶל מָנֶה בֶּן מָנֶה (תענ׳ כא:).

א׳קע יָגַעְתָּ וּפָתַחְתָּ — יְגַע וּסְתוֹם (ב״ב נט:).

א׳קעא „יָגַעְתִּי וְלֹא מָצָאתִי" — אַל תַּאֲמֵן (מג׳ ו:).

א׳קעב יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה; יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה (כת׳ פג.; ב״מ נז:).

א׳קעג יַד נָכְרִי בְּאֶמְצַע (ב״מ ע:).

א׳קעד יַד עֶבֶד כְּיַד רַבּוֹ (גיט׳ עז.).

א׳קעה יַד פּוֹעֵל כְּיַד בַּעַל־הַבַּיִת (ב״מ י.).

א׳קעו יָדַיִם מוֹכִיחוֹת (נדר׳ ה:).

א׳קעז יָדַיִם עַסְקָנִיּוֹת הֵן (שבת יד.).

א׳קעח יְהֵא „הֵן" שֶׁלְּךָ צֶדֶק וְ„לָאו" שֶׁלְּךָ צֶדֶק (ב״מ מט.).

א׳קעט יְהֵא חֶלְקִי עִם מִי שֶׁחוֹשְׁדִין אוֹתוֹ בְדָבָר וְאֵין בּוֹ (מו״ק יח:).

א׳קפ יְהֵא מֻנָּח עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלִיָּהוּ (ב״מ ג.).

א׳קפא יְהוּדָה וְעוֹד לִקְרָא? (קיד׳ ו.).

א׳קפב יְהִי כְבוֹד חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ (אב׳ ב).

א׳קפג יְהִי מָמוֹן חֲבֵרְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ (שם).

א׳קפד יִהְיוּ מְזוֹנוֹתַי מְרוֹרִים כַּזַּיִת וּמְסוּרִים בְּיָדְךָ וְאַל יִהְיוּ מְתוּקִים כִּדְבַשׁ וּתְלוּיִים בְּיַד בָּשָׂר וָדָם (עיר׳ יח:).

א׳קפה יְהוֹן לִיטִין בִּזַּיָּא דְהָדֵין מְנִיקָן (ירוש׳ כלא׳ א).

א׳קפו יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר (פס׳ כה:).

א׳קפז יוֹדֵעַ אֲנִי בְעַצְמִי שֶׁאֵינִי כֹהֵן, אִם אוֹמְרִים לִי חֲבֵרַי: „עֲלֵה לְדוּכָן"! — אֲנִי עוֹלֶה (שבת קיח.).

א׳קפח יוֹדֵעַ לְטַהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּקַ״ן טְעָמִים (עיר׳ יג:).

א׳קפט יוֹצֵק זָהָב רוֹתֵחַ לְתוֹךְ פִּיו (שם צב:).

א׳קצ יוֹרֵד עִמּוֹ עַד לְחַיָּיו (יומא עה.; ע״י).

א׳קצא יוֹרֵשׁ כַּרְעָא דַּאֲבוּהָ הוּא (עיר׳ ע:).

א׳קצב יוֹתֵר מִמַּה שֶׁהָעֵגֶל רוֹצֶה לִינוֹק, פָּרָה רוֹצָה לְהָנִיק (פס׳ קיב.).

א׳קצג יוֹתֵר מִשֶּׁאִישׁ רוֹצֶה לִשָּׂא הָאִשָּׁה רוֹצָה לְהִנָּשֵׂא (יבמ׳ קיג.).

א׳קצד יָחִיד וְרַבִּים — הֲלָכָה כְּרַבִּים (בר׳ ט.).

א׳קצה יַיִן וְשֵׁנָה לָרְשָׁעִים — הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם (סנה׳ עא:).

א׳קצו יַיִן יָשָׁן שֶׁדַּעַת זְקֵנִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ (מע׳ טז:).

א׳קצז יִישַׁר כֹּחֲךָ! (שבת פז.).

א׳קצח יֵיתֵי וְלָא אַחְמִינֵהּ (סנה׳ צח:).

א׳קצט יַכֶּה יוֹסֵי אֶת יוֹסֵי (שם נו.).

א׳ר יְכוֹלָה הִיא פָּרָה לַחֲרוֹשׁ בִּשְׁנֵי נִירִין (שו״ט קיט).

א׳רא יְכָרֵךְ הַמֵּת בִּסְדִינֵהּ (ירוש׳ תרומ׳ ח).

א׳רב „יְמֵי הָרָעָה" — אֵלּוּ יְמֵי הַזִּקְנָה.

א׳רג יַנְקוּתָא כְּלִילָא דְּוַרְדָּא, סֵבוּתָא כְּלִילָא דְּחִילְפֵי (שבת קנב:).

א׳רד יִסּוּרִים מְמָרְקִין עֲוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם (בר׳ ה.).

א׳רה יִסּוּרִים שֶׁל אַהֲבָה (שם).

א׳רו יַעֲקֹב אָבִינוּ לֹא מֵת (תענ׳ ה:).

א׳רז יֶעֱרַב לָכֶם וִיבַסֵּם לָכֶם (שהש״ר ה).

א׳רח יָפֶה כֹּחַ הַבֵּן מִכֹּחַ הָאָב (שבוע׳ מח.).

א׳רט יָפֶה סִפְסוּף שֶׁאָכַלְנוּ בְּיַלְדוּתֵנוּ מֵאֲפַרְסְקִים שֶׁאָכַלְנוּ בְּזִקְנוּתֵנוּ (ירוש׳ פאה ז).

א׳רי יָפָה שְׁתִיקָה לַחֲכָמִים, קַל וָחֹמֶר לְטִפְּשִׁים (פס׳ צט.).

א׳ריא יָפֶה תַּלְמוּד תּוֹרָה עִם דֶּרֶךְ אֶרֶץ (אב׳ ב).

א׳ריב יָפְיוֹתוֹ שֶׁל יֶפֶת יְהֵא בְּאָהֳלֵי שֵׁם (מג׳ ט:).

א׳ריג יִפְתָּח בְּדוֹרוֹ – כִּשְׁמוּאֵל בְּדוֹרוֹ (ר״ה כה:).

א׳ריד יָצָא הֶפְסֵדוֹ בִשְׂכָרוֹ; יָצָא שְׂכָרוֹ בְהֶפְסֵדוֹ (אב׳ ה).

א׳רטו יָצָא לוֹ מוֹנִיטִין בָּעוֹלָם (ב״ר לט).

א׳רטז יָצָא פְּלוֹנִי נְקִי מִנְּכָסָיו (ב״ק מא.).

א׳ריז יַצִּיבָא בְּאַרְעָא וְגִיּוֹרָא בִּשְׁמֵי שְׁמַיָּא (עיר׳ ט.).

א׳ריח יֵצֶר הָרָע רֹאשׁוֹ מָתוֹק וְסוֹפוֹ מַר (ירוש׳ שבת יד).

א׳ריט יֵצֶר, תִּינוֹק וְאִשָּׁה תְּהֵא שְׂמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת (סוטה מז.).

א׳רכ יִקּוֹב הַדִּין אֶת הָהָר! (יבמ׳ צב.).

א׳רכא יָרֵךְ מִתּוֹכָהּ מַסְרַחַת (סנה׳ לט:).

א׳רכב יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב (פס׳ צו:).

א׳רכג יֵשׁ אָדָם שׁוֹתֶה מִן הַבְּאֵר וּמַשְׁלִיךְ אֶבֶן לְתוֹכָהּ! (שמו״ר כ).

א׳רכד יֵשׁ בִּכְלַל מָאתַיִם מָנֶה (ב״ב מא:).

א׳רכה יֵשׁ זָרִיז וְנִשְׂכָּר, יֵשׁ זָרִיז וְנִפְסָד (פס׳ נ:).

א׳רכו יֵשׁ חֻפָּה שֶׁאֵין לָהּ כַּלָּה (פסיק״ר לא).

א׳רכז יֵשׁ לִדְרוֹשׁ עַל כָּל קוֹץ וָקוֹץ תִּלֵּי תִּלִּים שֶׁל הֲלָכוֹת (עיר׳ כא.).

א׳רכח יֵשׁ לְךָ אָדָם שֶׁמָּמוֹנוֹ חָבִיב עָלָיו מִגּוּפוֹ (בר׳ סא.).

א׳רכט יֵשׁ „מָחָר" לְאַחַר זְמָן (מכיל׳ כא).

א׳רל יֵשׁ נָאֶה דוֹרֵשׁ וְאֵין נָאֶה מְקַיֵּם (חג׳ יד:).

א׳רלא יֵשׁ קוֹנֶה עוֹלָמוֹ בְשָׁעָה אֶחָת (ע״ז י:).

א׳רלב יֵשׁ רוֹצֶה וְאֵין לוֹ, יֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְאֵינוֹ רוֹצֶה (חול׳ ז:).

א׳רלג יֵשׁ שָׁעָה לְקַצֵּר וְיֵשׁ שָׁעָה לְהַאֲרִיךְ (מכיל׳ בשלח ויסע א).

א׳רלד יְשִׁיבָה שֶׁאֵין בָּהּ סְמִיכָה — עֲמִידָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סְמִיכָה נוֹחָה הֵימֶנָּה (כת׳ קיא.).

א׳רלה יְשִׁיבַת כְּרַכִּים קָשָׁה (כת׳ קי:).

א׳רלו יִשְׁמְעוּ אָזְנֶיךָ מַה שֶׁפִּיךָ אוֹמֵר (ב״ר יז).

א׳רלז יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁחָטָא יִשְׂרָאֵל הוּא (עפ״י סנה׳ מד.).

א׳רלח יִשְׂרָאֵל קְדוֹשִׁים הֵם (שבת פו.).

א׳רלט יִתְבָּרְכוּן דַּדַּיָּא דְהָכִין אוֹנִיקוּ וּמֵעַיָּא דְּהָכִין אֲפִיקוּ (ב״ר צח).

א׳רמ יָתֵד הִיא שֶׁלֹּא תִמּוֹט (גיט׳ יז.).

כ

א׳רמא כְּאָבֵל בֵּין חֲתָנִים; כְּחָתָן בֵּין אֲבֵלִים (שבת קיד.).

א׳רמב כְּאֶבֶן שֶׁאֵין לָהּ הוֹפְכִין (סנה׳ יד.).

א׳רמג כַּבֵּד אֶת רוֹפְאֲךָ עַד שֶׁלֹּא תִצְטָרֵךְ לוֹ (שמ״ר בא).

א׳רמד כַּבְּדֵהוּ וְחָשְׁדֵהוּ (עפ״י ד״א ה).

א׳רמה כְּבוֹדוֹ מֻנָּח בִּמְקוֹמוֹ (עפ״י בכור׳ ל:).

א׳רמו כְּבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם בִּגְדוֹ (שמו״ר יח).

א׳רמז כְּבוֹדוֹ שֶׁל אָדָם כְּסוּתוֹ (תנח׳ צו).

א׳רמח כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ (ע״ז עו:).

א׳רמט כְּבָר בָּנִיתָ וְאִי אַתָּה יָכוֹל לִסְתּוֹר, כְּבָר גָּדַרְתָּ וְאִי אַתָּה יָכוֹל לִפְרוֹץ (בר׳ סג.).

א׳רנ כְּבָר הוֹרָה זָקֵן (שבת נא.).

א׳רנא כְּבָר יְהַבוּן מַגְּלָא גוֹ שַׁקְיָא דְּהַהוּא גַבְרָא (ירוש׳ במד׳).

א׳רנב כְּבָר מְלָתְךָ אֲמוּרָה (ירוש׳ בר׳ ח.).

א׳רנג כְּבָר צָוְחוּ קַמָּאֵי דְּקַמָּךְ (ב״מ צג:).

א׳רנד כָּבְשׁוּ פְּנֵיהֶם בַּקַּרְקַע (שבת קיט:).

א׳רנה כְּבַת כֵּן אִמָּהּ; כְּאִמָּהּ בִּתָּהּ (ירוש׳ סנה׳ ב׳).

א׳רנו כְּגוֹן דָּא צְרִיכָא רַבָּא (ב״מ קא.).
א׳רנז כְּגַוְנָתָא כֵּן גַּוְנָא (שם).
א׳רנח כַּד הָוֵינָן זוּטְרֵי לְגַבְרֵי, הָשַׁתָּא דְּקַשִּׁישִׁינָן לְדַרְדְּקֵי (ב״ק צב:).
א׳רנט כַּד יְחִיפָא בְּרָא מִדְּכַר שַׁלְוָתָא דְבֵיתָא דַאֲבוּהִי (איכ״ר).
א׳רס כַּד לָא תֵעוּל מְלָא כִלָּא — תֵעוּל פַּלְגָא (ב״ר נו; ילק״ש).
כד מפתח ר׳ בְּמִפְתַּח.
א׳רסא כַּד מִשְׁלַם שְׂעוֹרֵי מִכַּדָּא, נָקִשׁ וְאָתֵי תִגְרָא בְּבֵיתָא (ב״מ נט.; ע״י).
א׳רסב כַּד נָיֵם וְשָׁכֵב אֱמַר לְהַאי שְׁמַעְתְּתָא (יבמ׳ כד:).
א׳רסג כַּד צָבְעִין סָבַיָּא דִּקְנֵיהוֹן, חָוְרִין עִיקָּרֵי נִימְהוֹן (נז׳ לט.).
א׳רסד כַּד רָגֵז רַעְיָא עַל עָנָא, עָבֵד לְנַגִּידָא סָמִיתָא (ב״ק נב.).
א׳רסה כַּד תֵּמוּט בִּירָה — בִּירָה שְׁמָהּ, וְכַד תֵּרוּם קִיקְלָא — קִיקְלָא שְׁמָהּ (פסיק׳ דר״כ יד).
א׳רסו כַּד תִּסְפּוֹן כַּלָּה מִדַּבְרָא שִׁבְעָה יוֹמִין דְּמִשְׁתּוּתָא (איכ״רא).
א׳רסז כְּדַאי הוּא . . . לִסְמוֹךְ עָלָיו בִּשְׁעַת הַדְּחָק (בר׳ ט.).
א׳רסח כַּדּוֹר כֵּן הַנָּשִׂיא; כַּנָּשִׂיא כֵּן הַדּוֹר (ירוש׳ סנה׳ ב).
א׳רסט כִּדְמַפִּיק תְּעָלָא מִבֵּי כְרָבָא (נדה סה:)
א׳רע כְּדֶרֶךְ שֶׁבָּא לִרְאוֹת כַּךְ בָּא לֵרָאוֹת (חג׳ ב.).
א׳רעא כְּהִלְכְתָא בְּלָא טַעְמָא (גיט׳ יד.).
א׳רעב כַּהֲנָא מְסַיֵּעַ כַּהֲנָא (חול׳ מט.).
א׳רעג כֹּהֲנִים זְרִיזִים הֵם (שבת כ.).
א׳רעד כַּהֲרָרִים הַתְּלוּיִים בְּשַׂעֲרָה (חג׳ י.).
א׳רעה כּוֹי — בְּרִיָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ (חול׳ פ:):
כולא מחנפין וגו׳ ר׳ כְּלָא מְחַנְפִין וגו׳.
כולי האי וגו׳ ד׳ כְּלֵי הַאי וגו׳:

א׳רעו כּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר: רוֹצֶה אָנִי (יבמ׳ קו:):

א׳רעז כּוֹפִין עַל מִדַּת סְדֹם (עיר׳ מט.):

א׳רעח כַּוְרָא טְוְיֵהּ בַּאֲחוּהַּ, אַסְקֵהּ בַּאֲבוּהַּ, אַכְלֵהּ בִּבְרֵהּ, אִשְׁתִּי עֲלֵהּ אֲבוּהַּ (מו״ק יא.).

א׳רעט כָּזֶה רְאֵה וְקַדֵּשׁ (ר״ה ב.).

א׳רפ כְּזוּזָא מִלְּעֵיל כְּאַסְתֵּירָא מִלְּתַחַת (סוכה כב:).

א׳רפא כְּזוֹרֵק אֶבֶן לְחֵמֶת (שבת י.).

א׳רפב כְּזוֹרֵק אֶבֶן לְמַרְקוּלֵס (חול׳ קלג.).

א׳רפג כְּזֵיתָא פִּסְחָא וְהַלֵּלָא פָּקַע אִגְרָא (פסח׳ פה:).

א׳רפד כִּזְנַב הַלְּטָאָה (חול׳ כא.):

א׳רפה כְּחָא דְּהֶתֵּרָא עֲדִיף (ביצה ב:).

א׳רפו כְּחַמְרָא עַל דּוּרְדֵיהּ (מג׳ יב:).

א׳רפז כַּחֲשָׁא אַרְעָא וְלָא לִכְחוּשׁ מָארָהּ (ב״מ קד:).

א׳רפח כִּי מַיָּא דְבֵיעֵי בְּעָלְמָא (חול׳ צז:).

א׳רפט כִּי נָיֵם וְשָׁכֵב אֲמַר לְהָא שְׁמַעְתָּא (יבמ׳ כד:).

א׳רצ כִּי סָלְקַת לְאִגְרָא שֵׁירוּתָךְ בַּהֲדָךְ (פס׳ קיג.).

א׳רצא כִּי קָאֵי רַבִּי בְּהָא מַסֶּכְתָּא לָא תְּשַׁיְּלֵיהּ בְּמַסֶּכְתָּא אַחֲרִתָּא (שבת ג:).

א׳רצב כִּי רְחִימְתִּין הֲוָת עֲזִיזָא אַפּוּתְיָא דְסַפְסִירָא שְׁכִיבָן, הָשַׁתָּא דְּלָא עֲזִיזָא רְחִימְתִּין — פּוּרְיָא בַּר שִׁיתִּין גַּרְמִידֵי לָא סַגֵּי לָן (סנה׳ ז.).

א׳רצג כֵּיוָן דְּדָשׁ — דָּשׁ (גיט׳ נו:).

א׳רצד כֵּיוָן שֶׁהִגִּיד, שׁוּב אֵינוֹ חוֹזֵר וּמַגִּיד (כת׳ יח:).

א׳רצה כֵּיוָן שֶׁמֵּת אָדָם נַעֲשָׂה חָפְשִׁי מִן הַמִּצְוֹת (שבת ל.).

א׳רצו כֵּיוָן שֶׁנָּפַל כָּתְלוֹ שֶׁל כֶּרֶם מִיַּד חָרֵב כָּל הַכֶּרֶם כֻּלּוֹ (אדר״נ כד).

א׳רצז כֵּיוָן שֶׁנִּצְרָךְ אָדָם לַבְּרִיּוֹת פָּנָיו מִשְׁתַּנּוֹת כַּכְּרוּם (בר׳ ו:).

א׳רצח כֵּיוָן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר — מִתְעַשֵּׁר (יומא כב:).

א׳רצט כֵּיוָן שֶׁנִּתְּנָה רְשׁוּת לַמַּשְׁחִית אֵינוֹ מַבְחִין בֵּין צַדִּיקִים לִרְשָׁעִים (ב״ק ס.).

א׳ש כֵּיוָן שֶׁעָבַר אָדָם עֲבֵרָה וְשָׁנָה בָּהּ, נַעֲשֵׂית לוֹ כְּהֶתֵּר (יומא פ״ו).

א׳שא כַּךְ עוֹשִׂין לִבְנֵי לְוָיָה? (חול׳ ז.).

א׳שב כַּךְ עָנְשׁוֹ שֶׁל בַּדַּאי, שֶׁאֲפִילוּ אָמַר אֱמֶת אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ (סנה׳ פט:).

א׳שג כַּכֶּלֶב הַמְלַקֵּק מִן הַיָּם (שם סה:).

א׳שד כָּל אֶחָד וְאֶחָד יִפָּה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוּמָנוּתוֹ בְּפָנָיו (בר׳ מג:).

א׳שה כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֶלֶךְ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ (אדר״נ כח).

א׳שו כָּל אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו (סנה׳ צב.).

א׳שז כָּל אוּמָן שׂוֹנֵא בְּנֵי אוּמָנוּתוֹ (תנח׳ ברא׳).

א׳שח כָּל „אֱמֶת אֱמֶת" תְּפָסֵהּ לְהַאי (בר׳ יד:)

א׳שט כָּל אֱנָשׁ וֶאֱנָשׁ זְכוּתֵהּ בְּחוּפְנֵהּ (פסיק״ר, ד)

א׳שי כָּל אֱנָשׁ וֶאֱנָשׁ סָנֵי בַּר אוּמְנוּתֵהּ (בר׳ יט).

א׳שיא כָּל אַפִּין שָׁוִין (איכ״ר פת׳)

א׳שיב כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם דֶּרֶךְ אֶרֶץ (כלה א).

א׳שיג כָּל בַּר־נַשׁ וּבַר־נַשׁ זְכוּתֵהּ גּוֹ קֻפָּתֵהּ (ירוש׳ פאה א).

א׳שיד כָּל גּוּמְרָא דְלָא כָוְיָא בְּשַׁעְתָּהּ לָא כָוְיָא (ירוש׳ מעש׳ ה׳; שם ביצה ב).

א׳שטו כָּל גַּל וָגַל שֶׁבָּא עָלַי נִעֲנַעְתִּי לוֹ רֹאשִׁי (יבמ׳ קכא.).

א׳שטז כָּל דְּאַלִּים גָּבַר (ב״ב לד:)

א׳שיז כָּל דָּבָר צָרִיךְ סִיּוּעַ (ילק״ש תהלים כ).
א׳שיח כָּל דָּבָר שֶׁאָדָם נוֹתֵן נַפְשׁוֹ עָלָיו נִקְרָא עַל שְׁמוֹ (מכיל׳ בשלח שירה א).
א׳שיט כָּל דְּבָרֶיךָ אֵינָם אֶלָּא דִבְרֵי תֵמָה (פס׳ עב.).
א׳שכ כָּל דְּזָמַר זְמָרָא לָא עָיֵל בְּאוּדְנֵיהּ לְרַקְדָא (איכ״ר).
א׳שכא כָּל דְּעָבֵד רַחֲמָנָא לְטָב עָבֵד (בר׳ ס:).
א׳שכב כָּל דְּפָרֵשׁ מֵרְבָּא פָּרֵשׁ (שם כח.).
א׳שכג כָּל דְּקָפֵד — קָפְדֵי בַּהֲדֵהּ (פס׳ קי:).
א׳שכד כָּל דְּרָקִיק לְעֵיל עַל אַפּוֹי נָפַל (קה״ר ז).
א׳שכה כָּל הָאֵבָרִים תְּלוּיִים בְּלֵב, וְהַלֵּב תָּלוּי בְּכִיס (ירוש׳ תרומ׳ ח).
א׳שכו כָּל הָאוֹמֵר דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ מֵבִיא גְאֻלָּה לָעוֹלָם (אב׳ ו).
א׳שכז כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ בּוֹלֵעַ אֶת חֲבֵרוֹ (ע״ז ד).
א׳שכח כָּל הַגָּדוֹל מֵחֲבֵרוֹ יִצְרוֹ גָּדוֹל הֵימֶנּוּ (סוכה נב.).
א׳שכט כָּל הַגּוֹלָה כִּמְדוּרַת אֵשׁ (ר״ה כ״ב.).
א׳של כָּל הַדּוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה — שָׁעָה דּוֹחַקְתּוֹ (נ״א: שָׁעָה עוֹמֶדֶת לוֹ)
וְכָל הַנִּדְחֶה מִפְּנֵי הַשָּׁעָה, שָׁעָה נִדְחֵית מִפָּנָיו (בר׳ סד.; עיר׳ י״ג).
א׳שלא כָּל הַדְּרָכִים בְּחֶזְקַת סַכָּנָה (ירוש׳ בר׳ ד).
א׳שלב כָּל הַחוֹזֵר בּוֹ יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה (ב״מ עו.).
א׳שלג כָּל הַחֲלוֹמוֹת הוֹלְכִים אַחַר הַפֶּה (בר׳ נה:).
א׳שלד כָּל הַיִּסּוּרִים לְצַד אֶחָד וְהָעֲנִיּוּת לְצַד אֶחָד (תנח משפ׳).
ב׳שלה כָּל הַכּוֹעֵס כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה (מד׳ „לעולם“, ביהמ״ד).
א׳שלו כָּל הַמְאַבֵּד נֶפֶשׁ אַחַת... כְּאִלּוּ אִבֵּד עוֹלָם מָלֵא (סנה׳ פ״ד מ״ה).
א׳שלז כָּל הַמְגָרֵשׁ אִשְׁתּוֹ רִאשׁוֹנָה אֲפִילוּ מִזְבֵּחַ מוֹרִיד עָלָיו דְּמָעוֹת (גיט׳ צ:).

א׳שלח כָּל הַמְחֻבָּר לוֹ הֲרֵי הוּא כָמוֹהוּ (שבת מח:).

א׳שלט כָּל הַמְחֻבָּר לְטָמֵא — טָמֵא, לְטָהוֹר — טָהוֹר (ב״ק צב:).

א׳שמ כָּל הַמְחַזֵּר עַל הַגְּדֻלָּה — גְּדֻלָּה בּוֹרַחַת מִמֶּנּוּ, וְכָל הַבּוֹרֵחַ מִן הַגְּדֻלָּה — גְּדֻלָּה מְחַזֶּרֶת אַחֲרָיו (עיר׳ יג:).

א׳שמא כָּל הַמֵּצֵר לְיִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה רֹאשׁ (גיט׳ נו:).

א׳שמב כָּל הַמְקַיֵּם נֶפֶשׁ אַחַת... כְּאִלּוּ קִיֵּם עוֹלָם מָלֵא (סנה׳ פ״ד מ״ה).

א׳שמג כָּל הַמַּרְבֶּה דְבָרִים מֵבִיא חֵטְא (אב׳ א).

א׳שמד כָּל הַמְרַחֵם עַל הַבְּרִיּוֹת בְּיָדוּעַ שֶׁהוּא מִזַּרְעוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ (ביצה לב:).

א׳שמה כָּל הַמְרִיעִין לוֹ לֹא בִמְהֵרָה מְטִיבִין לוֹ (ב״ק פ:).

א׳שמו כָּל הַמְשַׁנֶּה יָדוֹ עַל הַתַּחְתּוֹנָה (שם קב.).

א׳שמז כָּל הַמִּתְקַשֶּׁה כְּנֶגֶד הַגַּל — הַגַּל שׁוֹטְפוֹ, וְכָל הַנִּכְנָע לִפְנֵי הַגַּל, הַגַּל עוֹבֵר (שבת קיט).

א׳שמח כָּל הַנְּגָעִים אָדָם רוֹאֶה, חוּץ מִנִּגְעֵי עַצְמוֹ (נגע׳ פ״ב).

א׳שמט כָּל הָעוֹמֵד לִגְבּוֹת — כִּגְבוּי דָּמֵי (עפ״י סוטה כה.).

א׳שנ כָּל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן (יבמ׳ סג.).

א׳שנא כָּל הַפּוֹסֵל פָּסוּל — וּבְמוּמוֹ פּוֹסֵל (קיד׳ ע.).

א׳שנב כָּל הַפּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כְּפוֹרֵשׁ מִן הַחַיִּים (קיד׳ סו:).

א׳שנג כָּל הַקְּדֵרוֹת כֻּלָּן צְרִיכוֹת מֶלַח, וְאֵין כָּל הַקְּדֵרוֹת צְרִיכוֹת תְּבָלִין (ביצה יד.).

א׳שנד כָּל הַקּוֹדֵם — זָכָה (כת׳ פה.).

א׳שנה כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי — כְּקוֹנֶה אָדוֹן לְעַצְמוֹ (קיד׳ כב.).

א׳שנו כָּל הָרָאוּי לְבִלָּה — אֵין בִּלָּה מְעַכֶּבֶת בּוֹ (מנ׳ קג:).

א׳שנז כָּל הָרוֹדֵף אַחַר כָּבוֹד הַכָּבוֹד בּוֹרֵחַ מִמֶּנּוּ (עפ״י עיר׳ יג:; תנח׳ ויקרא).

א׳שנח כָּל הַשָּׁטוּף בְּזִמָּה — זִקְנָה קוֹפֶצֶת עָלָיו (שבת קנב.).
א׳שנט כָּל הַתְחָלוֹת קָשׁוֹת (מכל׳ יתרו בחדש פ׳ ב׳).
א׳שס כָּל זְמַן שֶׁאָדָם חַי יֵשׁ לוֹ תִקְוָה, מֵת — אָבְדָה תִקְוָתוֹ (ירוש׳ ב׳ פ״ט ה״א).
א׳שסא כָּל חֳלִי — וְלֹא חֳלִי מֵעַיִם (שבת יא.).
א׳שסב כָּל טוֹבָתָם שֶׁל רְשָׁעִים רָעָה הִיא אֵצֶל צַדִּיקִים (פס׳ קג.).
א׳שסג כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מְלָכִים הֵם (שבת סז.).
א׳שסד כָּל יִשְׂרָאֵל עֲרֵבִים זֶה בָּזֶה (שבוע׳ לט.).
א׳שסה כָּל יָתֵר כְּנָטוּל דָּמֵי (חול׳ נח:).
א׳שסו כָּל כְּאֵב וְלֹא כְּאֵב לֵב (שבת יא.).
א׳שסז כָּל כִּי הַאי רִתְחָא לְרְתַּח רַחֲמָנָא עֲלָן (ר״ה לב:).
א׳שסח כָּל כְּנֵסִיָּה שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם (אב׳ ד).
א׳שסט כָּל לֵיצָנוּתָא אֲסִירָא בַּר מִלֵּיצָנוּתָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה דְּשַׁרְיָא (מג׳ כה:).
א׳שע כָּל לָשׁוֹן הָרָע שֶׁאֵין בּוֹ דְּבַר אֱמֶת בִּתְחִלָּתוֹ אֵין מִתְקַיֵּם בְּסוֹפוֹ (סוטה לה:).
א׳שעא כָּל מַה שֶּׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם מַרְאִית עַיִן אֲפִילוּ בְּחַדְרֵי־חֲדָרִים אָסוּר (שבת קמו.).
א׳שעב כָּל מַה שֶּׁטָּרַח — לֹא טָרַח אֶלָּא בִּשְׁבִילִי (בר׳ נח.).
א׳שעג כָּל מַה שֶּׁיֹּאמַר לְךָ בַּעַל הַבַּיִת עֲשֵׂה, חוּץ מִצֵּא (פס׳ פו:).
כל מה שיש ר׳ כָּל שֶׁיֵּשׁ.
א׳שעד כָּל מַה שֶּׁנִּבְרָא בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי בְרֵאשִׁית צָרִיךְ עֲשִׂיָּה (ב״ר יא).
א׳שעה כָּל מֵחוּשׁ — וְלָא מֵחוּשׁ רֹאשׁ (שבת יא.).
א׳שעו כָּל מַחֲלֹקֶת שֶׁהִיא לְשֵׁם שָׁמַיִם סוֹפָהּ לְהִתְקַיֵּם (אב׳ ה׳).
א׳שעז כָּל מִי שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה אָסוּר לְרַחֵם עָלָיו (בר׳ לג.).

א׳שעח כָּל מִי שֶׁהוּא גָדוֹל מֵחֲבֵרוֹ נָמוּךְ מִמֶּנּוּ (ב״ר נח).
א׳שעט כָּל מִי שֶׁהוּא דָן אֶת הַטִּפֵּשׁ הוּא עַצְמוֹ נִדּוֹן (איכ״ר פת׳).
א׳שפ כָּל מִי שֶׁהוּא מַעֲמִיד פָּנָיו בְּגַל הַגַּל שׁוֹטְפוֹ (ב״ר מד).
א׳שפא כָּל מִי שֶׁנּוֹטֵל עֵצָה מִן הַזְּקֵנִים אֵינוֹ נִכְשָׁל (שמו״ר ג).
א׳שפב כָּל מִלֵּי דִכְדִי לָא דְכִירֵי אֱנָשֵׁי (סנה׳ כט:).
א׳שפג כָּל מִלְּתָא דְלָא רַמְיָא עֲלֵיהּ דֶּאֱנָשׁ — לָא אַדַּעְתֵּיהּ (ב״ב לט.).
א׳שפד כָּל מִלְּתָא דְמִתְאַמְרָא בְּאַפֵּי מָרָהּ (נ״א: תְּלָתָא) לֵית בָּהּ מִשּׁוּם לִשְׁנָא בִישָׁא (ערכ׳ טו:; ב״ב לט:).
א׳שפה כָּל מִלְּתָא דַעֲבִידָא לְאִגְּלוּיֵי לָא מְשַׁקְּרֵי בָהּ אֱנָשֵׁי (ר״ה כב:).
א׳שפו כָּל מִלְּתָא דִתְמִיהָא מִדְכַּר דְּכִירֵי לָהּ אֱנָשֵׁי (חול׳ עה:).
א׳שפז כָּל מִן דִּין סְמוּכוּ לָנָא (כת׳ יז.).
א׳שפח כָּל מִצְוָה שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ כּוּתִים הֵם מְדַקְדְּקִים בָּהּ יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל (שבת סד:).
א׳שפט כָּל מָקוֹם שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי מַרְאִית עַיִן אֲפִילוּ בְּחַדְרֵי חֲדָרִים אָסוּר (שם).
א׳שצ כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא גְדֻלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַתָּה מוֹצֵא עַנְוְתָנוּתוֹ (מג׳ לא.).
א׳שצא כָּל מָקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא נַחַת־רוּחַ הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג (ב״ר לח).
א׳שצב כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֵן — יֵשׁ עֶרְוָה (במ״ר י).
א׳שצג כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בְּרָכָה — אֵין שִׁעוּר (פסיק״ר כה).
א׳שצד כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל־הַשֵּׁם — אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לָרַב (בר׳ מט:).
א׳שצה כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר „וַיְהִי" — אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן צַעַר (מג׳ י.).
א׳שצו כָּל מָקוֹם שֶׁנָּתְנוּ חֲכָמִים עֵינֵיהֶם — אוֹ מִיתָה אוֹ עֹנִי (חג׳ ה.).
א׳שצז כָּל נַגָּר, שֶׁאֵין בְּיָדוֹ אֶרְגַּלְיָא שֶׁלּוֹ — אֵינוֹ נַגָּר (שמ״ר מ).

א׳שצח כָּל גִּימָא וְגִימָא מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל (ב״ב ט.).
א׳שצט כָּל נֶפֶשׁ מֵשִׁיב אֶת הַנֶּפֶשׁ (בר׳ מד:).
א׳ת כָּל עוֹף לְמִינוֹ יִשְׁכּוֹן, וּבֶן־אָדָם לְדוֹמֶה לוֹ (ב״ק צב: בשם, ב״ס).
א׳תא כָּל פִּטְטַיָּא בִּישִׁין, וּפִטְטַיָּא דְאוֹרַיְתָא טָבִין (ירוש בר׳ ט).
א׳תב כָּל פִּנּוֹת שֶׁאַתָּה פּוֹנֶה לֹא יְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ יָמִין (יומא טו.).
א׳תג כָּל פְּרוּטָה וּפְרוּטָה מִצְטָרֶפֶת לְחֶשְׁבּוֹן גָּדוֹל (ב״ב ט.).
א׳תד כָּל פִּרְצָה שֶׁאֵינָהּ מִן הַגְּדוֹלִים אֵינָהּ פִּרְצָה (ב״ר כו).
א׳תה כָּל צָרָה שֶׁהִיא שֶׁל יָחִיד — צָרָה, וְשֶׁאֵינָהּ שֶׁל יָחִיד — אֵינָהּ צָרָה (דב״ר ב).

א׳תו כָּל קָבוּעַ כְּמֶחֱצָה עַל מֶחֱצָה דָּמֵי (יומא פד:).
א׳תז כָּל קָטָן מַקְטִין (בר׳ מד:).
א׳תח כָּל קִמְחָא קִמְחָא, וְקִמְחָא דְקִמְחִית סֹלֶת (ירוש׳ מג׳ א).
א׳תט כָּל רָעָה וְלֹא אִשָּׁה רָעָה (שבת יא.).
א׳תי כָּל שֶׁאֵינוֹ מְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ אוּמָנוּת — כְּאִלּוּ מְלַמְּדוֹ לִסְטוּת (קיד׳ כט.).

א׳תיא כָּל שֶׁאַתָּה יָכוֹל לִתְלוֹת בְּרָשָׁע — תְּלֵהוּ (תדא״ר יח).
א׳תיב כָּל שֶׁהוּא כְּבֵיצָה — בֵּיצָה טוֹבָה הֵימֶנּוּ (בר׳ מד:).
א׳תיג כָּל שֶׁהַכֶּסֶף בְּיָדוֹ — יָדוֹ עַל הָעֶלְיוֹנָה (ב״מ מד.).
א׳תיד כָּל שֶׁחַבְתִּי בִּשְׁמִירָתוֹ הִכְשַׁרְתִּי אֶת נִזְקוֹ (ב״ק ט:)!
א׳תטו כָּל שֶׁיֵּשׁ בַּיַּבָּשָׁה יֵשׁ בַּיָּם (חול׳ קכז.).
א׳תטז כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרֻבִּין מֵחָכְמָתוֹ — חָכְמָתוֹ מִתְקַיֶּמֶת (אב׳ ג׳, ט).
א׳תיז כָּל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא זִמְנֵהּ הוּא (שבת קלא:).
א׳תיח כָּל שֶׁקֶר שֶׁאֵין בִּתְחִלָּתוֹ אֱמֶת אֵינוֹ מִתְקַיֵּם (סוטה מט.).

א׳תיט כָּל שֶׁרוּחַ הַבְּרִיּוֹת נוֹחָה הֵימֶנּוּ — רוּחַ הַמָּקוֹם נוֹחָה הֵימֶנּוּ (אב׳ ג, י).

א׳תכ כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאֵין בּוֹ דֵּעָה נְבֵלָה (נ״א: בְּהֵמָה) טוֹבָה הֵימֶנּוּ (ויק״ר א; תדא״ר ו).

א׳תכא כָּל תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁאֵינוֹ נוֹקֵם וְנוֹטֵר כְּנָחָשׁ אֵינוֹ תַּלְמִיד־חָכָם (יומא כג.)

א׳תכב כָּל תְּנַאי שֶׁאֵינוֹ כִתְנַאי בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן — אֵינוֹ תְּנַאי (קיד׳ סא.).

א׳תכג כְּלָא מְחַנְפִין לְמַלְכָּא (במ״ר י).

א׳תכד כִּלְאַחַר יָד (שבת קנג).

ב׳תכה כֶּלֶב זֶה — אָדָם מַשְׁלִיךְ לוֹ פְּרוּסָה סוֹכֵר אֶת פִּיו (ילמדנו דב׳).

א׳תכו כַּלְבָּא בְּכַפְנֵהּ גְּלָלֵהּ מִבַלַּע (שם צב:).

א׳תכז כַּלְבָּא בְּלָא מָתֵיהּ שֵׁב שְׁנִין לָא נָבַח (עיר׳ סא.).

א׳תכח כְּלָבִים בּוֹכִים מַלְאַךְ הַמָּוֶת בָּא לָעִיר; כְּלָבִים מְשַׂחֲקִים אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא בָּא לָעִיר (ב״ק ס:).

א׳תכט כְּלָבִים כְּשֶׁאֶחָד נוֹבֵחַ — כֻּלָּם מִתְקַבְּצִים וְנוֹבְחִים עַל חִנָּם (שמ״ר לא).

א׳תל כַּלָּה כְּמוֹת שֶׁהִיא (כת׳ טז:).

א׳תלא כַּלֵּה נְבוּאָתְךָ וָצֵא! (בר׳ י).

א׳תלב כַּלָּה שֶׁעֵינֶיהָ יָפוֹת אֵין כָּל גּוּפָהּ צָרִיךְ בְּדִיקָה (תענ׳ פד.).

א׳תלג כָּלוּ כָל הַקִּצִּין (סנה׳ צז:).

א׳תלד כְּלוּם יֵשׁ אָב שֶׁמֵּעִיד עַל בְּנוֹ? (ע״ז ג.).

א׳תלה כְּלוּם יֵשׁ אָב שֶׁשּׂוֹנֵא אֶת בְּנוֹ? (סנה׳ קה.).

א׳תלו כְּלוּם יֵשׁ סְעֻדָּה בְּלֹא טֹרַח? (שבת קנג.).

א׳תלז כְּלֵי הַאי — וְאוּלַי! (חג׳ ד:).

א׳תלח כְּלֵי הַאי — וְאֶפְשָׁר! (תענ׳ כה.).

א׳תלט כְּלִי מַחֲזִיק בְּרָכָה (סוף עוקצ׳).

א׳תמ כְּלֵי עָלְמָא כַּיְלֵי לְהוּ בְּקַבָּא זוּטָא וְהַאי... כַּיְלֵי לֵיהּ בְּקַבָּא רַבָּה? (קד׳ עט:).

א׳תמא כְּלִי שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ קֹדֶשׁ — יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ חֹל? (ב״מ פד:).

א׳תמב כַּלֵּךְ אֵצֶל שֶׁכְּמוֹתֶךָ (יבמ׳ מד.).

א׳תמג כְּלְכוֹן בְּרָקָא חֲדָא תְּפִיסוּ (שבת צט:; נדה מב.).

א׳תמד כְּלַפֵּי לְיָיא! (שבת צג.).

א׳תמה כְּמַאֲכַל בֶּן־דְּרוּסָאי (שבת כ.).

א׳תמו כְּמָאן דְּאָזֵיל לְחִנְגָּא (שם נד.).

א׳תמז כִּמְדֻמֶּה אֲנִי שֶׁאַתֶּם נְכוִים בְּפוֹשְׁרִים, עַכְשָׁו אִי אַתֶּם נְכוִים אֲפִלּוּ בְּחַמֵּי חַמִּין (בר׳ טז:).

א׳תמח כִּמְדֻמֶּה לִי שֶׁאֵין לוֹ מַה בְּקָדְקֳדוֹ (יבמ׳ ט.).

א׳תמט כִּמְדֻמִּים אַתֶּם שֶׁשְּׂרָרָה אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם — עַבְדוּת אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם (הור׳ י.).

א׳תנ כַּמָּה גְּדוֹלִים דִּבְרֵי חֲכָמִים! (שבת יב:).

א׳תנא כַּמָּה לָא חָלֵי וְלָא מַרְגִּישׁ גַּבְרָא דְּמָרֵהּ סַיְעֵהּ! (יומא כב:).

א׳תנב כַּמָּה קוּלְמוֹסִין נִשְׁתַּבְּרוּ וְכַמָּה דְּיוֹ נִשְׁפָּךְ (תנה׳ שופ׳).

א׳תנג כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ בְּיִשְׂרָאֵל (יבמ׳ טז.)

א׳תנד כְּמִזְבֵּחַ כֹּהֲנָיו (ירוש׳ סנה׳ ב).

א׳תנה כְּמַחַט בִּבְשַׂר הֶחָי (בר׳ יח:).

א׳תנו כְּמִי שֶׁכְּפָאוֹ שֵׁד (נדר׳ כ.).

א׳תנז כְּמִכְחוֹל בִּשְׁפוֹפֶרֶת (ב״מ צא.).

א׳תנח כְּמַיָּא חֲמִימֵי עַל רֵישֵׁהּ דְּקָרְחָא (כת׳ לט:).

א׳תנט כִּמְלוֹא נֶקֶב מַחַט סִדְקִית (עיר׳ נג.).

א׳תם כְּמְנַח בְּקֻפְּסָא (יומא עה:).

א׳תסא כְּמַן יַמָּא לְטִגְנָא (קיד׳ מד.).

א׳תסב כְּמַעְיָן הַמִּתְגַּבֵּר (אב׳ ב).

א׳תסג כְּמַעְיָן הַנּוֹבֵעַ (נדר׳ מא:).

א׳תסד כִּמְצוּדָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגָן (בר׳ ט:).

א׳תסה כִּמְצוּלָה שֶׁאֵין בָּהּ דָּגִים (בר׳ ט:, פס׳ קיט:).

א׳תסו כְּמְרַיָּא גָּנְבִין אֱלָהַיָּא — מַאן מוּמֵי בֵהּ אוֹ מַאן מַקְרֵב (ב״ר כו).

א׳תסז כְּמֵרִיחַ בְּאֶתְרוֹג, הוּא נֶהֱנֶה וְהָאֶתְרוֹג אֵינוֹ חָסֵר (במ״ר יג).

א׳תסח כְּמִשְׁחַל בִּינְתָא מֵחֲלָבָא (בר׳ ח).

א׳תסט כִּמְתֻקָּנִים שֶׁבָּהֶם לֹא עֲשִׂיתֶם, כִּמְקֻלְקָלִים שֶׁבָּהֶם עֲשִׂיתֶם (סנה׳ לט:).

א׳תע כִּנּוּס לָרְשָׁעִים — רַע לָהֶם וְרַע לָעוֹלָם (סנה׳ עא:).

א׳תעא כְּנֵר בִּפְנֵי הָאֲבוּקָה (פס׳ ח.).

א׳תעב כָּסָא בְּשֵׁירוּתָא בַּעְיָיא מוּלֵי. סָסָא דְקִיְסָא מִנֵּהּ וּבֵהּ (ירו׳ חג׳ עה.).

א׳תעג כְּסוּמֵא בָאֲרֻבָּה (בר׳ יב:).

א׳תעד כִּסְעֻדַּת שְׁלֹמֹה בְּשַׁעְתּוֹ (עיר׳ מא.).

א׳תעה כֶּסֶף מְטַהֵר מַמְזֵרִים (קיד׳ עא.).

א׳תעו כְּסָפִים אֵין לָהֶם שְׁמִירָה אֶלָּא בְּקַרְקַע (פס׳ לא.).

א׳תעז כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָארֵהּ (שבת י.).

א׳תעח כְּעוּר לָאִישׁ לִהְיוֹת מְהַלֵּךְ אַחֲרֵי הָאִשָּׁה (ב״ר ס).

א׳תעט כַּפָּא דַּחֲטָא נַגָּרָא, בְּגַוֵּהּ נִשְׁרוּף חַרְדְּלָא (פס׳ כח.).

א׳תפ כָּפָה... אֶת הָהָר כְּגִיגִית (שבת פח.).

א'תפא כָּפָה סִיַּח אֶת הַמְּנוֹרָה (ויק"ר כא).

א'תפב כְּפְטוּרֵי בְּפִי וַשֶּׁט (בר' ח.).

א'תפג כְּפִי כֵּן לְבִּי (מג' טז:).

א'תפד כָּפַן עַנְיָא וְלָא יָדַע (שם ז:).

א'תפה כַּפְתּוֹר וָפֶרַח! (ב"ר צא).

א'תפו כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוּלָם (עיר' נג.).

א'תפז כְּקוֹף בִּפְנֵי אָדָם (ב"ב נח.).

א'תפח כְּקוֹרַת בֵּית הַבַּד (נדר' כד:).

א'תפט כְּקָטָן שֶׁנּוֹלַד דָּמֵי (יבמ' כב.).

א'תצ כִּקְלִפַּת הַשּׁוּם (בר' נח.).

א'תצא כְּרַכָּא דְכַלָּא בֵּהּ (חול' נו:).

א'תצב כַּרְכְּשְׁתָּא וְשׁוּנְרָא עָבְדֵי הִלּוּלָא מִתַּרְבָּא דְבִישׁ גַּדָּא (סנה' קה.).

א'תצג כֶּרֶם אַיִן — סְיָג לָמָּה? (ילק"ש תורה קפז).

א'תצד כְּרַסָּא טְעֵינָא רַגְלַיָּא (ב"ר ע).

א'תצה כְּרֵסָהּ בֵּין שִׁנֶּיהָ (ר"ה כה.).

א'תצו כְּשֶׁאָדָם נַעַר אוֹמֵר דִּבְרֵי זֶמֶר, הִזְקִין אוֹמֵר דִּבְרֵי הֲבָלִים (שהש"ר א).

א'תצז כְּשֶׁאַתָּה יוֹצֵא לְמִלְחָמָה אַל תֵּצֵא בָרִאשׁוֹנָה, אֶלָּא תֵּצֵא בָאַחֲרוֹנָה, כְּדֵי שֶׁתִּכָּנֵס בָּאַחֲרוֹנָה (פס' קיג.).

א'תצח כְּשֶׁהוּא חַי קוֹלוֹ אֶחָד, וּכְשֶׁהוּא מֵת קוֹלוֹ שִׁבְעָה (קנים ג).

א'תצט כְּשֶׁהַשָּׁנִים יָפוֹת הַבְּרִיּוֹת נַעֲשִׂין אַחִים זֶה לָזֶה (ב"ר טו).

א'ך כְּשׁוּרָא בְּמָתָא בְּזוּזָא, כְּשׁוּרָא בְּדַבְרָא בְּזוּזָא (ב"ק יא.).

א'ךא כְּשֵׁם שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְבָר בְּלִי תֶבֶן, כָּךְ אִי אֶפְשָׁר לַחֲלוֹם בְּלִי דְבָרִים בְּטֵלִים (בר' נה.).

א׳דב כְּשֵׁם שֶׁאֵין פַּרְצוּפֵי בְנֵי־אָדָם דּוֹמִים, כָּךְ אֵין דַּעוֹתֵיהֶם דּוֹמוֹת (במ״ר כא).

א׳דג כְּשֵׁם שֶׁחַיָּב אָדָם לָצֵאת יְדֵי שָׁמַיִם, כָּךְ חַיָּב לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת (תנח׳ פקודי).

א׳דד כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה עַל אָדָם לוֹמַר דָּבָר הַנִּשְׁמָע, כָּךְ מִצְוָה שֶׁלֹּא לוֹמַר דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִשְׁמָע (יבמ׳ סה:).

א׳דה כְּשֵׁם שֶׁקִּבַּלְתִּי שָׂכָר עַל הַדְּרִישָׁה, כָּךְ אֲנִי מְקַבֵּל שָׂכָר עַל הַפְּרִישָׁה (פס׳ כב:).

א׳דו כָּשֵׁר שֶׁבַּטַּבָּחִים שֻׁתָּפוֹ שֶׁל עֲמָלֵק (קיד׳ פב.).

א׳דז כָּשֵׁר שֶׁבְּמִצְרִים הֲרוֹג (תנה״ק וארא).

א׳דח כְּשֶׁרָצִיתִי לֹא רָצִיתָ — עַכְשָׁו שֶׁאַתָּה רוֹצֶה אֵינִי רוֹצֶה (בר׳ ז.).

א׳דט כָּתְלֵי בֵית־הַמִּדְרָשׁ יוֹכִיחוּ (ב״מ נט.).

ל

א׳די לָא אִבְרָא לֵילְיָא אֶלָּא לְשִׁנְתָּא (עיר׳ סה.).

א׳דיא לָא אִבְרוּ סַהֲדֵי אֶלָּא לְשַׁקָּרֵי (קיד׳ סה:).

א׳דיב לָא אֲכַל הַהוּא אֱנַשׁ פִּתָּא דְחִטֵּי מִן יוֹמוֹי (ב״ר טו).

א׳דיג לֹא אָמְרוּ בְכוֹסְךָ קָטָן וְיֵינְךָ מָתוֹק וּכְרֵסִי רְחָבָה (פס׳ פו:).

א׳דיד לָא בְּכָל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא מִתְרַחֵשׁ נִסָּא (מג׳ ז:).

א׳דטו לָא בְּסָבֵי טַעְמָא וְלָא בְּדַרְדְּקֵי עֵצָה (שבת פט:).

א׳דטז לֹא דִבְּרָה תוֹרָה בְּמֵתִים (רו״ר א).

א׳דיז לֹא דוֹמֶה שׁוֹמֵעַ לְרוֹאֶה (מכיל׳ יתרו בחדש ב).

א׳דיח לָא דָק פָּרְתָּא (סוכה ה:).

א׳דיט לֹא הִבִּיט בְּצוּרַת מַטְבֵּעַ מִיָּמָיו (ירוש׳ ע״ז ג).

א׳דכ לֹא הַבַּיְשָׁן לָמֵד וְלֹא הַקַּפְּדָן מְלַמֵּד (אב׳ ב).

א׳דכא לָא הֲוָה פָּסֵק פּוּמֵהּ מִגִּרְסָא (שבת ל:).

א׳דכב לֹא הִיא וְלֹא תַּרְיָיקִי (נדר׳ מא.):

א׳דכג לֹא הָיָה וְלֹא נִבְרָא (ב״ב טו.).

א׳דכד לֹא הָיוּ דְבָרִים מֵעוֹלָם (להד״מ) (ב״מ יז.).

א׳דכה לֹא הָלַךְ עוֹרֵב אֵצֶל זַרְזִיר אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִינוֹ (בר׳ סה.).

א׳דכו לֹא הַמִּדְרָשׁ הוּא הָעִקָּר אֶלָּא הַמַּעֲשֶׂה (אב׳ א).

א׳דכז לֹא הֵם וְלֹא שְׂכָרָם (בר׳ ה:).

א׳דכח לֹא זוֹ אַף זוֹ (הור׳ ב.).

א׳דכט לֹא זָזָה יָדָהּ מִתּוֹךְ יָדִי (כת׳ כז:).

א׳דל לָא חִילֵק יָדַעְנָא וְלָא בִילֵק יָדַעְנָא (חול׳ יט.).

א׳דלא לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא עַל שֶׁהֶעֱמִידוּ דִבְרֵיהֶם עַל דִּין תּוֹרָה (ב״מ ל:).

א׳דלב לָא חָשׁ לְקִמְחֵהּ (פס׳ פד.).

א׳דלג לֹא טַעַם וְלֹא רֵיחַ (ויק״ר ל).

א׳דלד לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן הוּא קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת (ב״ק עט:, משנה).

א׳דלה לֹא יְגַדֵּל אָדָם כֶּלֶב רַע בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ (כת׳ מא:).

א׳דלו לֹא יָדַע מַאי קָאָמְרֵי רַבָּנָן (כת׳ עה.).

א׳דלז לֹא יְהֵא אָדָם נוֹתֵן כָּל מָמוֹנוֹ בְּזָוִית אֶחָת (ב״ר עו).

א׳דלח לֹא יָכְלוּ חֲבֵרָיו לַעֲמוֹד עַל סוֹף דַּעְתּוֹ (עיר׳ יג:).

א׳דלט לֹא יְסַקֵּל אָדָם מֵרְשׁוּתוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים (ב״ק נ:).

א׳דמ לֹא יַעַר... וְלֹא דֻבִּים (סוטה מז.).

א׳דמא „לֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם״! (ב״ר צא).

א׳דמב לֹא יִשְׂמַח אָדָם בֵּין הַבּוֹכִים וְלֹא יִבְכֶּה בֵּין הַשְּׂמֵחִים (ד״א רבה ז);

א׳דמג לֹא יְשַׁנֶּה אָדָם מֵאֻמָּנוּתוֹ וּמֵאֻמָּנוּת אֲבוֹתָיו (עיר׳ טז:).

א׳דמד לֹא יְשַׁנֶּה אָדָם מֵאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ (עיר׳ טז:).

א׳דמה לֹא יִשְׁפֹּךְ אָדָם מֵי בּוֹרוֹ וַאֲחֵרִים צְרִיכִין לָהֶם (יבמ׳ יא:).

א׳דמו לֹא כָּחָל וְלֹא שָׂרָק וְלֹא פִּרְכּוּס—וְיַעֲלַת חֵן (כת׳ יז:).

א׳דמז לֹא כָּל אָדָם זוֹכֶה לִשְׁנֵי שֻׁלְחָנוֹת (בר׳ ה:).

א׳דמח לֹא כָּל הָאָדָם וְלֹא כָּל הַמָּקוֹם וְלֹא כָּל הַשָּׁעוֹת שָׁוִין (יבמ׳ קכ.).

א׳דמט לֹא כָּל הָאֶצְבָּעוֹת שָׁווֹת (פס׳ קיב:).

א׳דנ לֹא כָּל הַמַּרְבֶּה בִּסְחוֹרָה מַחְכִּים (אב׳ ב).

א׳דנא לֹא כָּל הָעִתִּים שָׁווֹת (תמיד א).

א׳דנב לֹא כָּל הַקָּרוֹב קָרוֹב וְלֹא כָּל הָרָחוֹק רָחוֹק (במ״ר ג).

א׳דנג לֹא כָּל הָרוֹצֶה לִטּוֹל אֶת הַשֵּׁם יִטּוֹל (בר׳ טז:).

א׳דנד לֹא כָּל הָרוֹצֶה לַעֲשׂוֹת אֶת עַצְמוֹ יָחִיד — עוֹשֶׂה (תענ׳ י:).

א׳דנה לָא כְּמָה דְאָמְרָה אִמָּהּ, אֶלָּא כְּמָה דְּאָמְרִין מְגִירֶיהָ (מד״ש מח).

א׳דנו לֹא לְחִנָּם הָלַךְ זַרְזִיר אֵצֶל עוֹרֵב, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִינוֹ (ב״ק צ״ב).

א׳דנז לֹא לִכְבוֹדִי וְלֹא לִכְבוֹד בֵּית אַבָּא (מג׳ ג.).

א׳דנח לָא לִסְתֹּר אֱנָשׁ בֵּי כְנִשְׁתָּא עַד דִּבְנֵי בֵּי כְּנִשְׁתָּא אַחְרִיתָא (ב״ב ג:).

א׳דנט לֹא מִדֻּבְשָׁךְ וְלֹא מֵעֻקְצָךְ (במ״ר כ.)

א׳דס לֹא מִן הַשֵּׁם הוּא זֶה (יומא מב.).

א׳דסא לֹא מִנֵּהּ וְלֹא מִקְצָתָהּ (סוטה ה.).

א׳דסב לָא מִסְתַּיֵּהּ דְּלָא גָמִיר מִמְּחֵי נַמִּי מָחֵי (חול׳ קז:).

א׳דסג לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין (גיט׳ נב.).

א׳דסד לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּים (כת׳ יג:).

א׳דסה לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֲהֵבוּ אֶת מָרְדְּכַי, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁשְּׂנְאוּ אֶת הָמָן (מג׳ טז.).

א׳דסו לֹא מַפְרִינִין אֶלָּא בְּפֶה (ב״ר ס).

א׳דסז לֹא מָצָא יָדָיו וְרַגְלָיו בְּבֵית־הַמִּדְרָשׁ (יבמ׳ עז:).

א׳דסח לֹא מָצִינוּ שׁוּעָל שֶׁמֵּת בַּעֲפַר־פִּיר (כת׳ עא:).

א׳דסט לֹא מְקוֹמוֹ שֶׁל אָדָם מְכַבְּדוֹ, אֶלָּא אָדָם מְכַבֵּד אֶת מְקוֹמוֹ (תענ׳ כא:).

א׳דע לֹא נִבְרְאוּ רְעָמִים אֶלָּא לְפַשֵּׁט עַקְמוּמִית שֶׁבַּלֵּב (בר׳ נט.).

א׳דעא לֹא נִתְּנָה תוֹרָה לִדְרוֹשׁ אֶלָּא לְאוֹכְלֵי הַמָּן (מכיל׳ בשלח־ויסע ב).

א׳דעב לָא סַמְכִינָן אַנִּסָּא (פס׳ סד:).

א׳דעג לֹא נִתְּנָה תוֹרָה לְמַלְאֲכֵי־הַשָּׁרֵת (בר׳ כה:).

א׳דעד לֹא עָלֶיךָ הַמְּלָאכָה לִגְמוֹר, וְלֹא אַתָּה בֶן־חוֹרִין לְהִבָּטֵל מִמֶּנָּה (אבי׳ ב).

א׳דעה לֹא עַם הָאָרֶץ חָסִיד (שם ה).

א׳דעו לָא פָּסַק חוּכָא מִפּוּמֵהּ כּוּלֵּהּ יוֹמָא (בר׳ ט:).

א׳דעז לֹא רְאִי זֶה כִּרְאִי זֶה (בר׳ לה.).

א׳דעח „לֹא רָאִינוּ“ — אֵינוֹ רְאָיָה (כת׳ כג.).

א׳דעט לָא שָׁבֵק אֱנָשׁ הֶתֵּרָא וְעָבֵד אִסּוּרָא (תמיד כז.).

א׳דפ לָא שָׁבֵק מַר חַיֵּי לְכָל בְּרִיָּה (בר׳ סא:).

א׳דפא לָא שָׁדֵי אֱנָשׁ זוּזֵי בִּכְדִי (כת׳ לו:).

א׳דפב „לָא שְׁמִיעַ לִי“, כְּלוֹמַר: לָא סְבִירָא לִי (עיר׳ קב:).

א׳דפג לֹא תְבַיֵּשׁ וְלֹא תִתְבַּיֵּשׁ (מו״ק ט:).

א׳דפד לֹא תְהֵא אוֹסֵר לַאֲחֵרִים וּמַתִּיר לְעַצְמֶךָ (שמ״ר כה).

א׳דפה לֹא תְהֵא שְׁמִיעָה גְּדוֹלָה מֵרְאִיָּה (ר״ה כה:).

א׳דפו לָא תִירְתוּ תַּרְתֵּי גֵיהִנֹּם (יומא עב:).

א׳דפז לָא תִרְתַּח וְלָא תֶחְטֵי (בר׳ כט:).

א׳דפח לָאו בַּעַל־דְּבָרִים דִּידִי אַתְּ (ב״ק ח:).

א׳דפט לָאו בְּפֵרוּשׁ אִתְּמַר אֶלָּא מִכְּלָלָא אִתְּמַר (בר׳ ט.).

א׳דצ לָאו בַּר־הָכֵי הוּא (סוטה כו:).

א׳דצא לָאו כָּל יוֹמָא מִתְרַחֵשׁ נִסָּא (פס׳ נ:).

א׳דצב לָאו עַכְבְּרָא גַּנָּב אֶלָּא חוֹרָא גַּנָּב (גיט׳ מה.).

א׳דצג לַאֲחוֹרֵי הָרֵי־חֹשֶׁךְ (תמיד לב:).

א׳דצד לֵב אָדָם יְשַׁנֶּה פָּנָיו בֵּין לְטוֹב וּבֵין לְרָע (ב״ר ע״ג, בשם ב״ס).

א׳דצה לִבָּא וְעֵינָא תְּרֵין סַרְסוֹרִין דְּחֶטְאָה (ירוש׳ בר׳ א).

א׳דצו לִבָּא לְפוּמָא לָא גָּלֵי (שו״ט ט, קה״ר יב).

א׳דצז לִבָּם שֶׁל רִאשׁוֹנִים כְּפִתְחוֹ שֶׁל אוּלָם, וְשֶׁל אַחֲרוֹנִים כְּפִתְחוֹ שֶׁל הֵיכָל — וְאָנוּ כִּמְלֹא נֶקֶב מַחַט סִדְקִית (עיר׳ נג.).

א׳דצח לִבְעֵי אֱנַשׁ רַחֲמֵי אֲפִילוּ עַד זִבּוּלָא בַּתְרַיְתָא שְׁלָמָא (בר׳ ח.).

א׳דצט לִבְעוֹ רַחֲמֵי אֶתְכָּלַיָא עַל עָלַיָא, דְּאִלְמָלֵא עָלַיָא לָא מִתְקַיְּמִין אֶתְכָּלַיָא (חול׳ צב.).

א׳ם לְדִידָן (הֲוָה) מוּמָא וּלְדִידְהוּ לָאו מוּמָא הוּא (גיט׳ נו.).

א׳סא לָהוּט אַחֲרֵי גְרוֹנוֹ (ב״ר צד).

א׳סב לוּחוֹת וְשִׁבְרֵי לוּחוֹת מֻנָּחִים בָּאָרוֹן (בר׳ ח:; ב״ב יד:).

א׳סג לִוְיָתָן בְּחַכָּה הֹעֲלָה — מַה יַּעֲשׂוּ דְגֵי רְקָק? (מו״ק כו.).

א׳סד לוּקוֹס! לוּקוֹס! עַד מָתַי אַתָּה מְכַלֶּה מָמוֹנָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל? (סוכה נו:).

א׳סה לְחַכִּימָא בִּרְמִיזָא, לְשַׁטְיָא בְּכֻרְמִיזָא (מד׳ משלי כב).
א׳סו לְטוֹבָתִי נִשְׁבְּרָה רֶגֶל פָּרָתִי (ספרי קרח).
א׳סז לֵיכָּא כְּתָבָה דְּלָא רָמֵי בָּהּ תִּגְרָא (שבת קל.).
א׳סח לֵיכָּא מִדֵּי דְּלָא רְמִיזָא בְּאוֹרַיְתָא (ע״פ תענ׳ ט.).
—. לישן, לישנא ר׳ לְשָׁן, לִשָּׁנָא.
א׳סט לֵית בַּר נַשׁ מְתַנֵּי אוּנְקֵי דִּידֵהּ אֶלָּא בִּשְׁעַת רָוְחֵהּ (שיהש״ר א.)
א׳ס׳ לֵית דַּיָּן בַּר אֱנָשׁ (שבת קיב:).
א׳סיא לֵית דִּין וְלֵית דַּיָּן? (ויק״ר כח).
א׳סיב לֵית דִּין צָרִיךְ בְּשֵׁשׁ (בר׳ מ).
א׳סיג לֵית דְּעַנְיָא מִכַּלְבָּא וְלֵית דְּעַתִּיר מֵחֲזִירָא (שבת קנה:).
א׳סיד לֵית הֵימָנוּתָא בְּעַבְדֵי (ב״מ פו.).
א׳סטו לֵית נַגָּר וְלָא בַּר נַגָּר דִּיפָרְקִנֵּהּ (ע״ז נ:).
א׳סטז לֵית עַתִּיר מֵחֲזִירָא ר׳ לית דעניא.
א׳סיז לֵית סַפָּר דִּמְסַפֵּר לְגַרְמֵהּ (ויק״ר יד).
א׳סיח לֵית צִבּוּר כֻּלֵּהּ מֵעֲתַר, לֵית צִבּוּר כֻּלֵּהּ מֵעֲנִי (ירוש׳ גיט׳ ג).
א׳סיט לֵית תּוֹרְתָא עֲנִישָׁא עַד דִּבְרַתָּא בְּעִיטָא (ב״ר פ).
א׳סכ לֵךְ זְכֵה בְּמִקְחֶךָ (כת׳ י:).
א׳סכא לֵךְ לֵךְ — אָמְרִינַן לְנְזִירָא, סְחוֹר סְחוֹר לְכַרְמָא לָא תִּקְרַב (שבת יג:).
א׳סכב לְכִי תֵיכוּל עֲלָהּ כּוֹרָא דְמִלְחָא (שם ד.).
א׳סכג לִכְשֶׁיִּבָּנֶה בֵּית־הַמִּקְדָּשׁ אָבִיא חַטָּאת שְׁמֵנָה (שבת יב:).
א׳סכד לַכֹּל יֵשׁ תְּמוּרָה חוּץ מֵאֵשֶׁת נְעוּרִים (סנה׳ כב.).
א׳סכה לַמֵּד לְשׁוֹנְךָ לוֹמַר: אֵינִי יוֹדֵעַ, שֶׁמָּא תִּתְבַּדֶּה וְתֵאָחֵז (בר׳ ד.).
א׳סכו לְמֵד סָתוּם מִן הַמְפֹרָשׁ (יומא נט.).

א׳סכז לָמָּה לִי קְרָא, סְבָרָא הִיא! (כת׳ כב.).

א׳סכח לָמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה (קיד מ.).

א׳סכט לְמֵיחָשׁ מִבָּעֵי (פס׳ קי.).

א׳סל לְמָקוֹם שֶׁלִּבִּי (נ״א: שֶׁאֲנִי) אוֹהֵב שָׁם רַגְלַי מוֹלִיכוֹת אוֹתִי (מכיל׳ יתרו בחדש יא; סכה נג.).

א׳סלא לְמָתָא יַרְקָא — יַרְקָא שְׁקוּל (מנח׳ פה.).

א׳סלב לִסְמָאָה בְּלִסְטְיוּתָא יָדַע (ב״מ פד.).

א׳סלג לְעוֹלָם אַל יוֹצִיא אָדָם אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל (בר׳ מט:).

א׳סלד לְעוֹלָם אַל יִפְתַּח אָדָם פִּיו לְשָׂטָן (בר׳ יט.).

א׳סלה לְעוֹלָם אַל יְשַׁנֶּה אָדָם מִן הַמִּנְהָג (ב״מ פו:).

א׳סלו לְעוֹלָם יְהֵא אָדָם רַךְ כַּקָּנֶה וְאַל יְהֵא קָשֶׁה כָּאֶרֶז (תענ׳ כ.).

א׳סלז לְעוֹלָם יְהֵא כַּסְפּוֹ שֶׁל אָדָם מְצוּי בְּיָדוֹ (ב״מ מב.).

א׳סלח לְעוֹלָם יְשַׁנֶּה אָדָם לְתַלְמִידוֹ דֶּרֶךְ קְצָרָה (חול׳ סג:).

א׳סלט לְעוֹלָם תְּהֵא דַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם מְעֹרֶבֶת עִם הַבְּרִיּוֹת (כת׳ יז.).

א׳סמ לְעוֹלָם תְּהֵא שְׂמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת (סוטה מז.).

א׳סמא לְפוּם גַּמְלָא שִׁחֲנָא (כת׳ סז).

א׳סמב לְפוּם גִּנְתָּא גַּנָּנָא (ב״ר פ).

א׳סמג לְפוּם זוּזֵי רְקוֹד לִי (שו״ט טז).

א׳סמד לְפוּם חוּרְפָּא שַׁבְשְׁתָּא (ב״מ צו:).

א׳סמה לְפוּם חֵילָךְ אֱכוֹל (ב״ר כ).

א׳סמו לְפוּם צַעֲרָא אַגְרָא (אב׳ ה).

א׳סמז לְפוּם תּוֹרָא טַבָּחָא (פסיק״ר סוף פ׳ החדש).

א׳סמח לְפוּם תּוֹרָא סַכִּינָא (לק״ט בר׳).

א׳סמט לְפִי גְּדֻלָּתוֹ... מַפַּלְתּוֹ (ב״ר יט).

א׳סנ לְפִי שֶׁבָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל טָעוּת (ספרי מטות).

א׳סנא לָצֹר עַל פִּי צְלֹחִית (שבת).

א׳סנב לְקַבֵּל תּוֹרָא טַבָּחָא (ב״ר ב).

א׳סנג לָקַח מִקָּח רָע לְעַצְמוֹ (סוטה י:).

א׳סנד לַקִּיש לְסָטִים כַּבִּיר לִצְלוּבִים (קה״ר ז).

א׳סנה לָשׁוֹן נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן (ב״ר לא).

א׳סנו לְשׁוֹן תּוֹרָה לְעַצְמָהּ, לְשׁוֹן חֲכָמִים לְעַצְמָם (חול׳ קלז:).

א׳סנז לִשָּׁן תְּלִיתָאי קָטֵל תְּלִיתָאֵי (ערכ׳ טו:).

א׳סנח לִשָּׁנָא מַעַלְיָא נָקַט (פס׳ ג.).

א׳סנט לְשֶׁעָבַר הָיוּ הַפְּרָדוֹת מוֹשְׁכוֹת אֶת הַמֶּרְכָּבוֹת, וְעַכְשָׁו הַמֶּרְכָּבוֹת מוֹשְׁכוֹת אֶת הַפְּרָדוֹת (מכל׳ בשלח).

א׳סס לִשְׁתַּמֵּשׁ אֱנָשׁ יוֹמָא חֲדָא בְּכָסָא דְמוֹקְרָא וְלִמְחַר לִתְבַּר (בר׳ כח.).

א׳סנא לִתְפִלָּה, לְדוֹרוֹן וּלְמִלְחָמָה (קה״ר ט).

א׳ססב לְתִקּוּנֵי שְׁדַרְתִּיךְ וְלָא לְעַוּוּתֵי (קיד׳ מב:).

מ

א׳ססג מֵאִגָּרָא רָמָא לְבֵירָא עֲמִיקְתָּא (חג׳ ה:).

א׳ססד מְאָה זוּזֵי בְּעִסְקָא — כָּל יוֹמָא בִּשְׂרָא וְחַמְרָא; מְאָה זוּזֵי בְּאַרְעָא — מִלְחָא וַחֲרוּרָה (יבמ׳ סג.).

א׳ססה מֵאָה מִיתוֹת וְלֹא קִנְאָה אַחַת (דב״ר ט).

א׳ססו מְאָה קָרֵי בְּמָתָא בְּזוּזָא — תּוּתֵי כְּנָפֵךְ יֶהֱווּ (פס׳ קיג.).

א׳ססז מַאי דַּהֲוָה הֲוָה (יומא ה:).

א׳ססח מַאי חָזֵית דִּדְמָא דִידָךְ סוּמָק טְפֵי, דִּלְמָא דְּמָא דְּהַהוּא גַּבְרָא סוּמָק טְפֵי! (פס׳ כה:).

א׳ססט מַאי קָא מַשְׁמַע לָן? (בר׳ ז.).

א׳סע מֵאַיִן הָרַגְלַיִם? (ב״ר ב).

א׳סעא מַאֲמִינִים בְּנֵי מַאֲמִינִים (שבת צז.).

א׳סעב מַאֲמָרוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַעֲשֶׂה (ב״ר מד).

א׳סעג מֵ״ם וְסָמֶ״ךְ שֶׁבַּלּוּחוֹת בְּנֵס הָיוּ עוֹמְדִין (שבת קד.).

א׳סעד מָאן דְּאִית לֵהּ דִּינָא לִיקְרַב לְגַבֵּי דַּיָּנָא (סנה׳ ג:).

א׳סעה מָאן דְּאָכֵל קִדְרָא יָדַע טַעֲמָא דְּתַבְשִׁילָא (תנח׳ ואתחנן).

א׳סעו מָאן דְּכַר שְׁמֵהּ? (שבת נז.).

א׳סעז מָאן דִּלְבִישׁ מַדָּא יִלְבַּשׁ מַדָּא (שם כח.).

א׳סעח מָאן דְּסָיֵר נִכְסֵיהּ כָּל יוֹמָא מַשְׁכַּח אִסְתֵּרָא (חול׳ קה.).

א׳סעט מָאן חוֹלִין רַבָּנָן (נדר׳ מט.).

א׳ספ מָאן יָהֵב לִי נִגְרֵי דְּפַרְזְלָא וּנְשַׁמְעִינָךְ (בר׳ מא:).

א׳ספא מָאן מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת רַבָּנָן (נד׳ כ:)

א׳ספב מְבְטְחַנִי בּוֹ שֶׁיְּהֵא מוֹרֵה הוֹרָאָה בְּיִשְׂרָאֵל (פס׳ ג:).

א׳ספג מֵבִין דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר (חג׳ יד.).

א׳ספד מִבֵּין רִיסֵי עֵינֶיךָ נִכָּר (קיד׳ לא.).

א׳ספה מִבֵּינְתָא דְרֵאשִׁי וְעַד טוּפְרָא דְּכַרְעִי (שבת קמ.).

א׳ספו מִבַּיִת לְבַיִת חָלוּק, מֵאֲתַר לַאֲתַר נֶפֶשׁ (ב״ר לט).

א׳ספז מַבְרִיחַ אֲרִי מִנִּכְסֵי חֲבֵרוֹ (ב״ק נח.).

א׳ספח מִבִּרְכוֹתָיו שֶׁל אָדָם נִכָּר אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא אִם לָאו (בר׳ נ.).

א׳ספט מִבִּישׁוּתִין אָמְרֵי קַמֵּיהּוּ, מִטִּיבוּתִין לָא אָמְרֵי קַמֵּיהּוּ (מנ׳ נב.).

א׳סצ מִגְדָּל הַפּוֹרֵחַ בָּאֲוִיר (סנה׳ קו.).

א׳סצא מִנּוֹ דַהֲשִׁיד אַמָּמוֹנָא חֲשִׁיד אַשְׁבוּעֲתָא (ב״מ ה:).
א׳סצב מַגִּיד בַּעֲלָטָה (עיר׳ נג:).
א׳סצג מְגַלְגְּלִין זְכוּת עַל יְדֵי זַכַּאי וְחוֹבָה עַל יְדֵי חַיָּב (שבת לב.).
א׳סצד מְגַלֶּה טֶפַח וּמְכַסֶּה טְפָחַיִם (בר׳ כג.).
א׳סצה מְגַלֶּה פָּנִים בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא כַהֲלָכָה (אב׳ ג).
א׳סצו מִגְּלִימָא דְּעַל כַּתְפֵּהּ (ב״ק יא:).
א׳סצז מִגַּמְלָא אוּנָא (שבוע׳ יא:).
א׳סצח מִגְמַר בַּעֲתִיקְתָּא קַשְׁיָא מֵחַדְתָּא (יומא כט.).
א׳סצט מְגַנִּים אֶת הַחַמָּה בְיָפְיָם (סנה׳ צד.).
א׳ן מִדְּהָא לֵיתָא הָא נַמִּי לֵיתָא (ע״ז יז:).
א׳נא מִדּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה (סנה׳ צ.).
א׳נב מִדַּחֲצִיף כְּלֵי הַאי שְׁמַע מִנָּהּ רַשִּׁיעָא הוּא (ב״מ פג:).
א׳נג מְדַקְדֵּק עִם סְבִיבָיו כְּחוּט־הַשַּׂעֲרָה (יבמ׳ קכא).
א׳נד מָה אֲנִי בְחִנָּם אַף אַתָּה בְחִנָּם (נדר׳ לז.).
א׳נה מָה אַנִּיחַ לְעֵת זִקְנָה? (כת׳ סב.).
— מה אתה תופס וכו׳ ר׳ אַתָּה תוֹפֵס.
א׳נו מַה בִּלְבָבְךָ עַל חֲבֵרְךָ? — מַה שֶּׁבְּלִבּוֹ עָלֶיךָ (תנה״ק שלח).
א׳נז מַה דִּבְלִבָּךְ עַל רַחֲמָךְ, מַה דִּבְלִבֵּיהּ עֲלָךְ (ספרי דברים).
א׳נח מַה דְּשִׁקְרָא מַכְנִיס פָּחֲתָא נַסְבָא (שו״ט ז).
א׳נט מָה הוֹעִילוּ חֲכָמִים בְּתַקָּנָתָם? (ב״מ יז:).
א׳ני מַה הִנַּחְתָּ לִכְשֵׁרִים (בר׳ טז:).
א׳ניא מַה טִּיבוֹ שֶׁל עָבָר זֶה (כת׳ יג.).
א׳ניב מַה יּוֹם מִיּוֹמַיִם? (סנה׳ סה:).
א׳ניג מַה יַּלְדַת חִפּוּשִׁיתָא? — קְרוּצֵי בִישֵׁי מִנָּהּ (שהש״ר א).

א׳וְיד מַה יַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַבֵּן שֶׁלֹּא יֶחֱטָא? (בר׳ לב.).
א׳וְטו מַה לִּי הָכָא וּמַה לִּי הָתָם (ב״מ לו:).
א׳וְטז מַה לִּי לְשַׁקֵּר? (כת׳ כז:).
א׳וְיז מַה לִּי קַטְלָה כֻּלָּה, מַה לִּי קַטְלָה פַּלְגָא? (ב״מ צה.).
א׳וְיח מַה לְּכֹהֵן בְּבֵית־הַקְּבָרוֹת? (ע״פ שמ״ר ה).
א׳וְיט מַה לָּנוּ וְלַצָּרָה הַזֹּאת? (סנה׳ לז:).
א׳וְכ מָה עִנְיַן שְׁמִטָּה אֵצֶל הַר־סִינַי? (ספרא בהר).
א׳וְכא מֶה רָאָה קֹרַח לִשְׁטוּת זֹה (במ״ר יט).
א׳וְכב מַה שֶּׁאֵין הַפֶּה יָכוֹל לְדַבֵּר וְאֵין הָאֹזֶן יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ (ר״ה כז).
א׳וְכג מַה שֶּׁזֶּה נוֹעֵל זֶה פּוֹתֵחַ (תנח׳ חוקת).
א׳וְכד מַה שֶּׁעָשְׂתָה חָכְמָה עֲטָרָה לְרֹאשָׁהּ עָשְׂתָה עֲנָוָה עָקֵב לְסוּלְיָתָהּ (ירוש׳ שבת א).

א׳וְכה מַה שֶּׁקָּנָה עֶבֶד — קָנָה רַבּוֹ (פס׳ פח:).
א׳וְכו מְהוּלְתָּךְ חָרְשָׁה — אַקִּישׁ עֲלָהּ (ב״ר פא).
א׳וְכז מְהַדְּרִין מִן הַמְהַדְּרִין (שבת כא.).
א׳וְכח מִהְיוֹת טוֹב אַל תִּקָּרֵא רָע (בר׳ ל.).
א׳וְכט מֵהֵיכַן יָרֵק זֶה חַי? (ב״מ קיח:).
א׳וְל מָהִיר לִשְׁמוֹעַ וּמָהִיר לְאַבֵּד — יָצָא שְׂכָרוֹ בְּהֶפְסֵדוֹ (אב׳ ה).
— מובטחני ר׳ מֻבְטְחַנִי.
א׳וְלא מוֹבִילְנָא מָאנֵהּ אַבַּתְרֵהּ לְבֵי מַסּוּתָא (עיר׳ כז:).
א׳וְלב מְחַלֶּפֶת הַשִּׁטָּה (בר׳ יז:).
א׳וְלג מוּטָב שֶׁיִּהְיוּ שׁוֹגְגִין וְאַל יִהְיוּ מְזִידִין (ביצה ל.).
א׳וְלד מוּטָב שֶׁתִּתְבַּיֵּשׁ מֵעַצְמְךָ וְאַל תִּתְבַּיֵּשׁ מֵאֲחֵרִים (דא״ז ב׳).
א׳וְלה מוֹכֵר בְּעַיִן יָפָה מוֹכֵר (ב״ב לז.).

א׳זלו מוֹלִיכִין טִינָא אֵצֶל טִינָא וְסָרִית אֵצֶל סָרִיּוֹת (ירוש׳ קיד׳ ג).
א׳זלז מוֹלֵךְ בְּכַפָּה (מג׳ יא:).
א׳זלח מוּם שֶׁבְּךָ אַל תֹּאמַר לַחֲבֵרְךָ (ב״מ נט:).
א׳זלט מוֹסִיפִין מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ (ר״ה ט.; מכיל׳ יתרו).
א׳זמ מוֹפֵת הַדּוֹר (חול׳ קג.).
א׳זמא מוּעָט מַחֲזִיק אֶת הַמְרֻבֶּה (ב״ר ה).
א׳זמב מוֹצִיא סֶלַע בִּשְׁבִיל לִטּוֹל שְׁנַיִם (ספרי דברים).
— מוקצה ר׳ מֻקְצֶה.
א׳זמג מוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ (בר׳ לא:).
א׳זמד מֻשְׁבָּע וְעוֹמֵד מֵהַר סִינַי הוּא (שבוע׳ כא:).
— מושלם ר׳ מֻשְׁלָם.
א׳זמה מַזֶּה בֶּן מַזֶּה יַזֶּה (בר׳ כח.).
א׳זמו מַזָּל מַחְכִּים, מַזָּל מַעֲשִׁיר (שבת קנו.).
א׳זמז מַזָּלָא דְּבֵי תְרֵי עָדִיף (ב״מ קה.).
א׳זמח מְזַמְּנִין לָךְ לְמֵיכַל דַּיְסָא — עַד פַּרְסָא, לְמֵיכַל בִּשְׂרָא דְּתוֹרָא — עַד תְּלָתָא פַּרְסִין (נד׳ מט:).
א׳זמט מְחוּ אֱלָהַיָּא וְיִבְעֲתוּן כָּמְרַיָּא (שמ״ר ט).
א׳זנ מֶחֱזֵי כְּיוּהֲרָא (בר׳ יז:).
א׳זנא מַחֲשָׁבָה טוֹבָה הַמָּקוֹם מְצָרְפָהּ לְמַעֲשֶׂה (ירוש׳ פאה א).
א׳זנב מְטַהֵר אֶת הַשֶּׁרֶץ בְּקַ״ן טְעָמִים (עיר׳ יג:).
א׳זנג מְטוּב אֲדוֹנִי לֹא טוֹב לִי וּמֵרָעָתוֹ רַע לִי (איכ״ר פת׳).
א׳זנד מְטַיֵּל וְאָזֵיל דִּקְלָא בִּישָׁא גַּבֵּי קְנֵי דְשִׁרְכֵי (ב״ק צב:).
א׳זנה מְטַיֵּל עִמּוֹ אֲרֻכּוֹת וּקְצָרוֹת (ירוש׳ בר׳ ב).
א׳זנו מִטִּפָּה לְטִפָּה נִתְמַלֵּא הַהִין (במ״ר יז).

א׳ןנז מִטְרָא בְּמַעְרָבָא סַהֲדָא רַבָּה פְּרָת (שבת סה:).

א׳ןנח מִי אִיכָּא מִידֵי דְּלָא רְמִיזִי בְּאוֹרָיְתָא (תענ׳ ט).

א׳ןנט מִי חֲשִׁיד קוּדְשָׁא־בְּרִיךְ הוּא דְּעָבֵד דִּינָא בְּלָא דִּינָא (בר׳ ה:).

א׳ןס מִי יְגַלֶּה עָפָר מֵעֵינֶיךָ? (סוטה כז:).

א׳ןסא מִי לָנוּ גָּדוֹל מִ[פְּלוֹנִי]? (סוטה ט:).

א׳ןסב מִי מֵטִיל כְּסוּתוֹ בֵּין לָבִיא וּלְבִיאָה בְּשָׁעָה שֶׁנִּזְקָקִין זֶה לָזֶה? (סנה׳ קכ״א:).

א׳ןסג מִי רָאָה כֹּהֵן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת? (שמו״ר ה).

א׳ןסד מִי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְהַכּוֹת הַחֲמוֹר מַכֶּה הָאֻכָּף (תנח׳ פקודי).

א׳ןסה מִי שֶׁאָכַל אֶת הַתַּבְשִׁיל הוּא יוֹדֵעַ טַעְמוֹ (דב״ר ב).

א׳ןסו מִי שֶׁאָכַל שׁוּם וְרֵיחוֹ נוֹדֵף — יַחֲזוֹר וְיֹאכַל שׁוּם אַחֵר וִיהֵא רֵיחוֹ נוֹדֵף? (בר׳ נא.).

א׳ןסז מִי שֶׁאָכַל שׁוּם — יֵצֵא (סנה׳ יא.).

א׳ןסח מִי שֶׁאָמַר לְשֶׁמֶן וְיִדְלַק — יֹאמַר לְחֹמֶץ וְיִדְלַק! (תענ׳ כה.).

א׳ןסט מִי שֶׁבָּרָא יוֹם בָּרָא פַּרְנָסָתוֹ (מכל׳ בשלח ויסע, ב).

א׳ןע מִי שֶׁהוּא מַכְנִיס עַצְמוֹ לְזִירָה — אוֹ נָצוּחַ אוֹ נוֹצֵחַ (שמו״ר כז).

א׳ןעא מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שַׁבָּת יֹאכַל בְּשַׁבָּת (ע״ז ג.).

א׳ןעב מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָנֶה רוֹצֶה מָאתַיִם (ע״פ קה״ר א).

א׳ןעג מִי שֶׁמַּעֲמִיד פָּנָיו בְּגַל — הַגַּל שׁוֹטְפוֹ (ב״ר מד).

א׳ןעד מִי שֶׁשָּׁנָה זוֹ לֹא שָׁנָה זוֹ (שבת צב:).

א׳ןעה מִידֵי בְקַשִׁישׁוּתָא תַּלְיָא מִלְּתָא — בְּטַעְמָא תַּלְיָא מִלְּתָא (ב״ב קמב:).

— מילתא ר׳ מִלְּתָא.

א׳ןעו מִילְּתָא אַלְבִּישַׁיְהוּ יַקִּירָא (שבת י:).

א׳ןעז מַיִם שֶׁאֵין לָהֶם סוֹף (יבמ׳ קכא.).

א׳ןעח מִיָּמַי לֹא אָמַרְתִּי דָּבָר וְחָזַרְתִּי לַאֲחוֹרַי (שבת קיח:).

א׳ןעט מֵימֵיהֶם אָנוּ שׁוֹתִים וּשְׁמוֹתָם אֵין אָנוּ מַזְכִּירִים (הור׳ יד.).

א׳ןפ מִית בְּרֵיהּ דְּרַחֲמָךְ טְעוּן, מִית רַחֲמָךְ פְּרוּק (ב״ר צו).

א׳ןפא מַכּוֹת — וְתַמּוּת! (ב״ר עד).

א׳ןפב מִכְּלָל לָאו אַתָּה שׁוֹמֵעַ הֵן (נדר׳ יא.).

א׳ןפג מַכְתְּבָא גְּלָלָא בָּזַע וְרַגְּלָא בְּחַבְרֵהּ יָדַע (ע״ז כב.).

א׳ןפד מִכָּתְלֵי בֵיתְךָ נִכָּר שֶׁפֶּחָמִי אָתָּה (בר׳ כח.).

א׳ןפה מִלָּא דְּלָא מֵחַוְּרָא מְסַמְּכִין לָהּ מִן אַתְרִין סַגִּין (ירוש׳ בר׳ ב).

א׳ןפו מָלֵא וְגָדוּשׁ (תמיד ה).

א׳ןפז מָלֵא עֵינַיִם כְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת (ע״ז כ:).

א׳ןפח מַלְאַךְ הַמָּוֶת — מַה לּוֹ הָכָא, מַה לּוֹ הָתָם? (ב״מ לו:).

א׳ןפט מַלְאָךְ רָע עוֹנֶה אָמֵן בְּעַל-כָּרְחוֹ (שבת קיט).

א׳ןצ מִלָּה בְּסֶלַע, מַשְׁתּוּקָא בִּתְרֵין (מג׳ יח.).

א׳ןצא מֶלַח מָמוֹן — חֶסֶד (כת׳ סו:).

א׳ןצב מֶלַח מָמוֹן — חָסֵר (שם).

א׳ןצג מִלְחָא כִּי סַרְיָא בְּמַאי מָלְחֵי לַהּ? (בכור׳ ח:).

א׳ןצד מְלַחֵךְ פִּנְכֵּי (פס׳ מט.).

א׳ןצה מְלֵי כְרֵסֵהּ זְנֵי בִישֵׁי (בר׳ לב.).

א׳ןצו מֶלֶךְ פּוֹרֵץ לַעֲשׂוֹת לוֹ דֶרֶךְ וְאֵין מְמַחִין בְּיָדוֹ (סנה׳ כ, במשנה).

א׳ןצז מַלְכוּתָא בְּלָא תָּאגָא (סנה׳ צט:).

א׳ןצח מַלְכוּתָא דְאַרְעָא כְּעֵין מַלְכוּתָא דִּרְקִיעָא (שם נח.).

א׳ןצט מִלְּתָא אַגַּב אוֹרְחָא קָא מַשְׁמַע לָן (בר׳ ב:).

א׳ק מִלְּתָא נְּנָאָה דְּאִית בָּךְ קַדֵּם אַמְרָהּ (ב״ק צב:).

א׳תא מִלְּתָא דְשַׁוְיָא לְתַרְוַיְהוּ (ב״ק ס:).
א׳תב מִמָּארֵי רַשְׁוָתָךְ פָּארֵי אִפְרַע (שם מו:).
א׳תג מִמְּהַדּוּרֵי מִלֵּי וּמִסְמַרְטוּטֵי כַּלְמֵי (בר׳ נא:).
א׳תד מָמוֹן שֶׁאֵין לוֹ תּוֹבְעִים (ב״ק לט.).
א׳תה מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עָלָיו כְּנַפְשׁוֹ (ירוש׳ סנה׳ ח).
א׳תו מָמוֹנוֹ שֶׁל אָדָם מַעֲמִידוֹ עַל רַגְלָיו (פס׳ קיט.).
א׳תז מַמְזֵר תַּלְמִיד־חָכָם קוֹדֵם לְכֹהֵן גָּדוֹל עַם הָאָרֶץ (הור׳ יג:).
א׳תח מִן דַּיֵּירוּת וְלָא מִן דְּבָזִין לֵהּ (שהש״ר ז׳).
א׳תט מִן דִּילֵיהּ דָּא לֵיהּ (שבת פ:).
א׳תי מִן דְּסַנּוּ דַּיָּנֵי שִׁקְרֵי סַגּוּן סָהֲדֵי שִׁקְרֵי (אס״ר א).
א׳תיא מִן סַנְיָא נָפַק וַרְדָּא (שהש״ר א; ילק״ש קלד).
א׳תיב מִן שִׁטַּיָּא לֵית הַנְיָא, אֶלָּא מִן קְצַיָּא (שמ״ר ל).
א׳תיג מִן תְּחוֹת רֵישָׁךְ דִּידָךְ הוּא (ב״ר סט).
א׳תיד מְנָאֶפֶת בְּתַפּוּחִים וּמְחַלֶּקֶת לְחוֹלִים (שמ״ר לא; תנח׳ ראה).
א׳תטו מִנְהַג אֲבוֹתֵיהֶם בִּידֵיהֶם (שבת לה:).
א׳תטז מִנֵּי וּמִנֵּהּ תִּסְתַּיֵּם שְׁמַעְתְּתָא (פס׳ פח.).
א׳תיז מָנֶה בֶּן מָנֶה (תענ׳ כא:).
א׳תיח מָנֶה בֶּן פְּרָס (שם).
א׳תיט מִנֵּהּ וּבֵהּ אַבָּא לֵיזוּל בֵּהּ נַרְגָּא (סנה׳ לט:).
א׳תכ מִנְהָג מְבַטֵּל הֲלָכָה (ירוש׳ ב״מ ז).
א׳תכא מַנִּיחַ הַמַּרְגָּלִית וְנוֹטֵל הַשִּׁיחוֹר (שמ״ר מב).
א׳תכב מַנִּיחִין חַיֵּי עוֹלָם וְעוֹסְקִין בְּחַיֵּי שָׁעָה? (שבת י:).
א׳תכג מִנְעוּ בְנֵיכֶם מִן הַהִגָּיוֹן (בר׳ כח:).
א׳תכד מִסְאנָא דְּרַב מִכַּרְעָאי לָא בָּעֵינָא (קיד׳ מט.).

א'תכה מִסְּגָנֵי וְשַׁלִּיטֵי הֲוַאי אַיְזַן לְגַבְרֵי נַגָּרֵי (סנה' קו).

א'תכו מֵסִיחַ לְפִי תֻמּוֹ (יבמ' קכא.).

א'תכז מְקָרְבִין לְקָטָן וְאֵין מְקָרְבִין לְגָדוֹל (פס' פו:).

א'תכח מַעֵט בְּרִיצָה שֶׁלֹּא תַרְבֶּה בַחֲזָרָה (קה"ר יא).

א'תכט מְעַיְּלִין פִּילָא בְּקוּפָא דְמַחֲטָא (ב"מ לח:).

א'תל מַעֲלִין בְּקֹדֶשׁ וְאֵין מוֹרִידִין (בר' כח.).

א'תלא מַעֲנִיקִים חַמָּה בְקוֹמָתָם (יומא י.).

א'תלב מֵעֲקִימַת שְׂפָתֶיךָ אַתָּה נִכָּר שֶׁתַּלְמִיד חָכָם אָתָּה (מעילה יז:).

א'תלג מֵעִקָּרָא דְּדִינָא פִּרְכָא (מנח' ו.).

א'תלד מֵעִקָּרָא מַאי סְבַר וְלִבְסוֹף מַאי סְבַר (כת' נב:).

א'תלה מַעֲשֶׂה לִסְתּוֹר (בר' טז).

א'תלו מַעֲשֶׂה רָב (שבת כא.).

א'תלז מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה כָּךְ הָיָה (עיר' סה.).

א'תלח מַעֲשֵׂי יָדַי טוֹבְעִים בַּיָּם וְאַתֶּם אוֹמְרִים שִׁירָה! (סנה' לט:).

א'תלט מַעֲשֵׂיהֶם כְּמַעֲשֵׂה זִמְרִי וּמְבַקְּשִׁים שָׂכָר כְּפִינְחָס (סוטה כב:).

א'תמ מַעֲשֶׂיךָ יְקָרְבוּךָ וּמַעֲשֶׂיךָ יְרַחֲקוּךָ (עד' ה).

א'תמא מַעֲשִׂים בְּכָל יוֹם (סוכה מד.).

א'תמב מִפַּלְגָא וּלְעֵילָא דְּאוֹהֶרְמִיז וּמִפַּלְגָא וּלְתַתָּא דְאַהוּרְמָן (סנה' לט.).

א'תמג מִפְּנֵי מָה אַתֶּם מַכְנִיסִים רֹאשִׁי בֵּין שְׁנֵי הָרִים גְּדוֹלִים? (יבמ' טו.)

א'תמד מִפְּנֵי שׁוֹטֶה אֶחָד נְאַבֵּד אֶת כָּל הַפִּקְחִין? (תום' שבת יב).

א'תמה מִפְּסֹלֶת הַלּוּחוֹת הֶעֱשִׁיר משֶׁה (ירוש' שקל' ה).

א'תמו מְפַרְסְמִין אֶת הַחֲנֵפִים מִפְּנֵי חִלּוּל הַשֵּׁם (יומא פו:).

א'תמז „מָצָא" אוֹ „מוֹצֵא"? (בר' ח.).

א׳תמח מָצָא בַּעַל חוֹב מָקוֹם לִגְבּוֹת שְׁטַר חוֹבוֹ (ב״ר פה).

א׳תמט מָצָא מִין אֶת מִינוֹ וְנֵעוֹר (עיר׳ ט.).

א׳תנ מִצְוָה בּוֹ יוֹתֵר מִבִּשְׁלוּחוֹ (קיד׳ מא.).

א׳תנא מִצְוָה גוֹרֶרֶת מִצְוָה וַעֲבֵרָה גוֹרֶרֶת עֲבֵרָה (אב׳ ד);

א׳תנב מִצְוָה הַבָּאָה בַּעֲבֵרָה (בר׳ מז:).

א׳תנג מִצְוָה לְקַיֵּם דִּבְרֵי הַמֵּת (תענ׳ כא.).

א׳תנד מִצְוָה שֶׁבָּאָה לְיָדְךָ אַל תַּחְמִיצֶנָּה (מכל׳ בא).

א׳תנה מִצְוָה שֶׁהֶחֱזִיקוּ בָהּ כּוּתִים מְדַקְדְּקִין בָּהּ יוֹתֵר מִיִּשְׂרָאֵל (חול׳ ד.).

א׳תנו מִצְווֹת אֵינָן צְרִיכוֹת כַּוָּנָה (פס׳ קיד:).

א׳תנז מִצְווֹת בְּטֵלוֹת לֶעָתִיד לָבֹא (נדה סא:).

א׳תנח מִצְווֹת לֹא לֵיהָנוֹת נִתְּנוּ (עיר׳ לא.).

א׳תנט מִצְווֹת עֲשֵׂה שֶׁהַזְּמָן גְּרָמָא (שם כז.).

א׳תס מִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ (שבת לז:).

א׳תסא מַקְדִּיחַ תַּבְשִׁילוֹ בָּרַבִּים (בר׳ יז.).

א׳תסב מָקוֹם גּוֹרֵם (סוטה מא.).

א׳תסג מָקוֹם הִנִּיחוּ לוֹ אֲבוֹתָיו לְהִתְגַּדֵּר בּוֹ (חול׳ ז.).

א׳תסד מָקוֹם יֵשׁ בְּרֹאשׁ לְהַנִּיחַ שְׁתֵּי תְפִלִּין (עיר׳ צח:).

א׳תסה מָקוֹם מְזֻמָּן לְפֻרְעָנוּת (סנה׳ קב.).

א׳תסו מְקַצֶּה מֵחֲמַת מִאוּס (שבת מד.).

א׳תסז מִקְצַת הַיּוֹם כְּכֻלּוֹ (מו״ק טז:).

א׳תסח מִקְצַת שִׁבְחוֹ שֶׁל אָדָם אוֹמְרִין בְּפָנָיו וְכֻלּוֹ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו (עיר׳ יח:).

א׳תסט מִקְרָא זֶה נוֹקֵב וְיוֹרֵד עַד תְּהוֹם (סנה׳ צז:).

א׳תע מְקַּרְנֵי רְאֵמִים עַד בֵּיצֵי כִנִּים (ע״ז ג:).

א׳תעא מְקַשְׁקֵשׁ לְפָנָיו כְּזוּג (ע״פ סוטה ט.).

א׳תעב מָר אֲמַר חֲדָא וּמַר אֲמַר חֲדָא וְלָא פְּלִיגֵי (ב״מ יא.).

א׳תעג מַרְבֶּה בָשָׂר — מַרְבֶּה רִמָּה (אב׳ ב).

א׳תעד מַרְבֶּה נְכָסִים — מַרְבֶּה דְאָגָה (שם).

א׳תעה מַרְגָּלִית טוֹבָה הָיְתָה בְּיָדִי וְאַתָּה מְבַקֵּשׁ לְאַבְּדָהּ מִמֶּנִּי (ב״ב קכג.).

א׳תעו מַרְגָּלִית כָּל מָקוֹם שֶׁהִיא — מַרְגָּלִית שְׁמָהּ (מג׳ טו.).

א׳תעז מַרְגְּנִיתָא דְלֵית לָהּ טִימֵי, כָּל דִּמְשַׁבַּח בָּהּ פַּגְמָהּ (ירוש׳ בר׳ ט).

א׳תעח מַרְחִיקִין מִשּׁוֹר תָּם חֲמִשִּׁים אַמָּה (בר׳ לג.).

א׳תעט מַר כִּדְאִית לֵהּ וּמַר כִּדְאִית לֵהּ (סנה׳ צ.).

א׳תפ מַר כִּי אַתְרֵהּ וּמַר כִּי אַתְרֵהּ (פס׳ ג.).

א׳תפא משֶׁה לְתַלְמוּד וּבְצַלְאֵל לְמַעֲשֶׂה (שמו״ר לה).

א׳תפב מְשַׁח אוּדְנֵהּ וְחוּטְרָא אַבַּתְרֵהּ (שבת קנה.)

א׳תפג מְשֻׁלָּם בְּכָל הַמַּעֲלוֹת (כלה רבתי ג).

א׳תפד מִשְׁנָה לֹא זָזָה מִמְּקוֹמָהּ (יבמ׳ ו.).

א׳תפה מִשֶּׁנִּכְנָס אָב מְמַעֲטִין בְּשִׂמְחָה; מִשֶּׁנִּכְנָס אֲדָר מַרְבִּין בְּשִׂמְחָה (תענ׳ כט.).

א׳תפו מִשְׁעֶנֶת הַסּוּס עַל רַגְלָיו; מִשְׁעֶנֶת הַחֲמוֹר עַל יָדָיו (זבים ד).

א׳תפז מֵת מִתּוֹךְ הַשְּׂחוֹק סִמָּן יָפֶה לוֹ (כת׳ קג:).

א׳תפח מִתּוֹךְ שֶׁאַתָּה מְלַמֵּד — אַתָּה לָמֵד (שו״ט יא).

א׳תפט מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ אַתָּה בָא לִשְׁמָהּ (ירוש׳ חג׳ א).

א׳תצ מְתוּן מְתוּן — ארְבַּע מְאָה זוּזֵי שָׁוְיָא (בר׳ כ.).

א׳תצא מְתוּן — נְסִיב אִתְּתָא (יבמ׳ סג.).

א׳תצב מַתְחִיל בִּגְנוּת וּמְסַיֵּם בְּשֶׁבַח (פס׳ קטז:).

א׳תצג מִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא יָרֹצּוּ גִלְגָּלְתִּי (יבמ׳ טו:).

א׳תצד מִתְיָרֵא אֲנִי שֶׁמָּא יִשְׂרְפוּנִי בְּהֶבֶל שֶׁבְּפִיהֶם (שבת פח:).

א׳תצה מִתְנַבְּאִים וְאֵינָם יוֹדְעִים מַה מִּתְנַבְּאִים (ב״ב קיט:).

א׳תצו מַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר שְׁמָהּ מַתָּנָה (סוכה מא:).

א׳תצז מִתְנַחֲמִים עַל הַמֵּתִים וְאֵין מִתְנַחֲמִים עַל הַחַיִּים (בר׳ פד).

א׳תצח מַתְּנַת בָּשָׂר וָדָם מוּעָטָה וְחֶרְפָּתָהּ מְרֻבָּה (ירוש׳ בר׳ פ״ד, ה״ב).

נ

א׳תצט נָאִין דְּבָרִים כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין מִפִּי עוֹשֵׂיהֶם (תוספ׳ יבמ׳ ח).

א׳ק נִבָּא וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה נִּבָּא (ע״פ ב״ב קיט:).

א׳קא נְבַח בָּךְ כַּלְבָּא — עוּל, נָבְחָה בָּךְ גּוּרִיתָא — פּוּק (עיר׳ פו.).

א׳קב נְגִיד שְׁמֵהּ — אֲבַד שְׁמֵהּ (אב׳ א).

א׳קג נַגְרֵי דַּחֲמָרָא שְׁעָרֵי (שבת נא.).

א׳קד נְדָרִים סְיָג לַפְּרִישׁוּת (אב׳ ג).

א׳קה נָהֲגוּ כֹּהֲנִים סִלְסוּל בְּעַצְמָם (קיד׳ עח:).

א׳קו נַהֲרָא מִכֵּיפֵהּ מְבָרֵךְ (שבת סה.).

א׳קז נַהֲרָא נַהֲרָא וּפַשְׁטֵהּ (חול׳ יח:).

א׳קח נְהַר־פְּקוֹדַאי לַוְיָךְ — מִגְּלִימָא שַׁפִּירָא דַּחֲזָא עֲלָךְ (חול׳ קכז.).

א׳קט נוֹחַ לוֹ לְאָדָם שֶׁלֹּא נִבְרָא יוֹתֵר מִשֶּׁנִּבְרָא (עיר׳ יג:).

א׳קי נוֹחַ לַעֲלוֹת לַבִּימָה וְקָשֶׁה לֵירֵד (מד׳ אספה; ילק״ש ואתחנן).

א׳קיא נוֹחַ לִקְנוֹת שׂוֹנֵא וְקָשֶׁה לִקְנוֹת אוֹהֵב (ילק״ש).

א׳קיב נוֹחַ לִרְשָׁעִים שֶׁיִּהְיוּ סוּמִין, שֶׁעֵינֵיהֶם מְבִיאִין רָעָה לָעוֹלָם (במ״ר ב).

א'קיג נוֹקֵב וְיוֹרֵד עַד תְּהוֹם (סנה' צז:).

א'קיד נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם (ע"ז לו.).

א'קטו נְחִית דַּרְגָּא נְסִיב אִתְּתָא; סַק דַּרְגָּא בְּחַר שׁוּשְׁבִינָא (יבמ' סג.).

א'קטז נְטוֹשׁ נְבֵלְתָּא בְּשׁוּקָא וּשְׁקוֹל אַגְרָא וְלָא תֵּימָא גַּבְרָא רַבָּא אֲנָא (ב"ב קי.).

א'קיז נִים וְלָא נִים, תִּיר וְלָא תִּיר (פס' קכו:).

א'קיח נִכְנָס בַּחֲשָׁאי וְיוֹצֵא בְּקוֹלֵי קוֹלוֹת (ע"פ בר' טו).

א'קיט נִכְנַס בְּשָׁלוֹם וְיָצָא בְשָׁלוֹם (בר' לו).

א'קכ נִכְנַס יַיִן יָצָא סוֹד (עיר' סה.).

א'קכא נִכָּר הוּא זֶה שֶׁלֹּא עָבַר עַל פִּתְחָהּ שֶׁל תּוֹרָה (ירוש' שבת ו).

א'קכב נִכָּרִים דִּבְרֵי אֱמֶת (סוטה ט:).

א'קכג נֵס בְּתוֹךְ נֵס (שבת צז.).

א'קכד נִסְתַּחֲפָה שָׂדֵהוּ (כת' יב:).

א'קכה נַעֲשָׂה בְשָׂרוֹ חִדּוּדִין חִדּוּדִין (סנה' צד.).

א'קכו נֶפַח כְּמַשּׁוֹי (ב"מ פ).

א'קכז נְפִישֵׁי בְּנֵי בֵּיתָא — נְפִישֵׁי אָרְחֵי וּפָרְחֵי (כת' סא.)

א'קכח נְפִישֵׁי גַּמְלֵי סָבֵי, דְּטְעִינֵי מַשְׁכֵי דְּהוּגְנֵי (סנה' נב.).

א'קכט נְפַל בֵּיתָא — חֲבַל לְכַוְתָּא (מכל' בשלח ויסע ז).

א'קל נְפַל כֵּיפָא עַל קִדְרָא — וַי לְקִדְרָא; נָפְלָה קִדְרָא עַל כֵּיפָא — וַי לְקִדְרָא, בֵּין כַּךְ וּבֵין כַּךְ — וַי לְקִדְרָא (אס"ר ז).

א'קלא נְפַל פּוּתָא בְּבֵירָא (בר' נו.).

א'קלב נָפַל שׁוֹר — רַבּוּ שׁוֹחֲטָיו (פנ"א נו"ב);

א'קלג נְפַל תּוֹרָא — חַדֵּד לְסַכִּינָא (שבת לב.).

א'קלד נְפַל תּוֹרָא — סַגִּין טַבָּחוֹהִי (איכ"ר א).

א׳קלה נָקֵט מַרְגְּנִיתָא בִּידֵהּ, יָהֲבְנָא לַהּ חַסְפָּא? (קיד׳ יח.).
א׳קלו נְקִיּוּת מְבִיאָה לִידֵי טָהֳרָה (ירוש׳ שבת י).
א׳קלז נֵר לְאֶחָד — נֵר לְמֵאָה (שבת קכב.).
א׳קלח נַרְשָׁאָה נָשְׁקָךְ — מְנֵי כָּכִיךְ (חול׳ קכז.).
א׳קלט נָשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ — כְּבוֹדוֹ מָחוּל (כת׳ יז.).
— נשים ר׳ הַנָּשִׁים.
א׳קמ נָשִׁים דַּעְתָּן קַלָּה עֲלֵיהֶן (שבת לג:).
א׳קמא נָשִׁים מְבַקְּשׁוֹת לֵידַע הַכֹּל (פנ״א).
א׳קמב נָשִׁים עַם בִּפְנֵי עַצְמָן הֵן (שבת סב.).
א׳קמג נָשִׁים עַצְלָנִיּוֹת הֵן (ירוש׳ פס׳ א).
א׳קמד נְשָׁמָה שֶׁנָּתַתִּי בְךָ — הַחֲיֶהָ (תענ׳ כב:).
א׳קמה נִתְבָּעִים לְעֵגֶל וְנוֹתְנִים, נִתְבָּעִים לְמִשְׁכָּן וְנוֹתְנִים (שקל׳ ב).
א׳קמו נָתַן אֶצְבַּע בֵּין שִׁנֶּיהָ, כת׳ נב).
א׳קמז נָתַן עֵינָיו בּוֹ וְנַעֲשָׂה גַל שֶׁל עֲצָמוֹת (בר׳ נח.).
א׳קמח נִתְפָּרְדָה הַחֲבִילָה (ע״ז יא.).
א׳קמט נָתַתָּ פַּת לְתִינוֹק — הוֹדַע לְאִמּוֹ (במ״ר יט).

ס

א׳קנ סָבָא בְּבֵיתָא — פָּאחָא בְּבֵיתָא; סָבְתָא בְּבֵיתָא — סִימָא בְּבֵיתָא (ערכ׳ יט.).
א׳קנא סַדְּנָא בְּסַדְּנֵהּ יָתֵב, מִדְּוִיל יְדֵהּ מִשְׁתְּלֵם (פס׳ כח.).
א׳קנב סַדָּנָא דְאַרְעָא חָד הוּא (קיד׳ כז:).

א'קנג סַדְרָן קוֹדֵם לְפַלְפְּלָן (ירוש' הור' ג).

א'קנד סַהֲדֵי שַׁקְרֵי אאוּגְרַיְהוּ זִילֵי (סנה' כט.).

א'קנה סוּמָא חָשׁוּב כַּמֵּת (ע"פ ע"ז ה).

א'קנו סוּמִים אוֹכְלִים וְאֵינָן שְׂבֵעִים (יומא עד:).

א'קנז סוֹף אָדָם לָמוּת וְסוֹף בְּהֵמָה לִשְׁחִיטָה (בר' יז.).

א'קנח סוֹף הַכָּבוֹד לָבוֹא (נד' סב.).

א'קנט סוֹפוֹ הוֹכִיחַ עַל תְּחִלָּתוֹ (גיט' סו.).

א'קס סוֹפְךָ טוֹב — כֻּלְּךָ טוֹב (פסיק"ז בראשית).

א'קסא סְיָג לְחָכְמָה — שְׁתִיקָה (אב' ג).

א'קסב סִינַי וְעוֹקֵר הָרִים — סִינַי עָדִיף (בר' סד.).

א'קסג סְכִין מִפַּךְ רֵיקָן (מדה"ג, חיי שרה).

א'קסד סָלְקַת לְאַגְרָא שֵׁירוּתָךְ בַּהֲדָךְ (פס' קיג.).

א'קסה סַמָּא דְּכֹלָּא בֵּיהּ מַשְׁתּוֹקָא (מג' יח.).

א'קסו סִמָּנָא מִלְּתָא הִיא (כרית' ו.).

א'קסז סִמָּן בְּתוֹךְ סִמָּן (סוטה יג).

א'קסח סִמָּן טוֹב (נ"א: יָפֶה) בְּאָדָם שֶׁהוּא בַיְשָׁן (מכיל' יתרו; ד' כ.).

א'קסט סִמָּן לְגַסּוּת הָרוּחַ עֲנִיּוּת (שבת לג.).

א'קע סָסָא דְּקַיְסָא מִנֵּהּ וּבֵהּ (ירוש' חגי' עח.)

א'קעא סְעֻדָּה שֶׁהִנְאַתְךָ — מְשׁוֹךְ יָדְךָ הַיְמָנָה (גיט' ע.).

א'קעב סְפֵי לֵיהּ כְּתוֹרָא (כת' נ.).

א'קעג סֵפֶר וְסַיִף יָרְדוּ כְרוּכִים מִן הַשָּׁמַיִם (ספרי עקב).

א'קעד סֵפֶר תּוֹרָה שָׁרוּי בְּצַעַר (סנה' קא.).

א'קעה סְקַבָּא דְּשַׁתָּא — רִגְלֵי (קיד' פא.).

א'קעו סַק דַּרְגָּא בְּחַר שׁוֹשְׁבִינָא (יבמ' סג.).

א׳קעז סַרְבָא דַאֲקִים תְּאנִיתָא (שהש״ר א).
א׳קעח סָרֵס הַמִּקְרָא וְדָרְשֵׁהוּ (ב״ב קיט:).
— סְתִירַת זְקֵנִים ר׳ בִּנְיַן יְלָדִים.
א׳קעט סְתָם אֲרִיסָא לְמָארֵי דְאַרְעָא מִשְׁתַּעְבֵּיד (ב״מ סט.).
א׳קפ סְתָם גּוֹי אַנָּס הוּא (ב״ב מה.).
א׳קפא סְתָם גּוֹי מִפְּעָא פָּעֵי (חול׳ קלג:).
א׳קפב סְתָם יָדַיִם עַסְקָנִיּוֹת הֵן (סוכה׳ כו:).
א׳קפג סְתָם עֲבָדִים גַּנָּבִים הֵם (כת׳ נח).
א׳קפד סְתָם קְדֵרוֹת רוֹתְחוֹת הֵן (שבת לד.).
א׳קפה סְתָם שְׂעִירִים שְׁחוֹרִים הֵם (מנח׳ ג. רש״י).

ע

א׳קפו עַבְדָא בְּהַפְקֵרָא נִיחָא לֵהּ (גיט׳ יג.).
א׳קפז עַבְדָא דִּנְהוֹם כְּרֵסֵהּ לָא שַׁוְיָא לְמָרֵהּ וּלְמָרְתֵהּ לְמַאי מִתְבְּעֵי? (שם יב.).
א׳קפח עַבְדָא נְהוֹם כְּרֵסֵהּ לָא שָׁוֵי (ב״ק צז.).
א׳קפט עֶבֶד וְאִשָּׁה פְּגִיעָתָם רָעָה (ב״ק פז. משנה).
א׳קצ עֶבֶד מֶלֶךְ כְּמֶלֶךְ (שבוע׳ מז:).
א׳קצא עֶבֶד שֶׁקָּנָה נְכָסִים, עֶבֶד לְמִי וּנְכָסִים לְמִי? (סנה׳ קה.).
א׳קצב עַבְדּוֹ שֶׁל חָבֵר הֲרֵי הוּא כְּחָבֵר (ע״ז לט).
א׳קצג עַבְדֵי בִּישֵׁי, בָּתַר דְּעָבְדִין מִתְמַלְּכִין (ב״ב ד.).
א׳קצד עֲבוֹדָה שֶׁבְּלֵב — זוֹ תְּפִלָּה (תענ׳ ב.).
א׳קצה עֲבִידֵי אֱנָשֵׁי דְּזָרְעֵי הָכָא פּוּרְתָּא וְהָכָא פּוּרְתָּא (ב״מ קיח.).

א׳קצו עָבַר אָדָם עַל מִצְוָה קַלָּה סוֹפוֹ לַעֲבוֹר עַל מִצְוָה חֲמוּרָה (ספרי שופטים).

א׳קצז עָבַר יוֹמוֹ בָּטֵל קָרְבָּנוֹ (בר׳ כו.; ספרי פינחס).

א׳קצח עֻבָּר יֶרֶךְ אִמּוֹ הוּא (גיט׳ כג.)

א׳קצט עֲבֵרָה גוֹרֶרֶת עֲבֵרָה (אב׳ ד).

ב׳ עֲבֵרָה מְטַמְטֶמֶת לִבּוֹ שֶׁל אָדָם (יומא לט.).

ב׳א עֲבֵרָה מְכַבָּה מִצְוָה וְאֵין עֲבֵרָה מְכַבָּה תוֹרָה (סוטה כא.).

ב׳ב עַד אַרְבְּעִין שְׁנִין מֵיכְלָא מַעֲלֵי, מִכַּאן וְאֵילֵךְ מִשְׁתִּי מַעֲלֵי (שבת קנב.).

ב׳ג עַד דְּאִנּוּן עֲסִיקִין בְּדִידְהוֹן נַעֲסוֹק אֲנָן בְּדִידָן (ירוש חג׳ ב).

ב׳ד עַד דְּהִיא פַּגָּה אַפִּיקַת כְּבַיָּא (ב״ר ב).

ב׳ה עַד דְּכָפְנַת אֱכוֹל, עַד דְּצָהֵית שְׁתֵה (ב״ר סב.).

ב׳ו עַד דְּלָא יָדַע בֵּין „אָרוּר הָמָן" לְ„בָרוּךְ מָרְדְּכַי" (מג׳ ז:).

ב׳ז עַד דְּלָא שְׁכִיב שְׁכִיבָא, קָיְמָא מְנֵי בֵּיתֵהּ (ב״ב צא.).

ב׳ח עַד דְּסַנְדַּלָא בְּרַגְלָךְ דְּרוֹס כְּבָא (ב״ר מד).

ב׳ט עַד דְּרָתְחָא קַדְרָךְ שְׁפוֹךְ (בר׳ סב.).

ב׳י עַד דִּשְׁמֵנָא עָבִיד קַטִּין, נַפְשֵׁהּ דְּקַטִּינָא נַפְקַת (איכ״ר ג).

ב׳יא עַד הֵיכָן הִיא תוֹכָחָה — עַד הַכָּאָה (ערכ׳ טז:).

ב׳יב עַד הָשַׁתָּא קָרוּ לָן טַפְשָׁאֵי וְהַשַׁתָּא טַפְשָׁאֵי דְּטַפְשָׁאֵי (יומא נז.).

ב׳יג עַד וְלֹא עַד בִּכְלָל (בר׳ כו:).

ב׳יד עַד וְעַד בִּכְלָל (שם).

ב׳טו עַד מָתַי אַתָּה מְעַוֵּת עָלֵינוּ אֵת הַכְּתוּבִים? (ע״פ ספרי דברים).

ב׳טז עַד מָתַי אַתָּה עוֹקֵם עָלֵינוּ אֶת הַמִּקְרָא? (שו״ט יב).

ב׳יז עַד שֶׁאֲנִי בְחַיִּים אֶבְנֶה לִי בֵית־מָלוֹן לְרִבְצִי (פדר״א כ).

ב׳יח עַד שֶׁאַתֶּם מְתַקְּנִים אֶת הַשּׁוֹטוֹת — בֹּאוּ וְתַקְּנוּ אֶת הַפִּקְחוֹת (נדה נג:).
ב׳יט עַד שֶׁהַזְּאֵב בָּא אֶל הַצֹּאן — פִּרְשׂוּ לוֹ מְצוּדָה (תנח׳ מטות).
ב׳כ עַד שֶׁהֶחָכָם בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל עִנְיָן הוּא יוֹדֵעַ מַה בְּסוֹפוֹ (ירוש׳ סוטה ח).
ב׳כא עַד שֶׁיִּבְלוּ שִׂפְתוֹתֵיכֶם מִלּוֹמַר דַּי (שבת לב:).
ב׳כב עַד שֶׁלֹּא יִכְבֶּה הַנֵּר תֵּן לוֹ שֶׁמֶן (מד׳ קהל׳ זוטא; ילק״ש קהלת).
ב׳כג עַד שֶׁלֹּא כָּבְתָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל עֵלִי זָרְחָה שִׁמְשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל (יומא לח:).
ב׳כד עַד שַׁמִּינָא כָּחֵישׁ — כַּחִישָׁא מָיֵית (איכ״ר הוצ׳ בובר ג׳, סו.).
— עובר ר׳ עָבָר.
ב׳כה עוֹלָם הַזֶּה דּוֹמֶה לִפְרוֹזְדוֹר בִּפְנֵי עוֹלָם הַבָּא (אב׳ ד).
ב׳כו עוֹלָם הָפוּךְ רָאִיתִי, עֶלְיוֹנִים לְמַטָּה וְתַחְתּוֹנִים לְמָעְלָה (פס׳ נ.).
ב׳כז עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג, וְשׁוֹטִים שֶׁקִּלְקְלוּ עֲתִידִים לִתֵּן אֶת הַדִּין (ע״ז נד:).
ב׳כח עוֹלָם לְסֻלָּם הוּא דּוֹמֶה — זֶה עוֹלֶה וְזֶה יוֹרֵד (ע״פ תנח׳ מטות)
ב׳כט עוֹמֵד בְּבָבֶל וְרוֹאֶה נְבֵלָה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (חול׳ סג.).
ב׳ל עוֹמְדִים צְפוּפִים וּמִשְׁתַּחֲוִים רְוָחִים (אב׳ ה).
ב׳לא עֲוֹנוֹת שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו (ע״ז יח.).
ב׳לב עוֹסֵק בְּמִצְוָה פָּטוּר מִן הַמִּצְוָה (סוכה כה.).
ב׳לג עוֹקֵר הָרֵי הָרִים וְטוֹחֲנָם זֶה בָּזֶה (סנה׳ כד.).
ב׳לד עוֹרְבָא דְּאַיְתִי נוּרָא עַל קִנֵּהּ (ב״ר סה).
ב׳לה עוֹרְבָא פָּרַח! (ביצה כא.).
ב׳לו עוֹשֶׂה סְחוֹרָה בְּפָרָתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ (ב״מ לה:).
ב׳לז עַז פָּנִים לְגֵיהִנֹּם וּבֹשֶׁת פָּנִים לְגַן עֵדֶן (אב׳ ה).

ב׳לח עֵינָא וְלִבָּא תְּרֵי סַרְסוּרֵי דְּחָטְאָה (ירוש ברי א).
ב׳לט עַכְבְּרָא דְּשָׁכֵב אַדִּינָרֵי (סנה׳ כט:).
ב׳מ עַכְבָּרִים סוֹרָם רָע (הור׳ יג:).
ב׳מא עַכְבְּרִין רַשִׁיעֵי נִינְהוּ (ירוש׳ ב״מ ג).
ב׳מב עֲכוּרָה הָיְתָה הֶחָבִית וְצִלַּלְנוּ אוֹתָהּ (ב״ר פ׳).
ב׳מג עַל דַּאֲטֵפְתְּ אֲטִיפוּךְ, וְסוֹף מְטִיפַיִךְ יְטוּפוּן (אב׳ ב).
ב׳מד עַל דָּבָר זֶה יִדְווּ הַדְּוַיִם (נז׳ כג.).
ב׳מה עַל הָרִאשׁוֹנִים אָנוּ מִצְטַעֲרִים וְעַכְשָׁו נִצְטָעֵר גַּם בְּאֵלּוּ (מכל׳ יתרו).
ב׳מו עַל חַיָּיו לֹא חָס — עַל חַיֵּי חֲבֵרוֹ לֹא כָל שֶׁכֵּן (פס׳ מט:).
ב׳מז עַל כָּל צָרָה שֶׁלֹּא תָבוֹא (תענ׳ יט.).
ב׳מח עַל כָּרְחֲךָ אַתָּה חַי וְעַל כָּרְחֲךָ אַתָּה מֵת (אב׳ ד).
ב׳מט עַל מְדוֹכָה זוֹ יָשָׁב (יבמ׳ טז.).
ב׳נ עַל נֶפֶשׁ שְׂבֵעָה וְכֶרֶס מְלֵאָה (תענ׳ כו.).
ב׳נא עַל רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן, וְעַל אַחֲרוֹן אַחֲרוֹן (אב׳ ה).
ב׳נב עָלוּב וְשֶׁאֵינוֹ עָלוּב — מִי נִדְחֶה מִפְּנֵי מִי? (תענ׳ טז.).
ב׳נג עֲלוּבָה הִיא הָעִסָּה שֶׁנַּחְתּוֹמָהּ מֵעִיד עָלֶיהָ שֶׁהִיא רָעָה (ב״ר לד).
ב׳נד עֲלוּבָה הִיא מְדִינְתָּא דְּאַסְיָא פוֹדָגְרִים וּדְאַקְטוֹטָא בַּחֲדָא עֵינָא (ויק״ר ה).
ב׳נה עָלַי וְעַל צַוָּארִי (פס׳ ח:).
ב׳נו עָלַת כַּלְּתָא — נַפְקַת טַרְחוּתָא (ירוש׳ מו״ק א).
ב׳נז עָלַת לְקַרְתָּא — הַלֵּךְ בְּנִמּוּסָהּ (ב״ר מח).
ב׳נח עַם הַדּוֹמֶה לַחֲמוֹר (יבמ׳ סב.).
ב׳נט עַמָּא פְּזִיזָא, דְּקַדְּמִיתוּ פוּמַיְכוּ לְאוּדְנַיְכוּ (שבת פח.).

ב׳ס עַמִּי הָיְתָה וּשְׁלַחְתִּיהָ (תענ׳ כג:).

ב׳סא עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין פַּרְנָסָה (בר׳ ג.).

ב׳סב עִנְּבֵי הַגֶּפֶן בְּעִנְּבֵי הַגֶּפֶן — דָּבָר נָאֶה וּמִתְקַבֵּל; עִנְּבֵי הַגֶּפֶן בְּעִנְּבֵי הַסְּנֶה — דָּבָר כָּעוּר וְאֵינוֹ מִתְקַבֵּל (פס׳ מט.).

ב׳סג עֲנָוָה מְבִיאָה לִידֵי יִרְאַת־חֵטְא (ע״ז כ:).

ב׳סד עֲנָוָה סְיָג לְחָכְמָה (כלה רבתי ג).

ב׳סה עָנִי חָשׁוּב כְּמֵת (ע״פ נדר׳ סד).

ב׳סו עֲנִיּוּת כְּמִיתָה (נד׳ ז:).

ב׳סז עֲנִיּוּת מַעֲבֶרֶת אֶת הָאָדָם עַל דַּעְתּוֹ וְעַל דַּעַת קוֹנוֹ (עיר׳ מא:).

ב׳סח עֲנִיֵּי עִירְךָ וַעֲנִיֵּי עִיר אַחֶרֶת — עֲנִיֵּי עִירְךָ קוֹדְמִים (ב״מ עא.).

ב׳סט עָנִי מְהַפֵּךְ בַּחֲרָרָה וּבָא אַחֵר וּנְטָלָהּ הֵימֶנּוּ — נִקְרָא רָשָׁע (קיד׳ נט.).

ב׳ע עָפָר אֲנִי תַּחַת כַּפּוֹת רַגְלֶיךָ (ויק״ר ב).

ב׳עא עַפְרָא לְפוּמֵהּ (ב״ב טז.).

ב׳עב עֵץ קָטָן מַדְלִיק אֶת הַגָּדוֹל (תענ׳ ז.).

ב׳עג עֵצָה טוֹבָה קָא מַשְׁמַע לָן (כת׳ פא:).

ב׳עד עֲקִימַת פֶּה הָוֵי מַעֲשֶׂה (ב״מ צ:).

ב׳עה עַקְרַבְתָּא רְמִיָּא לְגַמְלָא וְשָׁאֲפָה בְּעִקְבֵהּ, אָמְרָה לֵהּ: חַיֶּיךָ, עַד קָדְקָדְךָ אֲנִי מָטֵי (שו״ט נא).

ב׳עו עַרְבָךְ עַרְבָא צָרִיךְ (סוכה כו.).

ב׳עז עַרְבָךְ צָרִיךְ עָרֵב (שהש״ר א).

ב׳עח „עָרוּם מִכֹּל" — „אָרוּר מִכֹּל" (ב״ר יט).

ב׳עט עֲשֵׂה אָזְנְךָ כַּאֲפַרְכֶּסֶת (חג׳ ג:).

ב׳פ עֲשֵׂה לְךָ רַב וּקְנֵה לְךָ חָבֵר (אב׳ א).

ב׳פא עֲשֵׂה עַד שֶׁאַתָּה מוֹצֵא וּמָצוּי לְךָ וְעוֹדְךָ בְּיָדְךָ (שבת קנא:).
ב׳פב עֲשֵׂה רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנְךָ כְּדֵי שֶׁיַּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כִּרְצוֹנוֹ (אב׳ ב׳.
ב׳פג עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת (שבת קיח.).
ב׳פד עֲשֵׂה תוֹרָתְךָ קֶבַע (אב׳ א).
ב׳פה עָשׂוּ אֶת הָעִקָּר טָפֵל וְאֶת הַטָּפֵל עִקָּר (תנח׳ מטות).
ב׳פו עֲשִׁיק לְגַבָּךְ וְשַׁנֵּי לְכְרֵסָךְ (ב״מ נב.).
ב׳פז עַשֵּׂר בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְעַשֵּׂר (שבת קיט.).
ב׳פח עֲשָׂרָה קַבִּים שִׂיחָה יָרְדוּ לְעוֹלָם — תִּשְׁעָה נָטְלוּ נָשִׁים (קיד׳ מט:).
ב׳פט עֵת לְקַצֵּר וְעֵת לְהַאֲרִיךְ (שמו״ר כא).
ב׳צ עֲתִידָה תוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל (שבת קלח:).
ב׳צא עִתִּים חֲלִים וְעִתִּים שׁוֹטֶה (יבמ׳ קיג:).
ב׳צב עַתִּיקְתָּא קָשְׁיָא מֵחַדְתָּא (יומא כט.).

פ

ב׳צג פְּגוּם נִכְנָס, פָּגוּם יוֹצֵא (עיר׳ ה, א).
ב׳צד פֶּה שֶׁהִפִּיק מַרְגָּלִיּוֹת יְלַחֵךְ עָפָר? (קיד׳ לט:).
ב׳צה פּוּמְבְּדִיתָאָה לְוָיָךְ — אַשְׁנֵי אוּשְׁפִּיזָךְ (חול׳ קכז.).
ב׳צו פּוֹסֵעַ עַל רָאשֵׁי עַם קָדוֹשׁ (מג׳ כז:).
ב׳צז פּוּק מִלְּתָא וּשְׁדִי בִּשְׂרָא לְכַלְבָּא (נדה לא.).
ב׳צח פּוּק חֲזִי כַּמָּה בַּטְלָנֵי אִיכָּא בְּשׁוּקָא (בר׳ יז:).
ב׳צט פּוּק חֲזִי מַאי עַמָּא דָּבַר (בר׳ מה.).
ב׳ק פּוֹשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל מְלֵאִים מִצְוֹת כְּרִמּוֹן (עיר׳ יט.).

ב׳קא פִּזּוּר לִרְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לְעוֹלָם (סנה׳ עא:).

ב׳קב פִּיו וְלִבּוֹ שָׁוִים (פס׳ סג.).

ב׳קג פִּילָא דְעָיֵל בְּקוּפָא דְמַחְטָא (בר׳ נה:).

— פירותינו ר׳ פֵּרוֹתֵינוּ.

ב׳קד פְּנֵי הַדּוֹר כִּפְנֵי הַכֶּלֶב (סוטה מט:).

ב׳קה פְּנֵי משֶׁה כִּפְנֵי חַמָּה וּפְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּפְנֵי לְבָנָה (ב״ב עה.).

ב׳קו פָּסוּק בִּזְמַנּוֹ כְּנַהֲמָא בִּשְׁעַת רְעָבוֹן (כלה רבתי א).

ב׳קז פִּסְחָא כְּזֵיתָא וְהַלֵּלָא מְתַבַּר אִגְרַיָּא (ירוש׳ פס׳ ז).

ב׳קח פְּסִיעָה גַסָּה נוֹטֶלֶת אַחַת מֵחֲמֵשׁ מֵאוֹת מִמְּאוֹר עֵינָיו שֶׁל אָדָם (בר׳ מג:).

ב׳קט פְּסִיק רֵישָׁא וְלָא יָמוּת (שבת עה.):

ב׳קי פְּעָמִים רוּחוֹת, פְּעָמִים מַלְאָכִים (ב״ר כא).

ב׳קיא פְּעָמִים שֶׁאָדָם שׁוֹתֵק וּמְקַבֵּל שָׂכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ וּפְעָמִים שֶׁאָדָם מְדַבֵּר וּמְקַבֵּל שָׂכָר עַל דִּבּוּרוֹ (זבח׳ קטו:).

ב׳קיב פְּעָמִים שֶׁבִּטּוּלָהּ שֶׁל תּוֹרָה זֶהוּ יִסּוּדָהּ (מנ׳ צט.).

ב׳קיג פְּעָמִים שֶׁשִּׁנּוּי הַשֵּׁם גּוֹרֵם, פְּעָמִים שֶׁשִּׁנּוּי הַמָּקוֹם גּוֹרֵם (ירוש׳ שבת ו).

ב׳קיד פִּקּוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת (שבת קלב.).

ב׳קטו פְּרוּטוֹת קְטַנּוֹת מִצְטָרְפוֹת לְחֶשְׁבּוֹן מְרֻבֶּה (ירוש׳ סוטה א).

ב׳קטז פֵּרוֹתֵינוּ מְעִידִין עָלֵינוּ (ב״ר טז).

ב׳קיז פְּרִיטֵי דְדַהֲבָא לָא עָבְדֵי אֱנָשֵׁי (ב״ב קסו.).

ב׳קיח פַּרְנָס לְפִי דוֹרוֹ (ערכ׳ יז.).

ב׳קיט פָּרְפּוּרָא דְמַלְכָּא מִזְדַּבְּנָא בְּשׁוּקָא, וַי לֵהּ לִמְזַבְּנֵהּ, וַי לֵהּ לְזָבוֹנֵהּ (אס״ר ו).

— פרוק ר' הַפָּרוּק.

ב'קכ פִּרְצָה קוֹרְאָה לְגַנָּב (סוכה כו.).

ב'קכא פְּרַקְלֵיטִין שֶׁל אָדָם — תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים (שבת לב.).

ב'קכב פְּשׁוֹט נְבֵלְתָּא בְּשׁוּק וּשְׁקוֹל אַגְרָא וְלָא תֵּימָא: כַּהֲנָא אֲנָא, גַּבְרָא רַבָּה אֲנָא (פס' קיג.).

ב'קכג פָּשַׁט לוֹ אֶת הָרֶגֶל (כת' קח:).

ב'קכד פָּתַח בְּכַד וְסַיֵּם בְּחָבִית! (ב"ק כז.).

ב'קכה פְּתַח פִּיךָ וְיָאִירוּ דְבָרֶיךָ (בר' כב.).

ב'קכו פִּתְפּוּתֵי בֵּיצִים יֵשׁ כָּאן (ירוש' בר' ט; שהש"ר ב).

צ

ב'קכז צֵא וּבַשֵּׂר לְסוּסִים וְלַחֲמוֹרִים (פס' נ:).

ב'קכח צֵא מֵאִצְטַגְנִינוּת שֶׁלְּךָ (שבת קנו.).

ב'קכט צֹאן אַיִן — רוֹעֶה לָמָּה? (ילק"ש כא).

ב'קל צְבִי זֶה אֵין עוֹרוֹ מַחֲזִיק אֶת בְּשָׂרוֹ (גיט' נז.).

ב'קלא צְבָת בִּצְבָת עֲשׂוּיָה (אב' ה).

ב'קלב צַדִּיק אָבֵד — לְדוֹרוֹ אָבַד (מג' טו.).

ב'קלג צַדִּיק בָּא לְעוֹלָם — טוֹבָה בָּאָה לְעוֹלָם (סנה' קיג:).

ב'קלד צַדִּיק זֶה בָּא לְבֵית מְלוֹנִי וְיִפָּטֵר בְּלֹא לִינָה? (סנה' צה.).

ב'קלה צַדִּיק נִפְטָר מִן הָעוֹלָם—רָעָה בָּאָה לְעוֹלָם (שם קיג:).

ב'קלו צַדִּיקִים אוֹמְרִים מְעַט וְעוֹשִׂים הַרְבֵּה (ב"מ פז.).

ב'קלז צַדִּיקִים בְּמִיתָתָם קְרוּיִים חַיִּים (בר' יח.).

ב'קלח צַדִּיקִים „הֵן" שֶׁלָּהֶם „הֵן" וְ„לָאו" שֶׁלָּהֶם „לָאו" (רו"ר ז).

ב'קלט צְדָקָה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם יִשְׂרָאֵל שֶׁפִּזְּרָם לְבֵין הָאֻמּוֹת (פס' פז:).

ב'קמ צַוַּח כִּכְרוּכְיָא וְלֵיכָּא דְּאַשְׁגַּח בַּהּ (קיד' מד.).

ב'קמא צוּרְבָא מֵרַבָּנָן לָאו אוֹרְחֵיהּ לְמֵידַק (ב"ב קסח.).

— צורך ר' צֹרֶךְ.

ב'קמב צַיָּדָא הֵיךְ צָדוּךְ (ב"ר סז).

ב'קמג צְלוּלָה הָיְתָה הֶחָבִית וַעֲכַרְתֶּם אוֹתָהּ (ב"ר פ).

ב'קמד צָלַלְתָּ בְּמַיִם אַדִּירִים וְהֶעֱלֵיתָ חֶרֶס בְּיָדְךָ (ב"ק צא.).

ב'קמה צָנָא דְּמָלֵי סִפְרֵי (מג' כח:).

ב'קמו צָעַק מִתּוֹךְ צִפָּרְנֵי רַגְלָיו (ב"ר צו).

ב'קמז צַעַר בַּעֲלֵי־חַיִּים — דְּאוֹרַיְתָא (שבת קכח:).

ב'קמח צִפּוֹר דְּרוֹר שֶׁאֵינָהּ מְקַבֶּלֶת מָרוּת (ביצה כד.).

ב'קמט צִפָּרְנָם שֶׁל אָבוֹת — וְלֹא כְרֵסָם שֶׁל בָּנִים (ב"ר מח).

ב'קנ צָרָה שֶׁהִיא שֶׁל רַבִּים — אֵינָהּ צָרָה (דב"ר ב).

ב'קנא צָרוֹת אַחֲרוֹנוֹת מְשַׁכְּחוֹת אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת (בר' יג.).

ב'קנב צָרוֹת מַכְהִין אֶת הָעֵינַיִם (לק"ט בר' מח).

ב'קנג צָרִיךְ אָדָם לִהְיוֹת מוֹשֵׁל בְּשֶׁל עַצְמוֹ מִבְּשֶׁל אֲחֵרִים (ספרי).

ב'קנד צָרִיךְ אָדָם לָצֵאת יְדֵי הַבְּרִיּוֹת כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא צָרִיךְ לָצֵאת יְדֵי הַמָּקוֹם (שקל' ט).

ב'קנה צָרִיךְ יְהוּדָאָה לַחֲרוּבָא, עָבֵד תְּתוּבָא (ויק"ר ג).

ב'קנו צְרִיכִין יִשְׂרָאֵל לַחֲרוּבָא, עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה (פסיק' יד).

ב'קנז צֹרֶךְ לְיַיִן וְצֹרֶךְ לְחֹמֶץ (ב"ר כו).

ב'קנח צָרְכֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל מְרֻבִּים וְדַעְתָּם קְצָרָה (בר' כט:).

ק

ב׳קנט קָאֵקִי חִוְּרֵי (גיט׳ ענ.).

ב׳קס קַב וְנָקִי (עיר׳ סב:).

ב׳קסא קַבָּא מֵאַרְעָא וְלָא כּוֹרָא מֵאִגְרָא (פס׳ קיג.).

ב׳קסב קַבָּא רַבָּא וְקַבָּא זוּטָא מִגַּנְדֵּר וְאָזֵל לִשְׁאוֹל (יבמ׳ יז.).

ב׳קסג קִדְרָא דְּבֵי שֻׁתָּפֵי לָא חֲמִימָא וְלָא קְרִירָא (עיר׳ ג.).

ב׳קסד קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בְּמֻתָּר לָךְ (יבמ׳ כ.).

ב׳קסה קֹדֶם שֶׁאָכַל אָדָם וְשָׁתָה יֵשׁ לוֹ שְׁנֵי לְבָבוֹת, וְאַחַר שֶׁאָכַל וְשָׁתָה לֵב אֶחָד (ב״ב יב:).

ב׳קסו קוֹל בְּאִשָּׁה — עֶרְוָה (בר׳ כד.).

ב׳קסז קוֹל וּמַרְאֶה וְרֵיחַ אֵין בָּהֶם מִשּׁוּם מְעִילָה (פס׳ כו.).

ב׳קסח קוֹל וּמַרְאֶה וְרֵיחַ מְשִׁיבִין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם (בר׳ נז:).

ב׳קסט קוֹל וְשׁוֹבְרוֹ עִמּוֹ (גיט׳ פט.).

ב׳קע קוּמְקוּמָא גְלִישׁ עַל גַּפַּהּ שָׁפֵךְ (קה״ר ז).

ב׳קעא קוֹצִים אֲנִי מְכַלֶּה מִן הַכֶּרֶם (ב״מ פג:).

ב׳קעב קוֹצִים אַתֶּם מְטִילִים לִי בְּעֵינַי? (סנה׳ לח.).

ב׳קעג קוֹצִים אַתֶּם מְשִׂימִים לִי בֵּין עֵינַי? (קיד׳ עא.).

ב׳קעד קוּשְׁטָא קָאֵי, שִׁקְרָא לָא קָאֵי (שבת קד.).

ב׳קעה קַל וָחֹמֶר בֶּן בְּנוֹ שֶׁל קַל וָחֹמֶר (זבח׳ נ.).

ב׳קעו קַל־וָחֹמֶר שֶׁל חשֶׁךְ (ב״ר כג).

ב׳קעז קִלְלַת חָכָם — אֲפִלּוּ בְּחִנָּם אֲפִלּוּ עַל תְּנַאי הִיא בָּאָה (מכות יא.).

ב׳קעח קַלַּנִי מֵרֹאשִׁי, קַלַּנִי מִזְּרוֹעִי (סנה׳ לח:).

ב׳קעט קְלָפֵי טָבֵי בְּלָעֵי עֲלָה דְּהַאי שְׁמַעְתָּא (מנח׳ ז.).

ב׳קפ קִלְקֵל לְעַצְמוֹ וְתִקֵּן לַאֲחֵרִים (חלה ב).

ב׳קפא קִלְקַלְתְּ עוּבְדָךְ — סַב חוּט וְחַיֵּט (ב״ר יט).

ב׳קפב קָם לֵיהּ בִּדְרַבָּא מִנֵּהּ (גיט׳ נב.).

ב׳קפג קִמְחָא טְחִינָא טָחֲנִית (סנה׳ צו:).

ב׳קפד קַמֵּי דְּשָׁתֵי חַמְרָא — חַמְרָא, קַמֵּי רָפוּקָא — גְּרָיְיא דְּיַבְלֵי (סוטה י.).

ב׳קפה קִנְאַת סוֹפְרִים תַּרְבֶּה חָכְמָה (ב״ב כא.).

ב׳קפו קַפְּדָּנוּתָם שֶׁל אָבוֹת וְלֹא עִנְוְתָנוּתָם שֶׁל בָּנִים (ב״ר עד).

ב׳קפז קְרַב לְגַבֵּי דַּהִינָא וְאִדְּהַן (שבוע׳ מז:).

ב׳קפח קְרוֹבִים נַעֲשׂוּ רְחוֹקִים (שבת קנב.).

ב׳קפט קֵרֵחַ מִכָּאן וְקֵרֵחַ מִכָּאן (ב״ק ס).

ב׳קצ קְרֵינָא דְאִגַּרְתָּא אִיהוּ לֶיהֱוֵי פַּרְוָנְקָא (ב״מ פג:).

ב׳קצא קְרִית חַבְרָךְ וְלָא עָנָךְ, רְמִי גוּדָא רַבָּה שְׁדִי בֵּהּ (ב״ק צב.).

ב׳קצב קְרָעִים שֶׁאֵין מִתְאַחִים (מו״ק כו.).

ב׳קצג קַרְקַע אֵינָהּ נִגְזֶלֶת (סוכה ל:).

ב׳קצד קָשֶׁה גֶזֶל הַנֶּאֱכָל (חול׳ פט.).

ב׳קצה קָשָׁה רִמָּה לַמֵּת כְּמַחַט בִּבְשַׂר הֶחָי (בר׳ יח:).

ב׳קצו קְשׁוֹט עַצְמְךָ וְאַחַר כָּךְ קְשׁוֹט אֲחֵרִים (ב״מ קז.).

ב׳קצז קָשִׁים גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כְּסַפַּחַת (יבמ׳ מז:).

ב׳קצח קָשִׁים מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם כִּקְרִיעַת יַם־סוּף (פס׳ קיח.).

ב׳קצט קֶשֶׁר רְשָׁעִים אֵינוֹ מִן הַמִּנְיָן (סנה׳ כו.).

ר

ב'ר רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְנָפַל עָלֶיהָ (ב"מ י).

ב'רא רָאָה מַעֲשֶׂה וְנִזְכַּר הֲלָכָה (פס' סו.).

ב'רב רְאוּ מַה בֵּין בְּנִי לְבֶן חָמִי (בר' ז:).

ב'רג רְאוּבֵן בְּשִׂמְחָה — שִׁמְעוֹן מַה אִכְפַּת לֵהּ (ב"ר נג).

ב'רד רָאִיתִי בְנֵי־עֲלִיָּה וְהֵם מוּעָטִים (סוכה מה.).

ב'רה רִאשׁוֹן שֶׁבְּגַנָּבִים — גּוֹנֵב דַּעַת הַבְּרִיּוֹת (תוס ב"ק ז).

ב'רו רָאֲתָה קוֹלָר פָּנוּי וְהִכְנִיסָה רֹאשָׁהּ לְתוֹכוֹ (ירוש' נדר' א).

ב'רז רֹב בְּנֵי אָבוֹת בַּיְשָׁנִים (ירוש' קיד' ד).

ב'רח רֹב בָּנִים דּוֹמִים לַאֲחֵי הָאֵם (ב"ב קי.).

ב'רט רֹב גַּנָּבֵי יִשְׂרָאֵל (ע"ז ע.).

ב'רי רַב כַּהֲנָא מְסַיֵּעַ כַּהֲנֵי (עיר כה.).

ב'ריא רֹב מַמְזֵרִים פִּקְחִים (ירוש' קיד' ד).

ב'ריב רֹב עֲבָדִים גֵּאִים (שם).

— רב שמחל וכו' ר' הָרַב.

ב'ריג רְבוּתָא לְמִבְעֵי בַּעְיֵי? (סנה' קו:).

ב'ריד רַבִּי לֹא שְׁנָאָהּ — ר' חִיָּא מִנַּיִן לוֹ? (עיר' צב.).

ב'רטו רַבִּי, לְךָ שָׁרֵי וְלִי אָסוּר? (ירוש' מג' ג).

ב'רטז רַבִּי מְכַבֵּד עֲשִׁירִים (עיר' פו:).

ב'ריז רַבִּי רַבִּי, בַּר בְּרַתָּךְ אֲנָא (סוטה מט.).

ב'ריח רַבִּים שָׁתוּ, רַבִּים יִשְׁתּוּ (כת' ח:).

ב'ריט רְבִיעַ — וַאֲנָא מוֹדַע לָךְ (ב"ר ז).

ב'רכ רַבָּךְ קָטֵיל קָנֵי בְּאַגְמָא הֲוָה? (שבת צה.).

ב'רכא רַגְזָן לֹא עָלְתָה בְיָדוֹ אֶלָּא רַגְזָנוּתוֹ (קיד' מא; עי').

ב׳רכב רַגְלוֹ אַחַת בְּתוֹךְ הַתְּחוּם וְרַגְלוֹ אַחַת חוּץ לַתְּחוּם (עיר׳ נב.).

ב׳רכג רַגְלוּהִי דְּבַר אֱנָשׁ אִינּוּן עָרְבִין בֵּהּ, לַאֲתַר דְּמִתְבְּעֵי תַּמָּן מוֹבְלִין יָתֵהּ (סוכה נג.).

ב׳רכד רָהֵט וְנָפֵל תּוֹרָא וְאָזֵל וְשָׁדֵי סוּסָא בְּאוּרְיֵהּ (סנה׳ צה:).

ב׳רכה רַוְחָא לְבַסִּימָא שְׁכִיחָא (עיר׳ פב:).

ב׳רכו רַוְחָא לְקַרְנָא מִשְׁתַּעְבֵּד (ב״מ קה.).

ב׳רכז רוֹצֶה אָדָם בְּקַב שֶׁלּוֹ מִתִּשְׁעָה קַבִּים שֶׁל חֲבֵרוֹ (שם לח.).

ב׳רכח רוֹצָה אִשָּׁה בְּקַב וְתִפְלוּת מִתִּשְׁעָה קַבִּין וּפְרִישׁוּת (סוטה כ.).

ב׳רכט רֵחַיִם בְּצַוָּארוֹ וְיַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה? (קיד׳ כט:).

ב׳רל רְחֵלָא בָּתַר רְחֵלָא אָזְלָא, כְּעוֹבְדֵי אִמָּהּ כַּךְ עוֹבְדֵי בְּרַתָּא (כת׳ סג.).

ב׳רלא רַחֲמֵי דְאַבָּא אַבְּנֵי, רַחֲמֵי דִּבְנֵי אַבְּנֵי דַהֲווֹ לְהוּ (סוטה מט.).

ב׳רלב רַחֲמָנָא לִבָּא בָּעֵי (עפ״י סנה׳ קו:).

ב׳רלג רְחַק מִן הַכִּעוּר וּמִן הַדּוֹמֶה לַכִּעוּר (תוס׳ יבמ׳ ד).

ב׳רלד רָטֵן מָגוּשָׁא וְלָא יָדַע מַאי אָמַר — תָּנֵא תַּנָּא וְלָא יָדַע מַאי אָמַר (סוטה כב.).

ב׳רלה רֵישׁ תּוֹרָא בְּדִקוּלָא — סַק לְאִגְּרָא וּשְׁדִי דַּרְגָּא מִתּוּתָךְ (בר׳ לג.).

ב׳רלו רֵישֵׁהּ דְּחִטְּיָה חָלֵי וְסוֹפֵהּ מָרִיר (קה״ר ג).

ב׳רלז רֵישָׁךְ בְּקָרִירֵי, רֵישָׁא דְּרֵישָׁךְ בְּחַמִּימֵי (שבת נה).

ב׳רלח רֵישָׁךְ וָהָר! (חול׳ לט:).

ב׳רלט רַמָּאָה בְּרַמָּאוּתֵהּ זָהִיר (ב״ב קסז:).

ב׳רמ רְמָזַתּוּ וְלֹא נִרְמַז, עֲקָצַתּוּ וְלֹא נֶעֱקַץ (אס״ר ג).

ב׳רמא רָעָב בָּעִיר — פַּזֵּר רַגְלֶיךָ (ב״ק ס:).

ב׳רמב רָעֲיָא חִגְּרָא וְעִזֵּי רְהִיטִין, אַבָּבָא חוּטְרָא מִלֵּי וְאַבֵּי דָרֵי חָשְׁבְּנָא (שבת לב.).

ב׳רמג רְצוֹף רִצְפָּךְ, דְּהִיא טָבָא לְאוּלְפְּנָא (ירוש׳ יבמ׳ ב; ב״ר ז).

ב׳רמד רְשָׁעִים אוֹמְרִים הַרְבֵּה וַאֲפִלּוּ מְעַט אֵינָם עוֹשִׂים (ב״מ פז.).

ב׳רמה רְשָׁעִים אֲפִלּוּ עַל פִּתְחוֹ שֶׁל גֵּיהִנֹּם אֵינָם חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה (עיר׳ יט.).

ב׳רמו רְשָׁעִים בְּחַיֵּיהֶם קְרוּיִים מֵתִים (בר׳ יח.).

ש

ב׳רמז שְׂאוֹר וּמֶלַח וְסַרְבָנוּת — רֻבָּם קָשֶׁה וּמִעוּטָם יָפֶה (בר׳ לד.).

ב׳רמח שְׂאוֹר שֶׁבְּעִסָּה מְעַכֵּב (שם יז.).

ב׳רמט שֵׁב בֵּירֵי לְשַׁלְמָנָא וַחֲדָא לְעָבִיד בִּישׁ (סנה׳ ז.).

ב׳רנ שֵׁב וְאַל תַּעֲשֶׂה עָדִיף (עיר׳ ק׳).

ב׳רנא שִׁבְעָה דְבָרִים בְּגֹלֶם (אב׳ ה).

ב׳רנב שִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה (במ״ר יג).

ב׳רנג שַׁבְקֵיהּ לְרַוְיָא דְּמִנַּפְשֵׁיהּ נָפֵל (שבת לב.).

ב׳רנד שֵׁב שְׁנֵי הֲוֵא כַּפְנָא וְאַבָבָא דְאֻמָּנָא לָא חָלֵף (סנה׳ כט.).

ב׳רנה שֵׁב שְׁנֵי הֲוֵא מוֹתָנָא וֶאֱנָשׁ בְּלָא שְׁנֵיהּ לָא שָׁכֵב (שם).

ב׳רנו שַׁבֶּשְׁתָּא כֵּיוָן דְּעָל — עָל (ב״ב כא.).

ב׳רנז שַׁבֶּשְׁתָּא מִמֵּילָא נָפְקָא (שם).

ב׳רנח שִׁגְגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן (אב׳ ד).

ב׳רנט שֵׁד זֶה מִתְהַפֵּךְ לְכַמָּה גְוָנִים (יומא עה.).

ב׳רס שְׁדֵי נוֹפוֹ בָּתַר עִקָּרוֹ (שבת ד:).

ב׳רסא שְׁדִי שַׁמְתָּא אַגְּנוּבְתֵּיהּ דְּכַלְבָּא וְאִיהוּ דִּידֵיהּ עָבֵד (מו״ק יז.).

ב׳רסב שׁוֹאֵל כְּעִנְיָן וּמֵשִׁיב כַּהֲלָכָה (אב׳ ה׳).

ב׳רסג שׁוֹאֲלִין עַל הַחַיִּים וְאֵין שׁוֹאֲלִין עַל הַמֵּתִים (ב״ר צב).

ב׳רסד שׁוֹטֶה אֵין לוֹ תַּקָּנָה (נדה יג:).
ב׳רסה שׁוֹטֶה בַּחֲדָא מִלְּתָא לָא סָרֵיךְ (גיט׳ סח:).
ב׳רסו שׁוֹטֶה, כֹּהֵן אַתָּה מְבַקֵּשׁ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת? (שמ״ר ה).
ב׳רסז שׁוֹטֶה לָאו סַמֵּיהּ בִּידָן (גיט׳ ע:).
ב׳רסח שׁוֹכֵן עִם טְמֵאִים טָמֵא וְעִם טְהוֹרִים טָהוֹר (חול׳ סה.).
ב׳רסט שׁוֹמֵעַ כְּעוֹנֶה (סוכה לח:).
ב׳רע שׁוּתָא דִּינוֹקָא בְשׁוּקָא אוֹ דַּאֲבוּהָ אוֹ דְּאִמֵּיהּ (שם נו:).
— שותף ר׳ שֻׁתָּף.
ב׳רעא שִׁיבְבָא בִּישָׁא מָנֵי מַעֲלָתָא וְלָא מָנֵי נִפְקָתָא (פסיק״ר לא).
ב׳רעב שִׂיחַת חֻלִּין שֶׁל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים צְרִיכָה תַּלְמוּד (ע״ז ט.).
ב׳רעג שִׂיחָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה (שו״ט ה).
— שינה ר׳ שֵׁנָה.
ב׳רעד שִׁיצַת — סִיבַת (ב״ר עח).
ב׳רעה שִׁכּוֹר נוֹתֵן עֵינָיו בְּכוֹס וְחֶנְוָנִי בְכִיס (תנח׳ שמיני).
ב׳רעו שְׁכֶם נָסַב וּמַבְגַּאי נְּזַר (מכ׳ יא.).
ב׳רעז שָׁכֵן רָע רוֹאֶה אֶת הַנִּכְנָסוֹת וְאֵינוֹ רוֹאֶה אֶת הַיּוֹצְאוֹת (דב״ר ט).
ב׳רעח שְׂכַר מִצְוָה בְּהַאי עָלְמָא לֵיכָּא (קיד׳ לט).
ב׳רעט שְׂכַר מִצְוָה — מִצְוָה; שְׂכַר עֲבֵרָה — עֲבֵרָה (אב׳ ד).
ב׳רפ שֶׁלֹּא יְהֵא חוֹטֵא נִשְׂכָּר (חלה ב).
ב׳רפא שֶׁלֹּא לְבַיֵּשׁ אֶת מִי שֶׁאֵין לוֹ (תענ׳ כו.).
ב׳רפב שִׁלְהֵי דְּקַיְטָא קָשְׁיָא מִדִּקַיְטָא (יומא כט.).
ב׳רפג שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ (בר׳ לד:).
ב׳רפד שָׁלוֹ חָטְיָיה וְיוֹחֲנָה מִשְׁתַּלְּמָה? (ב״ר מ).
ב׳רפה שַׁלְוַת רְשָׁעִים סוֹפָהּ תַּקָּלָה (יומא פו.).

ב׳רפו שְׁלִיחֵי מִצְוָה אֵינָם נִזּוֹקִים (פס׳ ח:).

ב׳רפז שְׁלִיחַ עַרְטִילַאי וְסָיֵים מְסָאנֵי (כת׳ סה:).

ב׳רפח שְׁלִיחָא דְמַלְכָּא — כְּמַלְכָּא (ב״ק קיג).

ב׳רפט שֶׁלְּךָ קוֹדֵם לְשֶׁל כָּל אָדָם (ב״מ ל.).

ב׳רצ שָׁלֵם בְּגוּפוֹ, שָׁלֵם בְּמָמוֹנוֹ, שָׁלֵם בְּתוֹרָתוֹ (שבת לג:).

ב׳רצא שֶׁמָּא יְקַדְּמֶנּוּ אַחֵר (מוק יח:).

ב׳רצב שְׂמֹאל דּוֹחָה וְיָמִין מְקָרֶבֶת (סוטה מז.).

ב׳רצג שְׁמוֹר לִי וְאֶשְׁמוֹר לָךְ (ב״מ פ:).

ב׳רצד שָׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ (מכ׳ יא:).

ב׳רצה שִׂמְחַת לֵב — אִשָּׁה (שבת קנב.).

ב׳רצו שִׁמְךָ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ (יבמ׳ טז:).

ב׳רצז שָׁמַעְתִּי מֵאֲחוֹרֵי הַפַּרְגּוֹד (בר׳ יח:).

ב׳רצח שְׁמַעְתָּא בָּעְיָא צְלוּתָא כְּיוֹמָא דְאִסְתְּנָא (מג׳ כח:).

ב׳רצט שֶׁמֶשׁ בְּשַׁבָּת — צְדָקָה לַעֲנִיִּים (תענ׳ ח:).

ב׳ש שִׂנְאָה מְבַטֶּלֶת שׁוּרָה שֶׁל גְּדֻלָּה (סנה׳ קה:).

ב׳שא שִׂנְאָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה (ע״פ סנה׳ קה:).

ב׳שב שֵׁנָה אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בְּמִיתָה (בר׳ נז:).

ב׳שג שֵׁנָה וָיַיִן לִרְשָׁעִים הֲנָאָה לָהֶם וַהֲנָאָה לָעוֹלָם (סנה׳ עא:).

ב׳שד שָׁנָה וּפֵרֵשׁ — יוֹתֵר מִכֻּלָּם (פס׳ מט:).

ב׳שה שִׁנּוּי וֶסֶת תְּחִלַּת חֳלִי־מֵעַיִם (סנה׳ קא.).

ב׳שו שְׁנֵיהֶם לְדָבָר אֶחָד נִתְכַּוְּנוּ (שם נג:).

ב׳שז שָׁעָה שֶׁאֵינָהּ לֹא מִן הַיּוֹם וְלֹא מִן הַלַּיְלָה (מנ׳ צט:).

ב׳שח שַׁעֲרֵי דְמָעוֹת לֹא נִנְעָלוּ (בר׳ לב:).

ב׳שט שְׁעַת הַדְּחַק — שָׁאנֵי (שבת מה.).

ב׳שי שְׁפִיל לְסֵיפֵהּ דִּקְרָא (בר׳ י.).
ב׳שיא שָׁפֵל וְאָזֵל בַּר־אוּזָא וְעֵינוֹהִי מַטְיְפִין (מג׳ יד:).
ב׳שיב שָׁפַךְ לוֹ קִתּוֹן עַל פָּנָיו (סוכה כח:).
ב׳שיג שִׂפְתוֹתָיו דּוֹבְבוֹת בַּקָּבֶר (יבמ׳ צו:).
ב׳שיד שְׁקִילָא טִיבוּתָךְ וְשָׁדְיָא אַחִיזְרֵי (שבת סג:).
ב׳שטו שַׁקְלֵיהּ לְמִטְרַפְסֵהּ בְּהַאי עָלְמָא (פס׳ נז:).
ב׳שטז שִׁקְרָא שְׁכִיחַ, קוּשְׁטָא לָא שְׁכִיחַ (שבת קד:).
ב׳שיז שְׁרֵא לֵיהּ מָרָא לִפְלָנְיָא (יומא פו.).
ב׳שיח שְׁרָגָא בְּטִהֲרָא מַאי אֲהַנֵּי (חול׳ ס:).
ב׳שיט שְׁרֵי כִיסָךְ פְּתַח שַׂקָּךְ (פס׳ קיג.).
ב׳שכ שְׁרֵי לֵיהּ לֶאֱנַשׁ לְאוֹדוּעֵי נַפְשֵׁהּ בְּאַתְרָא דְּלָא יָדְעֵי לֵיהּ (נד׳ סב.).
ב׳שכא שְׂרֵפַת נְשָׁמָה וְגוּף קַיָּם (סנה׳ נב.).
ב׳שכב שְׂרָרָה אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם? עַבְדוּת אֲנִי נוֹתֵן לָכֶם! (הור׳ י.).
ב׳שכג שְׁתֵּי נָשִׁים בְּבַיִת — מְרִיבָה בַּבָּיִת (תנח׳ תצא).
ב׳שכד שְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצֵאת זָנָב (כלא׳ ד).
ב׳שכה שִׁתִּין מָנֵי פַּרְזְלָא תְּלוֹ לֵיהּ לְבַקָּא בְּקוּרְנְסֵהּ (חול׳ נח.).
ב׳שכו שִׁתִּין רָהוּטֵי רְהֲטֵי וְלָא מָטֵי לְגַבְרָא דְמִצַּפְרָא כָּרֵךְ (ב״ק צב.).
ב׳שכז שִׁתִּין תִּכְלֵי מַטְיָא לְכָבָא דְקָל חַבְרֵיהּ שָׁמַע וְלָא אָכֵל (שם).
ב׳שכח שְׁתִיקָה כְּהוֹדָאָה דָּמְיָא (יבמ׳ פז:).
ב׳שכט שְׁתִיקָה מְקַיֶּמֶת וְאֵין שְׁתִיקָה מְבַטֶּלֶת (תוס׳ נדה ז).
ב׳של שְׁתִיקָתְךָ יָפָה מִדִּבּוּרְךָ (גיט׳ מו.).
ב׳שלא שְׁתִיתֶם אֶת הַיַּיִן — הַחֲזִירוּ אֶת הַקַּנְקַן לִמְקוֹמוֹ (ב״ר פה).
ב׳שלב שֻׁתַּף לְסַטִים כְּלִסְטִים (ירוש׳ סנה׳ א).

ת

ב׳שלג תָּא חֲזִי, מַאי אִיכָּא בֵּין תַּקִיפָאֵי ־קַדְמָאֵי לְעַנְוָתָנֵי בַּתְרָאֵי (סנה׳ יא.).

ב׳שלד תְּאוֹמִים, אִם אֶחָד חָשׁ בְּרֹאשׁוֹ חֲבֵרוֹ מַרְגִּישׁ (שמ״ר ב).

ב׳שלה תָּבֹא אִמּוֹ וּתְקַנַּח אֶת הַצּוֹאָה (במ״ר יט).

ב׳שלו תָּבֹא עָלָיו בְּרָכָה (כת׳ יט.).

ב׳שלז תֶּבֶן אַתָּה מַכְנִיס לַעֲפָרַיִם? (מנח׳ פה.).

ב׳שלח תָּדִיר וְשֶׁאֵינוֹ תָּדִיר — תָּדִיר קוֹדֵם (בר׳ נא.).

ב׳שלט תֵּהֵא לוּטָא וְלָא תֵּהֵא לָאטָה (סנה׳ מט.).

ב׳שמ תְּהִי לֵהּ עַל קַנְקַנּוֹ (שבת קח.).

ב׳שמא תּוֹכוֹ אָכַל, קְלִפָּתוֹ זָרַק (חג׳ ט.).

ב׳שמב תּוֹכוֹ כְּבָרוֹ (בר׳ כח).

ב׳שמג תּוֹלְדוֹתֵיהֶם כַּיּוֹצֵא בָּהֶם (ב״ק ג.).

ב׳שמד תּוֹלִין אֶת הַקְּלָלָה בַּמְקֻלָּל (בר׳ לו).

ב׳שמה תּוֹלִין אֶת הַקַּלְקָלָה בִּמְקֻלְקָל (בר׳ מד קט.).

ב׳שמו תּוֹסֶפֶת מְרֻבָּה עַל הָעִקָּר (ב״ר סא).

ב׳שמז תּוֹפֵס הַחֶבֶל בִּשְׁנֵי רָאשִׁים (שם לט).

ב׳שמח תּוֹרָא מִדִּישֵׁיהּ קָאָכֵל (גיט׳ סב.).

ב׳שמט תּוֹרָה הִיא וְלִלְמוֹד אֲנִי צָרִיךְ (בר׳ סב).

ב׳שנ תּוֹרָה וּגְדֻלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד (גיט׳ נט.).

ב׳שנא תּוֹרָה מִבַּחוּץ וְאָנוּ מִבִּפְנִים? (הור׳ יג:).

ב׳שנב תּוֹרָה מְחַזֶּרֶת עַל אַכְסַנְיָא שֶׁלָּהּ (ב״מ פה.).

ב׳שנג תּוֹרָה מֻנַּחַת בְּקֶרֶן זָוִית (ע״פ קיד׳ סו.).

ב׳שנד תּוֹרָה מְפֹאָרָה בִּכְלִי מְכֹעָר (נדר׳ נ:).

ב׳שנה תּוֹרָה מַתֶּשֶׁת כֹּחוֹ שֶׁל אָדָם (סנה׳ כו:).

ב׳שנו תּוֹרָה שֶׁאֵין לָהּ בֵּית אָב אֵינָהּ תּוֹרָה (יְרוּשׁ׳ שבת יט).

ב׳שנז תּוֹרְתָא דִּלָא יָלְפָא רַדְיָא מִתְקַשְׁיָה עֲלָהּ בְּסוֹפָא (מד׳ מש׳ כב).

ב׳שנח תְּחִלַּת מַפָּלָה — שֵׁנָה (בר׳ יז).

ב׳שנט תְּחִלַּת נְדָרִים—פֶּתַח לְאִוֶּלֶת (רא״ז ג).

ב׳שס תְּחִלַּת נְפִילָה—גַּסּוּת (סוטה מד:).

ב׳שסא תְּחִלַּת עֲבֵרָה—הִרְהוּר הַלֵּב (רא״ז ו).

ב׳שסב תְּחִלָּתָהּ בְּאֹנֶס וְסוֹפָהּ בְּרָצוֹן (יְרוּשׁ׳ סוטה ד.).

ב׳שסג תֵּכֶף לִסְמִיכָה — שְׁחִיטָה (בר׳ מב.).

ב׳שסד תֵּל שֶׁכָּל פִּיּוֹת פּוֹנִים אֵלָיו (בר׳ ל.).

ב׳שסה תְּלוֹ בוֹ בּוּקֵי סְרִיקֵי (ב״ב ז.).

ב׳שסו תְּלֵי לֵיהּ קוֹרָא לְדָבָר אַחֵר וְאִיהוּ דִּידֵיהּ עָבַד (בר׳ מג:).

ב׳שסז תְּלֵי סַלְתֵיהּ—תְּלֵי מְזוֹנֵיהּ (פס׳ קיא:).

ב׳שסח תִּלֵּי תִלִּים שֶׁל הֲלָכוֹת (עיר׳ כא:).

ב׳שסט תָּלֵי תַנְיָא בִּדְלָא תַנְיָא (שבת כב:).

ב׳שע תְּלָיָא בְּאַשְׁלֵי רַבְרְבֵי (ביצה כז.).

ב׳שעא תַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה (קיד׳ מ:).

ב׳שעב תַּלְמִיד הַמְחַכִּים אֶת רַבּוֹתָיו (חג׳ יד.).

ב׳שעג תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ אֶחָד מִשְּׁמִינִי שֶׁבִּשְׁמִינִית [גַּאֲוָה] (סוטה ה.).

ב׳שעד תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁלֹּא יְהֵא בּוֹ דָּבָר שֶׁל דֹּפִי (שהש״ר ד).

ב׳שעה תַּלְמִיד חָכָם שֶׁאוֹמְרִין דְּבַר־שְׁמוּעָה מִפִּיו שִׂפְתוֹתָיו דּוֹבְבוֹת בַּקֶּבֶר (יבמ׳ צז.).

ב׳שעו תַּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם נִקְרָא בְּנוֹ (ויק״ר יא).

ב׳שעו תלמידי־חכמים כל זמן שמזקינין חכמה נתוספת בהם (שבת קנב.).
ב׳שעז תלמידי־חכמים מרבים שלום בעולם (בר׳ סד).
ב׳שעח תלמידים שלא שמשו כל צרכם (עפ״י סוטה מז:).
ב׳שעט תמה אני אם יש בדור הזה מי שמקבל תוכחה (ערכ׳ טז: ע״י).
ב׳שפא תמה זכות אבות (שבת נה.).
ב׳שפב תמרי בהלוך לבי־סדנא רהיט (פס׳ קיג).
ב׳שפג תן לו משלו, שאתה ושלך שלו (אב׳ ג).

תנאי ר׳ כל תנאי.

ב׳שפד תנא ושייר (סוכה נד.).
ב׳שפה תנוח דעתך שהנחת את דעתי (שבת קנב:).
ב׳שפו תעלא בעדניה סגיד לה (מג׳ טז:).
ב׳שפז תפלה עושה מחצה (ויק״ר י).
ב׳שפח תפיש תרוס אמתא בהדי מחתרא ליהוי (שבת לב.).
ב׳שפט תפסת אימתי — בא לבוש לבושי (ב״ר נח).
ב׳שצ תפסת מרובה — לא תפסת, תפסת מועט — תפסת (ר״ה ד:).
ב׳שצא תקופות וגימטריאות פרפראות לחכמה (אב׳ ג).
ב׳שצב תקנתא לתקלתא לא עבדינן (ב״מ ה:).
ב׳שצג תקפא בביתא בי קריא לשומשמי (סוטה ג:).
ב׳שצד תרי אגרי בשי חד רשיבא—אינון ובשי לרשיבא (מנח׳ צג.).
ב׳שצה תרי קבי דתמרא—חד קבא דקשייתא וכריה (יומא עט:).
ב׳שצו תרי תמיהי מדבר דברי אנשי (חול׳ מ.).
ב׳שצז תרעא דלא פתיח למצותא פתיח לאסיא (במ״ר ט).
ב׳שצח תרעא דרוח — רוח (ב״ב צ:).
ב׳שצט תרעא, היה תרעה פני ישלקל! (ב״ר ט).

ב׳ת תַּרְתֵּי קָלֵי מֵחַד גַּבְרָא לָא מִשְׁתַּמְּעֵי (ר״ה כז.).

ב׳תא תֵּשֵׁב עַד שֶׁתַּלְבִּין רֹאשָׁהּ (כת׳ קט.).

ב׳תב תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים כִּתְרִים בִּפְנֵי הַפֻּרְעָנוּת (אב׳ ד).

מזמן שלאחר התלמוד

*

א

א אָדָם דּוֹאֵג עַל אִבּוּד דָּמָיו וְאֵינוֹ דּוֹאֵג עַל אִבּוּד יָמָיו (בחינת עולם).

ב אָדָם קָרוֹב לְעַצְמוֹ (ע״פ סנה׳ ט.).

ג אַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת הַשּׁוּרָה (רש״י ברא׳ כ״ב, ג ע״פ סנה׳ קה:).

ד אוּמָנָא כַּד מַלֵּיל בְּאוּמָנוּתֵהּ מַלֵּיל (זוהר משפטים).

ה אוֹר וְחֹשֶׁךְ מְשַׁמְּשִׁים בְּעִרְבּוּבְיָא (ע״פ רש״י בראש׳ א).

ו אוֹתִיּוֹת מַחְכִּימוֹת (יוסף לקח בהקדמה).

ז אֲחוֹרֵי הָרֵי חֹשֶׁךְ (ע״פ תמיד לב:).

ח אַחֲרֵי דַרְגָּא — תְּבִיר (תחכמוני שער ג).

ט אַחֲרֵי מַאֲרִיךְ — טַרְחָא (תולדות יצחק לר״י קארו).

י אַחֲרֵי מוֹת — קְדוֹשִׁים אֱמֹר (מתב׳ עמנואל).

יא אַחֲרִית קְטָטָה — חֲרָטָה (מבחר הפנינים שער יא).

יב אַיְדֵי דְטָרִיד לְמִבְלַע לָא פָּלִיט (ע״פ חל׳ תערובות).

יג אִיהוּ רַקָּךְ וְאוֹרַיְתָא לְהַסְפָּרָא (זוהר שלח).

יד אִילָנֵי סְרָק קוֹלָם הוֹלֵךְ (ע״פ ב״ר טז).

טו אֵין אָדָם מֵת וַחֲצִי תַאֲוָתוֹ בְּיָדוֹ (ע״פ קה״ר א׳).

טז אֵין אָדָם נִתְפָּס עַל צַעֲרוֹ (ע״פ ב״ב טז:).

יז אֵין אֶבֶן בְּלֹא כֵּלִים (מאמר העם ע״פ אדר״נ כב).

יח אֵין אוֹרֵחַ מַכְנִיס אוֹרֵחַ (ע״פ ב״ב צח:).

יט אֵין אַחַר מַעֲשֵׂה בֵית־דִּין כְּלוּם (ע״פ ב״מ יז.).

כ אֵין אֵלֶּה אֶלָּא דִבְרֵי תֵמַהּ (ע״פ פס׳ עב.).

כא אֵין בַּעַל הַנֵּס מַכִּיר בְּנִסּוֹ (ע״פ נדה לא.).

כב אֵין דָּבָר עוֹמֵד נֶגֶד הַזְּמָן (נובלות חכמה).
כג אֵין הָאוֹר נִכָּר אֶלָּא מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ (בן המלך והנזיר).
כד אֵין הָעֲנִיוּת בּוּשָׁה (מראה ומוסר).
כה אֵין וַדַּאי שֶׁאֵין בּוֹ סָפֵק („תשבי" ערך „ודאי").
כו אֵין חָכָם בְּלִי סְפָרִים (גבול בנימין).
כז אֵין חָכָם כְּבַעַל־הַנִּסָּיוֹן (עקדה שער יד).
כח אֵין חָכְמַת אָדָם מַגַּעַת אֶלָּא עַד מָקוֹם שֶׁסְּפָרָיו מַגִּיעִים (דרכי הגמרא).
כט אֵין חֲלוֹם בְּלֹא דְבָרִים בְּטֵלִים (רש"י בראּ ל"ז, י ע"פ בר' נה.).
ל אֵין יַחַס כְּיַחַס עַצְמוֹ (עקדה רות).
לא אֵין כֹּחוֹ אֶלָּא בְּפֶה (ע"פ רש"י ישע' מ"א, יד).
לב אֵין כְּלָל שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ חוּץ (ע"פ עיר' כז.).
לג אֵין לְךָ דָבָר הָעוֹמֵד בִּפְנֵי הָרָצוֹן (מאמר העם).
לד אֵין מְגַלִּין אֶלָּא לִצְנוּעִין (ע"פ קיד' עא.).
לה אֵין מִדְרָשׁ בְּלֹא חִדּוּשׁ (ע"פ חג' ג.).
לו אֵין מַקְשִׁין בְּאַגָּדָה (מו"נ פיתה)
לז אֵין מְשִׁיבִין עַל הָאַגָּדָה (תיק' ז"ח).
לח אֵין נָבִיא בְּעִירוֹ (אהבת עולם למהר"ש אלגזי).
לט אֵין סוֹמְכִין עַל הַנֵּס (ע"פ פס' כד:).
מ אֵין עוֹנְשִׁין אֶלָּא אִם כֵּן מַזְהִירִין (ע"פ סנה' נו:).
מא אֵין עָשָׁן בְּלִי אֵשׁ (מאמר העם, ר' לית תננא).
מב אֵין צִבּוּר עָנִי (מאמר העם ע"פ ירוש' גיט' פ"ג).
מג אֵין קְטֹרֶת בְּלִי חֶלְבְּנָה (ע"פ רש"י שמ' ל', לד).
מד אֵין רֶגַע בְּלִי נֶגַע (ר"י הלוי).

מה אֵין רֶגַע בְּלִי פֶּגַע (מאמר העם).
מו אֵין רַע שֶׁאֵין בּוֹ טוֹב (צרור המור ע״פ ב״ר סח).
מז אֵין שׁוֹטֶה מַרְגִּישׁ (מבחר הפנינים ע״פ שבת י״ג:).
מח אֵין שִׂמְחָה כְּשִׂמְחַת הַנִּצָּחוֹן (שארית ישראל יח).
מט אֵין תַּעֲנוּג כְּהֶתֵּר הַסְּפֵקוֹת (מאמר החכם).
נ אֵינָהּ דּוֹמָה שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה (ע״פ מכילתא יתרו).
נא אֵינוֹ יוֹדֵעַ בֵּין יְמִינוֹ לִשְׂמֹאלוֹ (מאמר העם).
נב אֵינוֹ מַעֲלֶה וְאֵינוֹ מוֹרִיד (ע״פ גיט׳ נב.).
נג אֲכִילָה בְלִי שְׁתִיָּה כְּמַכָּה בְלִי רְטִיָּה (מראה המוסר).
נד אַל תְּהִי מָתוֹק פֶּן יִבְלְעוּךָ (מבחר הפנינים).
נה אַל תְּהִי שׁוֹטֶה בַחֲרוּזִים (ע״פ חולי׳ צה.).
נו אַל תִּפְתַּח פֶּה לְשָׂטָן (ע״פ בר׳ יט.).
נז אִלּוּ יְדַעְתִּיו הֱיִיתִיו (מאמר החכם).
נח אִלְמָלֵא אֻכְמָא לָא אִשְׁתְּמוֹדַע חִוְּרָא (זוהר תזריע).
נט אִלְמָלֵא חֲשׁוֹכָא לָא אִשְׁתְּמוֹדַע נְהוֹרָא (שם תצוה).
ס אִם הַדִּבּוּר כֶּסֶף — הַשְׁתִיקָה זָהָב (כד הקמח).
סא אִם כֵּן לָא שָׁבְקַת חַיֵּי לְכָל בִּרְיָה (ע״פ ב״ק צ״א:; וברי סא:).
סב אִם לֹא יוֹעִיל — לֹא יַזִּיק (מאמר העם).
סג אִם קַבָּלָה הִיא — נְקַבֵּל (ע״פ יבמ׳ עו:).
סד אִם רָאִיתָ גַּנָּב וְ״תֵרוּץ״ עִמּוֹ (מאמר העם ע״פ הכתוב).
סה אִם תַּעַזְבֵנִי יוֹם — יוֹמַיִם אֶעֶזְבֶךָּ (רש״י דב׳, י״א, יג ע״פ ירוש׳ סוף בר׳).

— אפילו באלף ר׳ בִּרְיָה.
סו אַשְׁרֵי הַמַּאֲמִין (מאמר העם).

סז אַשְׁרֵי מִי שֶׁחֶסְרוֹנוֹתָיו סְפוּרִים (מאמר העם).
סח אַשְׁרֵי עַיִן רָאֲתָה כָּל אֵלֶּה (סדר העבודה ליוה״כ).
סט אַתְרָא דְּלֵית שְׂטָנָא יָכֵל, תַּמָּן יִשְׁדַּר אִיזְגַּדָּא יֵינָא (זוהר).

ב

ע בָּא שַׁבָּת — בָּאָה מְנוּחָה (תוס׳ סנה׳ לח.).
עא בְּגוּף טָהוֹר נְשָׁמָה טְהוֹרָה (מאמר החכם).
עב בְּהֵמָה בְּצוּרַת אָדָם (ע״פ עמנואל הרומי).
עג בָּטֵל בְּשִׁשִּׁים (הל׳ תערובות).
עד בְּיוֹדְעִים וּבְלֹא יוֹדְעִים (סדר תפלות).
עה בִּלְשׁוֹן סַגִּי־נְהוֹר (מאמר העם).
עו בְּנֵי קֹרַח לֹא מֵתוּ (ע״פ במ׳ כ״ו, יא).
עז בְּעוֹד הַבַּרְזֶל חַם — הַלְמֵהוּ! (יוסף לקח).
עח בְּעוֹד שֶׁהַחֶבֶל בְּיָדְךָ — מְשׁוֹךְ פָּרָתְךָ! (עקידה קהלת).
עט בַּעַל הַקּוֹרָה נִכְנָס בָּעֳבִי־הַקּוֹרָה (ע״פ בר׳ סד.).
פ בְּעֵת הַצֹּרֶךְ יֻכָּר הָאוֹהֵב (מבחר הפנינים).
פא בְּרָא כַּרְעָא דַּאֲבוּהּ (ע״פ עיר׳ ע:).
פב בָּרוּךְ מַזְכִּיר נִשְׁכָּחוֹת! (מאמר העם).
פג בָּרוּךְ שֶׁפְּטָרַנִי! (ע״פ ב״ר סג).
פד בְּרִיָּה אֲפִלּוּ בְּאֶלֶף לֹא בָטֵל (יו״ד הל׳ תערובות).
פה בְּשָׁעָה שֶׁאֵינָהּ לֹא יוֹם וְלֹא לַיְלָה (ע״פ מנח׳ צט:).
פו בִּשְׁעַת חֵרוּם שְׁאנֵי (ע״פ כת׳ יז:).

ג

פז גַּאוּת — חָבֵר לַעֲנִיּוּת (מחברת הערוך לר"ש פרחון).

פח גַּלְגַּל הַחוֹזֵר בָּעוֹלָם (רש"י בראׄ כ"ה, ל ע"פ שבת קנ"א:).

פט גֵּרָה — אֵינָהּ מַעֲלָה (מחב׳ עמנואל ה׳).

ד

צ דְּבָרִים הַיּוֹצְאִים מִן הַלֵּב נִכְנָסִים אֶל הַלֵּב (מאמר העם).

צא דַּי לְחַכִּימָא בִּרְמִיזָא (ע"פ מד׳ מש׳ כב).

צב דִּין פְּרוּטָה כְּדִין מֵאָה (ע"פ סנה׳ ח.).

צג דִּינָר מַתִּיר, דִּינָר אוֹסֵר (לקט הקמח).

צד דְּלָא מָטֵי בִּשְׂרָא, אָמַר: סִירְיָא הוּא (מאירי, משל׳).

צה דְּרָחֵם וְלָא קְשִׁיר עִמֵּהּ קִנְאָה — לָאו רְחִימוּתֵהּ רְחִימוּתָא (זוהר ויחי).

ה

צו הָאָדָם בֶּן שַׁעְתּוֹ (ספר השעשועים).

צז הָאָדָם מְדִינִי מִטִּבְעוֹ (מו"נ).

צח הַאי עָלְמָא כְּבֵי־הִלּוּלָא דָּמֵי (ע"פ עיר׳ נד.).

צט הָאֱמֶת יוֹרֶה דַּרְכּוֹ (ר"י קמחי מש׳).

ק הָאֱמֶת כְּבֵדָה עַל־כֵּן נוֹשְׂאֶיהָ מְעַטִּים (מדרש שמואל).

קא הָאֱמֶת עֵד לְעַצְמוֹ (נרבוני, פי׳ למו"נ).

קב הַהֶכְרֵחַ לֹא יְגֻנֶּה (מאמר העם).

קג הַהֶרְגֵּל טֶבַע שֵׁנִי (מאמר החכם).

קד הַזְּאֵב מַחֲלִיף שְׂעָרוֹ וְלֹא טִבְעוֹ (מבחר הפנינים).
קה הַזְּהוּבִים — זְבוּבִים (בחינת עולם).
קו הִזָּהֵר בְּגוֹי קָטֹן (ע״פ פס׳ קיג.).
קז הַחֶשְׁבּוֹן חֲצִי סִלּוּק (מאמר העם).
קח הֶחָתוּל יוֹדֵעַ זָקָן מִי לוֹחֵךְ (מש׳ שועלים יז).
קט הַטּוֹב שֶׁבַּסּוּסִים צָרִיךְ לְרֶסֶן (מבחר הפנינים).
קי הַטּוֹבֵעַ בְּשִׁבֹּלֶת יַחֲזִיק בְּשִׁבֹּלֶת (מאמר העם ע״פ עמנואל פז).
קיא הַיּוֹם כַּאן וּמָחָר „וַיִּבְרַח“ (נחלת שבעה א׳).
קיב הַכֹּל הוֹלְכִים לְבֵית הָאָבֵל וְכָל אֶחָד בּוֹכֶה עַל צַעֲרוֹ (עולת שבת).
קיג הַכֹּל תָּלוּי בְּמַזָּל, אֲפִלּוּ סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבָּהֵיכָל (זוהר נשא).
קיד הַלָּשׁוֹן קוּלְמוּס הַלֵּב (חובות הלבבות, שער ענוה).
קטו הַמְמַהֵר בְּאַהֲבָה מְמַהֵר בְּשִׂנְאָה (שבט יהודה).
קטז הַמְּפֻרְסָמוֹת אֵינָן צְרִיכוֹת רְאָיָה (מלות ההגיון להרמב״ם).
קיז הַמִּקְרֶה לֹא יַתְמִיד (פי׳ למו״נ).
קיח הַמַּתְחִיל בְּמִצְוָה אוֹמְרִים לוֹ: גְּמוֹר (רש״י ע״פ ירוש׳ פס׳ ז׳).
קיט הַמְתֵּן וְתִנָּצֵל (מבחר הפנינים).
קכ הַנַּעֲשָׂה אֵין לְהָשִׁיב (ע״פ ר״ה כט:).
קכא הַסֵּדֶר חֲצִי עֲבוֹדָה (מאמר העם).
קכב הָעוֹלָם דּוֹמֶה לְסֻלָּם — זֶה עוֹלֶה וְזֶה יוֹרֵד
(מחב׳ עמנואל ע״פ תנח׳ מטות).
קכג הָעֵינַיִם הֵן לְפָנִים וְלֹא לְאָחוֹר (אגרת הרמב״ם).
קכד הֶעָשָׁן מְרֻבֶּה עַל הַצָּלִי (מנחה חדשה).
קכה הַקּוּלְמוּס שְׁלִיחַ הַלֵּב (כסאות לבית דוד).
קכו הַרְבֵּה שְׁלוּחִים לַמָּקוֹם (רש״י שמ׳ ט״ז, לב ע״פ תענ׳ יח:).

קכז הָרְגֵּל נַעֲשָׂה טֶבַע (שבילי אמונה ד׳).
קכח הָרוֹדֵף אַחֲרֵי הַכָּבוֹד — הַכָּבוֹד בּוֹרֵחַ מִמֶּנּוּ (ע״פ ילק״ש שמואל).
קכט הָרוֹצֶה לְשַׁקֵּר יַרְחִיק עֵדוּתוֹ (ע״פ רא״ש שבועות פ״ו).
קל הָרָעֵב תְּבָלִין לְכָל תַּבְשִׁיל (מלאכת מחשבת).
קלא הַשָּׂטָן מְקַטְרֵג בִּשְׁעַת הַסַּכָּנָה (ע״פ ב״ר צא).

ו

קלב „וַיֶּחְכַּם מִכָּל הָאָדָם"—אֲפִלּוּ מִן הַשּׁוֹטִים (מאמר העם ע״פ שו״ט).
קלג וְכִי כָּךְ עוֹשִׂין לִבְנֵי לְוָיָה? (ע״פ חול׳ ו.).

ז

קלד זֶה הַקָּטָן גָּדוֹל יִהְיֶה (סדר ברית מילה).
קלה זֶה מוֹשֵׁךְ לְכָאן וְזֶה—לְכָאן (ע״פ זבים ג׳, ב).
קלו זִמְנִין בְּאַפְקַרְסוּתָא דְעַנְיָא תַּשְׁכַּח מַרְגְּנִיתָא (זהר שלח).

ח

קלז חֶבְרַת הַשּׁוֹטֶה סַכָּנָה (מבחר הפנינים שער ב).
קלח חֲזוֹר חֲזוֹר וְאַל תִּצְטָרֵךְ לְבַלְזוֹר (ס׳ הקנה).
קלט חָכָם בְּלֹא סְפָרִים כְּאֻמָּן בְּלֹא כֵּלִים (מאמר העם).
קמ חֲמוֹר נוֹשֵׂא סְפָרִים (תחכמוני).
קמא חַמְרָא מְגַלֵּי רָזִין הוּא (זוהר שמיני).
קמב חֲתִיכָה הָרְאוּיָה לְהִתְכַּבֵּד (ע״פ חול׳ כ.).

ט

קמג טְבִיעוּת עַיִן שֶׁל תַּלְמִיד חָכָם (ע״פ שבת קיד.).

קמד טוֹב לִסְבּוֹל שׁוֹטֶה מֵחֲצִי שׁוֹטֶה (מבחר הפנינים).

קמה טוֹב מְעַט בְּכַוָּנָה מֵהַרְבּוֹת בְּלֹא כַוָּנָה (טור או״ח סי׳ א׳).

קמו טוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ (רש״י איכה ג׳ ע״פ תענ׳ טז.).

קמז טוּפְסָא דְלִבָּךְ בְּאַנְפָּךְ שְׁכִיחַ (זוהר, לך לך).

קמח טוּרָא בְּטוּרָא לָא פָּגַע. אֱנָשׁ בֶּאֱנָשׁ פָּגַע (מאמר העם).

קמט טָעוּת לְעוֹלָם חוֹזֵר (רמב״ם הל׳ מכירה).

קנ טַעֲמוֹ וְנִמּוּקוֹ עִמּוֹ (ע״פ גיט׳ סז.).

י

קנא יוֹדֵעַ אֶת רִבּוֹנוֹ וּמְכַוֵּן לִמְרוֹד בּוֹ (רש״י בראש׳ י׳, יט).

קנב יוֹרֵד לְטִמְיוֹן (ע״פ סוכה כט).

קנג יַחַס בַּקְּבָרוֹת (ע״פ מנח׳ נג.).

קנד יֵרָפְאוּ פְּצָעִים וְלֹא דְבָרִים רָעִים (ר״י קמחי, מש׳).

קנה יֵשׁ לוֹ מָנֶה רוֹצֶה מָאתַיִם („נפש יהודה“ עפ״י קה״ר א׳).

קנו יְשׁוּעַת יְיָ כְּהֶרֶף עָיִן (מאמר העם).

כ

קנז כְּבוֹדוֹ בִּמְקוֹמוֹ מֻנָּח (ע״פ בכור׳ לו:).

קנח כָּל אָרֹךְ שׁוֹטֶה (רמב״ן סוכה, ספר שעשועים).

קנט כָּל בַּר בַּר טִפְּשָׁא (ר״א בן הרמב״ם ע״פ ב״ב עד.).

קס כָּל רַצְעָן יַלֵּךְ יָחֵף (חכמה ומוסר).

קסא כָּל הַפּוֹסֵל בְּמוּמוֹ פּוֹסֵל (ע״פ קיד׳ ע.).
קסב כְּמַעֲשֵׂה אָבוֹת יַעֲשׂוּ בָנִים (ראב״ע ברא׳ ט׳, יח).
קסג כְּנַנָּס עַל גַּבֵּי עֲנָק (שבלי הלקט).

ל

קסד לֹא דֻבִּים וְלֹא יַעַר (ע״פ סוטה מז.).
קסה לֹא יְאֻמַּן כִּי יְסֻפָּר (ע״פ חב׳ א׳, ה):
קסו לָא יְדַע אֱנָשׁ טַעְמָא דְּמִתְקָא עַד דְּטָעִים מְרִירָא (זוהר תזריע).
קסז לֹא מֵאַהֲבַת מָרְדְּכַי אֶלָּא מִשִּׂנְאַת הָמָן (ע״פ מג׳ טז.).
קסח לֹא מִכָּל אֹרֶן יֵעָשֶׂה תֹּרֶן (רי״ז הלוי).
קסט לוּלֵי הַמִּשְׁתַּגְּעִים נִשְׁאַר הָעוֹלָם חָרֵב (רמב״ם).
קע לֵיכָּא מִידֵי דְּלָא רְמִיזִי בְּאוֹרַיְתָא (ע״פ תענ׳ ט.).
קעא לִין בְּלֹא סְעֻדָּה וְהַשְׁכֵּם בְּלִי חוֹב (צואת ר״י אבן תבון).
קעב לֵית תְּנָנָא בְּלָא אִשָּׁא וְלָא אִשָּׁא בְּלָא תְּנָנָא (זוהר נשא).
קעג לְעוֹלָם אַל יַשְׁלִיךְ אָדָם דַּעְתּוֹ אַחֲרָיו (רמב״ם).
קעד לִפְעָמִים עֲנָק בִּזְבוּב נֶחֱנָק (עמנואל הרומי).

מ

קעה מָאן דְּיָהֵב חַיֵּי יָהֵב מְזוֹנֵי (ע״פ תענ׳ ח:).
קעו מָאן דְּנָשִׁיךְ מִכַּלְבָּא, מִקָּלֵהּ יִזְדַּעֲזַע (זוהר בשלח).
קעז מַה לְּכֹהֵן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת (ע״פ שמ״ר ה׳).
קעח מַה שֶּׁיַּעֲשֶׂה הַזְּמָן לֹא יַעֲשֶׂה הַשֵּׂכֶל (חוט השני ק״ב):
קעט מַה שֶּׁעָבַר — עָבָר (מחב׳ עמנואל).

קפ מוֹצִיא מִכֹּחַ אֶל הַפֹּעַל (מו"נ).
קפא מִי שֶׁאֵין לוֹ יַחַס עַצְמוֹ, לֹא יוֹעִילֶנּוּ יַחַס אֲבוֹתָיו (בן המלך והנזיר).
קפב מִי שֶׁלִּבּוֹ צַר לְשׁוֹנוֹ רָחָב (מבחר הפנינים כ"ט).
קפג מִיּוֹם שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ נִטַּל טַעַם בָּשָׂר וְנִתַּן בְּעֲצָמוֹת (פענח רזא).
קפד מֵיטַב הַשִּׁיר כְּזָבוֹ (מחב' עמנואל).
קפה מַיִם חֲרִישִׁים עֲמֻקִּים וְקָשִׁים (מסלת הלמוד).
קפו מְלָאכָה — מְלוּכָה (מחזור ויטרי).
קפז מִמְּזֵר עָנָו טוֹב מִכָּשֵׁר מֵעֵז פָּנָיו (ס' השעשועים).
קפח מִן הַזְּהִירוּת — שֶׁלֹּא לְהִזָּהֵר הַרְבֵּה (מאמר החכם).
קפט מִנְהַג יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה (פרדס רש"י).
קצ מִנְהָג עוֹקֵר דִּין (חו"מ רל"ב).
קצא מֵעוֹלָם לֹא נִצְחַנִי אֶלָּא בַּעַל־מְלָאכָה אֶחָת (מאמר העם).
קצב מְעַט מִן הָאוֹר יִדְחֶה הַרְבֵּה מִן הַחֹשֶׁךְ (צידה לדרך).
קצג מַקְדִּים רְפוּאָה לְמַכָּה (ע"פ מג' יג:).
קצד מַרְבֶּה דְבָרִים — מַרְבֶּה שְׁטוּת (שו"ת מאמר מרדכי).
קצה מְשַׁנֶּה מָקוֹם מְשַׁנֶּה מַזָּל (מאמר העם ע"פ ב"מ עה:).
קצו מִתּוֹךְ שִׁבְחָתוֹ בָּא לִידֵי גְנוּתוֹ (אלפס ע"פ ב"ב קסד.).

נ

קצז נִבָּא וְלֹא יָדַע מַה נִּבָּא (רש"י בראי מ"ה, יח, ע"פ ב"ב קיט).
קצח נוּר קְלִיל מוֹקִיד גְּדִישִׁין סַגִּיאִין (א"ב דב"ס).
קצט נוֹתֵן יָד לַפּוֹשְׁעִים (ע"פ תפלת „נעילה").
ר נֵיתֵי סֵפֶר וְנֶחֱזֵי (מאמר העם ע"פ קיד' ל.).

רא נִסְתַּתְּמוּ טַעֲנוֹתָיו (ע״פ סנה׳ לא:).

רב נִתְמַלְּאָה הַסָּאָה (ע״פ סוטה ט.).

ס

רג סֵדֶר הַהוֹצָאָה חֲצִי הַפַּרְנָסָה (מבחר הפנינים).

רד סוּמָא אֵין לוֹ שָׂבָע (ע״פ יומא עד.).

רה סוֹף גַּנָּב לִתְלִיָּה (ע״פ קה״ר ז׳).

רו סוֹף מַעֲשֶׂה בְּמַחֲשָׁבָה תְּחִלָּה (סדר תפלה).

רז סוֹפוֹ מוֹכִיחַ עַל תְּחִלָּתוֹ (ע״פ גיט׳ סו.).

רח סוֹפְךָ טוֹב כֻּלְּךָ טוֹב (לקח טוב).

— סימן ר׳ סִמָּן.

רט סַכִּין בְּיַד שׁוֹטֶה סַכָּנָה (תשבי).

רי סִמָּן לְשְׁטוּת מִלִּין (זוהר בלק).

ריא סְתָם מַקְשָׁן — עַם הָאָרֶץ (שו״ת חוות יאיר רי״ט).

ע

ריב עָבַר זְמַנּוֹ בָּטֵל קָרְבָּנוֹ (ע״פ בר׳ טו, תוס׳ שם).

ריג עַד הַדְּיוֹטָא הַתַּחְתּוֹנָה (ע״פ ירוש׳ יבמ׳ פ״א).

ריד עָנִי חָשׁוּב כְּמֵת (רש״י שמ׳ ד׳, יט ע״פ נדר׳ סד:).

רטו עִקָּר חָסֵר מִן הַסֵּפֶר (תולדות יצחק לר״י קארו).

פ

רטז פֶּה מֵפִיק מַרְגָּלִיּוֹת (ע״פ קיד׳ לט:).

ריז פּוּרְתָּא לֹא דָק (ע״פ סוכה ח.).

ריח פָּרָתוֹ שֶׁל הָרַב מְתָרֶת (ע״פ שבת נד.).

ריט פְּשׁוֹט נְבֵלָה בְּשׁוּק וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת (ע״פ פס׳ קיג.).

רכ פֶּתִי אֶחָד עוֹשֶׂה פְּתָיִים רַבִּים (מטפחת ספרים).

צ

רכא צָרָה קוֹרְאָה לַחֲבֶרְתָּהּ (רש״י תהל׳ מ״ב).

רכב צָרַת רַבִּים חֲצִי נֶחָמָה (מלאכת מחשבת ע״פ דב״ר ב׳).

ק

רכג קַבֵּל הָאֱמֶת מִמִּי שֶׁאֲמָרוֹ (בשם רב האי גאון).

רכד קוֹבֵעַ בְּרָכָה לְעַצְמוֹ (הל׳ ברכות).

רכה קוֹל הָמוֹן כְּקוֹל שַׁדַּי (מד׳ שמואל על פרקי אבות, ע״פ יחז׳ א׳, כד).

רכו קוֹנֵה הַכֹּל (סדר תפלה).

רכז קָשָׁה עָלַי פְּרִידַתְכֶם (רש״י ויק׳ כ״ג, לו).

רכח קָשָׁה עַתִּיקְתָּא מֵחַדְתָּא (ע״פ יומא כט.).

ר

רכט רֵאשִׁית מֶחְקָר — פְּלִיאָה (משלי אסף).

רל רֹב בִּנְיָן וְרֹב מִנְיָן (ע״פ אהלות ב׳).

רלא רַחְמָנָא לִבָּא בָּעֵי (ע״פ סנה׳ קו:).
רלב רְפוּאַת שׁוֹטִים בְּשׁוֹטִים (ע״פ קובץ על יד).
רלג רְצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם הוּא כְבוֹדוֹ (ע״פ ירוש׳ פאה פ״א).

ש

רלד שְׂאוֹר שֶׁבְּעִסָּה מְעַכֵּב (ע״פ בר׳ יז.).
רלה שְׁאֵלַת חָכָם חֲצִי תְשׁוּבָה (שו״ת ר״מ אלשקר).
רלו שְׁבִיק חַרְבָּא לְמָאן דְּאָנַח קְרָבָא (זוהר בלק).
רלז שׁוֹטֶה גָרוּעַ מִן הַמַּמְזֵר (ע״פ ירוש׳ סוף הי״ד).
רלח שִׁכּוֹר כְּלָא עָלְמָא דִּילֵהּ (מס׳ פורים).
רלט שֶׁלְּךָ אִי אַתָּה רוֹאֶה אֲבָל אַתָּה רוֹאֶה שֶׁל אֲחֵרִים (תחכמוני ע״פ פס׳ ה:).
רמ שֵׁנָה בְשַׁבָּת תַּעֲנוּג (ילק״ר ואתחנן).
רמא שְׁנֵי הֲפָכִים בְּנוֹשֵׂא אֶחָד (מו״נ).
רמב שֶׁקֶר אֵין לוֹ רַגְלָיִם (רש״י מש׳ י״ב, וט ע״פ שבת ק״ד).

ת

רמג תַּכְלִית הַיְדִיעָה שֶׁלֹּא נֵדַע (מאמר החכם).
רמד תַּלְמִידוֹ שֶׁל אָדָם חָבִיב עָלָיו כְּגוּפוֹ (רש״י דב׳ ל״א).
רמה תְּרֵי קָלֵי לָא מִשְׁתַּמְעֵי (ע״פ ר״ה כז).

באורים ותרגומים

★

מן התלמוד

א) אב בחכמה ורך בשנים — דרש „אברך" (בראש' מ"א, מג) אב־רך. ב) אבב חנואתא וגו' — על פתח החנות (של מזונות) מרובים אחים ואוהבים, על פתח בית האסורים לא אחים ולא אוהבים; כלו' אוהבי עשיר, שנותן מתנות, רבים הם, ולאומלל אין אח ואוהב. ג) אבוב לחרי וגו' — החליל זמר לחורים (לשרים) ואינו מתקבל על האורגים; כלו' מה שכשר בעיני גדולים לא ייטב בעיני פחותים, שאין טעמם שוה. ד) מצמתין וגו' — מקבצין ומצמצמין. ה) נשינו טובה — שהיתה להם טובה וניטלה מהם ונשתכחה. ו) העבירו את התקרה — החריבו בחטאם. פעפענו וגו' — זעזענו ונדנדנו את הכתלים עד היסוד. ז) עשו עמנו מלחמה — כלו' שמקררות את הגוף ומחסרות את כחנו לעת זקנה. ט) אגב אורחך וגו' — בדרך הליכתך השמע קולך לשונאך; כלומר כשתלך לדרכך לפי תומך התראה לשונאך והפחידהו. י) אגב זריזותיהו וגו' — משום שעושין בזריזות נשפך. יא) אגרא דבי הלולי מלי — שכר בית המשתה שיחת דברים, כלומר כל המרבה בשיחה בבית משתה חתנים שכרו מרובה, שהשיחה מרבה שמחה. יב) אגרא דבי טמיא וגו'—שכר בית האבל השתיקה, שיפה השתיקה לאבלים. יג) כלא — אסיפות התלמידים לשמוע הדרישות שנדרשות בחדשי אלול ואדר. דוחקא—הדוחק שנדחקים השומעים. יד) פרקא— הפרק ששונים ראשי הישיבה. רהטא — המרוצה שרצים אל הישיבה. טו) שמעתא — הלכה. סברא — שהאדם יגע להבין טעמו של דבר. טז) תעניתא — תענית. צדקתא — הצדקה שנותנין. יז) אדאזל וגו' — עד שהלך נמכר. יח) אדהלא וגו' — בעוד החול (של הדרך) על רגלך מכור מכרך; כלו' הזדרז לעשות דבר בעתו.

יט) אדלא אבידנא וגו׳—מה שלא אבד לי אני מבקש; ועל הזקן נאמר, שגופו כפוף ונראה כמבקש אבידה. כ) אדלא יומא וגו׳ — עלה היום עלה החולה (ממטתו); כלו׳ עם זריחת החמה ירוח לחולה. כא) בהול — דואג וחושש יותר מדאי. כב) באספמיא — שם עיר; כלו׳ במקום רחוק. כד) אדם מועד וגו׳ — אדם מוזהר ועומד תמיד שלא יביא נזק לאחרים, ואם הזיק חייב לשלם נזק שלם אפילו בפעם ראשונה, ואינו יכול לומר: שוגג הייתי. כט) בקב שלו — כלו׳ במועט משל עצמו. מתשעה קבים — מהרבה. לב) אדמגרמיתו וגו׳ — עד שאתם מגרמים עצמות אצל אביי בואו ואכלו בשר שמן אצל רבא; כלו׳ אביי היה אומר כך לתלמידיו: מוטב ללמוד לכם אצל רבא, שתורתו יפה משלי. לג) אדמוקדך וגו׳—בעוד שהאש בוערת כרות את הדלעת וצלה; כלו׳ אל תדחה דבר לאחר זמנו. לה) אהבה דוחקת וגו׳ — כלו׳ אין מקום צר לאוהבים. לח) אהבה מקלקלת וגו׳ — בשביל אהבה אדם עשוי לעבור על מנהגו ומנהג העולם. לט) אוגיר בדנקא וגו׳ — השכיר עצמו בדנקא (מטבע קטנה של ששית הזוז) ואיכל בזוז? מ) אוזא בזוזא וגו׳ — האווז נמכר בזוז וריאה שלו בארבעה זוזים. מא) או חברותא וגו׳ — או חברת רעים או מיתה. מב) או חברי וגו׳ — או חברים כחבריו של איוב או מיתה. מג) ארמאי — נכרי. מד) או צלוב — תלוי; כלו׳ יהודי צריך להיות מוכן לידהרג על דתו. מה) או כנוס או פטור — כך אומרין לאדם שארש את האשה ואינו רוצה לישא אותה. מז) עסה — בצק. שהנחתום — שהאופה. נ) קברניטה — לוח שמנהיגין בו את הספינה. נט) סנגורו קטגורו — המליץ שלו נעשה מסטינו. ס) מן הנעצק — מזה שצועקין עליו. סב) אוי לי אם אמר וגו׳ — כלו׳ זה וזה קשה לי. סג) אוי לי מיוצרי וגו׳ — אם אחטא אוי לי מיוצרי (מבוראי) ואם לא אחטא אוי לי מיצרי (מיצר־הרע שלי). סח) אוירא דארץ ישראל — האויר של א״י; כלו׳ ישיבה בא״י. ע) אוכל סריות וגו׳—משל ידוע הוא; עבד הביא לאדוניו דג מבאיש מן השוק, גזר עליו האדון אחד משלשה אלו: או שיאכל הדג או ילקה

מאה מלקות או יתן מאה מנה. אמר העבד: הריני אוכל; לא הספיק לגמור אכילתו עד שאמר: הריני לוקה; כשלקה ששים אמר: הריני משלם מאה מנה. נמצא לקה בשלשתם: „אוכל סריות" (דגים מבאישים) וגו'. עב) משמט אני — מניח אני את החוב ואיני תובעו. עג) ככר — לחם. עח) אוקיר לאסיך וגו' — כבד את רופאך עד שלא תצטרך לו; כלו' שמע בעצתו כדי שלא תבוא לידי חולי. עט) אורחן רחיקא וגו' — דרכנו רחוקה וחברתנו נעימה; כלו' ינעם לנו לילך ביחד. פ) אוריתא וגו'—התורה היא שמביאתו לידי כעס. פב) אזל סומקא וגו' — מי שמתבייש הולכת האדמימות מעל פניו ובאה הלבנונות. פג) אזלת וגו' — הלכת לעיר לך במנהגיה. פד) אזנים לכותל — כלו' אין לגלות סוד אפילו בבית, שסופו להגלות. פט) אחורי ארי — מוטב לילך אחרי ארי. צא) אחרון אחרון וגו' — מי שהוא אחרון בסדר חביב ביותר. צב) אטו אנן קטלי וגו'—וכי קוצצי קנים באגם אנו; כלו' וכי הדיוטים אנו? צג) אטו בקבא וגו' — וכי דבוק אני בכם בקב של שעוה? צד) אטו בשופטני — וכי עוסקים אנו בשוטים? צה) אטו כי רוכלא וגו' — וכי ילך ויחשוב כרוכל, המחשב ומונה את סחורותיו? צו) אטו כיפי וגו' — כלום תלה לה נזמים, כלו' כלום ייפה אותו שיתקבל על לב השומע? צז) אטו כלהו בחדא וגו' — וכי באריגה אחת ארגתם את כולם?; כלו' למה אתה כולל דברים שונים זה מזה בכלל אחד? צח) אטו כל דלא ידע וגו' — וכי מי שאינו יודע דבר זה אינו אדם גדול? צט) אטו לא ידענא וגו' — וכי אני איני יודע שאמרתי יפה. ק) אטו מלתא וגו' — כלום דבר קל הוא? ויש דוגמתו בלשון המשנה: „וכי קלה היא זו?" קא) אי אגרא וגו' — אם שכר אין בטלה; כלו' אם נותנין שכר אין להתבטל. קג) בלא חדוש — בלא תורה. קד) בר — תבואה. קו) בסם — סוחר בשמים. בורסקי — מעבד עורות, שריחם רע. קז) אי את גבור וגו' — אם גבור אתה הרי הדוב לפניך, קום נצחהו. קח) אי אתם נכוים

וגו׳ — כלו׳ אי אתם מבינים אפילו ברמיזה גדולה. קט) אי בר אחתך וגו׳ — אם בן אחותך גובה מכס, ראה שלא תעבור לפניו בשוק; כלו׳ התרחק מבעל משרה אפילו אם הוא קרובך. קי) אי דיקינן וגו׳ — אילו היינו מדקדקים כל כך לא היינו לומדים. קיא) אי דלית דורא וגו׳ — אם תשא עמי את המשא אשאנו, ואם לא — לא אשאנו; כלו׳ אין אדם מכניס עצמו בעסק שיש בו חשש הפסד אלא אם כן חברו משתתף עמו. קיב) אי חזיא לך וגו׳ — אם הדבר ראוי לך לא ילך ממך. קיג) אי חקלאי מלכא וגו׳ — אם יעשה איש שדה מלך לא ירד הסל מצוארו (כדרך האכרים שמביאים ירקות לעיר בסלים); כלו׳ לא יסור ממנהגיו שהורגל בהם. קיד) אי לא חזי וגו׳ — אם לא ראיתם את הארי, רואים אתם את רבצו. קטו) אי לא עבדת וגו׳ — אם לא עשית — לא עשית, ואם עשית היה לך לעשות כשם שנצטווית. קטז) אי לא קטלת וגו׳ — אם לא הרגת אל תפחד; כלו׳ אם לא חטאת אין לך לירוא. קיז) אי לאו דדלאי וגו׳ — לולא הגבהתי לך את החרס, כלום היית מוצא את המרגלית תחתיו? קיח) אי לאו עכברא וגו׳ — אם לא העכבר, החור מנין לו? כלו׳ אם לא יגנוב הגנב לא ימצאו הקבלנים (הקונים מן הגנב) מה לקנות. קכ) אי משום הא וגו׳ — אם משום כך אין הוכחה; כלו׳ אין מכאן ראיה מכרעת. קכא) אי סיפא וגו׳ — אם גבור (איש חרב) לא סופר, ואם סופר לא גבור; כלו׳ אין אדם יכול לעסוק בתורה ומלחמה כאחד. קכב) אידי דזוטר וגו׳ — בשביל מעוטו יאבד. קכד) איהו בקרי וגו׳—הוא (הבעל) בדלועים ואשתו בקשואים; כלו׳ האשה עושה מעשה מעין מעשה הבעל. קכו) איהו לא חזי וגו׳ — הוא אינו רואה ומזלו רואה; כלו׳ פעמים שלבו של אדם מרגיש מה שאינו רואה בעיניו. קל) את הנולד — מה שעתיד לצאת ממעשיו. קלב) השמח בחלקו — מסתפק במה שיש לו. קלד) איכא דניחא וגו׳ — יש מי שרוצה יותר בחומץ

ואינו רוצה ביין. קלו) מפגיע — מין שרץ קטן. קלז) בכפיפה אחת — בקופה אחת, במקום אחד. קלח) ולא לו — בשביל אחרים. קמה) מעמיד עצמו — שולט בעצמו. קמז) משטה — מהתל. קנא) נוקף — נוגף. קנג) אין אדם נתפס וגו' — אין תופסין ודנין אותו על דבורו בשעת צערו. קנח) אין אומרין בקרו גמל וגו' — כלו' אין מבקרין בהמה טמאה לקרבן אלא כשרה. קס) אין אזל רישא וגו' — אם הלך לו הראש מה מועיל הגוף? קסה) אין אנו אחראין וגו' — אין אחריותם של הרמאים עלינו. קסו) אין אפטרופוס וגו' — כלו' אין איש יכול לומר על עצמו שהוא יעמוד בפני היצר בענייני עריות. קסז) אין ארי נוהם וגו' — על פי רוב חוטאים מרוב טובה. קעא) אין בודקין וגו' — כהן ששמש במזבח אין בודקין באבותיו אלא מעמידין אותו על חזקתו. קעב) בור — איש ריק מתורה. קעג) קוצץ בן קוצץ — רשע בן רשע. והוא כנוי להמן מזרע עמלק. קעה) אין בי"ד שקול — אין עושים בי"ד זוגות, אלא אחד מכריע. קעז) בן דוד — משיח. קפב) באזמל — בסכין החותך בו. קפח) בבן מינו — על ידי שנותנין עץ בגרזן לבית־יד. קפט) מחוליתו — מחולית עפרו שחופרין מתוכו. קצ) הסמוי מן העין — הנעלם. קצד) נשכר — משתכר, מרויח. קצז) הנדון — הדבר שדנין בו. קצח) הבל התינוקות — הבל פיהן היוצא בשעת לימודם. קצט) בטרוניא — בתלונה ובעלילה. רא) מקפח — עושק. רו) מקטרג — משטין. רז) אין ולאו וגו' — הדבר רפה בידו ואינו ברור לפניו ומשיב הן ולאו כאחד. רי) חבוש — אסור בבית־האסורים. ריא) אין חבין וגו' — אין עושים דבר שהוא לחובתו. ריב) בקשי קשיין — בקושי גדול. ריד) בפלך — כלו' בטווייה. ריז) אין חמור נוהק וגו' — עי' סי' קס"ז. ריט) פלטיא — רחוב. רכט) אין לו שמירה וגו' — בשור המועד נאמר, שאין לו

שמירה אלא שחיטה. רלב) שאין לו שעה — של גדולה. רלד) פרשות — פרשות הדרך. רלח) שבוש — שגיאה. רמה) אין מזכירין—כלו׳ אין מביאין ראיה מהם. רמו) אין מזל לישראל — אינם תלויים במזל. רנא) כמלא נימא — כמלוא השערה. רנד) אין מעוט וגו׳ — כשבאים בתורה שני מעוטים (מלות שהוראתן למעט, כגון: אך, רק) זה אחר זה, הכוונה לרבות ולא למעט. רנה) פרנס — מנהיג. קפה של שרצים — כלו׳ פסול במשפחה. רנז) אין מקדם וגו׳ — לא הקפידה תורה על סדר הפרשיות, ויש שהמאוחרות בסדר נאמרו תחילה. רס) אין מראין וגו׳ — בחלום. מהרהורי — ממחשבות. רסג) בבת קול — מן השמים. רסד) אין משיבין — אין מקשין על. רע) נסיב — נלקח וע׳ סי׳ קס. רעא) אין סכין וגו׳ — כלו׳ הלמוד בחבורה מחדד את השכל. רפד) אין צווי וגו׳ — כל „צַו״ שבתורה אינו אלא לזרוז במקום שיש חסרון כיס והפסד ממון. רפה) אין קטא וגו׳ — אם ירויח פחם (כלו׳ דבר מועט) ואם יפסיד מרגליות (דבר יקר). רפח) אין קרוב — כהן. רואה את הנגעים — לענין טומאה וטהרה. רפט) אין רבוי וגו׳—כשנאמרו בתורה שתי מלות שהוראתן רבוי (כגון: אף, גם) זו אחר זו הכוונה למעט. רצא) נפגע — מרגיש. רצב) בעפר פירו — בעפר חורו, במאורתו, שהוא בקי במוצאיו ומובאיו ואינו ניצוד; וכן דבר שאדם רגיל ובקי בו אינו נכשל בו. רצח) זרזירים—מיני עורבים, שאין שלום ביניהם. ש) בסגנון— בצורת לשון. שז) סח — מדבר. שט) אית דידע וגו׳— יש שיודע לחרוז (מרגליות) ואינו יודע לקדוח (לנקוב), אבל אני הייתי חורז ואני הייתי קודח. שי) אית דינא וגו׳ — יש דין וישדיין. ועיין חלוף הדברים, לית דין וגו׳ סי׳ א׳סיא. שיא) אית ספר וגו׳ — כלום יש מורה ומלמד שאין לו תלמידים? שיב) אית תחומין וגו׳ — כלום יש תחומים במעים לידע איזה הבנים חביב יותר?

שיג) אכול בצל וגו' — כלו' הוי מסתפק במועט ותשב לבטח בצל קורתך ולא תצטרך למכור ביתך, והוא לשון נופל על לשון. שטו) אכף ימא וגו' — על שפת הים הסנה ברוש; כך היה אדם שדר בשפת הים משתבח במקומו, שאפילו הסנאים שם כברושים במקומות אחרים, שחן מקום על יושביו. שטז) יפטר — יפרד. שכא) אל תאמן בעצמך — בצדקתך. שכב) אל תבשל וגו' — כלו' אל תקח אשה שהיתה אשת חברך. שכד) אל תדין את חברך — לכף חובה. שכה) מפליג — מרחיק, שלא תאמר על שום דבר: אי אפשר לו שיבוא. שכו) הדיוט — אדם פשוט. של) בקנקן — בכד. שלא) אל תפרוש — אל תבדל. שלה) אל תתיאש וגו'—כלו' אל תבטח ביותר שלא יבוא עליך עונש. שלו) אלו ואלו—דברי בעלי מחלוקת בתורה. שלט) אליה וקוץ בה — האליה שמנה אבל יש בה קוץ; והנמשל לדבר טוב שיש בו קצת רע. שמא) אלמלא עליא וגו'—אלמלא העלים שבגפן לא התקיימו האשכולות; כלו' אלמלא עמי הארצות שטורחים במלאכה ובמזונות לא היו תלמידי חכמים מתקיימים. שמג) אלקפתא וגו'—השר אחז בי וריחו בא לידי; כלו' נתבשמתי ממנו. והנמשל לאדם שמתגאה בקרבתו של אדם גדול. שמו) אם אין אני וגו' — אם אין אני טורח בשביל עצמי, מי יטרח בשבילי? וכשאני לעצמי וגו'— וכשאני משתדל בשביל עצמי בלבד, מה אני—מה כחי ומה תועלת בי? שמז) אם אין גדיים וגו' — כלו' אם אין קטנים אין גדולים. שמח) הבדלה מנין — שבלא דעה אין להבחין בין דבר לחברו. שנב) קמח — כלו' מזונות. שנו) טול קיסם — הסר שבב קטן של עץ; כלו' עבירה קטנה. קורה — כלו' עבירה גדולה. שנז) אם אמר לך וגו' — אם אמר לך אחד: אזנך של חמור (כלו' שוטה אתה) אל תחוש, שנים — עשה לך רסן. שסא) דגי רקק — דגים קטנים שבאגם. שסב) יש לך בטלים הרבה — יזדמנו לך הרבה דברים שיבטלו אותך. שסד) לא

חפצתם — דברי תורה. שסה) מקרולפרום — גדול בקומה ביותר. ננס — קטן בקומה. שסט) כחמורו של ר׳ פינחס בן יאיר — שנזהר היה מלאכול מתבואה שאינה מעושרת. שעג) חללה של רשות — עומק לבה של המלכות. שעד) אם יום תעזבה וגו׳—כשתעזוב את התורה יום אחד וגו׳. שעז) א״כ לא שבקת וגו׳—א״כ לא הנחת חיים לבריות. שפ) נתת דבריך לשעורין— כלו׳ שאין מדה קבועה בדבריך. שפא) א״כ עשיתה ילתא— החשבת אותה ונהגת בה כמנהג ילתא, אשתו של ר׳ נחמן, שעשירה היא, ונאמר בדרך לגלוג על מי שנוהג חשיבות יתרה במי שאינו ראוי לה. שפב) מר עוקבא — עשיר היה וראש הגולה, ועיין בקודם. שפח) אם ערבת — אם נעשית עָרֵב. שפט) מנול זה — יצר הרע. לבית המדרש — כלו׳ לתורה. שצג) אמסר עלמא וגו׳ — נמסר עולם בידי הטפשים. שצד) אמר במה וגו׳ — אם אמר לך אדם: במה אוכל את הפת, קח את הפת ממנו לפי שאינו רעב ביותר. שצה) לפעלא טבא — למי שעושה מעשה טוב. יישר — יחזק. שצו) אמת וגו׳ — האמת אחזתו לאדם זה; כלו׳ שהוא חוזר הרבה על מלת אמת. שצז) אנא לא חילק וגו׳ — אני איני יודע לא את חילק ולא את בילק (חילק ובילק שמות סתם הם). שצח) אנהו אכלי וגו׳ — הם אוכלין ואנו מברכין? שצט) אנוס וגו׳—אדם שעבר עבירה מתוך אונס הקב״ה פטרו מעונש. תד) אנן בדידן וגו׳ — אנו בשלנו והם בשלהם. תה) אנש בתר וגו׳ — אדם הולך אחר תמורו. תז) אסא דקאי וגו׳ — הדס העומד בין הקוצים הדס שמו והדס קוראין לו. תח) אסיא, אסי חגרתך—רופא, רפא את פסחותך; כלו׳ רפא עצמך תחלה. תט) אסיא דמגן וגו׳—רופא של חנם שוה חנם; כלו׳ אין רפואתו שוה כלום. תי) אסיא רחיקא וגו׳— רופא מרחוק עין עורת; כלו׳ הוא כמוכה בעוורון. וי״מ: רפואה מרחוק מביאה את החולה לידי עוורון. תיא) אסמכתא בעלמא—

סמך בלבד, כלו׳ עיקר הדבר ממקום אחר הוא למד והמקרא אינו אלא סמך. תיב) אסתרא וגו׳ — אסתרא (שם מטבע) בלגין (בבקבוק ריק) משמיע קיש־קיש; כלו׳ איש בער שיודע דבר חכמה מכריז עליה ומשתבח בה. תיג) אע״ג וגו׳ — אעפ״י שהוא אינו רואה הרי מזלו רואה. תיח) נושבות בו — באילן. תכא) אפילו צפורא וגו׳ — אפילו צפור קלה אינה ניצודת בלא גזירת שמים. תכב) קל שבקלים — איש נקלה ביותר. פרנס — מנהיג. על הצבור — על הקהל. כאביר שבאבירים — כלו׳ כגדול והשוב ביותר. תכג) אפילו קרחה וגו׳ — גם האורג שר ומושל בביתו. תכד) ריקנים שבך — ריקים שבישראל. כרמון — שמלא גרעינים. תכה) אפילו ריש וגו׳ — אפילו ראש הבורות (הממונה על מימי הבארות שבעיר, והיא התמנות קטנה) מתמנה מן השמים; כלו׳ שחייבים בכבודו. תכו) שיחת חלין — דברים פשוטים. תכז) אפכא מסתברא — הפך הדבר נראה. תכט) אסטרובולין — פירות עץ הארז. תלא) אקמצא ובר קמצא וגו׳—על קמצא ובר קמצא, והם שמות אנשים שהיו בימי החורבן ומריבה שהיתה ביניהם גרמה לחרבן הבית. תלב) ארבעה לצלא וגו׳—ארבעה לעור קטן וארבעה לעור גדול; כלו׳ עבוד עור גדול ועבוד עור קטן עולים במחיר אחד. תלג) ארבעת ליה וגו׳ — הרבצת לו אריה על הנבול; כלו׳ נתת לו מכשול לשכן. תלה) ארחי ופרחי — אורחים ועוברי דרך. תלו) ארי אברחי וגו׳—הברחתי את הארי מן הגבול; כלו׳ הסירותי את השכן הרע. תלז) ארי בן ארי — גדול בן גדול. בן שועל — בן קטן. תלח) ארי שאמרת וגו׳ — כלו׳ מי שאמרת עליו שהוא אדם גדול נמצא קטן. תמ) אריא קטילא וגו׳ — אריה הרוג הרגת. תמב) ארכביה וגו׳ — הרכיבו על שני רכשים; כלו׳ נתן בדבר יפוי כח כפול. תמד) כלי זינה — אברי האשה. תנ) אשקא דריספק וגו׳ — על יתד של מרכבה (וי״א: על רגל השידה,

שנושאים בה בני אדם חשובים) חרבה עיר ביתר. תנט) ח ב ר—תלמיד חכם. תס) ל ס ט י ם — גזלן. תסג) א ש ת ר י וגו׳ — הותר חבל אחד, הותרו שני חבלים; כלו׳ בהתרת חבל אחד ממילא ניתר החבל השני הקשור בו. תסד) א ת א ח מ ר א וגו׳ — בא החמור ובעט בנר והפכו. וזה נאמר דרך לגלוג על דיין שקבל שוחד משני בעלי הדין ובטל השוחד השני המרובה את המועט הקודם לו. ועי׳ להלן א׳תפא. תסה) נ צ י ב י ן — עיר במדינת בבל. תסו) א ת ג ר ת וגו׳ — נשכרת לו נפק (נקה) את צמרו; כלו׳ הנשכר לחברו חייב לעשות כל מלאכה שנותנין לו. תסז) ב ת ר י ן ר א ש י ן — בשני הקצוות, כלומר, החבל התלוי בבאר שני דליים קשורים לו בשני ראשיו, וכשזה עולה זה יורד, ומי שאוחזו בשני ראשיו, אינו מעלה כלום. תסח) א ת ח ו ל י ב פ ו ר ע נ ו ת א וגו׳—אין מתחילין בפורענות. תעא) א ת ר נ ג ל וגו׳ — על תרנגול ותרנגולת חרבה עיר ביתר. תעב) א ת ר ת י ת ל ת וגו׳ — על שנים שלשה (חטאים) הגנב לא נהרג, אבל סופו להריגה. תעג) א ת ת א ב ה ד י וגו׳ — האשה עם השיחה פלך, האשה מדברת וטווה בפלך בבת אחת; כלו׳ יודעת להטות את דבורה לטובתה כדרך שהיא מטה את הפלך בטוויה. תעד) א ת ת ך ג ו צ א וגו׳ — אשתך נמוכה שחה ולחש לה; כלו׳ אם קטנה היא בקומה כפוף את קומתך לדבר אליה ולשאל בעצתה. תעה) ב א ה ר ו ג וגו׳ — אדם שאמרו עליו שנהרג בא ברגליו. תעו) ו נ פ ש פ ש — נחפש. ש ל א י ע ל ו ח ל ו ד ה—שלא יתעפשו. תעז) כ כ ר ו — פתו. כלו׳ מי שנוסף לו בן מוסיפים לו על מזונותיו. תעט) מ ס י ע י ן א ו ת ו — מן השמים. תפג) ב א ת ר ד ל י ת וגו׳ — במקום שאין איש, שם הוי איש. (ועיין במקום שאין). תפד) ב א ת ר א ד ח ר ש י ן וגו׳ — כלומר במקום כשפים אתה רוצה להכנים עוד כשפים, והם מדברי פוטיפר ליוסף. תפה) ב א ת ר א ד מ ר י ב י ת א וגו׳ — במקום שבעל־הבית תולה כלי־זינו שם הרועה הנקלה תולה את כדו. תפט) ב ד י ד י

הוה עובדא — בי היה המעשה. תצ) בדיל רבה וגו׳ — בזכות הרב היה אוכל התלמיד. תצב) בהא נחתינן וגו׳ — בזה אנו יורדים ובזה אנו עולים; כלו׳ הרי בזה אנו עסוקים. תצג) בהדי הוצא וגו׳ — עם הקוץ לוקה הכרוב; כלו׳ הצדיק נענש בשביל הרשע שכנו. תצד) בהדי כבשי וגו׳ — מה לך עם סודותיו של הקב״ה? כלו׳ אין לך עסק בנסתרות. תצו) בוצין וגו׳ — כל קשואים מאבם (מראשית צמיחתם) ידועים (ניכרים). תצז) בוצינא טב וגו׳ — הקשוא (שהוא קטן) טוב מדלעת. תצט) בור ששתית וגו׳ — כלו׳ אל תהי כפוי טובה. דא) בזכות וגו׳ — בזכות המטבע הגדולה נתלקטו אף המטבעות הקטנות. דד) בהברתה וגו׳ — בחברתה ולא בקוץ; כלו׳ האשה נפגעת יותר מקנאתה בחברתה משהיא נפגעת מן הקוץ. דה) בחקל דאית וגו׳ — בשדה שיש בו הרים אל תדבר דברי סודות, שאזנים להרים. דו) בטלה דעתו וגו׳ — כלומר אין משגיחין בו. דח) בייא תותבא וגו׳ — אוי כשגר־תושב מגרש את אדון הבית. דט) בין דין לדין וגו׳ — בין זה לזה אבדה עלובה זו. דיב) בין זכאי וגו׳—בין שאתה זכאי ובין שאתה חייב, לידי מומי לא תיעול— לא תכנס לשבועה. דיג) בין חיתא וגו׳ — בין המילדת והיולדת הלך (אבד) בן העלובה. דיד) בין מדידה וגו׳ — בין משלה (מנוצות שלה) ובין לא משלה מתקשטת בת קבריא (מין עוף ממיני העורבים). דטו) בין קניא וגו׳ — מה לשווילנאי (שם אשה) בין קנים וערבי נחל, שאין דרכה להיות שם, ובוודאי לשם עבירה הלכה. דטז) בת מימר שירה — יכולה לומר שירה? דיז) בירא וגו׳ — עי׳ סי׳ תצט. דיח) ביש גדא וגו׳ — רע מזל. דיט) בירה — מנדל. דכב) בכי ליה למר וגו׳ — בוכה ולא ידע, שוחק ולא ידע, אוי לו לאדם שאינו יודע בין טוב לרע. דכו) בל תשחית וגו׳ — האסור של השחתת הגוף גדול משל השחתת ממון. דכז) גחלת יוקדת — מין תולעת שמאירה בלילה כנחלת.

[כט) במפלא — בנעלם. [ל) במזונותי וגו' — כך אומר העוף שנתון בכלוב לחבירו שנתקנא בו על מזונותיו המוכנים לו מיד בעליו. [לא) במפתח בבי וגו' — אם בפתיחת הדלתות גשם, אתה חמר, קפל שקך ויישן; כלו' אם יצא החמר בבוקר מפתח ביתו להביא תבואה וראה גשמים יורדים ישוב וישכב לישון, מפני שהתבואה תהיה בזול ולא ישתכר. [לד) במקום שבעלי תשובה עומדים — בעולם־הבא. [לה) שהלסטים מקפח — שהגזלן הורג. [לח) במתא שמאי וגו' — בעיר — שמי, שלא בעיר — שמלתי; כלו' האדם במקום מושבו מכובד בשביל שמו הטוב, ושלא במקומו מכבדין אותו לפי מלבושיו. [מ) בן נח—נכרי. על פחות משוה פרוטה—של גזילה. [מא) נדון על שם סופו—התורה החמירה ענשו מפני שסופו להעשות רוצח. [מג) מנולתן — מגנה את יפין. [מו) בניך וגו' — כשמתה אשתו של אדם ומכנים אשה שניה בביתו. [נ) מטפל—עוסק. [נג) יכנם בעביה וגו' — כשמעבירין קורה ממקום למקום בעל הקורה בעצמו נושא אותה בחלקה העב והכבד ביותר; כלו' מי שהדבר נוגע אליו טורח בו יותר מאחרים. [נד) טען בעביה וגו' — כנ"ל. [נד) בעקבות וגו' — בעקבות המשיח (לפני בואו) תרבה העזות. [נה) בפלגות וגו'—בחצי פיך אתה אומר או בכל פיך? [נו) בקדרה שבשלו וגו' — כלו' מה שחשבו לעשות לאחרים נעשה להם. [נז) בקי — יודע ומכיר היטב. [נח) בקעה מצא—כלו' מקום פרוץ. [סא) בר בי רב וגו'—תלמיד של יום אחד. [סב) בר ברך וגו'—בן בנך ימכור שעוה ואתה לא תצטער; כלו' אין לך לדאוג למה שיהא אחריך. [סג) בר מיחם וגו'—מחמם תנורים, מלקק קערות, מירקד בבתי משתה. וכולם שמות של גנאי לאנשים ריקים ופוחזים והולכי בטל. [סד) ברא מזכה וגו' — הבן מזכה את אביו. [סה) בראש כל אסון וגו' — בראש כל הרפואות אני יין; כלו' היין הוא הטוב שברפואות. [סו) ברוך המקום — כך אומרים על רשע

שמת. דע) ברי ושמא — ודאי וספק. ברי עדיף — כלו' תופסין את הודאי. דעא) לפשפש—רמיש עוקץ שריחו רע (וואנק). המוללו — הממעכו באצבעות. דעב) ברית כרותה לשפתים— שמתקיים מה שאדם מוציא מפיו. דעג) ברובו — ברוב בני אדם בבית, שעוזרים זה את זה. דעה) בשה"י פה"י — ב„שבת היום", „פסח היום"; ואומרין כך על מי שמשתמט מן המלאכה שהוא עוסק „בשה"י פה"י". דעו) בשוק סמייא וגו' — בשוק של סומים (עורים) קוראין לעור סגי־נהור (מאור עינים). דעז) בשלשה דברים וגו' — בכוסו—בשתייתו, בכיסו—בממונו. דעח) בשמך... ובמקומך — הראויים לך. דעט) לא יום וגו' — בין השמשות. דפא) בשעת המכנסים וגו'—כלו' כשממעטין לעסוק בתורה פזר את תורתך. דפב) בשעת חדותא וגו' —בשעת חדוה חדוה, בשעת אבל אבל; כלו' לכל זמן ואין מערבין צער בשמחה. דפה) בשעת עקתא וגו'—בשעת צרה נדר, בשעת רווחה שמיטה; כלו' כשבאה צרה על האדם הוא נודר נדרים וכשירווח לו הוא משתמט מלקיים את נדריו. דצ) בת דינא וגו' — לן הדין בטל הדין; כלו' אם הלין בי"ד את הדין מתחילין למחר בבוקר לבררו מראשיתו. דצא) מטמנת — אוצר. דצב) בת שתין וגו' — (אשה) בת ששים כבת שש רצה לקול התוף; שהנשים להוטות אחר זמרה ומחול. דצג) בת תחלה — אם נולדה לאדם בת תחלה. דצד) בתחלה אורח וגו'—על יצר־הרע נאמר. קצה) בגרה — גדלה בשנים. שחרר — הוצא לחופש. דצו) בתר גנבא וגו' — אחרי הגנב גנוב וטעום טעם; כלו' הגונב מן הגנב אף הוא טועם טעם גניבה. דצז) בתרי וגו' — בשתי מיתות אתה הורגו. דצח) בתרין גורין וגו' — בשני כלבים הרגו את הארי; כלו' אפילו גבור אינו יכול לעמוד בפני רבים. דצט) בתר מרי נכסי וגו' — אחר בעל נכסים משוך עצים; כלו' התחבר לבעל נכסים ושרתהו, שתגיע לך מזה טובה. ם) בתר עניא וגו'—אחר

העני הולכת העניות. סא) בתר רישא וגו' — אחר הראש הולך הגוף; כלו' הכל הולך אחר הראש. סב) גביל לתורא וגו' — בלול (מספוא) לשור, בלול לשורים; כלו' באותו טורח שאתה מגבל מספוא לפני שור אחד אתה יכול לגבל לפני שנים. סג) גברא גברין וגו'—דאגה הורגת גבור שבגבורים. סד) גברא אגברא וגו' — מקשה אתה מאדם על חברו? סה) גברא דטרקיה וגו'— אדם שנעל את דלתו ואבד לו מפתחו. סו) גברא דנשי וגו'— אדם שהרגוהו נשים אין דין ואין דיין; כלו' דמו בראשו. סז) גברא דרחצנא וגו'—אדם שבטחתי בו הרים אגרופו ועמד (עלי להכותני). סח) גברא קטילא — אדם הרוג. סט) גברא רבא וגו' — אדם גדול אמר דבר אל תשחק עליו. סי) גברי בעי וגו' — הגברים צריכים חיים ונשים אינן צריכות חיים? סיא) גבשושית — תל עפר קטן. דומה עליו — על הזקן. סיב) גדולה אונאת וגו' — גדול ענשו של המצער את חבירו בדברים. טו) לגימה — סעודה. סיח) המעשה — המביא את אחרים לידי צדקה. סכ) לשמה — לשם מצוה. סכא) העושה מאהבה — העושה מצוה מאהבת הקב"ה. סכג) שדוחה לא תעשה — שמותר לעבור על מצות לא־תעשה משום כבוד הבריות. סכד) מצוה ועושה — מי שמקיים דבר מפני שנצטוה לעשותו. סכה) גדול מרבן שמו — אלו מן הראשונים שקרואים בשמם בלבד גדולים מאלו שנקראים בשם „רבן". סכח) גדיים שהנחת— כלו' הצעירים. סכט) גוד או אגוד — משוך או אמשוך; כלו' קנה או מכור, כך אומר לחבירו שותף שרוצה לחלוק. סלא) גוזמא וגו' — פעמים שהתנא שונה לשון של גוזמא והפלגה. סלב) גולירין—אנשי הצבא הפשוטים. סלג) גופא דעובדא וגו' — עיקר המעשה היאך היה? סלה) עבידא דבטלה — עשויה להבטל. סלו) גחלת כמה וגו' — גחלת כשמניחין אותה הולכת ועוממת. סלח) גיורא וגו' — גר עד עשרה דורות לא

תבזה ארמי (נכרי) לפניו. סלט) ג י פ א וגו' — מנאפת בתפוחים (באתנן של תפוחים) וחולקת (אתננה) לחולים. סמ) ג י ר א וגו' — חץ בעיני השטן; מי שמתגרה בשטן אומר לו כך. סמא) ג י ר א ה וגו' — החצן (עושה חצים) נהרג בחצו; כלו' מפועל ידיו ישולם לו. סמב) ג ל ג ו ל מ ח ל ו ת — הגלגול שעתידין המתים להתגלגל לא"י במערות עפר תחת הקרקע. סמג) ג ל ג ל וגו' — המזל והעושר אינם קבועים ועומדים במקום אחד. סמז) ג מ י ר י ד מ י ה ב וגו' — מקובלנו שנותנין (מן השמים) אבל לא נוטלין (בחזרה). סמח) ג מ י ר י, ט ב א וגו' — מקובלנו, הטוב לא יהיה רע. סמט) ג מ ל א א ז ל א וגו' — הגמל הלך לבקש קרנים, ואזניו שהיו לו נכרתו ממנו. סנ) ג מ ל א ב מ ד י וגו' — הגמל רוקד במדי על הקב, הרי קב והרי גמל והרי מדי ואינו רוקד; כלומר הרוצה לשקר ירחיק עדותו. סנא) ג מ ר א וגו' — למוד תלמוד ויהא לך לזמר; כך אומרים לתלמיד שוטה שלומד ואינו מבין. סנג) ג נ ב א וגו' — גנב על פי מחתרת קורא לשמים; כלו' מתפלל שתעלה בידו גנבתו. סנה) ד מ י — דומה. סנו) ג ר ג ר ת וגו' — כלו' זוללות מכלה את הממון. סנז) ג ר מ א ד נ פ ל וגו' — עצם שנפלה בחלקך בין טובה ובין רעה גרמנה; כלו' שמח בחלקך. סנח) ג ר ע ת ה וגו' — גלחת את הארמי (הנכרי) ויפה בעיניו, האחז בזקנו ולא תשבע ממנו שחוק; כלו' לגלג בו כמה שאתה יכול. סנט) ד א ג ר וגו' — השוכר גן (אחד) אוכל צפרים, השוכר גנים צפרים אוכלים אותו; כלו' מרבה נכסים מרבה הפסד, שאי אפשר לו לטפל בהם כראוי. סס) ד א ק נ י וגו' — אם קנה זו (כלומר דעה) מה חסר, ואם לא קנה מה קנה? ססא) ד א כ א ב א ר ע א וגו' — מה שיש בארץ אין אתה יודע, ותדע מה שיש ברקיע? ססב) ד א כ ל א ל י ת א וגו' — אוכל אליה (סעודה שמנה) נחבא בעלייה (מפני בעלי חובותיו), והאוכל ירק שוכב על אשפות העיר (במקום גלוי ואינו מתירא משום אדם). „אליתא — עליתא" — לשון נופל על לשון. ססג) ד א כ ל ה ד א

וגו' — האוכל קור זה (קליפה רכה של ענף תמר) ילקה בשבט זה (שממנה נתפצלה הקליפה); כלו' הרעה בעצמה מייסרת את העושה אותה. ססד) דאכל מן חברה וגו' — האוכל משל חבירו מתבייש להסתכל בו. ססה) דאשתמש וגו' — המשתמש בכתר (של תורה) חולף מן העולם. ססח) דביש ליה וגו' — מי שרע לו בעיר זו ואינו הולך לעיר אחרת. ססט) דבר — מנהיג. סע) בהוה — במה שמצוי ושכיח. סעג) לשון הבאי — דברי גוזמא והפלגה. סעו) צריך רבי — צריך לשאול עליו את הרב. סעט) שנתחבט — שנתקשה ונתייגע. בקנה — כלו' בדרך קלה. ספב) לא מעלין וגו' — כלו' אין בהם ממש. ספד) דברים בגו — כוונה מיוחדת יש בתוך דבר זה. ספז) כבשונו של עולם — סתרי עולם. ספט) דברים שעומדים וגו' — כלו' חשובים ביותר. סצא) דדא בה וגו' — מי שיש בו זו (דעת) הכל בו, מי שאין בו זו מה יש בו? סצב) בקופסא — בארגז. סצג) שכפאו — שהכריחו. סצד) דוק בככי וגו' — טחון בשנים ותמצא (כח) בפסיעות הרגלים; כלו' אכילה נותנת כח בגוף. סצו) פרנס — מנהיג. סצז) דזקיף וגו' — מי שיש לו תלוי במשפחתו אל תאמר לו תלה את הדג; שלא להזכירו גנאי משפחתו. סצח) דחה אבן וגו' — כלו' הוסיף לו מכשול. סצט) דחית... בקש — בדבר קל שאין בו ממש. ק) בשעתה — בשעה שהיא באה, ולא לדאוג עליה מקודם. קג) דיו לבא וגו' — לם למדין דבר מחברו בדין קל־וחומר די לו לנלמד שיהא דומה אנידון (לדבר שממנו מלמדין) ולא שיהא חמור ממנו. קה) כרבו — כאדונו. קו) דינא דמלכותא וגו' — דין של מלכות דין. קז) דיוזף וגו' — לווה בריבית מאבד שלו ושאינו שלו. קח) דין הנין וגו' — אלו טובים בעיני ואלו אינם טובים בעיני. קיא) דכאב לה וגו' — מי שכואב לו כאב הולך לרופא. קיב) דלא מוסיף וגו' — מי שאינו מוסיף על תורתו ישתכח הימנו גם מה שלמד.

(יד) דליוה לרטיבא וגו' — הרימו עץ לח (שאינו ראוי להסקה) מפני שיש לו צורך במקומו. (טו) דלת הננעלת וגו' — כלו' מי שהורע מזלו אין מיטיבין לו במהרה. (טז) דמים וגו' — דמים משמעו (פירושו) שתים (דם וממון). (יז) דמי פומיה וגו' — פיו דומה כאילו לא טעם תבשיל. (יח) שריף — גמע, טעם. (יט) דמבי דינא וגו' — מי שנטלו בית דין את לבושו כדי לפרוע חוב לאחרים יזמר זמר וילך לדרכו; כלומר יקבל עליו את הדין. (כ) דמלפא וגו' — למודת שכול (במיתת בנים) אינה מתיראת עוד. (כא) דנכית לה וגו' — מי שנשכו נחש, החבל (שדומה לנחש) מפחידו. (כב) דנפח וגו' — הנופח בכוסו (ששוהה ואינו שותה מיד) אינו צמא. (כג) דנפסא וגו' — מי שבעלה נפק (מנפק צמר, והיא אומנות פחותה) קוראתו בסף הבית ויושבת; כלו' אשתו מתכבדת בו בפני הכל. (כד) דנפק וגו' — היוצא ממך (כלו' בנך) מלמדך עצה. (כה) דסיר וגו' — מי שמסייר (מבקר ובודק) את נכסיו בכל יום מוצא אסתירא (מטבע); כלו' מרויח הרבה. (כז) דעלך סני וגו' — מה ששנאוי לך לא תעשה לחברך. (כט) מה למעלה—הקב"ה. (ל) לאפיקורוס— למין, לכופר. (לא) דפרע קניה וגו' — ההורס את הקן שלו מחריב ביתו. (לב) דצריך לנורא וגו' — הצריך לאש נושב בה; כלו' הצריך לדבר יטפל בו. (לג) דקדוקי עניות—קושי היסורים של עניות. קונו—הקב"ה. (לד) דקולסא וגו' — מי שבעלה שומר קשואים אינה מבקשת עדשים לקדירה; כלו' די לה בכך שיש לה בעל. (לה) דרגש לה וגו' — מי שמרגיש (כאב) ידבר. ויש גורסים „דדגש", כלו' מי שנלחץ. (לז) דרך ארכה וגו' — ארוכה במהלך, אבל קצרה שאין בה מכשולים. (מב) התגרין—הסוחרים. הפסלת — הסחורה הגרועה. השבח — הסחורה היפה. (מד) דשומשמנא וגו' — מי שבעלה נמלה (קטן כנמלה) כסאה מוטל בין חורות (שרות); כלו' מתכבדת

היא בו אפילו בפני גדולות וחשובות. [מה] הא אלפא וגו' — הרי הספינה, הבא את הנהר. [מו] הא בהא וגו' — זה בזה תלוי. [מז] הא נברא וגו'—הרי האיש והרי שטר הזמנה. [מח] הא גברא והא תיובתא — הרי האיש והרי התשובה (הקושיא), כלומר יבא האיש שעומד לפנינו ויתרץ בעצמו מה שמשיבין עליו. [נ] האונס וגו' — מי שאנס בתולה חייב לקחתה לאשה ונמצא ששותה מתוך כד מנוקב שלו, שקשור כל ימי חייו לאשה פגומה. [נא] האי גברא וגו' — אדם זה אף הוא היה יושב באותו פחד; כלו' אף הוא נתון בצרה זו. [נב] האי דשנא וגו' — מתנה זו (נאה) לאדון זה? [נג] האי עלמא וגו'—עולם זה אכסניה הוא. [נד] האי עלמא וגו' — העולם הזה דומה לבית משתה. [נה] האי תגרא וגו' — תגרה (מריבה) זו דומה לצנור של בדק המים (פרק מים של נהר), כיון שמתרחב מתרחב; כלו' מריבה כיון שמתחילין בה הולכת ומתגברת. [נו] האלחוד וגו' — זה לעצמו וזה לעצמו. [נז] הא לן וגו' — זה לנו וזה להם. [נח] הא סקא וגו' — הרי השק (של תבואה), הרי הסלע (מטבע, דמי התבואה), הרי הסאה (למדידת התבואה) — עמוד ומדוד; כלו' הכל מוכן, קום עשה אתה את שלך. [נט] הא פרגמטיא וגו' — הרי הסחורה והרי הסוחר. [ס] הא קורא וגו' — הרי הקור (קליפה רכה של דקל שאוכלין אותה) והרי השבט (שהקליפה נקלפה ממנו), אכלתם את הקור תלקו בשבטו; כלו' העונש סמוך לחטא (ועי' סי' ססג). [סא] הא קל וגו' — הקול קול חכם וידיו מפשיטות מתים. [סג] מסייעין אותו — עוזרין לו מן השמים. [סה] שעמום — שממון. [סז] הבלא וגו' — חום מוציא חום. [עא] הדא חקלא וגו' — שדה זה כשהוא נקצר שלא בעונתו (בזמנו), אפילו התבן אינו טוב. [עב] הדא עוברתא וגו' — זמורה זו של כרם שלא נכפפה כשהיא רטובה, לא תוכל לה כשתתקשה. [עג] הדא תורתא וגו' — פרה זו שלא למדה בעונתה, מתקשה עליו בסוף. [עה] הדבק

וגו׳ — התדבק לשר וישתחוו לך. (עו) הדיוט — אדם גס. (עח) הדין סמיא וגו׳ — עוור זה קוראים לו בלשון נקיה סגי נהור (מאור עינים). (עט) הדין ערקא וגו׳ — רצועה זו מעור זה. (פ) הדרא וגו׳ — השאלה חוזרת למקומה. (פה) הדר שטיא וגו׳ — חזר השוטה לדרך שטותו. (פח) הוא אכל וגו׳ — הוא אוכל ואני ארחק (את ידי)? (צא) הואיל ואדחי וגו׳ — כיון שנדחה נדחה. (צב) הואיל ואתא וגו׳ — כיון שבא לידינו נאמר בו דבר. (צה). הוא מותיב וגו׳ — הוא משיב והוא מתרץ. (קו) הוי משתדל וגו׳ — התקרב למי שהוא מצליח. (קז) אורם — אשם. (קט) הוי קבל וקים — הוי ענוותן ותתקיים (קבל—פירושו חושך). (קיא) הויות וגו׳ — סברות חריפות כאלו של אביי ורבא הריני רואה כאן. (קיג) נפך—אבן טובה. (קיח) התרה הרצועה — חפשי הוא ויכול לעשות כרצונו. (קכא) מחמת אנסו — מפני אונס של חולי. (קכו) הטיח וגו׳ — דבר דברים קשים נגד הקב״ה. (קכז) היא נימא וגו׳ — היא (האשה) מנמנמת והסל (שעל ראשה) משתפל ונופל; כלו׳ בעצלותה יהרס הבית. (קלב) הזק ראיה — ההיזק של הבטת השכן לתוך חצר חברו. שמיה — שמו. (קלד) היכא דעיל וגו׳ — במקום שנכנס ירק יכנס בשר ודגים; כלו׳ טוב לאכול מזונות יפים ממזונות פחותים. (קלה) היכמא דאתא וגו׳ — כשם שהאדם בא לעולם בתפנוקים כך הוא יוצא בתפנוקים. (קלו) היכמה דמעזילא וגו׳ — כשם שהטוה טוה על פלכו כך עולה לו; כלו׳ רגזן לא עלתה בידו אלא רגזנותו. (קלז) היכמה דקמקמא וגו׳ — כשהקומקום רותח שופך על צדו; כלו׳ הכועס מביא רעה לעצמו. (קמ) היציאה וגו׳ — ההוצאה יתירה על מה שהשביחה הסחורה. (קמב) סומין — עורים. (קמו) אחר המעמיד — אחרי דבר המעמיד. (קנד) לפי המביש וגו׳ — לפי חשיבותו של זה וזה. (קנח) הכל מן הקבלנים—המקבלים את הגניבות מידי הגנבים ועושין סחורה בהן, הקולר אינו תלוי

אלא בצוארן. תנט) שהשעה עומדת לו — שמזלו משחק לו. תס) הכל צפוי — מראש ע״י הקב״ה ואעפ״כ „הרשות נתונה״ לאדם לבחור דרכו. תסא) למרי חטיא — לבעל החטים. תסד) סרסורים לגוף — להביאו לידי עבירה. תסה) הלב יודע וגו׳ — לבו של אדם יודע אם הוא נוטל עק בשביל עקל (מין כלי שמוש לבית־הבד) או לעקלקלות, ולשון נופל על לשון הוא; כלו׳ אם כוונתו לתקן או לקלקל. תסח) הלכה ואין וגו׳ — כך היא ההלכה ומותר לעשות כך, אבל אין מורין כן לרבים, שלא יזלזלו בדבר. תסט) הלכה חמורך וגו׳ — הפסדת חמורך. תעא) רוחת — מקובלת ונהוגה. תעב) הלכתא בעיא וגו׳ — הלכה צריכה צלילות הדעת, כיומא דאסתנא — כיום שרוח צפונית מנשבת בו, שיום אורה היא ונוח לכל. תעג) הלכתא למשיחא — הלכה למשיח; כלו׳ הלכה שאינה צריכה לזמנה אלא לעתיד לבוא. תעט) המוציא מחברו וגו׳ — הרוצה להוציא ממון מחזקת בעלים עליו להביא ראיה (עדות). תפא) המלבין — המבייש. תפב) המאור שבה וגו׳ — המאור שבתורה מחזיר את הרשעים למוטב. תפט) מרוק — גמור. תצ) כצורתו — תרגום מלה במלה. בדאי — משקר. תצב) הן דליסטאה וגו׳ — במקום שהלסטים מקפח (הורג) שם הוא נתלה. תצד) דומה עליו כמישור — כלו׳ אינו מבחין עוד בין אסור ובין מותר. תצו) לקק — לכרות. ק) הניח מעותיו וגו׳ — כלו׳ הפקיר ואבד מעותיו. קד) הסדרן וגו׳ — היודע לסדר שמועותיו גדול ממי שיודע לפלפל בתורה. קו) הסוס לקבלי וגו׳—הסוס מוטל לנגדי, והוא מקלף (פושט) עורו. קז) הסתלק—התרחק. קט) לפרוזדור— למסדרון, לחדר־הכניסה. קיג) הפוגם — הפוסל ומגנה את עצמו ע״י מעשיו. קיד) הפך בה וגו׳ — הפוך בה והפוך בה (עסוק הרבה בתורה) שהכל בה. קטו) הפוך בנבלתא וגו׳ — הפוך בנבילה ולא תהפך בדברים; כלו׳ מוטב לעסוק במלאכה בזויה

כהפשטת נבילה מלעסוק בדברים בטלים. קטז) ה פ ו כ י מ ט ר ת א וגו׳ — הפיכת המדה למה לי? כלו׳ משאוי נתון בשתי מדות שוות ע״ג בהמה מה תועלת והקלה יש כשמהפכין משל זו לזו? אלא תעמוד כל אחת במשאה. קיח) ה פ ק ר וגו׳ — אם הפקיר בי״ד ממון בעלים הרי הוא הפקר. קכא) ל מ צ ו ה — לצדקה לעניים. קכב) ל ש ע ב ר — על מה שכבר נעשה. קכג) ה צ י ק ו נ פ ג ע — הביט ולקתה דעתו. קכו) ל ב א ב ע י — מבקש כוונת הלב. קכז) ה ר ט י ה — תחבושת למכה. קלב) ה ק ש ה וגו׳—חכם ומחודד לחתך הלכה כברזל נתקשה למצא תירוץ לקושיא זו. קלג) א י ן ל נ ו פ ה ל א כ ו ל — כלו׳ אין לנו דעת להשתמש במה שהכינו לנו אחרים. קלה) ה ר ב ה... ע ו ש ה — הרבה גורם. קלח) ש ל ח נ י ל ה ר צ ו ת ן — חלפן להחליפן. קלט) ה ר ב ה ס י ח י ם וגו׳—כלו׳ הרבה צעירים מתים לפני הזקנים. („סיחים״— בני סוסים; „שטיחים״—מרבדים). קמד) ד מ י—דומה. קמה) ה ר ה ו ר י ע ב י ר ה — מחשבות זמה. קמז) ה ר ו צ ה ל ח נ ק וגו׳ — כלו׳ מי שרוצה שיקבלו דעתו יתמך בדבריו על אדם גדול. קמט) מ ן ה כ י ע ו ר — מדברים מכוערים. קנא) ב א ל ל מ ד וגו׳ — בא ללמד על אחרים והוא בעצמו צריך שילמדו עליו. קנג) ה ר י ש ל ח ן וגו׳ — כלו׳ הכל מוכן ואין אנו יכולים להשתמש. קנה) ה ר י נ י כ פ ר ת וגו׳ — כך אומרים על מת שחייבים בכבודו. קנו) ח ג ר ע״ג ס ו מ א—פסח ע״ג עור. קנז) ה ר ר י ם ה ת ל ו י י ם ב ש ע ר ה— הלכות גדולות התלויות ברמז של מקרא מועט. קס) ה ש י א ו ל ד ב ר א ח ר — הסיע את חבירו והפנה את לבו לדבר אחר ולא רצה לגלות לו. קסו) ה ש פ ל ת י וגו׳ — כשאני משפיל את עצמי מגביהים אותי וכשאני מגביה א״ע משפילים אותי. קסז) ח ש ש — כאב. קע) ה ת ק ן וגו׳ — תכין עצמך בחדר המבוא קודם שתבוא לחדר הפנימי. קע״א) ו א ״ ו ד כ ת י ב וגו׳ — אות ואוו שכתובה על בקעת עץ, שאינה עולה יפה ואינה ניכרת מחמת החריצין והפגימות

של הבקבק; כלו׳ מכם שאינו נכון. קכח) וי—אוי. יהודין—מישפלים ובזוים. קכי) וי לה לאלפא וגו׳ — אוי לה לספינה שהלכה בלא (תשלומי) מכס; כלו׳ אוי לו למת בלא תשובה. קכז) וי לה למאן וגו׳ — אוי לו למי שאינו יודע בין טוב לרע. קכט) וי מביתא וגו׳ — אוי מבפנים ואוי מבחוץ. קפ) וחי בהם — במצות התורה. ולא שימות בהם — שפקוח נפש דוחה מצוות שבתורה. קפג) וכי בכדי וגו׳—וכי בחנם ספדו הספדנים? קפז) ולא תהא כהנת וגו׳ — כלו׳ וכי הכהנת (בת כהן) אינה חשובה כפונדקית (כבעלת בית מלון)? קצא) ותו לא מידי — ויותר אין כלום. קצב) זבורא ועקרבא — דבורה ועקרב. וזה נאמר כל „רעות שנעשו צרות זו לזו״, שאם נשכו את האדם דבורה ועקרב אין לו תקנה, שלנשיכת דבורה יפה מים צוננים ולנשיכת עקרב מים חמים. קצג) זבן וגו׳ — קנה ומכור (לא בשביל רוח) נקרא סוחר? קצד) זבנת וגו׳ — קנית (הפק) מצאת (הרווחת), מכרת — אבדת (הפסדת), שהממון יכלה. קצה) מירתת—מרתת ומתירא. א׳) זו אינה צריכה לפנים — אין צורך להכנים קושיא זו בבית המדרש. א׳ב) זו צריכה וגו׳ — כלו׳ דבר זה צריך עיון מרובה. א׳ד) זודאי וגו׳ — צידתי קלה (מועטת) והדרך רחוקה. א׳ה) זוזא כזוזי—זוז (אחד) דומה לזוזים (הרבה). א׳ו) זוזא לכללא וגו׳ — זוז לתבואה אינו מצוי ולצרה מצוי. א׳ט) מפרכסות — צובעות ומקשטות. א׳י) זיל וגו׳ — לך וקרא בבית הרב; כלו׳ אפי׳ תינוקות של בית רבן יודעין אותו. א׳יא) זילא לה וגו׳ — דבר זה נאמר בעבד, ששפחה כנענית חביבה עליו מבת חורין, שהכנענית בזויה בעיניו ומזולזל בה בכל תאוותו, ושכיחה היא לו, ונוהגת עמו בפריצות. א׳יב) נעשית לו — התורה. א׳יג) זכה עוזרתו — את המקרא „אעשה לו עזר כנגדו״ הוא דורש, זכה הבעל—אשתו עזר לו, ואם לאו היא כנגדו. א׳יד) זכין וגו׳ — זוכין בשבילו.

א׳טו) זלת וגו׳—הוזלה התבואה. א׳יז) להוד—לבד. א׳יט) זמרא וגו׳ — זמר בבית חורב בסף; כלו׳ בית שזמר בתוכו תמיד סופו להחרב. א׳כ) זנותא וגו׳ — זנית בבית כתולעה לשומשמין; כלו׳ מהרס ומכלה כרקב. א׳כא) אשמאי—בעל עבירות. א׳כג) מטרפת — מתבלבלת. א׳כו—ז) זרוק חוטרא וגו׳ — זרוק מטה וגו׳, כלו׳ כל דבר נמשך לשרשו. א׳כח) זרוק מרה — הטל קצת אימה. א׳כט) ונשכר — מרויח. א׳לב) מתרועעת — נהרסת. א׳לג) חבט וגו׳ — הכה מכתך שהיא טובה לקליטה (לקלוט דברי תורה) א׳לז) הבל—אוי; ועי׳ סי׳ קעו. א׳לה) חבל על דאבדין וגו׳—וי על אלו שאבדו ואינם נמצאים. א׳לט) חבל על דלית וגו׳—וי על זה שאין לו חצר ועושה שער לחצר. א׳מא) חברותא וגו׳ — כלו׳ וכי מקילין ראש ונוהגין מנהג הברים בהקב״ה. א׳מב) חברך חברא וגו׳ — חברך יש לו חבר וחברו של חברך אף הוא יש לו חבר. א׳מג) חברך מית וגו׳ — [אם אמרו לך] חברך מת תאמין, חברך נתעשר—אל תאמין. א׳מד) חברך קריך וגו׳ — חברך קרא לך חמור תן אוכף (כר) על גבך. א׳מו) הד כרסא וגו׳ — כרס (בטן) אחת יש לו, שתי כריסין אין לו. אמז) הויא דרבנן וגו׳ — נחש של חכמים שאין לנשיכתו רפואה. והכוונה לעוניש נדוי שמנדין חכמים את העבריינים. א׳מה) חוכא וגו׳ — שחוק ולעג. א׳נא) הזותו — מראהו. א׳נג) טלפיו—פרסותיו הישסועות, שהן סימן טהרה. א׳נד) חזירתא וגו׳ — החזירה רועה בעשרה והכבישה לא באחד! א׳נה) חזקה— סתם. חבר — תלמיד־חכם. א׳נה) חטוף וגו׳ — חטוף ואכול, חטוף ושתה, שהעולם שאנו הולכים ממנו דומה לבית־מישתה. א׳נט) חטיא וגו׳ — אם החטים של עירך זונין הן (מין גרוע שגדל בין החטים), זרע מהן, ולא תקח לזריעה מעיר אחרת. א׳סג) חיי בני וגו׳ — חיים, בנים ומזונות אינם תלוים בזכות אלא במזל. א׳סה) חילך וגו׳ — כחך לתורה ויפיך לנשים.

א׳סו) חכים יתקרי וגו׳—חכם יקרא, רבי לא יקרא. א׳סח) עדיף— גדול. א׳ע) כיוצא בו — דומה לו. א׳עז) חלא וגו׳ — חמץ מזיל את היין, כלומר בכל מקום שיש חומץ הרבה, היין נמכר בזול. א׳פב) חלמא וגו׳ — חלום טוב ראיתי. א׳פד) חמין וגו׳— שתית חמין במו״ש רפואה. א׳פה) חמירא וגו׳ — חמורה סכנה מאיסור. א׳פו) חמץ וגו׳ — כלו׳ רע בן טוב. א׳פז) חמר למרכב וגו׳ — כשאומרין חמר צריכין לברר אם הכוונה חמור לרכיבה או חמר (יין) לשתיה. א׳פח) חמרא אפלו וגו׳ — חמור אפילו בתקופת תמוז קר לו. א׳פט) חמרא וגו׳ — היין והבשמים עשאוני פקח. א׳צ) חמרא למרה וגו׳ — היין לבעליו והטובה (החזקת הטובה) למי שמשקה. א׳צא) חמשין וגו׳ — חמשים שעושים טובים ממאתים שאינם עושים. א׳צב) חמרא וגו׳ — יין מקפץ על כתף בעליו; כלומר יין שהחמיץ — החטא של בעל היין גרם; והמוכר חבית יין לחבירו והחמיצה, אין המוכר חייב באחריותו. א׳צד) חמתה וגו׳ — החמה שלה (אור החמה של הסוכה) מרובה מן הצל שלה. אצז) מקח — סחורה. א׳ק) חספא וגו׳ — אינו אלא חרס, כלומר אינו חשוב לכלום. א׳קא) חסרון כיס וגו׳— חסרון ממון קשה מכל הדברים הקשים שבעולם. א׳קב) חסרה לגנבא וגו׳ — אם תחסר לגנב (היכולת לגנוב), יחזיק עצמו כאיש שלום. א׳קג) חצבי חורי וגו׳ — כדים לבנים מלאים אפר; כנוי לבני אדם שנאים מבחוץ (למראה עין) וכעורים מבפנים. א׳קד) חצבי לנהרא וגו׳ — הכדים (השלמים הולכים) אל הנהר, שברי־החרס לאן? א׳קה) חציו וגו׳ — יו״ט צריך לחלקו, חציו לעבודת ה׳ בתורה ותפלה וחציו לתענוג הגוף. א׳קח) פגיעתם רעה—שאינם בני עונשים. א׳קט) חש — כואב. א׳קי) חשוק — דבק, סגור. א׳קיא) חשך דרא וגו׳ — אוי לדור שאשה מנהיגתו. א׳קיב) חשך פתח—אוי לפקח שהסומא מנהיגו. א׳קטו) טב לביש וגו׳ — טוב לרע (לאיש רע) עשית — רעה עשית, טוב לרע לא תעשה ורעה

לא תגיע לך. א׳קטז) טב למיתב וגו׳ — טוב לשבת בשנים מלשבת אלמנה. א׳קיז) טבא ביעתא וגו׳—טובה ביצה מגולגלת (צלויה) משש סאים סולת. א׳קיח) טבא חדא פלפלתא וגו׳ — טובה פלפלת אחת חריפה ממלוא סל קשואים; כלו׳ טובה איכות של דבר מן הכמות. א׳קיט) טבא חדא צפרתא וגו׳ — טובה צפור אחת קשורה ממאה עפות. א׳קכ) טבא וגו׳ ארמלתא— אשרי השנה שחודש טבת אלמנה, כלומר שאין גשמים יורדין בה להרביע את הארץ. א׳קכא) מנולתא — שהדרכים מנוולים בטיט מפני הגשמים. א׳קכב) בפחא — בפח. א׳קכג) טבא תרי וגו׳— טובים השנים מן השלשה; כלו׳ טוב ללכת בשתי רגלים בלא משענת. א׳קכד) טבין וגו׳ — מטבעות טובות ושקולות. א׳קכה) טוב לו לאדם וגו׳ — כלו׳ דבר שבא לאדם ע״י יגיעה וצער חביב עליו ביותר. א׳קכט) חוכר — שוכר. ומזבלה — משביחה ע״י זבל. ומובירן — מניח אותן אדמת בור (קרקע שאינה נעבדת). א׳קל) עשרה טפחים — מחיצה גבוהה עשרה טפחים. א׳קלג) לגיהנם — שגורם לפעמים מיתה לחולה. א׳קלד) טובה הסרת וגו׳ — גזירה קשה מחזירה את ישראל למוטב יותר מהרבה נביאים (ו„הסרת טבעת״ ע״ד הכתוב: „ויסר המלך את טבעתו ויתנה להמן״ שבמגלת אסתר). א׳קלז) מרדות — מוסר בלשון סורית. א׳קלט) טוביה... וזיגוד — שמות בני אדם. מנגד — לוקה. א׳קמ) טוביה דשמע וגו׳ — אשרי השומע (חרפתו) ושותק, מאה רעות מונע מנפשו. א׳קמא) טובל וגו׳—וכן העושה תשובה ואינו מחזיר את הגזילה לבעליה. א׳קמב) קמעא — מועט. א׳קמג) טוט וגו׳ — תרועת השופר (בשעת נדוי) אוסרת ותרועת השופר מתרת. א׳קמד) קיסם — שבב עץ; כלו׳ עבירה קטנה. א׳קמו) טום וגו׳ — סתום ואל תקציע, הקצע ולא תבנה; כלו׳ אם נגלה חור בכותל ביתך תתקנהו מיד כשהוא במעוטו ולא תבוא לידי תקון גדול. א׳קמט) טוען וגו׳—נושא עץ התליה (שהוא נתלה

בו) על כתפו. א׳קנא) טלטולא וגו׳ — טלטולי איש קשים משל אשה. א׳קנג) טעמו, פגמו — מי שטעם מן הכוס פגם אותו לברכה. א׳קנד) טען וגו׳ — הלב נשא את רגליו. א׳קנה) טענו וגו׳ — דרש ממנו. א׳קנח) טפשא וגו׳ — הטפש חושב שהכל טפשים. א׳קנט) טרק וגו׳ — סגר את הדלת ואבד לו המפתח. א׳קס) יאה מסכנותא וגו׳ — יפה עניות לבת יעקב (לישראל) כרסן אדום על צוארו של סוס לבן. א׳קסא) יאה וגו׳ — נאה עניות ליהודים כרצועה אדומה לסוס לבן. א׳קסג) יו״ד קרת וגו׳ — יו״ד קרת אני רואה כאן; מן יו״ד שהיא קטנה עשו עיר גדולה (ואמר כך על שם שיש עיר ששמה יוד קרת); כלו׳ האריכו דברים בענין קטן. א׳קסה) יארוד וגו׳ — התנין (שהוא אכזרי) הוליד והטיל על בני העיר; ונאמר זה על אב אכזרי שלא רצה לפרנס את בניו. א׳קסז) בעל השור—בעל שור נגח שהביאוהו לבי״ד. א׳קסט) מנה בן פרס — איש חשוב בנו של אב שאינו חשוב כ״כ (פרס חצי מנה). א׳קעו) ידים מוכיחות — דברים ברורים, ראיות מפורשות. א׳קעז) עסקניות — דרכן למשמש בכל דבר ואינן נקיות. א׳קפא) יהודה ועוד וגו׳ — בתלמוד מביא לענין הלכה אחת ראיה מן המקרא ועוד ממנהג שביהודה, ועל זה שואל: וכי צריך אתה להביא „עוד״ סיוע וראיה ממנהג שביהודה למקרא מפורש? א׳קפד) בידך — ביד הקב״ה. א׳קפה) יהון ליטין וגו׳—ארורים השדיים שהניקו את זה. א׳קפז) לדוכן — למקום הגבוה שהכהנים נושאים שם כפיהם. אני עולה—כלו׳ איני עובר על דברי חברי. א׳קפט) יוצק זהב וגו׳—לשון קללה. א׳קצא) יורש וגו׳ — הבן רגלו של אביו הוא, כלו׳ דומה לאביו. א׳קצד) יחיד ורבים — אם חולקין בדבר יחיד ורבים. א׳קצז) יישר וגו׳ — יחזק כחך; לשון ברכה לחזוק ידים. א׳קצח) ייתי וגו׳ — יבא (המשיח) ואיני רוצה לראותו, מפני הצרות הבאות בעקבות המשיח. א׳קצט) יכה יוסי וגו׳ — אין המקלל את השם נענש אלא אם כן העידו עליו

שקלל את השם בשם, והעדים בבית דין, בשעת הגדתם, מכנים מפני הכבוד, ואומרים תחת השם „יוסי"; וממשמשים בדבור זה בדרך חדוד על אדם שגורם רעה לעצמו. א'ר) נירין — שדות. א'רג) ינקותא וגו' — הילדות היא כליל של ורדים (עטרת שושנים), הזקנה כליל של קוצים. א'רד) ממרקין—מצרפין, מטהרין. א'רז) יערב לכם וגו' — ינעם לכם. וברכה היא שמברכין את הסועדים. א'רט) ספסוף — מין חרובים גרועים. אפרסקים — (פפירזיך). א'ריב) יפיותו וגו' — כלו' חכמתו של יון, שהוא מזרע יפת, תהיה באהלי ישראל, שהוא מזרע שם. א'ריג) יפתח— שהיה מקלי השופטים. כשמואל — הנביא. א'רטו) מוניטין — מטבע; כלו' שם ופרסום. א'ריז) יציבא וגו' — האזרח בארץ והגר בשמי שמים? א'רכ) יקוב וגו' — כלו' מעמידין על כל הומר הדין. א'רכא) מתוכה מסרחת — כלו' סבת סרחונה מתוכה עצמה. א'רכד) מאתים — זוז. מנה — מאה זוז. א'רכה) ונשכר — מרויח. א'רלב) יש רוצה — ליתן צדקה. א'רלה) כרכים — ערים גדולות. א'רלט) יתברכון וגו' — יתברכו השדיים שכן היניקו (בן הכם) והמעיים שכן הוציאו (בן הכם). א'רמג) כבד את רופאך וגו' — עי' למעלה סי' ע"ח. א'רמד) כבדהו וגו' — את האורח. א'רמח) פולטו — מוציאו. א'רנא) כבר יהבון וגו' — כבר נתנו מגל בין שוקיו של אותו איש; כלו' הקדימו ונתנו מכשול לפניו. א'רנג) כבר צוחו וגו'— כבר צעקו (על הדבר) הראשונים שהיו לפניך. א'רנז) כגנתא וגו' — כגן כן הגנן. א'רנח) כד הוינן וגו' — כשהיינו קטנים (נחשבנו) לאנשים, עתה שזקננו — לילדים. א'רנט) כד יחיפא וגו' — כשהבן יחף נזכר שלותו של בית אביו. א'רס) כד לא תעול וגו' — אם לא יכנס כל הדבר (של לשון הרע ללב השומע) יכנס חציו. א'רסא) כד משלם וגו' — כשכלות השעורים מן הכד מנקשת ובאה (כלו' ממשמשת ובאה) מריבה בבית. א'רסב) כד

נ י ם וגו׳ — כשנתנמנם ושכב (כלו׳, בלא עיון יפה) אמר אותה הלכה. א׳רסג) כ ד צ ב ע י ן וגו׳ — כשהזקנים צובעים את זקניהם מלבינים עיקרי שערותיהם. א׳רסד) כ ד ר ג ז וגו׳ — כשהרועה כועס על הצאן עושה למשכוכית (העז ההולכת בראש העדר) עורת; כלו׳ כשאין הדור ראוי מנהיגיו גרועים. א׳רסה) כ ד ת מ ו ט וגו׳ — בירה (ארמון) שנתמוטטה בירה שמה, אשפה שנתרוממה (גל אשפה) אשפה שמה. א׳רסו) כ ד ת ס פ ו ן כ ל ה — כשהכלה לוקה נזכרת שבעת ימי המשתה. א׳רסט) כ ד מ ס י ק ת ע ל א — כמה שמוציא שועל מן המחרישה; כלוי דבר מועט. א׳רעא) כ ה ל כ ת א וגו׳ — כהלכה בלא טעם. א׳רעב) כ ה נ א וגו׳ — כהן מסייע (עוזר) לכהן. א׳רעה) כ ו י — מין בהמה הנולדה מן תיש וצביה, ולא הכריעו בה חכמים אם חיה היא או בהמה. א׳רעז) ע ל מ ד ת ס ד ו ם — שאינו רוצה שיהנה חבירו אפילו כשהוא לא חסר. א׳רעח) כ ו ר א וגו׳ — דג, צלָהו באחיו (במלח הבא מן המים), העלהו באביו (תנהו במים), אכלהו בבנו (בציר דגים). א׳רפ) כ ז ו ז א וגו׳ — כזוז (מטבע) מלמעלה, כסלע מלמטה; כלומר כשהנקב שמלמעלה רחב כשיעור הזוז, חמתו מתרחב למטה כשיעור הסלע. א׳רפב) כ ז ו ר ק וגו׳ — כחמת יין או מים שהוא חסר וזורק לתוכו אבן שיתמלא, והיא תוספת שאין בה הנאה של כלום. א׳רפג) כ ז י ת א פ ס ח א וגו׳ — כזית קרבן פסח והלל בוקע הגג; כלו׳ מן הפסח מגיע לכל אחד רק כזית וקול קריאת ההלל בוקע גגות. א׳רפד) כ ז נ ב ה ל ט א ה — כלו׳ דבר מועט. א׳רפה) כ ח א וגו׳ — כח של היתר יפה. א׳רפו) כ ח מ ר א וגו׳ — כיין על השמרים. א׳רפז) כ ח ש א וגו׳ — תכחש (תעשה רזה) הקרקע ולא יכחש בעליה. א׳רפח) כ י מ י א וגו׳ — כמי הביצים בלבד, שאין בהם כדי נתינת טעם. א׳רפט) כ י נ י ם וגו׳ — כשהוא מתנמנם ושוכב אמר ה לכה זו. א׳רצא) כ י ק א י וגו׳ — כשעומד רבי במסכת זו לא תשאלנו במסכת אחרת. א׳רצב) כ י ר ח י מ ת י ן וגו׳ — כשאהבתנו היתה עזה על רוחב

החרב שכבנו, עכשו שאין אהבתנו עזה מטה בת ששים אמה לא דיה לנו. א׳רצג) כ י ו ן ד ד ש ד ש—כיון שהורגל (בדבר) הורגל. א׳רצד) כ י ו ן ש ה נ י ד — העד. א׳רצז) כ כ ר ו ם — מין עוף שמתהפך לכמה גוונים. א׳רצט) כיון... ל מ ש ח י ת—למלאך־המות בשעת המגפה. א׳שא) ל ב נ י ל ו י ה — לבני חבורה שהולכין עמם יחד בדרך. א׳שב) ב ד א י — שקרן. א׳שח) כ ל א מ ת וגו׳ — אדם זה אחזתו אמת; כלו׳ שהוא חוזר הרבה על המלה אמת. א׳שט) כ ל א נ ש וגו׳ — כל אדם ואדם זכותו בהפניו; כלו׳ הכל לפי מעשיו של אדם. א׳שי) כ ל א נ ש ו א נ ש ס נ י וגו׳ — כל איש ואיש שונא את בן אומנתו. א׳שיא) כ ל א פ י ן וגו׳ — כל הפנים שוות. א׳שיג) כ ל ב ר נ ש וגו׳ — עי׳ סי׳ א׳שט. ג ו קופתיה—בקופתו. א׳שיד) כ ל ג ו מ ר א וגו׳—כל גחלת שאינה בוערת בזמנה לא תבער. א׳שטז) כ ל ד א ל י ם וגו׳ — כל מי שהוא חזק גובר. א׳שיט) ת מ ה — פליאה. א׳שכ) כ ל ד ז מ ר וגו׳ — כל מה שמזמר המזמר אינו נכנס באזני המרקד; כלו׳ שומע ואינו מקבל מוסר. א׳שכא) כ ל ד ע ב ד וגו׳—כל מה שעושה הקב״ה לטוב עושה. א׳שכב) כ ל ד פ ר ש וגו׳— כל הפורש פורש מן הרוב. א׳שכג) כל דקפד וגו׳ — מי שמקפיד, מקפידין עמו. א׳שכד) כל דרקיק וגו׳—כל הרוקק למעלה אל פניו יפול. א׳של) כ ל ה ד ו ח ק וגו׳—כלו׳ שרוצה להתגבר על מזלו. א׳שלג) א ח ר ה פ ה—כלו׳ אחר הפתרון. א׳שלד) כ ל ה י ס ו ר י ם וגו׳ — כלו׳ העניות שקולה כנגד כל היסורים שבעולם. א׳שמו) י ד ו על התחתונה — הורעה זכותו. א׳שמז) כ ל ה מ ת ק ש ה — מתגבר לעמוד. א׳שנא) כ ל ה פ ו ס ל וגו׳—מי שהוא פוסל את אחרים הוא עצמו פסול משפחה. ובמומו פוסל—בפסול שיש בו הוא פוסל את אחרים. א׳שנג) ת ב ל י ן—סמים שנותנים טעם בתבשיל. א׳שנו) ב ל ה— בלילה, תערובת. א׳שסה) כ ל י ת ר וגו׳ — כל דבר מיותר דומה לחסר. א׳שסז) כ ל כ י ה א י ר ת ח א וגו׳ — מי יתן וכל הכעס הזה יכעס הקב״ה ויגאלנו בעל כרחנו. א׳שסט) כ ל ל י צ נ ו ת א

וגו' — כל ליצנות אסורה חוץ מליצנות של עבודה־זרה, שהיא מותרת; כלו' מותר ללגלג על עובדי ע"ז. א'שעד) עשיה — תקון. א'שעה) כל מחוש וגו' — כל כאב ולא כאב ראש. א'שעח) כל מי שהוא מעמיד וגו' — עי' לעיל סי' א'שמז. א'שפב) כל מלי וגו' — כל דבר של מה בכך אין בני אדם זוכרים. א'שפג) כל מלתא דלא וגו' — כל דבר שאינו מוטל על האדם אינו על דעתו; כלו' אינו זוכרו. א'שפד) כל מלתא דמתאמרה וגו' — כל דבר שנאמר בפני בעליו (נ"א בפני שלשה, כלו' המגלה אותו), אין בו משום לשון־הרע. א'שפה) כל מלתא דעבידא וגו'—כל דבר העשוי להגלות אין בני אדם משקרין בו. א'שפו) כל מלתא דתמיהא וגו'—כל דבר תמוה בני אדם זוכרים. א'שפז) כל מן דין וגו' — כל כיוצא בהם תסמכו לנו בסמיכת חכמים. א'שצא) מקטרג — משטין. א'שצה) ויהי — דרש מלשון וי. א'שצז) נגר—חרש עץ. ארגליא—כלי אומנות. א'שצח) נימא— שערה. מצטרפת — מתחברת. א'שצט) כל נפש — דבר ה'. א'תא) כל פטטיא — כל השיחות רעות ושיחות של תורה טובות. א'תד) כל פרצה וגו' — כל פריצת גדר שאינה באה מן גדולי העם. א'תז) כל קטן וגו' — האוכל דברים שדרך גידולם קטן, מקטין את הקומה. א'תח) כל קמחא וגו' — כל קמח קמח וקמח של קמחית (שם אשה שהיו כל בניה צדיקים וכהנים גדולים) סולת. א'תיב) כל שהוא כביצה — כל מיני אכילה כשיעור ביצה. א'תיד) כל שחבתי וגו' — כל דבר שאני חייב בשמירתו, שלא יזיק את אחרים, ולא שמרתי, אני הוא שהכשרתי (הכינותי) את נזקו וחייב אני לשלם. א'תיט) רוח המקום — רוח הקבּ"ה. א'תכב) תנאי בני גד ובני ראובן — תנאי כפול היה שהתנה משה עמהם על הן ועל לאו, ועיין במדבר ל"ב, כ' וגו'. א'תכג) כלא וגו' — הכל מחנפין למלך. א'תכד) כלאחר יד — שלא כדרך עשייה. א'תכו) כלבא בכפנה וגו' — הכלב ברעבונו בולע גללו

(צואתו). א׳תכז) כ ל ב א ב ל א מ ת י ה וגו׳—הכלב שלא בעירו (שלא במקומו) שבע שנים אינו נובח. א׳תלג) כ ל ו כ ל ה ק צ י ן—של זמן ביאת המשיח. א׳תלח) כ ל י ה א י וגו׳ — אחרי כל טורח זה עדיין הדבר בספק! א׳תמ) כ ל י ע ל מ א כ י ל י וגו׳—הכל מדדו להם (חכמה) בקב קטן (במדה קטנה) וזה מדדו לו בקב גדול. א׳תמב) כ ל ך—לך לך, כלה ולך. א׳תמג) כ ל כ ו ן וגו׳—כולכם ברוק אחד רקקתם; כלו׳ כולכם שמעתם שמועה אחת ואתם חוזרים עליה. א׳תמד) כ ל פ י ל י א — כלפי היכן, כלומר להיכן הדבר נוטה? א׳תמה) ב ן ד ר ו ס א י — ליסטים היה ומבשל בישולו שליש. א׳תמו) כ מ א ן וגו׳ — כמי שהולך למחול. א׳תמז) כ מ ד ו מ ה א נ י וגו׳ — כלו׳ אמרתי שאתם מבינים אפילו ברמיזה קלה, עכשו אי אתם מבינים אפילו ברמיזה גדולה (פושרים — מים חמים קצת; חמי חמין — מים רותחים). א׳תנא) כ מ ה ל א ח ל י וגו׳—כמה אינו חולה (חש) ואינו מרגיש אדם שרבונו (אלהיו) עזרו. א׳תנו) כמי ש כ פ א ו וגו׳ — כמי שכפה אותו שד, כלו׳ בעל כרחו. א׳תנח) כ מ י א ח מ י מ י וגו׳— כמים חמים על ראשו של קרח. א׳תסא) כ מ ן י מ א וגו׳ — כמו מן הים למחבת; כלו׳ כזה שצד דג מן הים ונותנו תיכף על המחבת לטגנו. א׳תסד) כ מ צ ו ד ה וגו׳ — שפורשים ציידי עופות ואין בה דגן ומשום כך אין העופות באים. א׳תסה) כ מ צ ו ל ה וגו׳ — כלו׳ ריק. א׳תסו) כ מ ר י א וגו׳ — אם הכומרים גנבים, האלילים מי ישבע בהם או מי יקריב להם? א׳תסח) כ מ ש ח ל וגו׳ — כמושך שערה מחלב; כלו׳ בדרך קלה. א׳תסט) ש ב ה ם— שבאומות העולם. א׳תעא) כ נ ר ב פ נ י ה א ב ו ק ה — כנר שאין אורו ניכר בפני לפיד. א׳תעג) כ ס ו מ א ב א ר ב ה — כעור שמבקש פתח ומוצא ארובה. א׳תעה) כ ס ף וגו׳ — יש פסולי משפחה שמחמת ממונם משפחות מיוחסות בישראל מתחתנות בהם. א׳תעז) כ ע ב ד א וגו׳ — כעבד לפני רבו. א׳תעט) כ פ א ד ח ט א וגו׳ — הכף שהקק הנגר בה ישרוף (פיו) בחרדל; ועי׳ סי׳ ס׳מא. א׳תפא) כ פ ה ס י ח

וגו׳—סייח בא להפך את המנורה, ועי׳ סי׳ תסד. א׳תפב) כפטורי וגו׳ — כקשר חבל עב בפי חור צר של הספינה, שאינו נכנס ויוצא אלא בדוחק ובקושי. א׳תפד) כפן וגו׳ — רעב העני ואינו יודע; כלו׳ אינו מרגיש. א׳תפה) כפתור ופרח — כלו׳ דבר יפה. א׳תפח) כקורת בית הבד—קורה עבה וכבדה שעוצרים (שסוחטים) בה את הזיתים בבית מעשה השמן. א׳תצ) כקלפת השום — כלומר דבר קל. א׳תצא) כרכא וגו׳ — כרך (עיר גדולה) שהכל בה. א׳תצב) כרכשתא וגו׳ — ההולדה וההתול עשו משתה מהלבו של רע מזל; כלו׳ שני שונאים עושים שלום כדי להזיק לאויב משותף לשניהם. א׳תצג) סין — גדר. א׳תצד) כרסא סעינא וגו׳—הכרס טעינה (נושאת) את הרגלים; כלו׳ ע״י האכילה יש כח בגוף. א׳תצה) כרס וגו׳—כלו׳ הכל מכירין שהיא מעוברת. א׳תצח) כשהוא חי—הכבש. קולו שבעה—שתי קרניו שתי חצוצרות, שני שוקיו שני חלילין, עורו לתוף, מעיו לנבלים, בני־מעיו לכנורות. א׳ך) כשורא וגו׳—הקורה בעיר (נמכרת) בזוז והקורה ביער בזוז; כלו׳ שאינה מתייקרת בשביל ההולכה מן היער לעיר. א׳ךד) דבר הנשמע—שמתקבל. א׳ךי) לא אברא וגו׳—לא נברא הלילה אלא לשינה. א׳ךיא) לא אברו וגו׳ — לא נבראו עדים אלא לשקרנים. א׳ךיב) לא אכל וגו׳ — לא אכל אדם זה פת של חטים מימיו; כלו׳ להוט ביותר אחר הדבר. א׳ךיג) לא אמרו בכוסך וגו׳ — לא אמרו חכמים שהשותה כוסו בבת אחת גרגרן אלא בכוס גדול, אבל לא בכוסך קטן וגו׳. א׳ךיד) לא בכל שעתא וגו׳ — לא בכל שעה ושעה מתרחש (נעשה) נס. א׳ךטו) לא בסבי וגו׳ — לא בזקנים טעם ולא בתינוקות עצה. א׳ךיח) לא דק פרתא — לא דייק קצת. א׳ךכ) הקפדן — הכעסן. א׳ךכא) לא הוה וגו׳ — פיו לא היה פוסק מלימוד. א׳ךכב) לא היא וגו׳ — לא המחלה ולא סם רפואה; כלו׳ לא אחלה ולא אקבל רפואה. א׳ךכז) לא הם וגו׳— איני רוצה ביסורים ואיני רוצה בשכרם. א׳ךל) לא חילק וגו׳—

איני יודע לא את חילק ולא את בילק (חילק ובילק סתם שמות הם, כמו שאומרין „פלוני אלמוני"). א׳קלב) לא חש לקמחה — לא חש לקמחו שהוא טוחן אם חטים אם פסולת; כלו׳ אינו הושש למה שהוא מוציא מפיו. א׳קלו) לא ידע וגו׳ — אינו יודע מה שאומרים החכמים. א׳קלט) לא יסקל—יוציא אבנים. א׳קמא) לא יהד וגו׳ — כלו׳ אין דעתי מסכמת לדבריכם. א׳קמו) לא כחל וגו׳— אינה מיפה עצמה במיני צבעים ואעפ״כ יפה היא. א׳קמז) לשני שלחנות — של תורה ועושר. א׳קנ) מחכים — נעשה חכם. א׳קנב) הקרוב — במקים. קרוב — בלב. א׳קנג) לטול את השם — של גדול. א׳קנה) לא כמה דאמרה וגו׳ — לא כמו שהאם אומרת (על בתה) אלא כמו שהשכנות אומרות עליה; כלו׳ אין שואלין את האם להעיד על בתה, אלא את השכנות. א׳קנו) זרזיר — מין ממיני עורבים. א׳קנח) לא לסתר וגו׳— לא יסתור אדם בית כנסת עד שיבנה בית כנסת אחר. א׳קס) לא מן השם הוא זה — כלומר לא מן העיקר הוא טעם זה. א׳קסא) מנה — ממנה. א׳קסב) לא מסתיה וגו׳ — לא די שלא למד אלא הוא גם מכה. א׳קסו) לא מפרינין וגו׳ — אין מפייסין אלא בפה, כלומר מן השפה ולחוץ. א׳קסח) לא מצינו וגו׳— עי׳ סי׳ רצ״ב. א׳קע) לפשט וגו׳—לישר את לבם. א׳קעא) לאוכלי המן — כלו׳ למי שפרנסתו מצויה תמיד. א׳קעב) לא סמכינן אנסא — אין אנו סומכין על הנס. א׳קעו) לא פסק וגו׳—לא פסק השחוק מפיו כל היום. א׳קעז) לא ראי וגו׳ — אינו דומה דבר זה לדבר זה. א׳קעט) לא שבק אנש וגו׳ — אין האדם מניח דבר המותר ועושה דבר האסור. א׳קפ) לא שביק... חיי — לא הניח חיים. א׳קפא) לא שדי וגו׳ — אין האדם משליך ומוציא את כספו על חנם. א׳קפב) לא שמיע לי וגו׳ — „איני שומע" דבר זה, פירושו „אין הדבר מתקבל על לבי". א׳קפו) לא תירתו וגו׳ — לא תירשו שני גיהינום. א׳קפז) לא תרתח וגו׳ — לא

תכלים ולא תחטא. א'קפח) לאו בעל דברים וגו' — לאו בעל דין שלי אתה. א'קפט) לאו בפרוש וגו' — לא בפירוש נאמר דבר זה אלא הוא למד מהכלל. א'קץ) לאו בר הכי — לאו בן כך, כלומר אינו ראוי ומומחה לדבר. א'קצא) לאו כל יומא וגו' — כי' סי' א'קיד. א'קצב) לאו עכברא וגו' — לא העכבר גונב אלא החור. א'קצה) לבא ועינא וגו' — הלב והעין שני סרסורי עבירה; כלו' גורמים לידי עבירה. א'קצו) לבא לפומא וגו' — הלב אינו מגלה אל הפה. א'קצז) של אולם... של היכל — בבית־המקדש, ופתחיהם אחד רחב מחבירו. מחט סדקית — מחט קטן שהנשים משתמשות בו. א'קצח) לבעי אנש וגו' — יבקש אדם רחמים על השלום עד הפירה אחרונה; כלו' עד הקבר, שאפילו המת צריך שלום. א'קצט) לבעו רחמי וגו' — יבקשו האשכולות (תלמידי החכמים) רחמים על העלים (על עמי הארץ), שאלמלי העלים לא התקיימו האשכולות. א'ס) לדידן וגו' — אצלנו דבר זה נחשב למים ואצלם אינו נחשב למום. א'סב) לוהות וגו'—כלו' זקן ששכח תלמודו חייבים בכבודו. א'סג) דגי־רקק — של אגמי מים. א'סד) לוקוס — זאב. א'סה) לחכימא וגו' — לחכם (די) ברמיזה. לשוטה — בפטיש; כלו' השוטה אינו מרגיש בדברים בלבד. א'סז) ליכא כתבה וגו' — אין כתובה (התונה) שלא תפול בה מריבה. א'סח) ליכא מידי וגו' — אין דבר שאינו מרומז בתורה. א'סט) לית בר נש וגו' — אין אדם מספר צרותיו אלא בשעת רווחה. א'סי) לית דין בר אנש — אין זה בן אדם. א'סיא) לית דין ולית דין — אין משפט ואין שופט. א'סיב) לית דין צריך וגו'—אין זה צריך ליפתן; כלו' יש טעם בפת זו גם בלא לפתן. א'סיג) לית דעניא וגו' — אין עני מכלב ואין עשיר מחזיר. א'סיד) לית הימנותא וגו' — אין אמונה בעבדים. א'סטו) לית נגר וגו'— אין נגר ובן נגר שיפרוק את זה; כלו' אין חכם שידע להשיב

על הדבר. א׳סיז) לית ספר וגו׳ — אין ספר (גנוז) שגנז את עצמו. א׳סיח) לית צבור וגו׳ — אין הצבור כולו עשיר, ואין הצבור כולו עני. א׳סיט) לית תורתא וגו׳ — אין פרה נהנית עד שבתה בועטת. א׳סכא) לך לך וגו׳ — „לך לך", אנו אומרים לנזיר, „סביב סביב לכרם לא תקרב!" א׳סכב) לכי תיכול וגו׳ — כשתמדוד על זה כור של מלח (שכר שאומר לך); וי״מ: כשתאכל. א׳סכה) שמא התכבדה ותאחז — שמא תהא נתפס על הבדאית (שקר). א׳סכו) למה לי קרא וגו׳ — למה להביא ראיה מן המקרא, הרי סברא היא? א׳סכט) למיחש מיבעי — צריך לחשוש. א׳סלא) למתא וגו — לעיר של ירק הבא ירק; כלומר הוליך סחורתך למקום שהכל מוליכין סחורה זו. א׳סלב) לסטאה — הגזלן יודע בגזלנות. א׳סלד) לעולם אל יפתח וגו׳ — שלא יתלה קללה בעצמו, שמא יגרום דבורו להביאה על עצמו. א׳סלה) ישנה — ילמד. א׳סמא) לפום גמלא וגו׳ — לפי הגמל המשא. א׳סמב) לפום גנתא וגו׳ — לפי הגנה הגנן. א׳סמג) לפום זוזי וגו׳ — לפי הכסף (שאתה משלם) רקוד. א׳סמד) לפום חורפא וגו׳ — לפי החריפות הטעות: כלו׳ כל מה שהוא חריף ביותר הוא עלול יותר לטעות. א׳סמה) לפום הילך — לפי ממונך. א׳סמו) לפום צערא וגו׳ — לפי הצער השכר. א׳סמז) לפום תורא טבחא — לפי השור הטבח. א׳סמח) לפום תורא סכינא — לפי השור הסכין. א׳סנב) לקבל וגו׳ — ראה סי׳ א׳סמז. א׳סנג) מקח — קנין. א׳סנד) לקיש וגו׳ — המאוחר שבלקשים ראשון לתליה. א׳סנז) לשון תליתאי וגו׳ — לשון משולשת (לשון הרע שמשתתפין בה שלשה) הורג שלשה (את האומר והשומע ומי שנאמר עליו). א׳סנח) לשנא וגו׳ — לשון נקיה אחז. א׳סס) לשתמש אניש וגו׳ — ישתמש אדם יום אחד בכוס יקרה ולמחר תשבר. א׳ססב) לתקוני — להתקן שלהתיך ולא לקלקל. א׳ססג) מאגרא וגו׳ — מעלייה גבוהה לבור עמיק.

א׳םסד) מאה זוזי וגו׳ — (מי שיש לו) מאה זוזים בסחורה (אוכל) בכל יום בשר ויין, מאה זוזים בקרקע — מלח וירקות. א׳םסו) מאה קרי וגו׳ — מאה דלועים בעיר בזוז (אחד) תחת כנפי בגדך יהיו; כלו׳ אפילו אם המזונות בזול תטלם עמך בדרך, שלא תצטרך לקנות. א׳םסז) מאי דהוה הוה — מה שהיה היה. א׳םסח) מאי חזית וגו׳ — מה ראית שהדם שלך אדום יותר, שמא הדם של אותו האיש אדום יותר? א׳םסט) מאי קא משמע לן — מה משמיענו, הרי אין חידוש בדבריו? א׳םע) מאין הרגלים — כלומר במה לבך טרוד? א׳םעג) בנס היו עומדין — שכתב הלוחות היה חקוק חקיקה מפולשת ונקרא משני עברי הלוחות, והאותיות מ׳ וס׳ בשביל צורתן הסגורה על כרחן תלויות היו בנס. א׳םעד) מאן דאית לה וגו׳ — מי שיש לו דין יבוא אצל הדיין. א׳םעה) מאן דאכל וגו׳ — מי שאכל מקדירה זו יודע טעמו של התבשיל. א׳םעו) מאן דכר שמה — מי זכר שמו, כלומר מה ענין זה לכאן? א׳םעז) מאן דלביש וגו׳ — מי שלבש מעיל (של שררה) ילבש מעיל. א׳םעח) מאן דסיר וגו׳ — מי שבודק נכסיו בכל יום מוצא אסתרא (מטבע); כלו׳ מרויח. א׳םעט) מאן חולין וגו׳ — מי הם החולים? החכמים. א׳םפ) מאן יהב וגו׳ — מי נותן לי רגלים של ברזל ונשמשך. א׳םפא) מאן מלכין וגו׳ — מי הם מלאכי השרת? החכמים. א׳םפה) מבינתא וגו׳ — משערות ראשי עד צפרני רגלי. א׳םפו) מבית לבית וגו׳ — (כשאדם עוקר דירתו) מבית לבית (מפסיד) חלוק (כתונת); ממקום למקום (מעיר לעיר) — נפש. א׳םפח) מברכותיו וגו׳ — מאופן ברכותיו. א׳םפט) מבישותין וגו׳ — הדברים הטובים מספרין להם, והדברים הרעים אין מספרין להם. א׳םצא) מגו דחשיד וגו׳ — מתוך שחשוד על ממון חשוד על שבועה. א׳םצג) מגלגלין — גורמין, מביאין. א׳םצד) מגלה טפח וגו׳ — מגלה מעט ומכסה הרבה. א׳םצו) מגלימא וגו׳ — מהלבוש שעל כתיפו. א׳םצז) מגמלא אונא — מגמל אוזן; כלו׳

די בכל שהוא. א׳סצח) מ ג מ ר וגו׳ — ללמד בדבר ישן קשה מבדבר חדש. א׳ן) מ ד ה א וגו׳ — אם זה אינו גם זה אינו. א׳נב) מדחציף וגו׳ — משחצוף (עז פנים) כל כך משמע שרשע הוא. א׳נז) מ ה ד ב ל ב ך וגו׳ — מה שבלבך על אוהבך, בלבו עליך. א׳נח) מ ה ד ש ק ר א וגו׳ — מה שהשקר מכנס (אוסף) המארה נוטלת. א׳ניב) מה יום מ י ו מ י ם — מה נשתנה יום זה משאר הימים? א׳נינ) מ ה י ל ד ת וגו׳ — מה ילדה החפושית (מין שרץ עוף, קאֶפער)? קרוצים (מיני זבובים) רעים ממנה; כלו׳ מרשעים יצא רשע. א׳ניד) אותו ה ב ן — שהושיבו אביו בשוק של זונות ותלה כים של כסף על צוארו. א׳נטו) מ ה ל י ה כ א וגו׳ — מה לי כאן, מה לי שם? א׳נֿיז) מ ה ל י ק ט ל ה וגו׳ — מה לי הרגה כולה, מה לי הרגה חציה? א׳ניח) ל כ ה ן — המוזהר על הטומאה. א׳נכ) ש מ ט ה — פרשת שמיטה. א׳נכג) נ ו ע ל — כלו׳ סותם, מעלים. א׳נכד) מ ה ש ע ש ת ה וגו׳ — יראת שמים שהיא עטרה לראש חכמה אינה אלא עקב לסוליתה (לסנדלה) של ענוה; על פי הכתובים: „ר א ש י ת חכמה יראת ה׳״ (תהלים קי״א, י), „ע ק ב ענוה יראת ה׳״ (מש׳ כ״ב, ד). א׳נכו) מ ה ו ל ת ך וגו׳ — אם נפתך חרשה (כלו׳ נסתמו נקביה) הקיש (הכה) עליה; כלו׳ מי שחוטא חוזר בתשובה ע״י יסורים. א׳נכז) מ ה ד ר י ן וגו׳ — מדקדקים ביותר במצוות. א׳נל) מ ה י ר ל ש מ ו ע — תלמיד שהוא מהיר להבין. א׳נלא) מ ו ב י ל נ א וגו׳ — אוליך בגדיו אחריו לבית־המרחץ; כלו׳ מוכן אני לשרתו. א׳נלו) מ ו ל י כ י ן ט י נ א וגו׳ — מוליכין טיט (זבל) אצל טיט ואשפה לאשפתות; כלו׳ כל אחד מבקש לו חבר דומה לו. א׳נמב) ס ל ע — שם מטבע. א׳נמה) מ ז ה וגו׳ — כהן בן כהן יכהן; כלו׳ גדול בן גדול ימשול. א׳נמז) מ ז ל א וגו׳ — מזל של שנים יפה יותר. א׳נמח) מ ז מ נ י ן וגו׳ — אם הזמינוך לאכול דייסא (תבשיל של ריפות, לך) עד פרסא (מדת הדרך); לאכול בשר השור — עד שלשה פרסאות. א׳נמט) מ ח ו א ל ה י א וגו׳ — לקו האלילים ומפחדים הכמרים

(שעובדים אותם). א׳נג) מחזי כיוהרא — נראה כגאותנות. א׳נא) מצרפה — חושב אותה. א׳נד) מטיל ואזל וגו׳ — מטייל והולך דקל רע אצל אילני סרק; כלו׳ כל אחד מתחבר בדומה לו. א׳נה) מטיל עמו וגו׳ — כלו׳ מבלה עמו שעות בשיחה על ענינים שונים. א׳נו) מטרא וגו׳ — כשגשם יורד במערב נהר פרת עד גדול על זה, שגדל הוא ממי הגשמים. א׳נח) מי איכא וגו׳ — כלום יש דבר שאינו מרומז בתורה? א׳נט) מי חשיד וגו׳—וכי חשוד שיעשה דין בלא דין? כלו׳ שלא בצדק. א׳ס) מי יגלה וגו׳ — כך אומרים על המת: הלואי שהיה חי ורואה בעיניו את הנעשה. א׳סה) מי שאכל וגו׳—עי׳ סי׳ א׳סעה. א׳סז) מי שאכל שום וגו׳ — כלו׳ מי שחטא יחזור ויחטא? א׳ע) זירה—מקום מלחמת התגוששות. א׳עב) מנה — מאה זוז. א׳עה) מידי בקשישותא וגו׳ — וכי בזקנה תלוי הדבר? בחכמה הדבר תלוי. א׳עו) מילתא אלבישיהו וגו׳— כלי מילת (משי) יקרים על לובשיהם; כלו׳ חן דבר על בעליו. א׳עט) מימיהם אנו שותים — כלו׳ תורתם אנו לומדים. א׳פ) מית בריה וגו׳ — מת בנו של אוהבך שא (את ארונו, שאוהבך אבי המת ישיב לך חסד), מת אוהבך פרוק (שאין מי שישלם לך חסד); לפיכך נקרא החסד שעושין עם המתים „חסד של אמת״. א׳פג) מכתבא וגו׳ — המכתב (חרט) חותך את האבן (גלל — אבן שיש; עזרא ה׳ ח), ואיש רוכל יודע בחברו; כלו׳ השיש שהוא קשה ירא מן המכתב שהוא מכירו, וכן איש רכיל ובליעל מכיר בחבירו וירא מפניו; ואולי צ״ל דגלא בד׳ ופירוש שקרן, כלו׳ שקרן אחד מכיר בשקרן אחר. א׳פד) מכתלי ביתך וגו׳ — מכתלי ביתך שהם שחורים ניכר שאתה נפח. א׳פה) מלא דלא וגו׳ — דבר שאינו מחוור (מוברר) סומכין אותו (כלו׳ מביאין עליו ראיות) ממקומות הרבה. א׳צ) מלה בסלע וגו׳ — המלה שוה סלע (אחד) והשתיקה — שנים.

א׳נצא) מלח ממון חסד — המלח של הממון (הדבר השומרו והמקיימו ביד בעליו) הוא החסד והצדקה שעושים בו. א׳נצב) מלח וגו׳ — הממון חסר מלח, כלו׳ אין מלח להמליח את הכסף שיתקים לאורך ימים. א׳נצג) מלחא וגו׳ — המלח כשיסריח במה מולחין אותו? א׳נצד) מלחך פנכי — מלקק קערות. א׳נצה) מלי וגו׳ — מלוא הכרס כל מין רע; כלו׳ אכילה גסה מביאה לידי רע. א׳נצו) מלכותא בלא תאגה — מלכות בלא עטרה. א׳נצח) מלכותא וגו׳ — מלכות הארץ כעין מלכות שמים. א׳נצט) מלתא אגב אורחא וגו׳ — לפי הדרך (כלו׳ דרך אגב) הוא משמיעני עוד דבר שאינו מן הענין. א׳ת) מלתא גנאה וגו׳ — דבר מגונה שיש בך הקדם ואמרו. א׳תא) מלתא דשויא וגו׳ — דבר השוה לשניהם. א׳תב) ממארי וגו׳ — מבעלי חובך הוי נפרע סובים; כלומר קח מהם אפילו סובין לתשלומי חובך. א׳תג) ממהדורי מלי וגו׳ — מן המחזרים מלים ומן הסמרטוטים כנים; כלו׳ הסובבים ונודדים ממקום למקום מרבים שיחה ובלואי סחבות מרבים כנים. א׳תד) תובעים — דורשים. א׳תז) קודם — לענין כבוד. א׳תח) מן דיירות וגו׳ — (קבל מתנה) ממי שירש נכסיו ולא ממי שגדל אותם. א׳תט) מן דיליה וגו׳ — משלו זה לו. א׳תי) מן דסגו וגו׳ — משרבו דייני שקר רבו עדי שקר. א׳תיא) מן סניא וגו׳ — מן הסנה יוצא ורד (שושנה); כלו׳ יצא יקר מזולל. א׳תיב) מן שטיא וגו׳ — מן (עצי) שטים אין הנאה אלא בקציצתם, שאינם עושים פירות. א׳תיג) מן תחות וגו׳ — מתחת ראשך (מן המונח תחתיך) שלך הוא. א׳תיד) מנאפת וגו׳ — עי׳ ס״י סילט. א׳תטו) מני ומנה וגו׳—ממני וממנו תתברר ההלכה. א׳תיז) מנה בן מנה—חשוב בן חשוב. א׳תיח) פרס—חצי מנה. א׳תיט) מנה ובה אבא וגו׳ — מתוכו ומעצמו יבוא הקרדום ביער; כלומר שנוטלים מן היער עצמו בית־יד לגרזן לכרות בו את עצי היער. „אבא״ (בסורית עבא) — יער. א׳תכא) השיחור — הפחם. א׳תכג) מן

ההגיון – מקריאה בספרים חיצונים. א׳תכד) מסאנא וגו׳ – נעל הגדולה מרגלי איני רוצה. א׳תכה) מסגני וגו׳ – מסגנים ומושלים מוצאה ונואפת עם נגרים. א׳תכז) מסרבין – מי שאינו עושה דבר אלא אם כן מפצירין בו הרבה נקרא סרבן. לקטן – לבקשת אדם קטן. א׳תכט) מעילין וגו׳ – מכניסין פיל בקופו של מחט. א׳תל) מעלין וגו׳ – בדבר של קודש מעלין ממדרגה נמוכה למדרגה גבוהה. א׳תלג) מעקרא דדינא וגו׳ – הדין מופרך מתחילתו. א׳תלד) מעקרא מאי סבר וגו׳ – מה היתה דעתו מתחילה וגו׳. א׳תלה) מעשה לסתור – המעשה המסופר אח״כ סותר את הדברים שנאמרו תחילה. א׳תלו) מעשה רב – מעשה שמעידין שכך היה חשוב הוא וסומכין עליו. א׳תמב) מפלגא וגו׳ — מחצי גופך ולמעלה של אוהרמיז (אלהי האור והטוב לפי אמונת הפרסים) ומחצי גופך ולמטה של אהורמן (אלהי החושך והרע). א׳תמג) בין שני הרים וגו׳ – בין שני אנשים גדולים. א׳תמז) „מצא״ או „מוצא״ – כלו׳ לקחת אשה טובה, שנאמר בה: „מצא אשה מצא טוב״ (משלי י״ח, כב) או אשה רעה, שנאמר בה: „ומוצא אני מר ממות את האשה״ (קהל׳ ז׳, כו). א׳תמט) ונעור–ונתעורר. א׳תן) מצוה בו–שיעשה הוא בעצמו. א׳תנד) אל תחמיצנה — אל תאחר אותה. א׳תנה) כותים — גוים שהביא אשור מכותא והושיבם בערי שומרון וקבלו עליהם קצת מצוות. א׳תנט) מצוות עשה וגו׳ — מצוות עשה התלויות בזמן. א׳תסא) מקדיח וגו׳ — מקלקל את המאכל; כלו׳ יוצא לתרבות רעה. א׳תסג) להתנדר — להתפאר. א׳תסו) מקצה וגו׳— מופרש משום שנמאס הוא. א׳תע) מקרני ראמים וגו׳—מבריות גדולות ביותר עד הקטנות ביותר. א׳תעב) מר אמר חדא וגו׳ — זה אמר דבר אחד וזה אמר דבר אחד — ואינם חולקים (זה על זה). א׳תעג) מרבה רמה — בקבר. א׳תעז) מרגניתא וגו׳ — מרגלית שאין ערוך לה — מי שמשבחה פוגמה, מפני ש„לה דומיה תהלה״.

איקעט) מר כדאית ליה וגו׳ — זה אומר לפי דעתו, וזה אומר לפי דעתו. איקפ) מר כי אתרה וגו׳ — זה לפי מקומו וזה לפי מקומו. איקפב) משח אודנה וגו׳ — כמדת אזנו — ומקל אחריו. כלומר: תן לכלב נתח קטן כמדת אזנו ומיד תכהו במקל. איקפו) על ידיו — רגליו הקדומות. איקצ) מתון וגו׳ — המתינות שוה ארבע מאות זוז. ולשון נופל על לשון היא; „מתון, מתון" כמו „מאתן מאתן", שהן שתי פעמים מאתים בארמית. איקא) נבח בך וגו׳ — נבח בך כלב — הכנס (לבית, שישתוק מיד); נבחה בך כלבה — צא! (שהכלבה מארכת בנביחה). איקב) נגיד שמה וגו׳ — מי שמחשב ומגדל שמו — יאבד שמו; כלו׳ הנוהג גדולה בעצמו סופו לנחול קלון. איקג) נגרי וגו׳ — פסיעותיו של החמור (לפי) השעורים (שהוא אוכל). איקד) נדרים וגו׳ — ע״י נדרים אדם מפריש עצמו מן האיסור. איקה) סלסול — חשיבות. איקו) נהרא מכיפה וגו׳ — נהר משפתו מתברך; כלו׳ הנהר מתגדל ממקורו ולא מימי הגשמים. איקז) נהרא נהרא וגו׳ — נהר נהר ומשיכת מימיו; כלו׳ כל מקום הולך אחרי מנהגו. איקח) נהר־פקודאי וגו׳ — אם לווך (בדרך) איש מנהר פקוד (עיר מפורסמת בגנבים) — מפני הבגד היפה שראה עליך (ורוצה לגזלו ממך). איקי) לבימה — כלו׳ לממשלה. איקטו) נחית דרגא וגו׳ — רד מעלה ושא אשה, עלה מעלה ובחר שושבין (חבר); כלו׳ שא אשה פחותה ממך ובחר חבר גדול ממך. איקטז) נטוש נבלתא וגו׳ — פשוט נבילה בשוק וטול שכר ולא תאמר: אדם גדול אני. איקיז) נים וגו׳ — נם (מתנמנם) ולא נם, ער ולא ער; כלו׳ עומד בין שינה ליקיצה. איקכד) נסתחפה וגו׳ — נשטפה שדהו; כלו׳ מזלו גרם להיזקו, וההפסד עליו. איקכו) נפח כמשוי — דבר שאינו כבד אלא ניפוחו מרובה, כגון מוך ונוצה, דומה כמשא. איקכז) נפישי וגו׳ — מרובים בני הבית — מרובים האורחים והפורחים; כלו׳ במקום שבני הבית מרובים נוהגים להתארח עוברי דרך. איקכח) נפישי וגו׳ — מרובים הגמלים הזקנים

שטעונים עורות של סייחים. א׳קכט) נפל ביתא וגו׳ — נפל הבית אוי לחלון. א׳קל) נפל כיפא וגו׳ — נפלה אבן על הקדירה אוי לקדירה; נפלה הקדירה על האבן אוי לקדירה; בין כך ובין כך אוי לקדירה. א׳קלא) נפל פותא וגו׳ — נפל הכד לתוך הבאר; כלו׳ קשה לברר את הדבר. א׳קלב) נפל... חדד וגו׳ — נפל השור — חדד את הסכין. א׳קלג) נפל... סגין וגו׳ — נפל השור מרובים שוחטיו. א׳קלד) נקט מרגניתא וגו׳ — אוחז מרגלית בידו ואתן לו חרס? א׳קלה) נר לאחד — די לאחר. א׳קלו) נרשאה וגו׳ — אם בן נרש (עיר מפורסמת בגנבים) נשק אותך, מנה שניך (שמא גנבן). א׳קלז) שמחל — וותר. א׳קלח) נתן אצבע וגו׳ — ונשכה אותה; כלו הוא גרם לעצמו את ההפסד. א׳קלט) החבילה — כלו׳ החבורה. א׳קמ) סבא בביתא וגו׳ — זקן בבית מארה בבית, זקנה בבית אוצר בבית; שהזקן אינו עושה כלום והוא לטורח על בני הבית, והזקנה עוזרת במלאכת הבית. א׳קמא) סדנא בסדנה וגו׳ — עושה הסד ישב בסדו (כלו׳ מי שעושה סד לשים בו רגלי אסירים, לסוף משימין בו רגליו), מפועל ידיו ישולם. א׳קמב) סדנא דארעא וגו׳ — סדן הארץ אחד הוא; כלו׳ כל גוף הארץ מקום אחד הוא. א׳קמג) סדרן וגו׳ — בעל סדר בלמודו קודם לחריף ומפולפל; כלו׳ זה גדול וחשוב מזה. א׳קמד) סהדי שקרי וגו׳— עדי שקר בזויים על שוכרם. א׳קמה) סיג — גדר. א׳קמו) סלקת לאגרא — עיין סי׳ א׳רצ. א׳קמז) סמא דכלא וגו׳ — סם שהכל בו השתיקה. א׳קמח) סמנא מלתא — סימן, דבר (של ממש) הוא. א׳קמט) שהנאתך — שגרמה לך הנאה, שערבה לך. משוך וגו׳ — שלא תמלא את כריסך. א׳קנ) ספי וגו׳ — אבסהו והלעיטהו כשור. א׳קנא) וסיף — חרב. ירדו כרוכים — כלו׳ אם אינו עוסק בתורה סופו לחרב. א׳קנב) סקבא וגו׳ — גרוי של ימות השנה רגלים; כלו׳ בימי הרגל (יו״ט), שאוכלין ושותין בהם ובטלין ממלאכה, בני אדם עלולים להתגרות בהם יצה״ר ולבוא לידי חטא. א׳קנג) סק

דרגא וגו׳ – עי׳ סי׳ א׳שנה. א׳קעו) סרכא וגו׳ – סרך (מין תאנה גרועה) שהעמיד תאנה; כלו׳ מ־ע יצא טוב. א׳קעח) סרס – הפוך. א׳קעט) סתם אריסא וגו׳ – סתם ארים משועבד לבעלי השדה. א׳קפ) גוי – נכרי. אנס – חומס וגזלן. א׳קפא) מפעא פעי – דרכו להרים קול ולצעוק. א׳קפב) עסקניות – ממשמשות בכל דבר. א׳קפו) עבדא בהפקרא וגו׳ – עבד נוח לו בהפקר; כלו׳ לפרוץ גדר. א׳קפז) עבדא דנהום וגו׳ – עבד שאינו שוה מאכל בטנו, למה הוא מתבקש לאדונו ולגברתו? כלו׳ מה תועלת בו. א׳קפט) עבד ואשה פגיעתם רעה – משום שההיבל בהם חייב והם שחבלו באחרים פטורים. א׳קצא) עבד למי וגו׳ – כלו׳ הכל לאדון. א׳קצב) חבר – תלמיד חכם. א׳קצג) עבדי בישי וגו׳ – עבדים רעים לאחר שעושים נמלכים (שואלים עצה). א׳קצה) עבידי אנשי וגו׳ – עשויים בני אדם לזרוע כאן קצת וכאן קצת; שאם התבואה לא תעלה יפה כאן תצמח במקום אחר. א׳קצח) עבר ירך וגו׳ – הולד שבמעי האם הרי הוא כחלק ואבר מגוף האם. א׳קצט) גוררת – מושכת. ב׳) מטמטמת – אוטמת וסותמת. ב׳א) מכבה מצוה – כלו׳ מבטלת מצוה. ב׳ב) עד ארבעין וגו׳ – עד ארבעים שנה אכילה יפה (לגוף), מכאן ואילך שתיה יפה. ב׳ג) עד דאנון וגו׳ – עד שהם עסוקים בשלהם נעסוק אנו בשלנו. ב׳ד) עד דהיא פגה וגו׳ – עד שהיא פגה (התאנה בוסר) הוציאה קוצים. ב׳ה) עד דכפנת – עד שאתה רעב אכול, עד שאתה צמא שתה. ב׳ו) עד דלא ידע וגו׳ – כלו׳ שתה הרבה עד שנתבלבלה דעתו ואינו יודע להבדיל בין וגו׳. ב׳ז) עד דלא שכיב וגו׳ – עד שלא ימות המת עומד ממונה על ביתו, למלא את מקומו. ב׳ח) עד דסנדלא וגו׳ – עד שהסנדל ברגליך דרוס (דרוך) את הקוצים. ב׳ט) עד דרתחא וגו׳ – עד שקדירתך רותחת – שפוך; כלו׳ אל תשהה את נקביך. ב׳י) עד דשמנא וגו׳ – עד שהשמן יעשה כחוש, נפשו של הכחוש

יוצאת. ב׳יא) ע ד ה כ א ה — עד שהוא מכה את מוכיחו. ב׳יח) ה פ ק ח ו ת — התכמות. ב׳כד) ע ד ש מ י נ א וגו׳—עד שהשָׁמן נכשה כחוש הכחוש מת. ב׳כה) ל פ ר ו ז ד ו ר — לחדר המבוא. ב׳כו) כ ל י ו נ י ם — גדולים וחשובים. ב׳כז) ש ק ל ק ל ו — שחטאו. ב׳ל) ע ו מ ד י ם צ פ ו פ י ם וגו׳ — בביהמ״ק היו העם עומדים דחוקים ומשתחוים בהרוחה. ב׳לא) ד ש — דורס. ב׳לד) ע ו ר ב א וגו׳ — עו״ב שהביא אש לקנו. ב׳לה) ע ו ר ב א פ ר ח — עורב התעופף; בלשון זו אדם משיא את חברו לדבר אחר. ב׳לח) ע י נ א ו ל ב א וגו׳ — העין והלב שני סרסורים של חטא הם; כלו׳ הם גורמים את האדם לידי חטא. ב׳לט) ע כ ב ר א ד ש כ ב וגו׳ — עכבר ששוכב על דינרין; כן קוראין לעשיר קמצן שאינו נהנה ממונו. ב׳מ) ס ו ר ם — מזגם. ב׳מא) ע כ ב ר י ן וגו׳ — העכברים רשעים הם. ב׳מב) ו צ ל ל נ ו — עשינו אותה צלולה (זכה). ב׳מג) ע ל ד א ט פ ת וגו׳ — על שטבעת (את אחרים) טבעוך, וסוף מטבעיך יטבעו. ב׳מד) י ד ו ו ה ד ו י ם — יכאבו הכואבים; כלו׳ כל בעל לב ורגש. ב׳מז) ע ל כ ל צ ר ה ש ל א ת ב ו א — לשון נקיה במקום על כל צרה שתבוא. ב׳מט) ע ל מ ד ו כ ה ז ו — כלו׳ במקום זה. ב׳נג) ע ל ו ב ה ה י א ה ע ס ה — בזוי הוא הבצק. שנחתומה — שהאופה שלה. ב׳נד) ע ל ו ב ה מ ד י נ ת א וגו׳ — עלובה המדינה שהרופא (שלה) תולה פדגרא (מין מחלת הרגלים) ושרופא־העינים בעל עין אחת. ב׳נו) ע ל ת כ ל ת א וגו׳ — נכנסה הכלה (לחופה)— יצאה הטרחה; כלו׳ אין עוד טרחה. שהרי כל צרכי הנשואין הוכנו קודם. ב׳נז) ע ל ת ל ק ר ת א וגו׳ — נכנסת לעיר — נהוג כמנהגה. ב׳נט) ע מ א פ ז י ז א וגו׳ — עם בהול, שהקדמתם פיכם לאזניכם; כלו׳ עם ישראל הקדימו „נעשה״ ל„נשמע״, שקבלו עליהם את התורה קודם ששמעו כדי לידע אם יכולים הם לקבלה. ב׳ס) ע מ י ה י ת ה וגו׳ — כלו׳ דבר זה היה בידי ועכשו אינו עוד. ב׳סב) ב ע נ ב י ה ס נ ה — בענבי הבר. ב׳סד) ס י ג — גדר.

כ״סח) ע נ י י ע י ר ך ק ו ד מ י ם — ליתן להם צדקה. כ״סט) מ ה פ ך ב ח ר ר ה — מטפל בעוגה; כלו׳ עוסק בדבר להרויח. כ״עא) ע פ ר א וגו׳ — עפר לפיו; ולשון קללה הוא למי שמדבר רע. כ״עב) ע ץ ק ט ן וגו׳ — כלומר לפעמים הגדול לומד מן הקטן. כ״עה) ע ק ר ב ת א וגו׳ — עקרב מפיל את הגמל, נושכו בעקבו ואומר לו: חייך שאגיע עד קדקדך. כ״עז) ע ר ב ך וגו׳ — הערב שלך אף הוא צריך לערב. כ״עט) ע ש ה א ז נ ך — הט אזנך לשמוע היטב. כ א פ ר כ ס ת — כלי שפיו רחב מלמעלה וצר מלמטה. כ״פא) ע ד ש א ת ה מ ו צ א וגו׳ — כל זמן שיש בידך לעשות והדבר מצוי לך. כ״פב) ר צ ו נ ו — של הקב״ה. כ״פג) ע ש ה ש ב ת ך ח ל — לענין סעודה. כ״פו) ע ש י ק וגו׳ — ביוקר לגופך ובשווי לבטנך; כלו׳ כסות תוכל לקנות ביותר משויה ומאכל לא תקנה אלא בשויו. כ״פז) ע ש ר וגו׳ — תן מעשר ובזכות זה תתעשר. כ״פח) ק ב י ם — מדות. כ״צא) ה ל י ם — בריא. כ״צב) ע ת י ק ת א וגו׳ — ישן קשה מחדש; כלו׳ ללמוד דברים ישנים שנשתכחו קשה מללמוד דברים חדשים. כ״צג) פ ג ו ם נ כ נ ס וגו׳—זה נאמר בעיבור הערים; כשבאים לציין סימן תחום העיר ובאים למדוד אלפים אמה מחוצה לה, ופגום נכנס ופגום יוצא כלו׳ שיש מגדלים בולטים בחומה לפנים ולחוץ, הדין שמוציאים את המדה כנגדן ואם הבליטות הללו בקרן אחת רואים כאילו יש עוד בליטה אחרת כנגדה בקרן השניה ומשם מודדין את התחום. ומשתמשים בזה בדרך לגלוג על אדם פגום שעומד בפגימתו. כ״צה) פ ו מ ב ד י ת א ה וגו׳ — אם איש פומבדיתא לווך בדרך — שנה בית־מלונך; שלא ידע מקומך, מפני שבני פומבדיתא גנבים הם. כ״צז) פ ו ץ מ ל ח א וגו׳ — נפץ (הסר) את המלח והשלך את הבשר לכלב; שהמלח מעמיד טעם הבשר. כ״צח) פ ו ק ח ז י כ מ ה וגו׳ — צא וראה כמה בטלים יש בשוק. כ״צט) פ ו ק ח ז י וגו׳ — צא וראה היאך העם נוהג. כ״קג) פ י ל א וגו׳ — פיל הנכנס בקוף (בנקב) של מחט. כ״קו) כ נ ה מ א —

כלחם. ב׳קז) פסחא כזיתא וגו׳ — הפסח כזית ו„הלל״ משבר הגגות; כלו׳ חבורות גדולות היו נמנות על הפסח עד שלא היה מגיע לכל אחד אלא כזית, ומקול „ההלל״ שהיו אומרין עליו, דומה כאלו הגגות מתבקעים. והנמשל לעושה דבר קטן וקל ומכריז עליו בקולי־קולות. ב׳קח) פסיעה גסה — צעד גדול. ב׳קט) פסיק וגו׳ — כרות ראשו ולא ימות? ב׳קיז) פריטי וגו׳ — אין בני אדם עושים פרוטות (מטבעות קטנות) של זהב. ב׳קיח) פרנס — מנהיג. ב׳קיט) פרפורא וגו׳ — לבוש ארגמן של המלך נמכר בשוק, אוי למוכרו ואוי לקונו! ב׳קכ) פרצה—חור. ב׳קכב) פשוט וגו׳ — פשוט נבלה בשוק וטול שכר ולא תאמר: כהן אני, אדם גדול אני. ב׳קכג) פשט לו וגו׳ — כלו׳ אינו רוצה לשלם. ב׳קכד) פתח בכד וגו׳ — הנמשל למי שגומר דבריו בענין אחר ממה שפתח. ב׳קכו) פתפותי ביצים וגו׳—טריפת ביצים יש כאן. כלומר דברים בלי טעם. ב׳קכח) צא מאצטגנינות — כלו׳ אל תתן לב לאותות הכוכבים. ב׳קלא) צבת וגו׳ — אי אפשר לעשות מלקחים אלא ע״י מלקחים. ב׳קמ) צות וגו׳ — קורא ככרוכיא (מין צפור, קראניך) ואין מי שישגיח בו. ב׳קמא) צורבא מרבנן וגו׳ — תלמיד־חכם אין דרכו להכיר (בנשים). ב׳קמב) צידא וגו׳ — אתה הצייד, היאך צדו אחרים אותך? ב׳קמד) צללת במים וגו׳ — להעלות מרגלית. ב׳קמה) צנא וגו׳ — סל שמלא ספרים; כך קוראין לאדם בקי בספרים הרבה. ב׳קמו) צעק מתוך וגו׳ — כלו׳ בכל כחו. ב׳קמז) צער וגו׳ — כלו׳ אסור צער בע״ח מן התורה. ב׳קמח) מרות — שלטון. ב׳קמט) צפרנם וגו׳ — כלו׳ יפה צפרנם של אבות מכרסם של בנים. ב׳קנד) המקום—הקב״ה. ב׳קנה) צריך יהודאה וגו׳ — צריך היהודי לחרוב (כלו׳ לאכילה) עושה תשובה. ב׳קנט) קאקי וגו׳ — אווזים לבנים; כנוי לנשים. ב׳קס) קב ונקי — כלו׳ מעט וטוב. ב׳קסא) קבא מארעא וגו׳ — קב מן הארץ ולא כור מעלייה; כלו׳ נוח לו לאדם להשתכר מעט

בלא טורח מרובה. ב׳קסג) קדרא דבי וגו׳—קדרה של יושתפים לא חמה ולא קרה; מפני שאחד סומך על חבירו. ב׳קסז) אין בהם משום מעילה — למי שנהנה מן ההקדש, שאין בהם ממש. ב׳קסט) ושוברו — דבר המבטל אותו. ב׳קע) קומקומא וגו׳— כשהקומקום רותח שופך מים על צדו. ב׳קעד) קושטא וגו׳ — אמת עומדת ושקר אינו עומד. ב׳קעו) קל וחמר של חשך — בלי טעם. ב׳קעח) קלני מראשי וגו׳ — לשון נקייה, כלומר כבד עלי ראשי וכו׳. ב׳קעט) קולפי וגו׳ — מלקיות טובות ספגתי על הלכה זו. ב׳קפא) קלקלת עובדך וגו׳—קלקלת מעשיך טול חוט ותפור; כלו׳ אתה בעצמך תקן מה שקלקלת. ב׳קפב) קם ליה וגו׳ — עומד לו בגדול הימנו; כלו׳ מי שנתחייב בשני עונשין, גדול וקטן, נענש בגדול בלבד. ב׳קפד) קמי דשתי וגו׳ — לפני שותה יין (מביאין) יין, לפני גנן — סאה ירקות; כלו׳ לכל אחד נותנין ממה שהוא רגיל בו. ב׳קפז) קרב לגבי וגו׳ — קרב אצל שמן המור ותתבסם. ב׳קצ) קרינא וגו׳ — קורא האגרת יהא השליח. ב׳קצא) קרית חברך וגו׳ — קראת לחברך (לדין) ולא ענך, הפל כותל גדול וזרוק בו; כלו׳ עשה מה שתמצא ידך להוציא את שלך מתחת ידו. ב׳קצב) שאין מתאחים—אינם מתחברים ע״י תפירה. ב׳קצד) גזל הנאכל—שאי אפשר להחזירו. ב׳קצו) קשוט עצמך וגו׳—כלו׳ היטיב תחלה את מעשיך ואח״כ תוכיח את אחרים. ב׳רב) ראו מה וגו׳—לאה אמרה כך: ראו מה בין בני לבן יצחק, כלו׳ לעשו. ב׳רו) קולר—שלשלת. ב׳רז) בני אבות — מיוחסים, הגונים. ב׳ריא) פקחים — הכמים. ב׳ריג) רבותא וגו׳ — כלום דבר גדול הוא לשאול שאלות? ב׳ריד) רבי וגו׳ — ר׳ חיא תלמידו של רבי (ר׳ יהודה הנשיא); ואם הרב לא שנה הלכה מהיכן ידע זאת התלמיד? ב׳רטו) רבי לך שרי וגו׳ — רבי, לך מותר ולי אסור? ב׳ריח) רבים שתו וגו׳—את כוס האבל; כלו׳ רבים מתו ורבים עתידים למות. ב׳ריט) רביע וגו׳ — רבוץ תחלה על הארץ ותלקה

ואח"כ אודיעך ראיה לדברי. ב'רכ) רבך וגו' — רבך היה קוצץ קנים באגם. ב'רכג) רגלוהי וגו'—רגליו של אדם ערבות עליו, למקום שמתבקש שם מוליכות אותו. ב'רכד) רהיט ונפל וגו'—כשהשור רץ ונפל נותנין (מעמידין) סוס באבוסו (כלו' במקומו). ב'רכה) רווחא לבסימא וגו' — רווח מצוי למעדנים; כלו' בשביל מעדנים בטנו של אדם מתרחבת ומקבלת הרבה. ב'רכו) רווחא לקרנא וגו' — הריוח משתעבד להקרן. ב'רכז) בקב שלו — כלו' במועט שיש לו. מתשעה קבין—כלו' מהרבה. ב'רכח) רוצה אשה בקב — של מזונות. ותפלות—שחוק. ב'רל) רחלא וגו' — רחלה הולכת אחרי רחלה, כמעשי האם כך מעשי הבת. ב'רכט) ריחים בצוארו — כלו' עול אשה. ב'רלא) רחמי דאבא וגו' — אהבת האב לבנים; אהבת הבנים לבנים שלהם. ב'רלב) רחמנא וגו' — הקב"ה מבקש לב (כוונה טובה). ב'רלג) מן הכעור — מדברים מכוערים. ב'רלד) רטין וגו' — מלחש המכשף ואינו יודע מה אומר, שונה ואינו יודע מה אומר. ב'רלה) ריש תורא וגו' — אם ראש השור (נתון) בתוך הסל, עלה לגג והפל את הסולם מתחתיך; כלו' אפילו בשעה שהשור טרוד באכילתו תברח ממנו, שלא יזיקך. ב'רלו) רישה דחטייה וגו' — החטא ראשו מתוק וסופו מר. ב'רלז) רישך בקירירי וגו' — ראשך בצוננים, וראשו של ראשך בחמים; כלו' אני רבך איני נכוה (נענש), אבל רבי שלי יכוה בחמין. ב'רלח) רישך והר — הרי ראשך והרי הר, הכה זה על זה. ב'רלט) רמאה וגו' — הרמאי זהיר ברמאותו, מפני שהוא בקי בדרכי תרמית. ב'רמ) ולא נרמז — לא הבין את הרמז. עקצתו — בדברים. ולא נעקץ—לא הבין את העוקץ. ב'רמא) פזר רגליך — צא למקום אחר. ב'רמב) רעיא חגרא וגו' — הרועה חגר והעזים רצות, בשער החצר דברים ובפתח הדיר חשבון; כלו' כשהרועה חגר ואינו יכול להשיג את העזים כשהן רצות יבוא עמהן בדברים ויעשה להן דין וחשבון כשיגיעו לפתח הדיר. והנמשל שסוף אדם חוטא לעונש

ואל יתיאש מן הפורענות. ב'רמג) רצוף רצפף וגו' — הרבה דבריך שהם טובים ללימוד. ב'רמז) וסרבנות — מי שנותן להפציר בו הרבה. ב'רמח) שאור שבעסה וגו' — כלו' היצה"ר מעכב מלעשות טוב. ב'רמט) שב בירי וגו' — שבעה בורות לאיש שלום. ואחד לעושה רע; כמו שאמר הכתוב .(מש' כ"ד, טז): „שבע יפול צדיק וקם ורשעים יכשלו ברעה". ב'רנא) שבעה דברים בגלם— וכולם מנויים ב„אבות" (פ"ה). ב'רנג) שבקיה — הנח לו לשכור שבעצמו יפול. ב'רנד) שב שני וגו' — שבע שנים היה הרעב ועל פתח האומן לא עבר. ב'רנה) שב שני הוא מותנא וגו' — שבע שנים היתה מגפה ואדם בלא שניו (עתו) לא מת. ב'רנו) שבשתא כיון וגו' — שבוש (שגיאה בקריאה) כיון שנכנס נכנס; כלו' כיון שנתרגל בה קשה להמלט ממנה. ב'רנז) שבשתא ממילא וגו' — שבוש מאליו יוצא; והוא להיפך מן הקודם. ב'רנח) שגגת וגו' — שגגה (טעות) בלמוד נחשבת כזדון; שהלומד צריך להיות זהיר בתלמודו. ב'רס) שדי נופו וגו' — השלך נופו של אילן אחר עיקרו. ב'רסא) שדי שמתא וגו' — הטל חרם על זנב הכלב והוא יעשה את שלו. ב'רסה) שוטה בחדא וגו' — אין השוטה נתקע בדבר אחד (בשטות אחת). ב'רסז) שוטה לאו וגו' — שוטה אין סם רפואתו בידינו. ב'רע) שותא דינוקא וגו' — שיחת התינוק בשוק או של אביו או של אמו, שאינו מדבר אלא מה ששמע מפי אביו או אמו. ב'רעא) שיבבא בישא וגו' — שכן רע מונה את ההכנסות ואינו מונה את ההוצאות. ב'רעד) שיצת סיבת — גמרת מלאכתך, טול שכרך. ב'רעו) שכם נסב וגו' — שכם נושא (אשה) ומבגאי (שם נכרי סתם) חותך (בשר ערלתו); רמז למעשה שכם בן חמור שבשביל שחשק הוא בדינה בת יעקב נמולו כל בני העיר. ב'רעז) רואה את הנכנסות וגו'—כלו' רואה את ההכנסה ואינו רואה את ההוצאה; כלו' עינו רעה בשל אחרים. ב'רעח) שכר מצוה בהאי וגו' — אין שכר מצוה בעולם הזה; שמתן שכרם של

צדיקים לעתיד לבוא. ב׳רפ) נשכר—מרויח. ב׳רפב) שלהי וגו׳ — סוף הקיץ קשה מן הקיץ; שהחום קשה ביותר. ב׳רפד) שלו חטייה וגו׳ — שלו (שם אדם) חמא ויוחנא פורע; ועי׳ ס״ אי׳קלט. ב׳רפה) תקלה — מכשול. ב׳רפו) שליחי מצוה — שליחים לשם מצוה. ב׳רפז) שליח ערטילאי וגו׳—מופשט ערום ונועל מנעלים יפות. ב׳רפח) שליחא וגו׳—שלוחו של המלך כמלך. ב׳רצג) שמור לי וגו׳ — כך אחד אומר לחבירו בדרך קנוניא. ב׳רצז) פרגוד — מחיצת, וילון. ב׳רצח) שמעתא בעיא—עיין ס״ תעב. ב׳ש) שנאה מבטלת וגו׳ — השנאה גורמת לאדם שינהוג שלא לפי כבודו. ב׳שד) שנה ופרש וגו׳ — למד ונתרחק יותר רע מכולם. ב׳שה) שנוי וסת — שנוי בהרגילו של אדם. ב׳שט) שאני — ענין אחר, כלו׳ הדין משתנה. ב׳שי) שפיל לסיפיה וגו׳ — רד לסופו של מקרא ועיין מה כתוב בו. ב׳שיא) שפל ואזל וגו׳ — בר־אווז הולך כפוף ועיניו משוטטות; והכונה לאדם שפל־ברך למראה עין ותועבה בלבו. ב׳שיג) דובבות—מדברות. ב׳שיד) שקילא וגו׳ — נטולה טובתך ומוטלת על הקוצים, שאין בה צורך. ב׳שטו) שקליה וגו׳ — נטל גמולו בעולם הזה. ב׳שטז) שקרא שכיח וגו׳ — השקר מצוי והאמת אינה מצויה. ב׳שיז) שרא ליה וגו׳ — יסלח לו יוצר לפלוני. ב׳שיח) שרגא וגו׳ — נר מהו מועיל בצהרים? ב׳שיט) שרי כיסך וגו׳ — התר כיסך ופתח שקך; כלו׳ תחלה קבל׳ מעות ואח״כ תן תבואה לקונים. ב׳שכ) שרא ליה לאנש וגו׳ - מותר לו לאדם להודיע על עצמו במקום שאין יודעים אותו. ב׳שכב) שררה — ממשלה. ב׳שכה) שתין מני וגו׳ — ששים מנה (משקל) של ברזל תלוי לו ליתוש בפטישו; כלו׳ בעוקץ שלו, שנשיכתו קשה מאד. ב׳שכו) שתין רהוטי וגו׳ — ששים רץ רדפו ולא השיגו אדם שאוכל פת שחרית. ב׳שכז) שתין תכלי וגו׳ — ששים מכאובים מגיעים לשן ששומעת קול חברתה (בשעת אכילה) ואינה אוכלת. ב׳שכח) דמיא—דומה.

ב׳שלא) הקנקן — הכד. ב׳שלב) לסטים — חומס וגזלן. ב׳שלג) תא חזי וגו׳ — בוא וראה, מה בין התקיפים הראשונים לבין הענוותנים האחרונים. ב׳שלה) ותקנת את הצואה — של בנה. ב׳שלז) לעפרים — שם עיר שיש בה הרבה תבן. ב׳שלח) תדיר וגו׳ — מצוה תדירה (שנוהגת תמיד) קודמת לשאינה תדירה. ב׳שלט) תהא לוטא וגו׳ — תהא מקולל ולא תהא מקלל. ב׳שמ) תהי וגו׳ — הסתכל בקנקנו וראה אם יין אם חומץ; כלומר בדוק אותו. ב׳שמא) תוכו — של הפרי. ב׳שמב) תוכו כברו — פנימיותו כחיצוניותו. ב׳שמה) במקולקל — ברשע. ב׳שמח) תורא וגו׳ — השור אוכל מדישו. ב׳שנב) אכסניא — בית־מלון. ב׳שנה) מתשת — מחלשת. ב׳שנו) שאין לה בית אב — שלא קיבלה מרבותיו. ב׳שנט) תחלת נדרים — מי שמתחיל לנדור נדרים. ב׳ששה) תלו בו וגו׳ — תלו עליו קוצים וברקנים; כלו׳ אמרו בשמו דברים שאינם. ב׳ששו) תלי ליה קורא וגו׳ — תלו לו קור (קליפה רכה ומתוקה של דקל) לחזיר והוא עושה את שלו; כלו׳ נובר באשפה. ב׳ששז) תלי סלתיה וגו׳ — התולה סלו (של פת) תולה מזונותיו; שקשה לעניות. ב׳ששח) תלי תלים—הרי הרים. ב׳ששט) תלי תניא וגו׳—תולה דבר שנוי (וידוע) בדבר שלא שנוי. ב׳שפ) תמה אני — מסופקני. ב׳שפב) תמרי וגו׳ — תמרים בכליך רוץ לבית השכר; כלו׳ מהר ועשה מהם שכר קודם שתאכלם. ב׳שפג) תן לו משלו — תן צדקה משל הקב״ה. ב׳שפד) תנא ושיר — שנה ושייר מקצת. ב׳שפו) תעלא וגו׳ — השועל בזמנו (בשעת ממשלתו) השתחווה לו. ב׳שפח) תפיש תירוס וגו׳ — תרבה השפחה לחטוא ובחבטה אחת (כלו׳ בבת אחת) יפרעו ממנה. ב׳שצ) תפסת מרובה וגו׳ — אם תפסת הרבה בבת אחת לא תעלה בידך כלום. ב׳שצא) תקופות וגו׳ — חשבון תקופות של המזלות והשבונות מדידה הם לחכמה כפרפרת (מטעמים שבאים בסוף סעודה).

ב׳שצב) תקנתא וגו׳ — תקנה לתקנה אין אנו עושים. ב׳שצג) תקפא וגו׳ — מריבה בבית כרקבון לשומשמים. ב׳שצד) תרי אודי וגו׳— שני אודים יבשים ואחד לח מדליקים היבשים את הלח. ב׳שצה) תרי קבי וגו׳ — בשני קבים של תמרים יש קב אחד גרעינים ויותר. ב׳שצו) תרי תמיהי וגו׳ — שני דברים תמוהים בני אדם זוכרים. ב׳שצז) תרעא דלא וגו׳ — פתח שאינו פתוח למצוה פתוח לרופא. ב׳שצח) תרעא כיון וגו׳—שער כיון שנתרחב נתרחב. ב׳שצט) תרעיא היך וגו׳ — השוער (עושה שערים), היאך שערך שבור ומקולקל! כלו׳ עושה שערים לאחרים ואינו מתקן את השער שלו. ב׳ת) תרתי קלי וגו׳ — שני קולות מאיש אחד אינם נשמעים. ב׳תב) כתרים וגו׳ — כמגן בפני העונש.

מזמן שלאחר התלמוד

ג) אהבה וגו' — אהבה מביאה את האדם לקלקל שורתו ומנהגו. ד) אומנא וגו' — האמן כשהוא מדבר באומנותו הוא מדבר. ח) אחרי דרגא וגו' — אחרי טעם הנגינה „דרגא" בא לעולם „תביר"; כלו' אחרי מעלה יתרה וגדולה בא השבר, והוא ע"ד הכתוב „לפני שבר גאון". ט) אחרי מאריך וגו' — אחרי טעם הנגינה „מאריך" באה לעולם „טרחא"; כלו, אריכות יתירה מטרחת ומינעת. י) אחרי מות וגו' — שמות פרשיות הן הסמוכות זו לזו; כלו' אחרי מותו של אדם קדוש יאמר לו. יב) אידו דטריד וגו' — מתוך שהוא טרוד לבלוע אינו פולט. ונאמר במקומו לעניין איסור והיתר, ומשתמשים בדיבור זה בהשאלה על מי שלומד הרבה חכמה ואינו מלמד לאחרים. יג) איהו רקד וגו' — הוא רוקד ואזנו (נטויה) להספר. מג) אין קטרת וגו' — בסממני הקטרת שכולם בשמים יש גם חלבנה שריחה רע. וכן אין לך חבורה שכולה זכאים. נה) אל תהי שוטה וגו' — במקומו נאמר זה לענין הלכה בחרוזי דגים והשאילוהו לענין מי שכותב חרוזים גרועים. נז) אלו ידעתיו וגו' — על הקב"ה נאמר זה. נח) אלמלא אכמא וגו' — לולא השחור לא ניכר הלבן. נט) אלמלא השוכא וגו' — אלמלא החשך לא ניכר האור. סא) אם כן וגו' — אם באת להחמיר כ"כ לא הנחת חיים וגו'. סד) ו„תרוץ" עמו — כלו' תרוץ (תשובה) מוכן עמו בפיו בשעה שהוא נתפס, ומלה „תרוץ" היא סרוס של מלת ותרץ שבכתוב. סט) אתרא דלית וגו' — במקום שאין השטן יכול (לנצח) לשם ישלח את שליחו היין. עו) בני קרח וגו' — כלו'

אנשי מריבה אינם כלים. פא) ברא כרעא וגו׳ — הבן רגל אביו; כלו׳ דומה לאביו. פט) גרה וגו׳ — כלו׳ המעות אינן מעלת ויתרון לאדם, והוא סיום של בדיחה של הדבור „מעלה גרה". צא) די לחכימא וגו׳ — די לחכם ברמז. צג) דינר מתיר וגו׳ — כלו׳ הכסף יענה את הכל. צד) דלא מטי וגו׳ — מי שאינו משיג את הבשר אומר: מבאיש הוא. צה) דרחם וגו׳ — מי שאוהב ואין קנאה קשורה עמו, אין אהבתו אהבה. קלב) אפלו מן השוטים — שידע את נפש השוטים. קלו) זמנין וגו׳ — פעמים במשפחתו של עני אתה מוצא מרגלית. קלח) לבלזור — מין סם שיפה לשכחה לפי אמונת העם. קמא) חמרא וגו׳ — היין מגלה סודות. קמו) טובל וגו׳ — שאין הטבילה מטהרתו. והנמשל אדם שמתחרט על חטאיו ואינו עוזבם. קמז) טופסא וגו׳ — טופס הלב נמצא בפנים; כלו׳ הכרת פניו של אדם מעידה על אפיו. קמח) טורא וגו׳ — הר בהר אינו פוגע ואדם באדם פוגע. קנב) לטמיון — לאוצר המלך; כלו׳ להפסד ולכליה. קנח) כל ארך שוטה — במקומו נאמר זה לענין לולב כשארוך סימן שהוא צמח שוטה (מגידולי בר) והשאילוהו לאדם ארוך. קנט) כל בר בר וגו׳ — כלו׳ מי שמתיחס על אבי אביו טפש הוא שאין לו יחס עצמו. קסו) לא ידע וגו׳—אין אדם יודע טעם של מתוק עד שהוא טועם את המר. קסט) המשתגעים — השוגים בעניני העולם הזה ורודפים אחריהם. קע) ליכא מידי וגו׳ — אין דבר שאינו רמוז בתורה. קעב) לית תננא וגו׳ — אין עשן בלא אש ואין אש בלא עשן. קעה) מאן דיהב וגו׳ — מי שנותן חיים נותן מזונות. קעו) מאן דנשיך וגו׳ — מי שהוא נשוך כלב מזדעזע מקולו. קפד) כזבו — כלו׳ כח הדמיון שבו. קצא) בעל מלאכה אחת — שהוא מתאמן ומתמחה בה. קצח) נור קליל וגו׳ — אש קלה מבערת גדישים רבים. ר) ניתי ספר וגו׳ — נביא ספר ונראה. רד) אין לו שבע — שאינו רואה מאכלו ואין נפשו שבעה. ריז) פורתא לא דק — לא דקדק במועט. ריח) פרתו

ש ל ה ר ב וגו׳ — כך אומרין על מי שמקל לעצמו ומחמיר לאחרים. רכה) ק ו ל ה מ ו ן וגו׳ — כלו׳ דבר שבאה עליו הסכמת הקהל הרי זה כאלו הסכימו עליו משמים. רכו) ק ו נ ה ה כ ל — הושאל למי שקופץ לקנות כל דבר שמזדמן לידו. רכח) ק ש ה ע ת י ק ת א וגו׳ — דבר ישן קשה לימודו מדבר חדש. רלא) ר ח מ נ א וגו׳ — הקב״ה מבקש את (כונת) הלב. רלב) ב ש ו ט י ם — בשבטים. רלו) ש ב י ק ח ר ב א וגו׳ — הנח את החרב למי שמתנצח למלחמה. רלח) ש כ ו ר כ ל א וגו׳ — השכור כל העולם שלו. רלט) ש ל ך א י א ת ה ר ו א ה וגו׳ — במקומו נאמר זה לענין חמץ בפסח והושאל למי שרואה חסרונותיו של אחרים ואינו רואה שלו. רמא) ב נ ו ש א א ח ד — בדבר אחד. רמג) ת כ ל י ת וגו׳ — כלו׳ סוף ידיעתו של אדם הוא כשהוא מבין את חסרון ידיעותיו. רמה) ת ר י ק ל י וגו׳ — שני קולות (הבאים כאחד) אינם נשמעים.

תקון טעויות

עמוד	80	ש'	16	כתיב	סרגמטיה	קרי	פרגמטיה
"	92	"	18	"	זנותת	"	זנותא
"	162	"	17	"	האנדה	"	האגרה